

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Шырақбек
Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Д. Қалқаманұлы

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ӘКІМШІЛІК ҚЫЗМЕТІ

ЖАЛПЫ БӨЛІМ

ДӘРІСТЕР КУРСЫ

Қостанай,
2021 жыл

УДК
ББК
К

ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының Ғылыми кеңесі ұсынған

Пікір берушілер:

М. Сахратов, Қостанай қ. ПБ ЖПҚБ бастығы полиция подполковнигі.

Е. Қайнар, ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, (PhD) философия докторы полиция майоры.

Д. Қалқаманұлы, ІІО әкімшілік қызметі. Жалпы бөлім. Дәрістер курсы.- Қостанай: ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2021. – 194 б.

ISBN

Дәрістер курсына Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдарының оқу орындарына арналған «ІІО әкімшілік қызметі» арнайы пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ішкі істер органдарын реформалауды және жаңа заңнаманы қабылдауды, ішкі істер органдары құрылымындағы өзгерістерді, сондай-ақ ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің нақты салаларындағы мәселелерді ғылыми зерттеу нәтижелерін ескере отырып, аталған курстың жалпы бөлімінің негіздері қаралады.

Дайындалған жұмыста қолданыстағы заңнаманы және Қазақстан Республикасы Конституциясында қамтылған құқықтық нормаларды, жалпы және арнайы мәселелер туралы хабарларды жан-жақты зерттеп, меңгеруді көздейді.

Аталған пәнді оқу Қазақстан Республикасының ІІМ қарасты оқу орындарының курсанттарын арнайы және мамандандырылған дайындығы ретінде басты бағыттарының бірі деп қарастыруға мүмкіндік туғызады. Білім алушылар: нормативтік-құқықтық актілерді қолдануды, басқарудың негізгі аспектілерін; ІІО қызметіндегі тәжірибеге негізгі басқарушылық әсер ету әдістерін; қоғаммен және басқа да құқық қорғау органдарымен өзара іс-әрекет нысандарын; тактикалық және процессуалдық шешімдерді қабылдау теориясын меңгереді.

К _____

УДК
ББК

ISBN

© Д.Қалқаманұлы, 2021

Мазмұны

ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН БЕЛГІЛЕР	4
АЛҒЫ СӨЗ	5
ТАҚЫРЫП № 1. ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ӘКІМШІЛІК ҚЫЗМЕТІНІҢ МӘНІ, МІНДЕТТЕРІ, ҚҰРЫЛЫМЫ ЖӘНЕ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ	6
ТАҚЫРЫП № 2. ПО-ДА ҚЫЗМЕТ ӨТКЕРУДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ	21
ТАҚЫРЫП № 3. ЖАЛПЫ БАСҚАРУ ФУНКЦИЯЛАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН ПО БӨЛІНІСТЕРІНІҢ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ	39
ТАҚЫРЫП № 4. ӘКІМШІЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ МАЗМҰНЫ, НЫСАНДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ	55
ТАҚЫРЫП № 5. ПО ӘКІМШІЛІК ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ЗАҢДЫЛЫҚТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ	70
ТАҚЫРЫП № 6. ӘКІМШІЛІК ҚАДАҒАЛАУ	85
ТАҚЫРЫП № 7. ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНДАҒЫ МӘЖБҮРЛЕУДІ ҚОЛДАНУ	102
ТАҚЫРЫП № 8. ПО ӘКІМШІЛІК ЮРИСДИКЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ	125
ТАҚЫРЫП № 9. ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘРТІПТІ САҚТАУҒА АЗАМАТТАРДЫҢ ҚАТЫСУЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЫСАНДАРЫ	142
ТАҚЫРЫП № 10. ТЫЛДЫҚ, ҚАРЖЫЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ҚЫЗМЕТТЕРІНІҢ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ БӨЛІМШЕЛЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ҰЙЫМДЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ	160
ТАҚЫРЫП №11. ӘКІМШІЛІК СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ПРОФИЛАКТИКАСЫ	182

ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН БЕЛГІЛЕР

ПО – Ішкі істер органдары
ӘМ – Әділет министрлігі
ҚР – Қазақстан Республикасы
ІМ – Ішкі істер министрлігі
ТМД – Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы
ҚҚО – Құқық қорғау органдары
БҒМ – Білім және ғылым министрлігі
ЖБО – Жедел басқару орталығы
ПКК – Полицияның кешенді күштері
ПД – Полиция департаменті
ТД – Тыл департаменті
ТҚД – Техникалық қызмет департаменті
ҰҚҚ – Ұлттық қауіпсіздік комитеті
ӘҚБтК – Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі
ҚАЖ – Қылмыстық-атқару жүйесі
КПД – Көліктегі полиция департаменті
КЖТТ – Кезекшілік жедел тергеу тобы
ҚПК – Қылмыстық-процесстік кодекс
АІК – Ақпараттық іздестіру картасы
АТБ – Ақпараттық-техникалық бөлім
АТҚ – Ақпараттық-техникалық қызмет
ҚСЖАЕА – Құқықтық статистика және арнайы есепке алу
ХҚКО – Халыққа қызмет көрсету орталығы

АЛҒЫ СӨЗ

Бұл жұмыстың өзектілігі Қазақстан Республикасында «ПО-ның әкімшілік қызметі» пәні бойынша оқулықтың, оқу құралдары мен монографиялық еңбектердің аздығына байланысты. Ведомстволық және заңгерлік жоғары оқу орындары Ресей Федерациясының оқулықтары мен оқу құралдарын пайдалануға мәжбүр. Егер іргелі теориялық ережелер кеңес заманында дамыған болса, онда ТМД елдерінің құқық қорғау органдарының ұйымдық құрылымы тәуелсіз бағытта дамып келе жатқанын мойындау керек.

«ПО-ның әкімшілік қызметі» құқық қорғау органдарының барлық ведомстволық оқу орындарында оқытылатын пән болып табылады. Пәннің жаңадан мамандануы қажет болды. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, құқық қорғау органдарының қазіргі құрылымы түпкілікті нұсқа емес екендігі негізделген.

Қазақстан Республикасы қазіргі заманғы жағдайда демократиялық институттардың қалыптасуын және дамуын, азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекетті құруды, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз етуде, әкімшілік құқық бұзушылыққа қарсы әрекет құралдарын талап етеді.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі пәнінің мақсаты курсанттар мен тыңдаушыларға білімнің мәнін терең түсіндіруден және ішкі істер органдарындағы қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңыздылығын меңгертуден тұрады.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» қолданыстағы заңнаманы және Қазақстан Республикасының Конституциясында қамтылған құқықтық нормаларды, жалпы және арнайы мәселелер туралы хабарларды жан-жақты зерттеп, меңгеруді көздейді. Ішкі істер органдарының құқықтық тәртіпті сақтау мен құқық бұзушылармен күрес тәжірибесін зерделеу жөніндегі маңыздылығын атап өту қажет. Осы дәрістер курсына теория мен практика тығыз байланыста және міндетті шарттарының бірі болып табылады.

Дәрістер курсының мазмұны мемлекет және құқық тарихы, әкімшілік құқық, қылмыстық құқық, қылмыстық процес, азаматтық құқық, азаматтық процес және т.б. сияқты арнайы пәндердің негізгі ережелерімен тығыз байланысты. Онда Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдары жүйесінің, соның ішінде ішкі істер органдарының даму тұжырымдамасының ережелері, Қазақстан Республикасының ведомстволық оқу орындарында оқытылатын аралас арнайы пәндердің ғылыми жетістіктері, ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі мәселелері және озық тәжірибелік ғылыми зерттеулердің нәтижелері көрсетілген.

ТАҚЫРЫП № 1. Ішкі істер органдары әкімшілік қызметінің мәні, міндеттері, құрылымы және негізгі бағыттары

ЖОСПАР

Кіріспе

1. ПО-ның әкімшілік қызметінің курсы және құқықтық реттеу.
2. Ішкі істерді басқарудың мазмұны мен ерекшеліктері.
3. Заң шығарушы (өкілді) және атқарушы билік органдарының ішкі істер саласындағы құзыреті.

Қорытынды

Кіріспе

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» арнайы пәні ҚР ІІМ оқу орындарының арнайы пәндерінің бірі болып табылады. Курс мемлекет теориясының, оқырмандарға ұсынылған курс үшін негізгі әдіснамалық маңызы бар әкімшілік құқық ғылымының ұстанымына негізделген. Ол «ІО басқару негіздері» курсымен, заң саласындағы университеттерде оқытылатын басқада арнайы пәндермен тығыз байланысты.

Құқықтық мемлекетті қалыптастыру, заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту барлық құқық қорғау органдары жұмысының, әсіресе ІО-ның әкімшілік қызметіндегі тиімділігін арттыруды талап етеді. Құқық қорғау органдарына жүктелген міндеттер мен функцияларды орындауда әкімшілік-құқықтық құралдармен жүзеге асырылатын әкімшілік қызмет маңызды рөл атқарады. Бұл қызмет жеке адамды, оның құқықтары мен бостандықтарын қорғауға, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті сақтауға, құқық бұзушылықтарға қарсы күреске тікелей бағытталған. Құқықтық тәртіптің жағдайы көбінесе оның тиімділігіне байланысты. Осыған байланысты құқық қорғау органдарының жоғары оқу орындары тыңдаушыларының әкімшілік қызметті зерделеуінің маңызы зор.

ІО-ның әкімшілік қызметі – заңдар мен өзге де нормативтік актілер негізінде және оларды орындау үшін өзіне берілген өкілеттіктер шегінде қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастыру мен іс жүзінде жүзеге асырудан тұратын оның аппараттарының, қызметтерінің, бөлімшелерінің атқарушылық-өкімдік қызметі.

Қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастыру, бір жағынан, оны іс жүзінде жүзеге асыру, екінші жағынан, ІО-ның әкімшілік қызметі екі салада: құқық қорғау бөлімшелерінің ішінде (ұйымдық қызмет) және олардан тыс жерлерде, ІО-ның басқа мемлекеттік органдармен, меншіктің барлық нысанындағы заңды тұлғалармен, қоғамдық бірлестіктермен, лауазымды адамдармен және азаматтармен (сыртқы әкімшілік қызмет) әртүрлі қарым-қатынастарында жүруіне де себеп болады.

1. ПО-ның әкімшілік қызметі туралы түсінік және құқықтық реттеу

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарында әкімшілік-құқықтық мамандарын даярлау бойынша және жедел-ізвестіру, тергеу, қылмыстық-атқару қызметкерлері үшін қысқартылған көлемде оқытылатын пәндерінің бірі.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсының мәні ішкі істер органдарының атқарушылық және өкімдік әкімшілік қызметі болып табылады. Курста қоғамдық тәртіп ұғымдары және оны қорғаудың конституциялық негіздері; ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің маңыздылығы мен принциптері, оның міндеттері мен жүзеге асыру әдістері, азаматтардың қоғамдық тәртіпті қорғауға қатысуының негізгі нысандары, сондай-ақ осы салада қалыптасқан және осы қызметті реттейтін әкімшілік құқық нормалары зерделенеді.

Курстың негізгі мақсатты: ішкі істер органдарының қоғамдық тәртіпті сақтаудағы әкімшілік қызметінің мәні мен маңызы туралы терең білім беру; ішкі істер органдарының әкімшілік қызметін реттейтін қолданыстағы заңнамаға дұрыс бағдарлану; заңнамаға сәйкес қоғамдық тәртіпті сақтауды қамтамасыз етудің белгілі бір мәселелерін дұрыс шешу дағдылары мен қабілеттерін меңгерту; ішкі істер органдарының жүйесімен таныстыру; заңдылықты қамтамасыз ету тәсілдері мен әкімшілік қызметті жүзеге асырудың нысандары мен әдістерін игеру.

Курста жалпы және арнайы мәселелерді меңгеру ішкі істер органдарының әкімшілік қызметін реттейтін құқықтық нормалар қамтылған қолданыстағы заңнама мен Қазақстан Республикасының Конституциясын мұқият зерделеуді көздейді. Сондай-ақ, ішкі істер органдарының құқықтық тәртіпті қорғау және құқық бұзушылықтарға қарсы күрес жөніндегі практикалық тәжірибесін зерделеудің маңыздылығын, теория мен практиканың тығыз байланысын атап өткен жөн.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсының негізгі міндеттері: курсанттарға, тыңдаушыларға жалпы мемлекеттің ішкі істерін басқару саласының мәні мен маңызы туралы, атап айтқанда, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің мәні мен маңызы туралы терең білім беру; тыңдаушыларды ішкі істер органдарының әкімшілік қызметін реттейтін қолданыстағы заңнамада дұрыс бағдарлауға үйрету; олардың заңнамаға сәйкес қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті сақтауды қамтамасыз етудің белгілі бір мәселелерін дұрыс шешуге дағдыландыру; тыңдаушыларды ішкі істер органдарының жүйесімен, олардың аппараттары және қызметтерімен, әкімшілік қызметті жүзеге асырудың нысандары мен әдістерімен және осы қызметте заңдылықты қамтамасыз ету тәсілдерімен таныстыру; тыңдаушыларды ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің жекелеген түрлерімен және бағыттарымен, оларды жүзеге асыру тәртібімен, әкімшілік

қызметтің жекелеген түрлері мен бағыттарын реттейтін құқықтық негіздермен, құқық бұзушылықтардың қандай да бір түрлеріне қарсы әкімшілік-құқықтық күрестің ұйымдастырылуымен және тактикасымен, дағдылы және ерекше жағдайларда қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қорғауды ұйымдастырумен және тактикасымен таныстыру.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсының оқу әдістері кез келген басқа пәндер сияқты, курс пәнін оқу процесінде қолданылатын тәсілдер мен әдістер болып табылады.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсының меңгеру басқару ғылымы және басқару еңбегін ғылыми ұйымдастыру жөніндегі еңбектерді, мемлекеттік органдардың, оның ішінде ішкі істер органдарының қызметін жетілдіру мәселелері жөніндегі жұмыстарды зерделеуді, құқықтық тәртіп пен заңдылықты нығайтуды көздейді.

Курсты зерделеу үшін ҚР өкілді және атқарушы билік органдарының құқықтық мемлекетті қалыптастыру мәселелері жөніндегі заңнамалық және өзге де актілерінің маңызы зор. «Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» деген жалпы және арнайы мәселелерді: Қазақстан Республикасының Конституциясын, Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлықтарын, Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулылары мен өкімдерін, Қазақстан Республикасы субъектілерінің өкілді және атқарушы билігінің заңнамалық және өзге де актілерін; ішкі істер органдарының әкімшілік қызметін реттейтін, сондай-ақ қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған заңдарды зерттемей меңгеру мүмкін емес.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсының кейбір мәселелері арнайы еңбектерде баяндалады. Сондай-ақ құқық бұзушылықтарға қарсы күресте құқық тәртібін қорғауға қатысатын ішкі істер органдары мен қоғамдық құрылымдардың практикалық тәжірибесін зерделеудің маңыздылығын атап өткен жөн.

Теорияның-практикамен тығыз байланысы – курсты сәтті үйренудің міндетті шарттарының бірі.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсы қоғамдық пәндер ережелеріне, мемлекет пен құқықтың жалпы теориясына, мемлекеттік құқыққа негізделген. Бұл курс «Әкімшілік құқық» курсымен тығыз байланысты. Ол сондай-ақ «Ішкі істер органдарындағы басқару негіздері» және «Ішкі істер органдарының жедел-ізвестіру қызметі» курстарына, сондай-ақ «Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсымен байланысты мәселелері бар ҚР ІІМ жоғары оқу орындарында оқытылатын басқа да пәндерге жақын.

«Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі» курсының жүйесі оның мазмұнымен ішкі істер органдарының әкімшілік қызметін және оны құқықтық реттеуді зерттейтін арнайы пән ретінде анықталады. Курс жүйесі ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі саласында қалыптасқан қатынастардың нақты қолданыстағы жүйесіне негізделген. Бұл қатынастар екі топқа бөлінеді: тұтастай алғанда әкімшілік қызметтің барлық түрлері мен бағыттарына ортақ қатынастар және оның жеке түрлері мен бағыттарындағы

қатынастар. Тиісінше, ішкі істер органдарының әкімшілік қызметіне қатысты мәселелер жалпы курстың жалпы бөлігін құрайды. Әкімшілік қызметтің жекелеген түрлері мен бағыттарына қатысты мәселелер ерекше бөлікті құрайды.

Курстың әр бөлімінде тиісті бөлімдер бар: жалпы бөлімде қоғамдық тәртіптің мәні және оның конституциялық негіздері, ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі туралы түсінік берілген. Онда ішкі істер органдарының құқықтық ережелері мен ұйымдық құрылысы, олардың міндеттері, негізгі функциялары, орталық және жергілікті ішкі істер органдары қызметінің жүйесі, құрылымы мен негізгі нысандары; ішкі істер органдарындағы мемлекеттік қызметтің ұйымдық-құқықтық негіздері, оларды жеке құраммен жасақтау мәселелері қаралады; ішкі істер органдарында қызмет өткеру тәртібі, кадрлар даярлау және олардың біліктілігін арттыру, сондай-ақ ішкі істер органдарының кезекші бөлімдеріндегі қызмет. Мұнда ішкі істер органдарының материалдық-техникалық және әскери жабдықталуын ұйымдастыру мен міндеттері, қаралатын органдардың қаржылық, шаруашылық және құрылыс аппараттарының міндеттері мен жүйесі баяндалады, Қазақстан Республикасы өрт күзеті және мемлекеттік өрт қадағалау қызметінің құқықтық жағдайы мен ұйымдық құрылымы ашылады.

Курстың жалпы бөлігінде полиция туралы құқықтық ережені, полиция аппараттары мен қызметтерінің ұйымдастырушылық құрылысын, олардың жұмысын ұйымдастыру нысандарын, полицияның әкімшілік қызметінің негіздерін және заңдылықты қамтамасыз ету тәсілдерін қарастыруға маңызды орын беріледі.

Курстың ерекше бөлігінің мазмұнын ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің жекелеген түрлері мен бағыттарына қатысты мәселелер құрайды: қоғамдық тәртіпті қорғау қызметі; полицияның қоғамдық тәртіпті бұзудың жекелеген түрлерімен күрес жөніндегі әкімшілік қызметі; қоғамдық тәртіпті қорғау қызметі аппараттарының әкімшілік қызметінің желілік-салалық түрлері; Қазақстан Республикасында азаматтарды тіркеу қағидаларына рұқсат беруді және бақылауды жүзеге асыру; Қазақстан аумағында шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдардың болу қағидаларын қамтамасыз ету; жол полициясы; көліктегі ішкі істер органдарының қызметі (күзет қызметі) т.б.

2. Ішкі істерді басқарудың мазмұны мен ерекшеліктері

«Ішкі істер» термині мемлекет қызметінің бір саласын білдіреді. Қарастырылып отырған саланың атауы дәстүрлі болып табылады және оның тарихи қалыптасқан мазмұнын көрсетеді. Мемлекеттің ішкі істер саласы көпқұрылымды болып табылады. Ол қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы қолсұғушылықтардан жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің құқықтарын, бостандықтарын мен мүдделерін қорғаумен; қылмыстар мен өзге де құқық бұзушылықтардың алдын алумен және жолын кесумен; жедел-ізвестіру қызметін, анықтау мен тергеуді жүзеге асырумен байланысты қоғамдық қатынастардың бірқатар күрделі топтарын қамтиды; жол қозғалысы

қауіпсіздігін және өртке қарсы қауіпсіздікті қамтамасыз етумен; лицензиялық-рұқсат беру қызметін жүзеге асырумен (қару сатып алуға, сақтауға лицензиялар беру және т.б.); ҚР азаматтарын ҚР шегінде болатын жері бойынша және тұрғылықты жері бойынша тіркеу және тіркеу есебінен шығару қағидаларын жүзеге асырумен; шетелдік азаматтар мен азаматтығы жоқ адамдардың ҚР-да болу қағидаларын сақтауды қамтамасыз етумен; шарттар бойынша күзет меншігімен; қылмыстық-атқару қызметін жүзеге асырумен және т.б. байланысты.

Әлеуметтік қатынастардың аталған топтарының әрқайсысы қарастырылып отырған саланың ажырамас бөлігі болып табылады. Тек осы топтар тұтастай алғанда мемлекеттің ішкі істер саласы туралы түсінік береді.

Көрсетілген қоғамдық қатынастардың объективті байланысы, олардың ерекшелігі ішкі істер саласын мемлекеттік басқарудың дербес объектісі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді, яғни басқарылатын жүйе ретінде әрекет ететін қоғамдық қатынастар кешені. Ішкі істер саласында қалыптасатын әлеуметтік қатынастардың ерекше қасиеттері ішкі істерді басқарудың мемлекеттік басқарудың басқа салалары мен салаларынан ерекшеленетін ерекше сала ретінде болуын анықтайды.

Ішкі істерді басқару, сондай-ақ басқа салалар мен салалардағы басқару мақсатты, ұйымдастырушылық қызметті білдіреді. Менеджмент басқару субъектісінің, олардың арасындағы тікелей және кері байланыстардың болуын болжайды.

Тиісті өкілеттіктер берілген мемлекеттің органдары мен олардың лауазымды адамдары; ішкі істер саласындағы басқару функцияларын жүзеге асыру бойынша арнаулы құқықтары бар қоғамдық бірлестіктер мен олардың өкілдері; қоғамдық тәртіпті қорғауға қатысатын азаматтар ішкі істер саласындағы басқару субъектілері болып табылады.

Азаматтар, топтар, адамдар ұжымдары, мемлекеттік органдар мен олардың қызметшілері, қоғамдық бірлестіктер мен олардың қызметшілері (өкілдері) ішкі істер саласындағы басқару объектілері болып табылады.

Басқару субъектілері мен объектілері арасындағы тікелей және кері байланыстар, бір жағынан, басқару субъектісінен шығатын, билік сипаты бар және орындалуы міндетті командалардан, ал екінші жағынан, басқару объектісінен келетін, оның жағдайын сипаттайтын ақпараттан, басқару субъектісінің командаларының орындалуы туралы мәліметтерден көрінеді.

Ішкі істер саласындағы басқарманың мазмұны белгіленген нысандарда және тиісті әдістермен жүзеге асырылатын басқарудың мақсаттарын, міндеттері мен функцияларын іске асыру туралы қызметті құрайды.

Ішкі істер саласындағы басқарманың негізгі мақсаты – елдегі құқықтық тәртіп пен заңдылықты қамтамасыз ету, азаматтардың, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғау. Бұл мақсат қоғамдық тәртіпті сақтау және қылмысқа қарсы күрес, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, меншікті қорғау, сотталғандарды түзеу және қайта тәрбиелеу және т.б. басқармаларының міндеттерінде нақтыланады.

Ішкі істерді басқару әлеуметтік басқарудың бір түрі ретінде бірқатар функцияларға бөлінеді, олар басқару міндеттерін орындау бойынша қызметтің белгілі бір бағыттарын білдіреді. Әрбір функция оқшауланумен және біркелкілікпен, әрекет ету бағытымен сипатталады. Функцияның мазмұны басқару объектісінің ерекшелігіне байланысты. Сонымен қатар, кез келген жағдайда көптеген басқару функцияларының мазмұны тұрақты болып қала береді. Осыған байланысты басқарудың бұл функциялары жалпы, арнайы (негізгі) және қамтамасыз етуші болып бөлінеді.

Басқарудың жалпы функциялары тұтас алғанда басқарудың бүкіл жүйесіне және оның жекелеген буындарына тән; басқарудың арнайы (негізгі) функциялары әлеуметтік қызметтің жекелеген салаларына ұйымдастырушылық әсер етеді, бұл осы салаларда әртүрлі жұмыс түрлерін орындауға ықпал етеді. Арнайы функциялар көбінесе негізгі деп аталады, өйткені осы функциялар арқылы басқару субъектілерінің мақсаттары мен міндеттері тікелей жүзеге асырылады; басқару функцияларын қамтамасыз ету жалпы және арнайы функцияларды жүзеге асыру процесіне қызмет етеді.

Басқарудың жалпы функцияларына мыналар жатады: есепке алу, талдау, болжау, жоспарлау, ұйымдастыру, реттеу, бақылау.

Ішкі істер саласындағы басқарманың арнайы функциялары: азаматтардың өмірін, құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қылмыстық қолсұғушылықтан қорғау; қоғамдық тәртіпті сақтау; қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету; қылмыстармен өзге де құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу; қылмыстарды жылдам және толық ашу, қылмыстармен өзге де құқық бұзушылықтарды тудыратын себептерді жоюға, өздеріне тиесілі мүліктің меншік иелерімен жасалған шарттар негізінде өркениетті қоғам жатақханасының ережелерін бұлжытпай орындауға және құрметтеуге жәрдемдесу. Бұл функциялар басқарудың мақсаттары мен міндеттерімен анықталатындықтан, оларды ішкі істер саласындағы қызметтің мазмұнын анықтайтын функциялар-міндеттер, негізгі функциялар деп атайды.

Басқарудың қамтамасыз ету функциялары тобы: кадрлық, материалдық-техникалық, экономикалық, қаржылық, іс қағаздарын жүргізу және т.б.

Жалпы, арнайы (негізгі) және қамтамасыз ету функциялары бірге және бір-бірімен өзара әрекеттесуде болады. Күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде басқару – мазмұнды, ұйымдастырушылық және технологиялық тараптармен сипатталатын процес.

Басқару процесінің мазмұны басқарудың мәні, оның мақсаттары мен міндеттері, функциялары, принциптері және қолданылатын басқару әдістерімен анықталады.

Басқару процесін ұйымдастыру динамизммен сипатталады. Бұл – басқарушылық шешімдерді әзірлеу мен қабылдау және оларды іске асыру сатысынан тұратын басқару циклі. Олардың әрқайсысы басқару процесінің бірнеше нақты кезеңдерін қамтиды. Басқару процесін ұйымдастыру басқару субъектісінің қызметін және басқару еңбегін ұйымдастыруды қамтиды.

Басқару технологиясы – әртүрлі ақпаратты жинау, сақтау, түрлендіру және беру және оны құжаттау бойынша басқару операцияларын жүргізу процесі. Басқару технологиясының маңызды құрамдас бөліктері – іс қағаздарын жүргізу және құжат айналымы.

Ішкі істер саласындағы басқару әртүрлі нысандарда жүзеге асырылады: ұйымдастыру іс-шаралары, ұйымдастыру жұмысы, материалдық-техникалық операциялар, норма шығару қызметі, құқық қолдану (реттеу және құқық қорғау) қызметі.

Басқарушылық қызмет ішкі істер органдары жүйесінің өзінде де, сыртқы ортада да, оның қызметі саласында да, органдармен, кәсіпорындармен, мекемелермен, қоғамдық бірлестіктермен, лауазымды адамдармен және азаматтармен қарым-қатынаста жүзеге асырылады. Басқару нысандары ұйымышлық мәселелерді шешу, ҚР ІІМ жүйесінің ішінде басқару, бағыныштылығы бойынша төмен тұрған органдар мен жекелеген қызметкерлерді басқару үшін, сондай-ақ сыртқы қызметті, яғни басқарудың арнайы (негізгі) функцияларын іске асыру үшін пайдаланылады. Сыртқы қызмет ішкі істер саласындағы мемлекеттік міндеттерді шешуге бағытталғандықтан, оны жүзеге асыру барысында жалпы қызметтің құқық қолдану нысаны және оның әртүрлілігі, әсіресе құқық қорғау қызметі кеңінен қолданылады.

Ішкі істер саласындағы басқарудың негізгі әдістері сендіру және мәжбүрлеу болып табылады. Басқару әдісі ретінде сендіру құқық субъектілерінің заңдар мен моральдық ережелерді ерікті түрде сақтау мақсатында адамдардың санасына әсер ету болып табылады. Басқарудың әмбебап әдістері болып табылатын сендіру мен мәжбүрлеуден басқа, олардың туындылары әкімшілік, психологиялық, экономикалық және басқарудың басқа әдістері қолданылады.

Ішкі істерді басқару мемлекеттік басқарудың бір саласы болып табылады. Ол мемлекеттік басқарудың бүкіл жүйесі үшін де белгілер мен принциптерге ие, бірақ оларды жүзеге асырудың өзіндік ерекшеліктері бар, олар ішкі істер саласында дамып келе жатқан әлеуметтік қатынастардың ерекшелігімен, оның құқық қорғау сипатымен, басқарудың мақсаттары мен мәнімен анықталады.

Ішкі істер саласындағы басқару заңдарды және заңға тәуелді актілерді іске асыруға; құқық бұзушылықтардың алдын алуға; азаматтарға, мемлекеттік органдарға, кәсіпорындарға, мекемелерге, ұйымдарға олардың құқықтары мен оларға жүктелген міндеттерді іске асыру үшін жағдайлар жасауға; азаматтарда құқық санасын тәрбиелеуге, құқық нормалары мен жалпы адамзаттық мораль нормаларын құрметтеуге бағытталған.

Ішкі істер саласындағы көптеген басқару субъектілері өз өкілеттіктері шегінде бұйрықтар беру, барлық азаматтар мен лауазымды адамдар үшін міндетті талаптар қою құқығына ие билік өкілдері ретінде әрекет етеді. Олар әкімшілік мәжбүрлеу шараларын (әкімшілік алдын алу шаралары мен әкімшілік іс жүргізу шаралары және әкімшілік жазалар) қолдану

өкілеттіктеріне ие. Бірқатар субъектілер жедел-ізвестіру, қылмыстық іс жүргізу және қылмыстық-атқару әрекеттерін жасайды.

Ішкі істер саласындағы басқарушылық қатынастар негізінен биліктің бағыныштылық қатынастары болып табылады. Сонымен қатар, олардың қатысушыларының теңдігімен сипатталатын көптеген қатынастар бар. *Мысалы*, ішкі істер органдарының қоғамдық тәртіпті сақтауда және заңдылықты нығайтуда өзара іс-қимыл жасайтын басқа мемлекеттік органдармен, ерікті халықтық жасақтармен және құқықтық тәртіпті қорғауға қатысатын басқа да қоғамдық құрылымдармен қарым-қатынасы. Көптеген қатынастар полиция халыққа қызмет көрсету функцияларын жүзеге асырған кезде тараптардың теңдігімен сипатталады, мысалы, жазатайым оқиғалардан немесе қылмыстық шабуылдардан зардап шеккен азаматтарға шұғыл көмек көрсету және т.б.

Ішкі істерді басқару жоғары қызметтік тәртіптілікпен, дара басшылықтың болуымен және басқа да ерекшеліктермен сипатталады. Ішкі істерді басқару процесінде шешілетін міндеттердің сипаты осы қызметтің динамикасын анықтайды. Біздің мемлекетіміздің дамуының әрбір кезеңі, әдетте, жұмысты жақсартуға бағытталған басқару құрылымындағы өзгерістермен қатар жүреді. Басқарудың серпінділігі ішкі істер саласындағы міндеттерді оңтайлы шешуге ықпал етеді.

Ішкі істер саласындағы менеджмент сонымен қатар көптеген басқару субъектілері қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастырып қана қоймай, сонымен бірге іс жүзінде тікелей жүзеге асыратындығымен, қылмыспен күресетіндігімен және т.б. сипатталады.

Басқару қызметінде ішкі істерді басқару процесінде қылмысқа және басқа да құқық бұзушылықтарға қарсы күрестің ең тиімді және адамгершілік әдісі ретінде алдын алу жұмыстарын ұйымдастыру және жүзеге асыру маңызды орын алады, жалпы және жеке алдын алу шараларынан тұрады.

Жалпы алдын алу құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтауға және жоюға бағытталған. Жеке профилактикалық шаралар жеке тұлғаны заңға бағынатын мінез-құлық қажеттілігіне сендіру үшін қоғамға қарсы көзқарастар мен нұсқаулықтары бар адамға тікелей қолданылады.

Ішкі істерді басқару процесінде эпидемиялар, өрттер, су тасқыны, жер сілкіністері және басқа да дүлей зілзалалар кезінде туындайтын жазатайым оқиғалар, зиянды және қоғамдық қауіпті салдарлардың алды алынады.

Ішкі істерді басқару, сондай-ақ басқа салалар мен салаларды басқару мемлекеттік басқарудың жалпы принциптеріне негізделген. Оларға мыналар жатады: азаматтардың басқаруға қатысуы, ұлттық және жергілікті мүдделердің үйлесуі, ұлттық теңдік, заңдылық, жариялылық және қоғамдық пікірді ескеру.

Ішкі істерді басқару саласындағы жалпы қағидаттармен қатар осы саладағы қызметтің жекелеген бағыттарына қатысты қағидаттар қолданылады.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде ішкі істер саласындағы мемлекеттік басқарудың келесі анықтамасын тұжырымдауға болады, бұл – ішкі істер саласындағы мемлекеттің міндеттері мен функцияларын тікелей, практикалық іске асырудан тұратын уәкілетті басқару субъектілерінің мақсатты, ұйымдастырушылық, атқарушы және әкімшілік қызметі.

Біздің мемлекетіміздің қазіргі даму кезеңі, оны құқықтық мемлекетке айналдыру ішкі істер саласындағы басқару деңгейін жетілдіруді және арттыруды талап етеді. Мемлекеттің заңнамалық және өзге де актілерінде мемлекеттік басқаруды жақсартудың нақты жолдары айқындалған. Бұл жолдар ішкі істерді басқаруға да тең дәрежеде жатады: Республика Конституциясының, заңдарының, жарғыларының және өзге де құқықтық актілерінің, облыстардың, қалалардың ішкі істер саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін заңдардың сәйкестігін қамтамасыз ету; мемлекеттік билік пен басқару органдары арасындағы өкілеттіктердің аражігін оңтайлы ажырату; халықтың мүдделерін, оның тарихи және өзге де жергілікті дәстүрлерін негізге ала отырып, жергілікті маңызы бар мәселелерді шешудегі жергілікті өзін-өзі басқарудың рөлі; қоғамдық процестерді басқарудың құқықтық негізін нығайту; басқарудағы заңдылықты нығайту; басқаруда ғылым мен техника жетістіктерін енгізу, басқарудағы ғылымның рөлін арттыру; басқару аппаратының кадрларын іріктеу, орналастыру және оқыту ісін жақсарту; атқарушы билік органдарының; атқарушы билік органдары мен олардың лауазымды адамдарының өз қызметінің нәтижелері үшін тәртіптілік, ұйымдастырушылық және жауапкершілік деңгейін арттыру.

Ішкі істер органдарының ұйымшылдық және сыртқы қызметі өзара байланысты және азаматтар мен лауазымды адамдар үшін олардың жұмысы, демалысы, әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру, құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыру саласында неғұрлым қолайлы жағдайлар жасаудың басты міндеті бар.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің мемлекеттік-биліктік сипаты осы органдардың оларға жүктелген әкімшілік-құқықтық өкілеттіктерді мемлекет атынан заңда қатаң белгіленген құзыреті шеңберінде жүзеге асыруынан көрініс табады. Ішкі істер органдарының қызметкерлері әкімшілік функцияларды орындай отырып, орындауға міндетті нұсқаулар беру, қажетті жағдайларда мәжбүрлеп ықпал ету шараларын қолдану құқығы берілген басқару субъектілері (билік өкілдері) ретінде әрекет етеді. Сондықтан басқару объектілеріне қатысты ішкі істер органдарының атқарушы қызметі сонымен бірге әкімшілік болып табылады. Әкімшілік өкілеттіктерде әкімшілік қызметке тән билік.

Ең алдымен, жол жүрісіне қатысушы азаматтардың өмірі мен денсаулығының шаруашылық қызметтің экономикалық нәтижелерінен басымдығы қағидаттарын іске асырудың жаңа тетіктерін құруға және қолданыстағыларын жетілдіруге бағытталған. Жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз етудің қазіргі заманғы мемлекеттік жүйесін қалыптастыру жағдайында маңызды міндеттер: жол жүрісі қауіпсіздігі мәселелерін теориялық зерттеу болып қала береді. Қазақстан Республикасы мен

азаматтық қоғам алдында тұрған әлеуметтік-экономикалық міндеттердің кең спектрімен қатар, елеулі мәні бар қазіргі заманғы проблемалардың бірі жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі тұжырымдамалық шараларды теориялық әзірлеу және практикалық іске асыру болып табылады.

Кейбір тұжырымдамалық шаралар Қазақстан Республикасының ІІО жаңғырту жөніндегі 2019-2021 жылдарға арналған жол картасында көзделген, олар жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету процесіне әсер етеді:

- 1) жол-патрульдік полициясының саптық бөліністерін патрульдік полиция етіп қайта құру;
- 2) ІІО сержанттық құрамын офицерлік санатқа ауыстыру жолымен оңтайландыру;
- 3) полиция бөліністерінің ұйымдық-штаттық құрылымын оңтайландыру;
- 4) өзіне тән емес функцияларды басқа мемлекеттік органдар мен ұйымдардың қарамағына не бәсекелес ортаға беру және т.б.

Жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы заңнаманы жаңарту саласындағы жаңғырту тәсілі ерекше өзектілікке ие болады. Қазақстан Республикасында жол жүрісі саласында жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтар санының жылдар өткен сайын артып келе жатқан қоғамдық зияны мен қауіптілігі айдан анық және оларды барынша азайту мен жоюдың тиімді құқықтық тетіктерін талап етеді. Шынында да, жол жүрісі ережелерін бұзудан бастап, адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін, белгілі бір азаматқа да, бүкіл қоғамға да зиян келтіретін жол-көлік оқиғалары басталады. Жолдардағы жол-көлік оқиғаларынан болатын әлеуметтік және экономикалық шығындардың едәуір мөлшері жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндетіне мемлекеттік маңыздылық береді.

Қазақстан Республикасында жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету процесінде туындайтын мәселелерді шетелдік тәжірибені бейімдеу арқылы шешуді ұлттық заңнаманы жаңарту жөніндегі жаңғырту тәсілі деп есептеген жөн.

Мысалы, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 4 шілдедегі № 55 Заңына сәйкес Қазақстанда кодификацияланған әкімшілік заңнамаға сәйкес телефон мен радиостанцияны көлік құралдарын басқару процесінде пайдалануға тыйым салынды.

Қазіргі уақытта мұндай тыйым жедел ден қою көлік құралдарына да қолданылады, бұл жедел жағдай туралы ақпаратты уақытылы алуға әсер етуі мүмкін. Ерекше жағдайлар құқық қорғау органының қызметкері әкімшілік жауапкершіліктен босатылатындығын дәлелдеуі керек аса қажет заң институтына жататын жағдайлар болуы мүмкін. Мұндай ереже ҚР ӘҚБтК 10-бабының 2-бөлігіне және Қазақстан Республикасы Конституциясының 77-бабының 6-тармағында көзделген, ешкім өзінің кінәсіздігін дәлелдеуге міндетті емес деген конституциялық қағидатқа қайшы келеді.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі қызметті тікелей ұйымдастырады. Әкімшілік қызметтің ұйымдастырушылық мәні оны жүзеге асыру барысында ішкі істер саласындағы міндеттерді шешу үшін бірлескен мақсатты іс-шаралар ұйымдастырылатындығымен, бірлескен жұмыс ұйымдастырылатындығымен, оның орындалу барысын бақылау мен қадағалаудан көрінеді.

3. Заң шығарушы (өкілді) және атқарушы билік органдарының ішкі істер саласындағы құзыреті

Мемлекеттік органдардың ішкі істер саласындағы құзыреті олардың осы саладағы өкілеттіктерінің көлемінен тұрады.

Президент – ішкі істер, қоғамдық тәртіпті қорғау, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қылмысқа қарсы күрес салаларына қатысты мәселелер бойынша Жарлықтар шығарады. ҚР заңдарында және конституциялық заңдарда көзделген мән-жайлар мен тәртіп бойынша ҚР аумағында және оның жекелеген жерлерінде төтенше жағдайдың құқықтық режимін енгізеді, ҚР Парламентіне дереу хабарлайды. Ол вице-министрді, облыс әкімдерін тағайындайды және оларды қызметінен босатады, сондай-ақ құқықтық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті нығайту үшін басқа да шаралар қабылдайды.

Парламент – ішкі істер саласындағы қатынастарды заңнамалық реттеуді қамтамасыз етеді, ішкі істерді басқаруды ұйымдастыруды заңнамалық реттеуді, азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асырады, мемлекеттік басқару органдары мен жергілікті мемлекеттік өзін-өзі басқару органдары қызметінің және ішкі істер саласындағы қағидаттары мен құқықтық негіздерін белгілейді, Қазақстанның жүргізуіне жатқызылған басқа да мәселелерді шешеді.

ҚР Үкіметі – ҚР Президенті мен Парламент актілерінің негізінде және оларды орындау үшін ішкі істер саласындағы басқару мәселелері бойынша қаулылар мен өкімдер шығарады және олардың орындалуын тексереді, заңдылықты, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қылмысқа қарсы күрес жөніндегі шараларды жүзеге асырады; ішкі істер саласындағы атқарушы билік органдарының жұмысын біріктіреді және жібереді.

Жергілікті өкілді органдар – құқық бұзушылықтардың алдын алуға арналған шығыстар бөлігінде жергілікті бюджеттердің атқарылуын бекітеді және бақылайды; азаматтар мен ұйымдардың заңнама нормаларын орындауына жәрдемдеседі.

Жергілікті атқарушы органдар – жергілікті деңгейде құқық бұзушылық профилактикасы субъектілерінің өзара іс-қимылын қамтамасыз етеді; құқық бұзушылық профилактикасына қатысатын азаматтар мен ұйымдардың есебін жүргізеді, азаматтар мен ұйымдарды қоғамдық тәртіпті қорғауға тарту жөнінде шаралар қабылдайды, оларды көтермелеудің түрлері мен тәртібін айқындайды; халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдеседі; құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде

шаралар қабылдайды; азаматтарға құқықтық тәрбие беруді ұйымдастыруды қамтамасыз етеді.

Ішкі істер органдары – азаматтарды құқықтық тәрбиелеуге қатысады, құқық тәртібінің жай-күйі және құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша ішкі істер органдары қызметінің тиімділігін арттыру жөніндегі шаралар туралы қоғамдық пікірді зерделейді; құқық бұзушылықтың алдын алу жөніндегі шараларды жүзеге асырады; профилактикалық есепке алуды жүргізеді және профилактикалық бақылауды жүзеге асырады; қоғамдық тәртіпті сақтауға және құқық бұзушылықтың алдын алуға қатысатын азаматтармен және ұйымдармен өзара іс-қимыл жасайды; күзет қызметі субъектілерімен; қылмыстық қудалауды, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді жүзеге асырады; сотталғандардың, сондай-ақ қылмыстық-атқару жүйесінің тергеу изоляторларында ұсталатын адамдардың құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу мақсатында профилактикалық және жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуді қамтамасыз етеді.

Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі органдар – халықтың сыбайлас жемқорлықтың тәуекелдері туралы хабардар болуын арттырады; сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл және оның деңгейін төмендету мақсатында азаматтық қоғам институттарымен және мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл жасайды.

Әділет органдары – мемлекеттік органдардың құқықтық насихаттау жөніндегі қызметін үйлестіреді; құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін нормаларды қабылдаудың алдын алу мақсатында нормативтік-құқықтық актілер жобаларына заң сараптамасын жүргізеді; құқық қорғау органдарына өздеріне белгілі болған, осы органдардың құзыретіне жатқызылған дайындалып жатқан немесе жасалған құқық бұзушылықтар фактілері туралы хабарлайды.

Әскери полиция органдары – әскери қызметшілердің құқықтық тәрбиесіне қатысады; құқық бұзушылықтардың профилактикасы жөніндегі шараларды жүзеге асырады; өздеріне белгілі болған, осы органдардың құзыретіне жатқызылған дайындалып жатқан немесе жасалған құқық бұзушылықтар фактілері туралы өзге де құқық қорғау органдарын хабардар етеді; қылмыстық қудалауды, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді жүзеге асырады.

Прокуратура органдары - Қазақстан Республикасы заңнамасының дәлме-дәл және біркелкі қолданылуына жоғары қадағалауды жүзеге асырады; құқық қорғау органдарының қылмысқа қарсы күрестегі қызметін үйлестіруді қамтамасыз етеді; мемлекеттік құқықтық статистиканы қалыптастырады және арнайы есепке алуды жүргізеді.

Білім беру органдары - білім беру ұйымдарының білім алушылары мен тәрбиеленушілерін құқықтық тәрбиелеу мәселелері бойынша мемлекеттік органдармен және ұйымдармен өзара іс-қимыл жасайды; білім беру ұйымдарының білім алушылары мен тәрбиеленушілерінің заңды қадағалайтын мінез-құлқын қалыптастыруға бағытталған бағдарламалар мен әдістемелерді әзірлейді және білім беру ұйымдарының жұмыс практикасына

енгізеді; өзге де мемлекеттік органдармен бірлесіп білім беру ұйымдарының білім алушылары мен тәрбиеленушілері арасында құқық бұзушылықтың алдын алу жөніндегі іс-шараларды жүзеге асырады.

Денсаулық сақтау саласындағы орган – салауатты өмір салтын насихаттау жөніндегі іс-шаралар өткізуді ұйымдастырады; алкогольдік ішімдіктерді жүйелі түрде тұтынуды, есірткі құралдары мен психотроптық заттарды, сол тектестерді медициналық емес тұтынуды ерте анықтау және алдын алу әдістемесін әзірлейді; наркологиялық, психологиялық, психиатриялық, емдеу-профилактикалық көмек көрсетеді және оған мұқтаж адамдарға медициналық оңалту жүргізеді.

Халықты әлеуметтік қорғау органдары – халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесуге және кедейлікті азайтуға бағытталған мемлекеттік саясатты қалыптастыруға қатысады; халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің белсенді нысандарын қолдану жөнінде әдістемелік ұсынымдар әзірлейді.

Қорытынды

Осылайша, полицияның көптеген аппараттары мен қызметтері әкімшілік болып табылады, атап айтқанда, қоғамдық тәртіпті сақтау, жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету, әкімшілік қадағалаудың рұқсат беру жүйесін жүзеге асыру, учаскелік полиция инспекторларының қызметі, кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу қызметінің жұмыс істеуі, полицияның арнайы мекемелері және т.б.

Меншіктің барлық нысандарын қорғауда, шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдардың ҚР-да болу ережелерінің сақталуын бақылауды қамтамасыз етуде және т.б. әкімшілік-құқықтық құралдар кеңінен қолданылады.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті, қоғамдық орындардағы тыныштық жағдайын қамтамасыз етудің, жеке адамды, оның құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың, азаматтардың, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың заңды мүдделерін қорғаудың, құқыққа қарсы іс-әрекеттердің алдын алудың және жолын кесудің, құқық бұзушыларға әкімшілік-процестік қамтамасыз ету шараларын және әкімшілік жазаларды қолданудың аса маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Қоғамдық тәртіпті қорғауға бағытталған қызметтің мазмұны, біріншіден, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету міндеттерін практикалық шешуді ұйымдастыру процесінде органдар ішінде қалыптасатын және дамитын әкімшілік-құқықтық қатынастарды құрайды; екіншіден, күнделікті қоғамдық тәртіпті тікелей қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті мемлекеттік органдар мен жұртшылықтың күштері мен құралдарымен қамтамасыз етіледі.

Бірінші жағдайда біз штаттарды анықтау, кадрларды іріктеу, орналастыру және оқыту, қоғамдық тәртіпті сақтау туралы шешімдер әзірлеу және осы шешімдердің практикалық орындалуын ұйымдастыру, бақылау функцияларын жүзеге асыру және т.б., яғни ұйымдық қатынастар туралы қызметті жүзеге асырады.

Екінші жағдайда, бұл қоғамдық тәртіпті қорғауға байланысты қалыптасқан қатынастарға, мысалы, азаматтың қоғамдық тәртіпке қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылық жасауына байланысты туындайтын қатынастарға; қару-жарақ шеберханасын ашуға рұқсат алу үшін кәсіпорынның, ұйымның ішкі істер органдарына жүгінуіне байланысты туындайтын қатынастар және т.б. Бұл ретте ішкі істер органдарының қатысуымен туындайтын қатынастардың субъектілері ішкі істер органдарына қызметтік тұрғыдан бағынысты емес азаматтар, органдар, кәсіпорындар, мекемелер, ұйымдар және олардың лауазымды адамдары болуы мүмкін. Қаралып отырған қатынастар ішкі істер органдарының сыртқы әкімшілік қызметіне тән, ол азаматтардың, лауазымды тұлғалардың ішкі істер саласындағы заңнама талаптарын сақтауын тікелей қамтамасыз етуде, құқық бұзушылардың алдын алуға, жолын кесуге және жауапкершілікке тартуға бағытталған шараларды жүзеге асырудан көрінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Конституциясы - 30.08.95 ж.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауы – 01.09.2020 ж.
3. ҚР Ішкі істер органдары туралы. Қазақстан Республикасының 23.04.2014 жылғы №199 Заңы.
4. Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы ҚР Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы № 858 Жарлығы.
5. ҚР кейбір заңнамалық актілеріне жергілікті полиция қызметінің жұмысы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы ҚР 2015 жылғы 2 қарашадағы № 388 Заңы.
6. Административная деятельность ОВД. Общая и Особенная части: Учебник. Под ред. А.П.Коренева.- М,1999.
7. Альбом схем по административной деятельности ОВД. Под ред. В.О.Руппс, Т.В. Великой.- Костанай, 1997.

Тақырып № 2. ПО-да қызмет өткерудің құқықтық негіздері

Жоспар:

Кіріспе

1. Қызмет өткерудің жекелеген тетіктерін дамытудың тұжырымдамалық мәселелері және оларды шешу жолдары

2. Ішкі істер органдарында қызмет өткерудің негізгі кезеңдерін жетілдірудің құқықтық негіздері мен болашағы

Қорытынды

Кіріспе

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделі бірінші кезекте «мемлекеттік қызмет» ұғымын жаңғыртуды көздейді, ол «ұлтқа (қоғамға) қызмет ету» ұғымының синонимі болуға және мемлекеттік қызметтерді тұтынушы ретінде халыққа бағдарлануды білдіруге тиіс.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделі адами фактордың маңыздылығын тануға және тиімді кадр жұмысын жүргізуге бағдарланған, бұл оны кәсібилендірудің негізгі факторы болып табылады. Мемлекеттік қызметтің жаңа моделі тиімді кадрлық тетіктерді - мемлекеттік қызметке кірудің тиімді және ашық тәртібін, мемлекеттік қызметшілердің үздіксіз кәсіби даму мүмкіндігін, жұмыс нәтижелері мен көтермелеу жүйесінің өзара байланысын қалыптастыруға бағытталған.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделінде мемлекеттік саясатты іске асырудың тиімділігін кәсіби қамтамасыз ететін жоғары мемлекеттік әкімшілік қызметшілер корпусы қалыптастырылып, мемлекеттік қызметке кіру және оны өткеру тетіктері түбегейлі жетілдірілетін болады.

Осылайша, «Қазақстан-2030» және «Қазақстан-2050» стратегияларының ережелерін негізге ала отырып, мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастырудың үш тұғырлы мақсаты:

1) тиімді кадр саясаты және мемлекеттік қызмет жүйесіндегі адами капиталды басқару жүйесі;

2) мемлекеттік қызметтер көрсетудің жоғары сапасы және мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігі;

3) мемлекеттік қызметшілердің оң имиджі және мінез-құлық әдебі болып табылады.

1. Қызмет өткерудің жекелеген тетіктерін дамытудың тұжырымдамалық мәселелері және оларды шешу жолдары

Үштұғырлыққа сәйкес мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастыру міндеттері:

1) мемлекеттік қызмет жүйесінде жаңа кадр тетіктерін қалыптастыру және қолданыстағыларын жетілдіру;

2) мемлекеттік көрсетілетін қызметтердің сапасы мен қолжетімділігін арттыру және мемлекеттік қызметшілердің қызметін мемлекеттік көрсетілетін қызметтерді тұтынушы ретінде халыққа бағдарлау;

3) мемлекеттік қызметтің жоғары мәртебесі мен беделін қамтамасыз ету, мемлекеттік қызметшілердің этикалық мінез-құлық нормаларын қалыптастыру болып табылады. Мемлекеттік қызметті сапалы кадрлық жаңарту мен кәсібилендіруді дәйекті түрде қамтамасыз ету үшін оның ұйымдық құрылымы мен нормативтік-құқықтық базасы жаңғыртылатын болады.

Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдарының кадр саясаты тұжырымдамасының негізгі басымдықтарын негізге ала отырып: Қазақстан Республикасының Президенті Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050 стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында құқық қорғау органдары мен арнайы қызметтерді реформалаудың басымдықтары айқындалды: «құқық қорғау органдарының қызметкерлерін зейнетақымен қамсыздандырудың ақшалай үлесін және арнаулы атақтар үшін қосымша ақыларды әскери атақтар бойынша айлықақылар деңгейіне дейін арттыру»; «жоғары аттестаттау комиссиясы базасында құқық қорғау органдарында кадр саясаты бойынша тұрақты жұмыс істейтін»; «құқық қорғау және арнайы органдар басшыларының президенттік резервін қалыптастыру»; «құқық қорғау жүйесін одан әрі жаңғырту бағдарламасының жобасын әзірлеу»; «Сот төрелігін іске асыру процесін оңайлату, оны артық бюрократиялық рәсімдерден арылту»; «дауларды соттан тыс реттеу институттарын дамыту».

2014-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама әлемдік стандарттарға жауап беретін сенімді құқық қорғау жүйесі үшін құқықтық негіз жасады.

Мақсатқа жету үшін құқық қорғау органдарының жаңа кадр саясатын қалыптастыру міндеттері:

1) құқық қорғау қызметі жүйесінде жаңа кадр тетіктерін қалыптастыру және қолданыстағыларын жетілдіру;

2) мемлекеттік көрсетілетін қызметтердің сапасы мен қолжетімділігін арттыру және құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қызметін мемлекеттік көрсетілетін қызметтерді тұтынушы ретінде халыққа бағдарлау;

3) құқық қорғау қызметінің жоғары мәртебесі мен беделін қамтамасыз ету, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің этикалық мінез-құлық нормаларын қалыптастыру;

4) кадрларды сапалы қайта құру, мәртебесін, кәсібилік деңгейін және қызметтік әдепті арттыру, сондай-ақ азаматтармен жұмыс істеу нысандары мен әдістерін оңтайландыру арқылы құқық қорғау органдарының оң имиджін және қоғамдық сенімді нығайту;

5) кадр саясаты саласындағы қолданыстағы заңнаманы түзету арқылы құқық қорғау органдарының қызметін регламенттейтін нормативтік-құқықтық актілердің ұтымды және тиімді құрылымын құру жолымен құқық қорғау органдары қызметінің құқықтық негіздерін жүйелі жетілдіру;

6) құқық қорғау органдарының алдына қойылған міндеттерді жедел, сапалы және тиімді шешуге қабілетті тәжірибелі және жас мамандардың ұтымды арақатынасында тұрақты жоғары кәсіби кадр құрамын қалыптастыруға бағытталған кадр саясатын реформалау;

7) лайықты, жоғары білікті мамандардың құқық қорғау органдарына қызметке тұруын ынталандырудың тиімді жүйесін құру, сондай-ақ кадрларды іріктеудің пәрменді тетігін енгізу процесімен бір мезгілде тәжірибелі, өзін оң жағынан көрсеткен қызметкерлердің одан әрі қызмет өткеруін ынталандыру;

8) құқық қорғау органдарының қызметкерлерін, зейнеткерлерін және олардың отбасы мүшелерін әлеуметтік қамсыздандыру деңгейін және құқықтық қорғау кепілдіктерін арттыру;

9) құқық қорғау органдарының ұйымдастырушылық құрылысы мен штат санын жедел-қызметтік жұмыстың басым бағыттарына, шешілетін міндеттерге және ғылыми негізделген нормативтерге сәйкес келтіру болып табылады.

Құқық қорғау органдары, сот сараптамасы органдары жұмысы тиімділігінің жеткіліксіздігі кадр ресурстарының шығыстарымен, кадрлардың сабақтастығы мен тұрақтамауымен байланысты.

Бірқатар мәселелер барлық құқық қорғау органдарына ортақ болып қалуда:

1) кадрларды жоспарлау мен орналастырудың нақты жүйесінің болмауы (орта есеппен әр 2 жыл сайын қызметкер жұмыс орнын өзгертеді);

Ұжымның кәсіби негізін бөлімшеде 5 жылдан астам уақыт жұмыс істеген қызметкерлер құрайды.

2) қызметке кандидаттарды зерделеу сапасының төмендігі (әрбір оныншы жас қызметкер қызметтің бірінші жылы ішінде органдардан жұмыстан шығарылады, олардың әрбір төртінші қызметкері теріс себептер бойынша жұмыстан босатылады);

3) қызметкердің жұмыс нәтижелерін бағалаудың нақты өлшемшарттарының болмауы, бұл аттестаттау формасына, төмен уәждемеге, кадрларды жылжыту кезінде протекционизмге әкеп соғады (кезектен тыс аттестаттау нәтижелері бойынша құқық қорғау органдары жоғары басшы құрамының үштен бірі жаңартылды);

4) қызметкерлердің кәсіби және дене шынықтыру дайындығына үстірт қарау (тек әрбір төртінші бөлімше қызметкерлердің қызметтік және дене шынықтыру даярлығын жүргізу үшін оқу-материалдық базамен жарақтандырылған);

5) тиімсіз ұйымдастырушылық-штаттық жұмыс, функциялардың қайталануы (соңғы 3 жылда құқық қорғау органдарында жүзден астам

ұйымдастырушылық-штаттық өзгерістер жүргізілді, бұл ретте штат саны өзгеріссіз қалды).

Құқық бұзушылықтарды бақылау мен тіркеудің техникалық құралдарының өсуімен патрульдік полиция қызметкерлерінің саны азаюы тиіс. Бұл сыбайлас жемқорлықты төмендетуге мүмкіндік береді, өйткені бейнетіркеуші пара алмайды және электронды бақылау құралдарының көп мөлшері азаматтарды қоғамдық орындарда тәртіпке келтіруге мүмкіндік береді.

Екінші жағынан, ҚР халқының өсуімен штаттары халық санына тікелей байланысты лауазымды адамдардың штат саны ұлғаюы тиіс. Мысалы, учаскелік полиция инспекторлары 2-3 мың халыққа қызмет көрсетуі керек, олардың көмекшілерінің штатын автоматты түрде көбейту керек және т.б. ПО бөлімшелерінің штат санын жедел басқару жөніндегі шараларды бұл проблемалар созылмалы болған кезде емес, үнемі жүргізіп отыру керек.

б) тәрбие жұмысының жеткіліксіздігі (соңғы 3 жылда құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне қатысты 1591 қылмыстық іс қозғалды және бұл сан жыл сайын ұлғаюда).

Құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен тәрбие және құқықтық жұмысты арттыру олардың жалпы құқықтық мәдениетін, моральдық-адамгершілік қасиеттерін және кәсіби деңгейін дамытуға бағытталатын болады. Жауынгерлік және қызметтік даярлық бойынша оқу-әдістемелік орталықтарды жаңғырту қызметкерлердің қызмет ерекшеліктері бойынша кәсібилік деңгейін арттырады.

Қызметкерлердің қызметін бағалауға қойылатын жаңа талаптар және сыбайлас жемқорлыққа қарсы элементтер кешенін енгізу құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қолданыстағы ар-намыс кодексіне өзгерістер енгізу арқылы іске асырылатын болады.

Қамтамасыз етілуінің жеткіліксіздігі кадрлардың кетуіне әкеп соқтыратын факторлардың бірі болып табылатын құқық қорғау органдары қызметкерлерін зейнетақымен қамсыздандыру және әлеуметтік қорғау мәселелері одан әрі шешуді талап етеді (2008-2012 жылдары құқық қорғау органдарынан өз еркімен 20 мыңнан астам қызметкер жұмыстан босатылды; құқық қорғау органдары қызметкерлерінің тұрғын үймен қамтамасыз етілуі орта есеппен 15%-дан аспайды).

Бағдарламада құқық қорғау органдарының кадр саясатын жаңғыртудың мынадай басымдықтары белгіленген:

1. Тұрақты мониторинг пен ғылыми зерттеулер негізінде сыбайлас

жемқорлыққа қарсы шаралар кешенін әзірлеу және тұрақты жетілдіру. Менің ойымша, бұл мәселеде жаңғырту болған жоқ. ҚР ИМ Қостанай академиясында өткізілетін біздің дөңгелек үстелдерде Грузияның және сыбайлас жемқорлық көрсеткіші төмен басқа да дамыған елдердің тәжірибесін пайдалану бойынша бірнеше рет ұсынымдар қабылданды.

2. Салалық бөлімшелер бойынша аттестаттауды өткізу стандарттарын айқындайтын нормативтік-құқықтық актілерге ұсыныстар енгізу. 2012 жылы қайта аттестациялау кезінде жіберілген қателіктерді қайталамау керек. Үкіметтің электрондық сайтына түскен шағымдарға қарағанда, немқұрайлы қызметкерлермен қатар, біз ҚР құқық қорғау қызметіне әлі де үлкен пайда әкелетін басқа қызметкерлерден айырылды деген пікір қалыптасуда.

3. «Бәсекеге қабілеттіліктің интегралдық көрсеткішін» әзірлеу және енгізу және оны аттестаттау процесінде, сондай-ақ қызмет бойынша ауыстыру және жоғарылату кезінде мүлтіксіз қолдану.

Конкурстық іріктеудің негізі «бәсекеге қабілеттіліктің интегралдық көрсеткіші» жүйесін енгізу арқылы іске асырылатын меритократия қағидаты болады.

Осылайша, бейінді білім беру, біліктілікті арттыру, жұмыс тәжірибесі, нақты кәсіби жетістіктер, марапаттар, кәсіби құзыреттілік деңгейі белгілі бір цифрлық мәндерге ие болады.

Лауазым талаптарына байланысты бәсекеге қабілеттіліктің интегралдық көрсеткіші қызметкердің нақты жетістіктерін де, оның әлеуетін де анықтауға мүмкіндік береді.

Әрбір қызметкер өзінің бәсекеге қабілеттілігінің интегралдық көрсеткішін бағалай алады және алынған бағаға сүйене отырып, белгілі бір лауазымға үміткер бола алады, мансабын жоспарлай алады және бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін нақты нұсқауларға ие болады.

Бос лауазымға орналасуға арналған конкурстық комиссияның шешімі бәсекеге қабілеттіліктің интегралдық көрсеткіштеріне негізделеді, ал конкурстың нәтижелері мен әрбір қызметкердің көрсеткіштері органдардың ақпараттық-анықтамалық порталдарында декларацияланатын болады.

4. Қызметкерлердің біліктілігін тұрақты (үш жылда кемінде 1 рет) арттыруды қамтамасыз ету.

Ведомстволық жоғары оқу орындары жоқ құқық қорғау органдары магистранттарды мақсатты даярлау үшін еліміздің жетекші жоғары оқу орындарымен меморандум жасасатын болады.

Біліктілікті арттыру курстары практиканың өзекті сұраныстарына бағдарланатын және кадрларды аттестаттау нәтижелерін талдауды, кадр резервін дайындауды, қойылған міндеттерді іске асырудағы проблемаларды және бөлімшелердің даму жоспарларын ескере отырып ұйымдастырылатын болады.

Өткізілетін біліктілікті арттыру курстарының сапасын жетілдіру мақсатында олардың тиімділігін бағалау бойынша міндетті рәсімдер енгізіледі. Оқытудан өткен қызметкерлер жұмысының сапасы мен нәтижелілігі негізгі өлшемшартқа айналады. Бұл тиімсіз курстарды алып тастауға, оқу орындарын оқытудың практикаға бағдарланған сипатына уәждеуге мүмкіндік береді.

5. Құқық қорғау органдарына қызметке кандидаттарды іріктеу және кадрларды аттестаттау өлшемшарттарын әзірлеу, оның ішінде тестілеу мен тексерудің қазіргі заманғы әдістемелерін, оның ішінде байланыс және байланыссыз психодиагностикалық кешендер мен полиграфиялық құрылғылар әдістерін қолдана отырып енгізуді қоса алғанда, ұсыныстар енгізу.

Қызметкерлердің моральдық-адамгершілік қасиеттерін арттыруға елеулі қадам кандидаттарды іріктеу және қызметкерлерді басшы лауазымдарға тағайындау кезінде полиграфологиялық зерттеу рәсімдерін енгізу болады.

Осыған байланысты полиграфолог мамандарды оқыту, даярлау және аттестаттау, іріктеу, аттестаттау және қызметтік тергеп-тексеру кезінде қолдану әдістемесіне бірыңғай тәсілді әзірлеу, пайдаланылатын полиграфологиялық аппараттарды сертификаттауды жүргізу жөніндегі орталық құру болжанып отыр.

6. Тәжірибе алмасу, шетелде даярлау және біліктілігін арттыру жөніндегі халықаралық ынтымақтастықты жетілдіру жөнінде ұсыныстар енгізу.

Халықаралық стандарттарға сай келетін біліктілікті арттырудан өткен ғылыми және ғылыми-педагогикалық кадрлардың саны 2016 жылы – 40%, 2020 жылы – 70%;

Құқық қорғау қызметін жетілдіруге бағытталған ғылыми жұмыстардың саны 2016 жылы 50%-ды, 2020 жылы 80%-ды құрайды.

2020 жылға қарай құқық қорғау органдары қызметкерлерінің 100%-ы құқық қорғау органдарының мемлекеттік қызметтер көрсету саласында біліктілігін арттырудан өтеді.

Тәжірибе алмасу, мамандар даярлау және олардың біліктілігін арттыру жөніндегі халықаралық ынтымақтастықты жетілдіру Шанхай ынтымақтастық ұйымы, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы, Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымы, Кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістік шеңберіндегі ынтымақтастықты дамыту мен нығайту және шетелдердің құқық қорғау органдарымен өзара іс-қимылды кеңейту арқылы іске асырылатын болады.

7. Құқық қорғау органдары қызметкерлерінің әлеуметтік кепілдіктерін регламенттейтін құқықтық базаны жетілдіру жөніндегі ғылыми зерттеулер негізінде ұсыныстарды негіздеу.

Біздің Қостанай академиясының дөңгелек үстелдерінде:

- ҚР солтүстік өңірлерінде жұмыс істейтін құқық қорғау органдары – (бұдан әрі – ҚҚО) қызметкерлеріне еңбекақы төлеу коэффициентін енгізу;

- қызметкерлерге демалысқа тегін жол жүру бойынша жеңілдіктерді қайтару;

- республикалық бюджетте қызметтік тұрғын үй салуға, әсіресе жас қызметкерлер үшін;

- қызметкерлерді санитарлық курорттық емдеу механизмін әзірлеу;

- Қылмыстық-атқару жүйесі (бұдан әрі – ҚАЖ) қызметкерлерін материалдық ынталандыру тетігін қарастыру. Сыйақы мөлшері ақшалай айлық қамтылымның 100%-на дейін, жазалары жоқ барлық қызметкерлер үшін тоқсанына бір рет және т.б. құрауы тиіс.

1. Ведомствоаралық ғылыми зерттеулердің оң практикасын енгізу.

Жүргізілген зерттеулер жедел жағдайдың тез өзгеруінен артта қалып отыр, практика мен оқу процесінің нақты қажеттіліктеріне жеткіліксіз бағдарланған. Жүргізілетін зерттеулердің қолданбалы сипаты ведомстволық міндеттердің ерекшелігіне байланысты шеңбермен объективті түрде шектеледі. Ғылым мен практикалық қызметтің өзара байланысы қамтамасыз етілмейді, ал зерттеулер тақырыбы көбінесе құқық қорғау органының өзекті міндеттерін шешуге бағдарланбайды.

Қылмысқа қарсы күрестің қазіргі заманғы міндеттері тар ведомстволық проблеманың шеңберінен шығып келеді. Білім беру, ғылыми зерттеулер мен практиканың бірлігі идеясымен біріктірілген құқық қорғау ведомстволарының әрекетке қабілетті қазіргі заманғы ведомствоаралық моделін құруда бірыңғай кешенді тәсіл мен күш-жігерді үйлестіру қажет.

2. Құқық қорғау органдары оқу орындарының ғылыми әлеуетін нығайту жөніндегі жаңа тетіктерді әзірлеу.

Бұл мәселе тек құқық қорғау органдары үшін ғана емес, бүкіл Қазақстан үшін өзекті болып табылады. Депутаттар докторанттарды ақылы оқуға «шопандар, әкімдер, кәсіпкерлер барады» деп қауіптенеді.

«Бізде әрбір екінші шопан ғылым кандидаты, ал әрбір үшінші дүкенші ғылым докторы болды. Ол фамилиясын жаза алмайды. Мен қолына кітап алмайтындарды білемін, ал ол – ғылым докторы, профессор. Біз өз профессорымыздың мәртебесін плинтустан төмен түсірдік, қазір оны осы

батпақтан әлемдік стандарттарға сай шығарып жатырмыз», деп мәлімдеді ҚР Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің отырысында депутат Камал Бұрханов.

Депутат Бұрханов докторанттарды ақылы және сырттай, тек «мемлекеттік стипендиялар және тек мемлекеттік негізде дайындауға тыйым салуды ұсынады». Оның айтуынша, ҚР БҒМ ұсынған мәліметтерге сәйкес, бұрын жылына 500-ге жуық ғылым докторы мен 1500 ғылым кандидаты қорғалған.

- Сонымен қатар, олардың 1%-ы ғылымда жұмыс істеді... 5 адам ғылымға қатысты болды. Ал ғылым кандидаттарының 10%-ы – 150 адам ғылымға қатысты болды. 150 университет болса, бізге осы 155 кандидат пен доктор жеткілікті болды. Енді бізде 130 университет бар және біз батыстық талаптарға сай келетін және батыста мойындалған 500-ге жуық докторантты дайындаймыз – жетіспейді. Меніңше, бұл сандар өте алдамшы... егер олар бұл сандарды дәлелдесе, онда басқа мәселе туындайды, - деп атап өтті депутат Бұрханов.

3. ҚР ІІМ оқу орындарында оқытудың практикалық бағытын күшейту бойынша қазіргі заманғы технологиялар шараларының кешенін енгізу.

4. Жұмыста әлсіз көрсеткіштері бар қызметкерлерді жыл сайын аттестаттаудан өткізу.

Яғни, егер қызметкер оқу жылының соңында жоспарлары бойынша қандай да бір сынақтарды тапсырмаса, оны жұмыстан шығармау керек, бірақ оны аттестаттаудан кейінгі дайындық жоспары бойынша оқыту керек.

5. Барлық жас қызметкерлерді (жұмыс өтілі үш жылға дейін) кәсіби тәлімгерлерді бекіте отырып, кәсіби бейімдеу бағдарламалары бойынша оқыту.

6. Қызметкерлердің корпоративтік мәдениетінің тетігін жетілдіру.

Жас қызметкерлермен жұмыс маңызды рөл атқарады. Құқық қорғау органдарына қызметке тұрған барлық жас мамандар міндетті түрде кәсіби бейімделу бағдарламаларымен қамтылуы тиіс. Осы бағдарламалар шеңберінде тәжірибелі тәлімгерлердің басшылығымен олар органның кәсіби дағдылары мен корпоративтік мәдениетін меңгеретін болады.

Корпоративті мәдениет – барлық бөлімдер мен жеке қызметкерлерді ортақ мақсаттарға бағыттауға, бастаманы жұмылдыруға, өнімді қарым-қатынасты қамтамасыз етуге және т.б. мүмкіндік беретін қуатты стратегиялық элемент.

- қабылданған көшбасшылық жүйесі;
- жанжалдарды шешу стильдері;
- жеке тұлғаның қоғамдағы орны;
- дәстүрлер, рәсімдер, табулар және т.б.

7. Жұмысында әлсіз көрсеткіштері бар және аттестаттаудан өтпеген қызметкерлерді дербес аттестаттаудан кейінгі дамыту рәсімдерін әзірлеу және енгізу.

8. Іс жүргізу тек қана мемлекеттік тілде жүргізілетін өңірге ерікті ротациялау тәртібімен (3 айға дейін) тіл орталығына бара отырып, мемлекеттік тілді оқыту жүйесін әзірлеу және сынақтан өткізу.

9. Қол жеткізілген нәтижелерге қарай қызметкерлердің еңбегіне ақы төлеуді саралауды белгілеу үшін лауазым бойынша разрядтар беру жөнінде ұсыныстар әзірлеу және енгізу.

Қол жеткізілген нәтижелерге байланысты қызметкерлердің еңбекақысын саралауды белгілеу арқылы қызметкерлерді құқық қорғау органдарында қызметке ынталандыру жүйесі ерекше назар аударуды талап етеді, ол үшін әрбір лауазым бойынша разрядтар енгізу көзделеді.

2. ПО-да қызмет өткерудің негізгі кезеңдерін жетілдірудің құқықтық негіздері мен болашағы

Құқықтық негіз ретінде қолданылатындар:

«Мемлекеттік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 216 Заңы.

«Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесін одан әрі дамыту шаралары туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы № 720 Жарлығы.

«Мемлекеттік қызметшілер лауазымдарының тізілімін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 7 наурыздағы № 523 Жарлығы.

«Мемлекеттік қызметшілердің және мемлекеттік әкімшілік қызметтің кадр резервіне алынған адамдардың тағылымдамадан өтуін ұйымдастыру және одан өту қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 27 желтоқсандағы № 718 Жарлығы.

«Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдарындағы кадр саясатының кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 537 Жарлығы.

«ҚР ішкі істер органдарында қызмет өткерудің кейбір мәселелері» ҚР ПМ 2011 жылғы 27 мамырдағы № 246 бұйрығы.

«ПО-да кадр саясатын іске асырудың кейбір мәселелері туралы» ҚР ПМ 7.12.2015 жылғы № 998 бұйрығы.

«Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарындағы қызмет үшін адамдардың денсаулық жағдайының сәйкестігіне қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2010 жылғы 31 наурыздағы № 132 бұйрығы.

«ҚР ПО кәсіби стандарттарын бекіту туралы» ҚР ПМ 2013 жылғы 30 қарашадағы бұйрығы.

«ҚР ПО салалық біліктілік шеңберін бекіту туралы» ҚР ПМ 19.11.2013 жылғы № 659 бұйрығы.

«Конкурстық негізде орналасатын ҚР ПО лауазымдарының тізбесін, ҚР ПО-ға қызметке кіру кезінде конкурс және тағылымдама өткізу қағидаларын бекіту туралы» ҚР ПМ 2013 жылғы 27 тамыздағы № 522 бұйрығы.

«Ішкі істер органдарының қызметкерлері мен әскери қызметшілеріне сыныптық біліктілікті беру, арттыру, растау, төмендету және алып тастау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 21 қаңтардағы № 40 бұйрығы.

«Қазақстан Республикасы ішкі істер органдары лауазымдарының санаттарына қойылатын біліктілік талаптарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 5 мамырдағы № 432 бұйрығы.

Қызмет өткерудің негізгі кезеңдері:

1. ПО-ға қызметке кандидаттарды іріктеу. Сынақ мерзімі, тағылымдама.
2. ПО қызметкерлерін бастапқы оқыту.
3. ПО-ға қызметке қабылдау. ПО-дағы лауазымдарға үлгілік біліктілік талаптары.
4. Арнаулы атақтар беру.
5. ПО білім беру ұйымдарында мамандар даярлау.
6. Демалыспен қамтамасыз ету.
7. Қызметтік аттестаттау.
8. Кадр резервін қалыптастыру қағидалары.
9. Қызметте жоғарылату және ауыстыру тәртібі.
10. Қызметтік тәртіп: көтермелеу тәртібі, қызметтік тексеру жүргізу және жазалау шараларын қолдану тетігі, тәртіптік комиссияның қызметін ұйымдастыру.
11. Сыныптық біліктілікті беру тәртібі.
12. ПО-нан босату.Зейнетақымен қамсыздандыру.

Қызметке үміткерлерге қойылатын биометриялық талаптар:

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2011 жылғы 15 қарашадағы № 604 бұйрығымен «Ішкі істер органдарындағы қызмет үшін адамдардың денсаулық жағдайының сәйкестігіне қойылатын талаптарды бекіту туралы» ҚР ПМ-нің 2010 жылғы 31 наурыздағы № 132 бұйрығына өзгерістер енгізу. 87-қосымшадағы төртінші және бесінші абзацтарды мынадай редакцияда жазу:

II баған бойынша куәландырылатындар бойы кемінде 170 см (әйелдер үшін - 165 см), бойы кемінде 175 см (әйелдер үшін - 165 см), ДСИ кемінде 19 кг / м²;

ішкі істер органдарына қызметке тұратындарға және Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің жоғары оқу орындарына түсетін кандидаттарға бойы кемінде 170 см (әйелдер үшін - 160 см), ДСИ кемінде 18,5 кг / м²»;

тоғызыншы абзацты мынадай редакцияда жазу:

«Осы талаптардың I, III, IV бағандарына жатқызылған лауазымдардан қатардағы және басшы құрамдағы адамдарды ауыстыру кезінде II баған бойынша лауазымдарға: бойы кемінде 170 см (әйелдер үшін - 165 см), жол полициясының саптық бөлімшелері қызметкерлерінің лауазымдарына бойы кемінде 175 см (әйелдер үшін - 165 см) есепке алу міндетті».

Арнаулы атақтар беру ҚР ішкі істер органдарында қызмет өткерудің кейбір мәселелері бойынша бірінші, кезекті және кезектен тыс арнаулы атақтар беру үшін материалдарды ресімдеу мәселелері жөніндегі нұсқаулыққа сәйкес жүргізіледі. ҚР ІІМ 2011 жылғы 27 мамырдағы № 246 бұйрығы.

Арнаулы атақтағы еңбек сіңіру мерзімі қызметкерге тиісті арнаулы немесе әскери атақ берілген күннен бастап есептеледі, бұл ретте еңбек сіңірген мерзімге лауазымдардағы нақты қызмет уақыты (атақ берілген, ІО кадрларына қабылданған күннен бастап жұмыстан босатылған күнге дейін) кіреді. «Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңы қолданысқа енгізілгенге дейін арнаулы атақтар берілген қызметкерлерге осы арнаулы атақтарда еңбек сіңіру мерзімдері «Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңы қолданысқа енгізілгенге дейін қолданыста болған заңнамаға сәйкес есептеледі.

Басшы құрамның арнаулы атақтарын беруге уақытылы ұсынылуына, сондай-ақ ұсыныстарда көрсетілген мәліметтердің анықтығына жауапкершілік пен бақылау ІО бастықтарына және кадр аппараттарына жүктеледі.

Жеке құрамы үшін өзге арнаулы атақтар белгіленген, бір қызметтен (бөлімшеден) екіншісіне ауыстырылған қызметкерлерге мұндай атақтар «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 22-бабының 7-тармағында көзделген тәртіппен беріледі. Бұл ретте жаңа арнаулы атақ қызметкердің арнаулы атағынан төмен болмауға тиіс.

Кезекті арнаулы атақты мерзімінен бұрын немесе атқарып отырған лауазымы бойынша штатта көзделгеннен бір саты жоғары беруге ұсынымда қызметкердің қандай нақты сіңірген еңбегі немесе жұмыстағы көрсеткіштері үшін атақ беруге ұсынылғаны көрсетіледі, бұл ретте міндетті түрде атақты мерзімінен бұрын немесе бір саты жоғары бергені-бермегені көрсетіледі, бұл ретте бұйрықтың нөмірі мен күні көрсетіледі. Кезекті арнаулы атақ беруге байланысты даулы мәселелер туындаған кезде әрбір жағдай бойынша шешімді аттестаттау комиссиясы шығарады.

Басшы құрамның кезекті арнаулы атақтарын беру туралы ұсыным ІО-ның кадр аппараттарына қолда бар атақтағы еңбек сіңіру мерзімі аяқталғанға дейін 15 күннен кешіктірілмей жіберіледі. Арнаулы атақта еңбек сіңірген мерзімі күнтізбелік есептеумен айқындалады.

ІО-ға қызметке қабылданған адамдарға орта және аға басшы құрамның алғашқы арнаулы атақтарын беруге ұсыныстар оларды лауазымға тағайындағаннан кейін бір апта мерзімде рәсімделеді.

ІО-ға қатардағы және басшы құрам лауазымдарына қызметке қабылданған адамдарға қатардағы және басшы құрамның алғашқы арнаулы атағын беру туралы бұйрық бір мезгілде ІІМ кадрларына қабылдау актісі болып табылады.

Министрліктің жоғары оқу орындарында күндізгі оқуды аяқтағаннан кейін тыңдаушыларға (курсанттарға) арнаулы атақтар беруді оқу орындары бастықтарының немесе министрліктің кадр аппараты басшысының ұсынуы бойынша Министр жүргізеді.

«Полиция капитаны» арнаулы атағы бар қызметкерлерге ПД, КПД бастықтарының ұсынуы бойынша оларға тең және одан жоғары ПД-нің бұйрығымен запасқа шығарумен немесе қызметте болудың шекті жасына, денсаулық жағдайына жетуі немесе штаттарды қысқартуы бойынша әскери есептен шығарумен бір мезгілде «полиция майоры» кезекті арнаулы атағы беріледі, егер олардың еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы тағайындау кезінде ескерілетін күнтізбелік есептеуде 25 және одан да көп еңбек сіңірген жылдары болса, берілген атақта белгіленген қызмет, олар бойынша «полиция капитаны» арнаулы атақтары белгіленген және оң сипатталады.

Бала 3 жасқа толғанға дейін оның күтімі бойынша әлеуметтік демалыста жүрген ПО-ның қатардағы және басшы құрамындағы адамдарға бұл уақыт арнаулы атақтағы еңбек сіңірген мерзіміне, сондай-ақ лауазымдық айлық ақыны есептеу үшін коэффициентті белгілеу үшін стажға есептеледі, ол ПО-дағы үздіксіз қызмет стажына қарай, зейнетақы мен жәрдемақы тағайындау үшін, стажға қандай да бір жеңілдіктер алуға байланысты болатын басқа да жағдайларда айқындалады. Алдыңғы атақта белгіленген еңбек сіңіру мерзімі өткеннен кейін, атқаратын лауазымы бойынша шекті атақ сәйкес келген кезде оларға атақ беру кезінде қызметкердің органның қарамағында болғанына немесе болмағанына қарамастан, кезекті арнаулы атақ беріледі.

Құқық қорғау органдарында бұрын қызмет өткерген орта және аға басшы құрамдағы адамдарға ІІМ кадрларына қайта қабылданған кезде, егер құқық қорғау органдарындағы бұрынғы қызметі кезеңінде олар берілген атақта белгіленген мерзімде қызмет етсе, ал жаңа атақ атқаратын лауазымы бойынша шекті атақтан аспаса, өздерінде бар арнаулы атақтан бір саты жоғары арнаулы атақ берілуі мүмкін. Егер құқық қорғау органдарының бұрынғы қызметкерлерінде арнаулы атақ, Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың, ҰҚК немесе прокуратура органдарының офицерлерінде әскери атақ беру мерзімі оларды министрліктің кадрына қабылдағаннан кейін аяқталған жағдайда, кезекті арнаулы атақ беруді жиынтық есептеу бойынша - Министр, министрлік комитеттерінің төрағалары, ПД, КПД, ІІМ білім беру ұйымдарының бастықтары белгіленген тәртіппен жүргізеді.

Демалыспен қамтамасыз ету.

- 1) жыл сайынғы ақылы еңбек демалыстары – екі лауазымдық айлықақы мөлшерінде сауықтыруға арналған жәрдемақы төлене отырып, 30 күн;
- 2) қысқа мерзімді демалыстар – жолды есептемегенде 10 күн. Бір жылға бірнеше қысқа мерзімді демалыс беруге болады. Қысқа мерзімді демалыс ақылы жыл сайынғы еңбек демалысының есебіне жатқызылмайды;
- 3) қызметкердің (оның) әкесі, анасы, аға-інілері мен апа-сіңлілері, балалары) жақын туысының немесе қызметкер тәрбиесінде болған адамның денсаулық жағдайы ауыр болған немесе ол қайтыс болған (қаза тапқан) жағдайда;
- 4) қызметкердің (оның) әкесінің, анасының, туған аға-інілері мен апа-сіңлілерінің (қарындастарының) отбасын немесе жақын туысын, балаларын басынан өткерген өрт немесе басқа да дүлей зілзала жағдайында);

5) ІІМ органы, бөлімшесі, оқу орны бастығының шешімі бойынша қызметкердің отбасында болуы қажет болған басқа да жағдайларда мерзімінен бұрын бұзылуы мүмкін.

6) оқу демалыстары:

Оқу орындарының курсанттары мен тыңдаушылары үшін

А) ұзақтығы күнтізбелік он төрт күн болатын қысқы каникулдық демалыс;

Б) жазғы каникулдық демалыс - ұзақтығы күнтізбелік отыз күн;

В) білім беру ұйымын бітіруіне байланысты - ұзақтығы күнтізбелік отыз күн (екі лауазымдық айлықақы мөлшерінде сауықтыру жәрдемақысын төлеумен);

Г) құқық қорғау органдарының білім беру ұйымдарына күндізгі және сырттай оқу нысандары бойынша түсетін қызметкерлерге қабылдау емтихандарына дайындалу және тапсыру үшін ақшалай қаражаты сақтала отырып, ұзақтығы күнтізбелік отыз күн оқу демалыстары беріледі;

Д) басқа білім беру ұйымдарына түсушілерге қабылдау емтихандарын тапсыру үшін ұзақтығы күнтізбелік он бес күнге дейін ақшалай қаражаты сақталмай беріледі;

Е) құқық қорғау органдарының білім беру ұйымдарында сырттай оқу нысаны бойынша оқитын қызметкерлерге емтихан тапсыру кезеңіне ұзақтығы емтихан сессиясының ұзақтығына тең, бірақ бір жыл ішінде күнтізбелік қырық бес күннен аспайтын оқу демалыстары беріледі, Қазақстан Республикасының шегінде оқу орнына теміржол көлігімен баруға және кері қайтуға арналған шығыстары өтеледі;

Ж) Қазақстан Республикасы және шет елдердің құқық қорғау органдарының білім беру ұйымдарында, кадрлардың біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау курстарында оқитын қызметкерлерге оқуда болған әрбір күні үшін тәуліктік ақы төленеді және қызметтік іссапарларға белгіленген тәртіппен және нормалар бойынша тұрғын үй-жай жалдау жөніндегі шығыстары өтеледі;

З) құқық қорғау органдары білім беру ұйымдарының магистратурасына және докторантурасына түсетін қызметкерлерге қабылдау емтихандарына дайындалу және тапсыру үшін ұзақтығы күнтізбелік отыз күнге дейін оқу демалыстары беріледі;

И) жоғары білімнің кәсіптік оқу бағдарламаларын іске асыратын өзге де білім беру ұйымдарына оқуға түсушілерге - ақшалай қаражаты сақталмай, ұзақтығы күнтізбелік он бес күнге дейін болады;

4) еңбек сіңірген жылдары үшін қосымша ақылы демалыстар – 10, 15 және 20 жыл үшін + кезекті демалысқа 5,10 және 15 тәулік үшін;

7) қызмет өткерудің ерекше жағдайлары үшін қосымша:

А) биік таулы жерлерде (бір мың бес жүз метр және одан жоғары биіктікте), ауыр және қолайсыз климаттық жағдайлары бар жерлерде – 45 тәулік;

Б) экологиялық, туберкулезге қарсы ұйымдар және АИТВ/ЖИТС профилактикасы саласындағы қызметті жүзеге асыратын денсаулық сақтау ұйымдары-мерзімдері жеке заңдармен айқындалған;

В) лауазым бойынша қызметтің ерекше сипаты-10 тәулік;

8) әлеуметтік демалыстар:

А) жүктілігі және босануы бойынша демалыс – босануға дейін 70 және босанғаннан кейін 56 = 126 күн;

Б) жаңа туған баланы (балаларды) асырап алған қызметкерлерге берілетін демалыс, бала үш жасқа толғанға дейін бағып-күтуге арналған жалақысы сақталмайтын демалыс;

9) ауруы бойынша демалыс - ақылы жыл сайынғы еңбек демалысы кезінде ауырған қызметкерлерге демалыс олардың емделуде болған күндерінің санына ұзартылады, бірақ ол 4 айдан аспайды;

- аурулар жиынтығы бойынша бір жыл ішінде – 5 ай;

- туберкулез кезінде - 10 ай;

- егер қызметкер қызметтік міндеттерін атқару кезінде мертіксе-мерзімінен бұрын;

10) академиялық демалыс - 6 айдан 3 жылға дейін. Білім беру ұйымдарында білім алушыларға академиялық демалыс беру қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 19 қаңтардағы № 108 қаулысы;

11) жалақысы сақталмайтын демалыс - 5 күнге дейін:

1) некені тіркеу;

2) бала туғанда;

3) жақын туыстары қайтыс болғанда;

4) еңбек, ұжымдық шарттарда көзделген өзге де жағдайларда тоқтатылады.

12) өтемдік демалыс – демалыс және мереке күндеріндегі жұмысы және аптасына 40 сағаттан артық уақыт үшін;

13) төтенше жағдайда жұмыс істегені үшін – 3 күннен жеті күнге дейін [ҚР Ішкі істер органдарында қызмет өткерудің кейбір мәселелері. ҚР ИМ 2011 жылғы 27 мамырдағы № 246 бұйрығы (15-қосымша) ҚР ІО қызметкерлеріне демалыс беру туралы нұсқаулық];

14) ғылыми демалыс – 56 ғылым докторлары үшін; 42 – ғылым кандидаттары үшін; философия докторлары (PhD) үшін - отыз бес күнтізбелік күн «Ғылым туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 18 ақпандағы № 407-IV Заңы».

Мемлекеттік ғылыми ұйымдардың ғылыми қызметкерлеріне біліктілігін арттыру, жетекші жоғары оқу орындарында, ғылыми орталықтар мен зертханаларда, оның ішінде шетелде тағылымдамадан өту мақсатында бір жылға дейінгі мерзімге демалыстар беріледі.

Қызметтен босату.

«Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңының 80-бабы 1-тармағының 1), 2), 4) тармақшаларында көзделген негіздер бойынша қызметтен шығарылатын қызметкерлер бұл туралы жұмыстан шығарудан кемінде бір ай бұрын хабардар етіледі. Ол үшін кадр аппараттары хабарламаны қол қойғызып береді. Штаттардың қысқартылуына немесе құқық қорғау органының қайта ұйымдастырылуына байланысты қызметтен шығару («Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңының 80-бабы 1-тармағының 4) тармақшасы) қызметкер ұсынылған лауазымнан жазбаша түрде бас тартқан, осы ішкі істер органының немесе басқасының басқа лауазымға

пайдаланылуы мүмкін болмаған, оның ішінде қызметкер қызмет бойынша басқа жерге ауысудан бас тартқан жағдайда жүргізілуі мүмкін.

Төменде көзделген жағдайларды қоспағанда, қызметкерлер демалыста және емдеу мекемелерінде емделуде болған кезеңде жұмыстан шығарылмайды. Емдеу мекемесінде үздіксіз емделуде немесе науқастануы бойынша демалыста (туберкулезбен ауыратын науқастар үшін 10 айдан кейін) төрт айлық мерзім өткеннен кейін емдеу мекемесі органның кадр аппаратына емдеуді аяқтауға болатын болжамды уақыт туралы өзінің қорытындысын ұсынады.

Емделуде жүрген қызметкерлер, егер емделгенге дейін жұмыстан босатуды талап етсе, ПО-дан босатылады, бұл туралы жұмыстан босату баянатында көрсетіледі. Белгіленген жас шамасынан тыс қызметте қалдырылған қызметкерлер, олар қызметте қалдырылған мерзім басталған кезде «Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңының 80-бабы 1-тармағының 2) тармақшасы (қызметте болудың шекті жасына жетуі бойынша) не осы баптың 1-тармағының 1) тармақшасы (еңбек сіңірген жылдары және қызметте болудың шекті жасына жетуі бойынша) бойынша ПО-дан шығарылуға жатады), ал «Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңының 80-бабы 1-тармағының 3) тармақшасы бойынша (денсаулық жағдайы бойынша) әскери-дәрігерлік комиссияның әскери қызметке жарамсыздығы немесе шектеулі жарамдылығы туралы қорытындысы болған кезде. Қызметте қалдырылған мерзімді өткермеген қатардағы және басшы құрамдағы адамдар сол негіздерде жұмыстан шығарылуы мүмкін.

Қызметкер қызметтік тәртіпті өрескел бұзғаны үшін жұмыстан босатылған кезде («Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңының 80-бабы 1-тармағының 12-тармақшасы) ұсыныста қызметкер жасаған бұзушылықтың мәні мен сипаты, сондай-ақ оған жүктелген міндеттерді орындау тәртібі мен шарттарын реттейтін нормативтік-құқықтық актілердің талаптарын сақтамау егжей-тегжейлі бейнеленеді.

Қызметтік тәртіпті өрескел бұзуға: бір жұмыс күні ішінде дәлелсіз себеппен қатарынан үш және одан да көп сағат бойы жұмыста болмауы; айналадағылар үшін айқын алкогольдік, есірткілік, токсикологиялық масаң күйде (соларға ұқсас) қызметте болуы; ауыр зардаптарға (жарақаттарға, аварияларға және басқа да зардаптарға) әкеп соққан немесе әкеп соғуы мүмкін өрт қауіпсіздігі не көліктегі қозғалыс қауіпсіздігі қағидаларын бұзу жатады.

«Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңының 80-бабы 1-тармағының 12) - 16) тармақшаларында көзделген қызметкерлерді жұмыстан шығару негіздері теріс себептер болып танылады. Аталған негіздер бойынша жұмыстан босатылған адамдар ПО-ға қызметке қайта қабылдануға жатпайды.

Құқық қорғау органының беделін түсіретін теріс қылық жасағаны үшін «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 80-бабы 1-тармағының 13) тармақшасына сәйкес іс-әрекеттер жасаған, оның ішінде қызметтік міндеттерін атқарумен байланысты емес, бірақ азаматтардың көз алдында мемлекеттік қызметтің қадір-қасиеті мен беделін анық түсіретін

қатардағы және басшы құрамдағы адамдар қызметтен босатылады, атап айтқанда: тергеудегі адамдармен, сотталғандармен рұқсат етілмеген байланысқа түсу; тергеудің тергеуіне зиян келтірген жедел сипаттағы ақпаратты; заңсыз іс-әрекеттер жасаған азаматтарға жәрдемдесу; қызмет бабын жеке пайдакүнемдік мақсаттарда пайдалану; қоғамдық теріс резонанс тудырған қызметкерлер, оқу орындарының тыңдаушылары мен курсанттары арасындағы жарғыдан тыс өзара қарым-қатынастар; кәсіпкерлік қызметтің кез келген түрлерімен айналысу, оның ішінде коммерциялық делдалдық, сондай-ақ қызмет бабын пайдалана отырып жұмыстар орындау және қызметтер көрсету.

Қорытынды

Осылайша, ішкі істер органдарының қазіргі жағдайы түпкілікті нұсқа емес. Қызмет өткерудің құқықтық ережелерін жаңғырту үшін мынадай ұсынымдар негізделген:

1) тұрақты мониторинг пен ғылыми зерттеулер негізінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар кешенін тұрақты жетілдіру;

2) ҚР Үкіметі деңгейінде салалық бөлімшелер бойынша аттестаттауды өткізу стандарттарын әзірлеу және бекіту;

3) ҚР ІІМ оқу орындары мен персоналды басқару жөніндегі бөлімшелерге «бәсекеге қабілеттіліктің интегралдық көрсеткішін» әзірлеу және енгізу және оны аттестаттау процесінде, сондай-ақ қызмет бойынша ауыстыру және жоғарылату кезінде мүлтіксіз қолдану;

4) уәкілетті құқық қорғау органының басшыларына және қызметкерлердің біліктілігін ұдайы (үш жылда кемінде 1 рет) арттыруды қамтамасыз етуге міндетті;

5) ведомстволық деңгейде құқық қорғау органдарына қызметке кандидаттарды іріктеудің және кадрларды аттестаттаудың, оның ішінде байланыс және байланыссыз психодиагностикалық кешендер мен полиграфиялық құрылғылар әдістерін қолдана отырып, тестілеу мен тексерудің қазіргі заманғы әдістемелерін енгізуді қоса алғанда, нақты өлшемшарттарын айқындау;

6) ІІО-ның құқық қорғау қызметіне шетелде даярлау және біліктілігін арттыру және алған тәжірибесін енгізу жөніндегі халықаралық ынтымақтастық процесін жалғастыру;

7) құқық қорғау органдары қызметкерлерінің әлеуметтік кепілдіктерін регламенттейтін құқықтық базаны жетілдіру жөніндегі ұсыныстарды негіздеу мақсатында ғылыми зерттеулер, оның ішінде ведомствоаралық зерттеулер жүргізу;

8) құқық қорғау органдары оқу орындарының ғылыми әлеуетін нақты нығайту жөніндегі жаңа тетіктерді заңнамалық деңгейде бекіту;

9) ҚР ІІМ оқу орындарында оқытудың практикалық бағытын күшейту бойынша қазіргі заманғы технологиялар шараларының кешенін енгізу;

10) жұмысында көрсеткіштері әлсіз және аттестаттаудан өтпеген қызметкерлерді аттестаттаудан кейінгі даярлау іс-шараларының кешенін енгізе отырып, жыл сайын аттестаттаудан өткізуге міндетті;

11) сыбайлас жемқорлыққа арналған қоректік ортаны жою және ІІО қызметкерінің оң имиджін көтеру мақсатында жалақыны 2-3 есеге арттыру және сонымен бір мезгілде құқық қорғау органдарының барлық қызметкерлеріне қатысты сыбайлас жемқорлық теріс қылықтарды арандатуды заңдастыру тетігін енгізу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Мемлекеттік қызмет туралы Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416 Заңы
2. Құқық қорғау қызметі туралы 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV ҚР Заңы
3. Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдарының кадр саясатының тұжырымдамасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасының Құқық қорғау жүйесін одан әрі жаңғыртудың 2014-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы №720 Жарлығы
4. Мемлекеттік қызметшілер лауазымдарының тізілімін бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 7 наурыздағы № 523 Жарлығы.
5. Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдарындағы конкурстық негізде орналасатын лауазымдар тізбесін, Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдарына қызметке кіру кезінде конкурс және тағылымдама өткізу қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2016 жылғы 31 тамыздағы № 870 бұйрығы.
6. Қазақстан Республикасының Құқық қорғау органдарындағы кадр саясатының кейбір мәселелері туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 537 Жарлығы.
7. ҚР Ішкі істер органдарында қызмет өткерудің кейбір мәселелері. ҚР ІМ 2011 жылғы 27 мамырдағы № 246 бұйрығы.
8. Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдарындағы қызмет үшін адамдардың денсаулық жағдайының сәйкестігіне қойылатын талаптарды бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2010 жылғы 31 наурыздағы № 132 бұйрығы.
9. Конкурстық негізде орналасатын ҚР ПО лауазымдарының тізбесін, ҚР ПО-ға қызметке кіру кезінде конкурс және тағылымдама өткізу қағидаларын бекіту туралы. ҚР ІМ 2013 жылғы 27 тамыздағы №522 бұйрығы.
10. Ішкі істер органдарына түсетін адамдар үшін бастапқы кәсіптік даярлыққа іріктеу қағидаларын және оны өту шарттарын, сондай-ақ оларды бастапқы кәсіптік даярлықтан шығару негіздерін бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2020 жылғы 13 наурыздағы № 211 бұйрығы.

Тақырып № 3. Жалпы басқару функцияларын жүзеге асыратын ПО бөліністерінің қызметін ұйымдастыру

Жоспар

Кіріспе

1. ПО штабтарын құру мақсаттары және жұмысының мәні.
 2. ПО жедел басқару орталықтары мен кезекші бөлімдерінің қызметін ұйымдастыру тәртібі.
 3. Кезекшілікті қабылдау және тапсыру, өңдеу және ПО басшылығына жедел жағдай туралы ақпаратты баяндау тәртібі.
- Қорытынды

Кіріспе

Ел дамуының стратегиялық мақсаттары біздің қоғамымыз үшін мемлекеттік аппараттың ұзақ мерзімді бағдарламасы болып табылатын Республика Президентінің Қазақстан халқына Жолдауында баяндалған.

Жолдаудың басты басымдығы барлық қазақстандықтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады. «Қазақстан-2050» Стратегиясын практикалық іске асыру мақсатында осы бағдарламалық талаптың ПО-ны іске асыру елдегі құқық тәртібінің жай-күйін жақсартуға, әрбір азаматтың жеке және мүлктік қауіпсіздігін қорғауға бағытталған ұйымдастырушылық-техникалық шаралар кешенін жүзеге асыруды көздейді.

Мысалы, 2019 жылдың 12 айында кісі өлтірудің ашылуы 77,1%-ды құрады, денсаулыққа қасақана ауыр зиян келтіру – 68,4%, тонау – 49,5%, ұрлық – 50,7%, оның ішінде пәтерлік – 48,5%, автомашиналар – 37,1%. Бұл өткен жылдардағы ашылмаған қылмыстардың үнемі өсіп келе жатқан қалдықтарымен расталады.

Ішкі істерді басқарудың тиімділігі есепке алу, талдау, болжау, жоспарлау, ұйымдастыру, реттеу және бақылаудан тұратын жалпы басқару функциялары мәселелерін шешумен тығыз байланысты. Тәжірибе көрсеткендей, аталған функциялар ПО-ның жедел-қызметтік жұмысының басым бағыттары болып табылады және ПО қызметінің негізгі бағыттарымен тығыз байланысты: әкімшілік, жедел-ізвестіру және қылмыстық іс жүргізу.

Бұл таңдалған тақырыптың өзектілігінің жалғыз негіздемесі емес. Жалпы басқару функциялары әкімшілік қызметі мемлекеттік басқарудың маңызды бағыттарының бірін реттеуге бағытталған полиция органдары жұмысының тиімділігін үнемі арттыруды талап етеді.

Мысалы, жыл сайын ПО-ның екі бөлімшесі жұмыста жоғары көрсеткіштерге қол жеткізеді, көптеген қылмыстарды ашады, құқық бұзушылықтардың алдын алады және т.б. Бірінші бөлімше бұған өз қызметін шебер жоспарлау, жедел жағдайды талдау, еңбекті ұтымды ұйымдастыру, ойластырылған бақылау, ғылымның жетістіктері есебінен қол жеткізеді. Ал екінші бөлімше дәл осындай нәтижелерге қол жеткізеді, өз тәжірибесіне сүйене отырып, керемет күш-жігердің арқасында, жұмыс уақытын едәуір

(көп жағдайда негізсіз) көбейту арқылы трафареттік және ескірген қызмет әдістерін қолданады. Әр бөлімшенің нәтижелерін ескере отырып, әрине, біріншісіне артықшылық беру керек. Барлығына бірінші бөлімше ретінде жұмыс істеуді үйрену үшін курстық жұмыс арналады және оның өзектілігін анықтайды.

1. ПО штабтарын құру мақсаттары және жұмысының мәні.

Атақты неміс әскери қолбасшы Мольтке – штаб басшысы, айтқан болатын. Штабтарды құрудың 3 негізгі объективті себебі бар:

1. Басқарудағы әлеуметтік еңбек бөлінісінің объективті заңының қолданылуы:
 - басқару қызметін жекелеген түрлерге бөлу;
 - олардың арасында байланыс орнату.
2. Басқарушылық шешімдерді жедел қабылдау үшін ақпарат көлемін ұлғайту және оны қайта өңдеу қажеттілігі.
3. Басқаруды үнемі жетілдіру қажеттілігі. Штаб функциясы өз мақсаттарын алмайды, басшылықтың, жүйенің мақсаттарын жүзеге асырады. Басшылық функциясы мен штаб функциясының мақсаттары бірдей. Штабтардың өз мақсаттары жоқ.

Штаб функциясы - штаб қызметін жүзеге асырудың мәні. Ол белгілі бір басқару деңгейінің мәртебесі мен құзыретінде көрінеді. Ол штаб туралы ережемен немесе штаб құру кезінде анықталады.

Штабтарды құру мақсаттары.

1. Басқару жылдамдығының жоғары деңгейін қамтамасыз ету;
2. Басқару жүйесі мен процесін ұйымдастыруда басшыға көмек көрсету;
3. Болашаққа қойылған мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ету;
4. Салалық қызметтерге көмек көрсету;
5. ІБ дамуына қатысты болжам әзірлеу;

Штаб жұмысының мәні:

- басқарманың барлық мәселелері бойынша басшыны толық хабардар ету;
- басқарушылық шешімді негіздеу үшін аналитикалық тұжырымдар мен ұсыныстар дайындау;
- қызметтерді басқарудың ең ұтымды әдістерін іздеу;
- ұйымдастырушылық жұмыс – штабтардың мәні негізінде ең бастысы.

Басшының функциялары 2 түрге бөлінеді:

- жалпы және басшылық
 - а) шешім қабылдау және бұйрықтарды беру құқығы (командалық);
 - б) ПО мақсаттарын, осы нақты уақыттағы қызметтің бағытын және оларға қол жеткізу жолдарын айқындау;
 - в) жаңа ұйымдық құрылымдарды қалыптастыру құқығы.

Басшы мен штабтың негізгі функциялары мен міндеттерін салыстырмалы талдау келесідей:

№ р/н	Басшы	Штаб
1	Шешім қабылдайды	Шешімді терең мұқият талдау негізінде дайындауға міндетті
2	Жалпы органның жұмысына жауап береді	Бұл жауапкершілікті нақты етеді
3	Негізгі назар қызметтің негізгі шешуші бағыттарына бағытталған	Негізгі назар әлсіз жерлерге бағытталған
4	Басқарудың тактикалық жағын елемеуі мүмкін	Басқарушылық шешімдерді (ұсыныстарды және оларды орындауды ұйымдастыруды) дайындауға ерекше назар аударылады)
5	Қарамағындағылардың іс-әрекеттері үшін дербес жауапты болады	Перспективаны есептеу арқылы анықтамадағы қателерді жою керек, қате жібере алмайды
6	Әрқашан назарда	Әрқашан көлеңкеде
7	Жеке жұмыс стилі бар Өз құзыреті шегінде мақсатқа жетудің өз жолын таңдай алады	Көшбасшының жұмысы стильге икемді бейімделуі керек (тіпті қарама-қарсы шешім болған жағдайда да)

Осылайша, штаб – салааралық мамандандырылған басқару органы, оның көмегімен менеджер шешім қабылдайды, міндеттер қояды және күштер мен құралдарды басқарады.

Штаб қызметінің объектілері:

- ақпарат
- органның мақсаттары
- ресурстар (жеке құрам және материалдық-техникалық қамтамасыз ету)
- ұйымның жағдайы
- басқару шешімдері
- қызметтер мен бөлімшелер.

ПО штабтарының бақылауды ұйымдастыруы:

- 1) заңдар мен нормативтік актілерді мүлтіксіз орындау;
- 2) қабылданатын басқарушылық шешімдердің ғылыми негізділігін қамтамасыз ету;
- 3) басқарушылық шешімдердің уақытылығы мен сапасын қамтамасыз ету;

- 4) ПО қызметін ұйымдастырудың жалпы деңгейін арттыру;
- 5) озық тәжірибені анықтау және практикаға енгізу;
- 6) кадрларды дұрыс іріктеуге және орналастыруға жәрдемдесу;
- 7) ПО-ның төменгі құрылымдық буындарына қызметті жақсартуда практикалық көмек көрсету болып табылады.

Бақылау ұйымдарына қойылатын талаптар (қағидаттар):

- 1) жүйелілік;
- 2) уақытылығы;
- 3) жан-жақты және тереңдік;
- 4) объективтілік;
- 5) жариялылық;
- 6) пәрменділік;
- 7) нәтижелілік.

ПО қызметі жүйесінде бақылау функциясының 5 нысанын бөлуге болады:

- 1-кешенді инспекциялау;
- 2-бақылау-тексеру;
- 3-мақсатты тексерулер;
- 4-жедел (күнделікті) бақылау;
- 5-аймақтық.

Қарастырылған бірінші мәселені қорытындылай келе, ішкі істер органдарының штабтық бөлімшелері ПО басшысына басқарушылық шешімдерді дайындау және әзірлеу тұрғысынан үлкен көмек көрсететінін нақты түсіну қажет. Штабтардың осындай маңызды функцияларына қарамастан, олар әрдайым көлеңкеде болады, өйткені түпкілікті басқару шешімін ПО бастығы жеке өзі қабылдайды, яғни ол штабтың шешімімен келісе алады және оны қабылдамауы мүмкін.

2. ПО жедел басқару орталықтары мен кезекші бөлімдерінің қызметін ұйымдастыру тәртібі

ЖБО және ПО кезекші бөлімінің жұмысын олардың бастығы немесе оның орнындағы адам ұйымдастырады. ЖБО бастығы, ПО кезекші бөлімі ауысқан кезде ПО бастығы не оны алмастыратын адам бұйрықпен белгіленген нысандағы актіні жасай отырып, қызметтік құжаттама мен мүлікті қабылдау-беруге қатысу үшін құрамында кемінде 3 адам бар комиссияны тағайындайды.

ЖБО – техникалық жүйелерге біріктірілген, техникалық құралдармен және мамандандырылған бағдарламалық өніммен жарақтандырылған мамандар мен басшылар тобының жеке және ұжымдық жұмысы үшін арнайы ұйымдастырылған жұмыс орындарының кешені:

- 1) органның күштері мен құралдарын жедел басқару;
- 2) қалалардағы (облыстардағы) және республика бойынша қалыптасқан жедел ахуалға нәтижелерді ұсыну және бақылауды жүзеге асыру;
- 3) келіп түскен мәліметтерді тиімді жинау және талдау;
- 4) басқарушылық шешімдер қабылдауда ақпараттық қолдау көрсету.

Жедел кезекші не оны алмастыратын адам кезекші ауысымның аға кезекшісі болып табылады. Кезекші ауысымнан басқа ішкі істер органы бойынша тәуліктік нарядқа кезекші жедел-тергеу тобы (бұдан әрі – КЖТТ) енгізіледі. ПД бастығының не оны алмастыратын адамның шешімі бойынша тәуліктік наряд қосымша күштермен және құралдармен күшейтілуі мүмкін.

Қалалық, аудандық, желілік органдарда ЖБО-ның шығарылған жұмыс орны болған кезде кезекші ауысымның құрамына қосымша бейнебақылау инспекторы, күштер мен құралдарды басқару тобының инспекторы тағайындалады. Түсетін ауысым кезекшілікке 1 сағат бұрын келеді. Оның басталуына дейін (08-00). Кезекшілік кезінде қызметкерлерге тамақтану және қысқа мерзімді демалыс үшін әрқайсысына жалпы ұзақтығы: үш ауысымдық кезекшілік кезінде - 6 сағат, төрт ауысымдық кезекшілік кезінде - 4 сағат кезек-кезек үзілістер беріледі.

Кезекшілік аяқталғаннан кейін ЖБО және ПО кезекші бөлімінің штаттық қызметкерлеріне тиісінше 48 немесе 72 сағат, тәуліктік кезекшілікке тартылатын басқа қызметкерлерге - 24 сағат демалыс беріледі. Тамақтануға және демалуға үзілістердің уақытын ЖБО, ПО кезекші бөлімінің бастығы не оны алмастыратын адам жеке кесте бойынша айқындайды.

Ауыстыру кезінде жедел кезекші не оның орнындағы ЖБО, ПО кезекші бөлімінің кезекшісі кезекшілікті тапсырушы кірісетін ауысымды қызмет көрсетілетін аумақтағы жедел жағдаймен, ПО басшылығының бақылауындағы ауыр қылмыстарды ашу және төтенше оқиғалардың салдарын жою, арнайы жедел жоспарлар бойынша іс-қимылдарды енгізу және олардың нәтижелері, тұрақты бақылауды белгілеуді талап ететін алдағы іс-шаралар туралы егжей-тегжейлі таныстырады.

ЖБО, ПО кезекші бөлімінің кезекші ауысымы лауазымдық нұсқаулықтарды бөлуге сәйкес ауысатын қызметкерлерден қабылдайды:

1) қызметтік құжаттаманы, оның ішінде құпия құжаттаманы, хабардар ету сигналдары бар пакеттерді және тізімдеме бойынша өзге де нормативтік актілерді ұсынады;

2) тізімдемеге сәйкес қару, оқ-дәрілер, арнайы құралдар, ұйымдастыру техникасы, байланыс, қорғау құралдары және басқа да мүлік, ол туралы қабылдаушы қызметкер осы Қағидаларға 3-қосымшаға сәйкес кезекшілікті қабылдау және тапсыру туралы баянаттар кітабына (бұдан әрі – баянаттар кітабы) жазба жасайды.

Қару мен техникалық құралдар даналап және нөмірлері бойынша, олардың жарамдылығы мен жинақтылығына ерекше назар аудара отырып тексеріледі. Кірісетін кезекші ауысымның жедел кезекшісі барлық анықталған кемшіліктер туралы баянаттар кітабына жазба жасайды және ауысатын кезекші ауысыммен бірлесіп оларды жою шараларын қабылдайды.

Кезекшілікті қабылдау және тапсыру туралы кірісетін және ауысатын кезекші ауысымдардың жедел кезекшілері ЖБО бастығына, ПО кезекші бөліміне немесе оны алмастыратын адамға жеке баянатпен баяндайды. ЖБО-ға, ПО кезекші бөліміне келіп түсетін жедел кезекші белгілі бір іс-әрекеттерді орындайтын қызметтік сипаттағы барлық ақпарат ЖБО мен ПО кезекші

бөлімдерінің қызметін реттейтін ведомстволық нұсқаулыққа сәйкес нысан бойынша жедел кезекшінің жазбаларына арналған дәптерге енгізіледі.

Осы дәптерден тыс қызметтік сипаттағы жазбаларды жүргізуге жол берілмейді.

Кезекші ауысымның жеке құрамы күнделікті (маусым бойынша), ал мереке күндері – осы жағдайлар үшін белгіленген киім нысанында қызмет атқарады және өзімен бірге қызметтік куәлігі, сондай-ақ лауазымы, тегі, аты, әкесінің аты көрсетілген фотосуреті бар омырауға тағатын бейджі болады. Аға және орта басшы құрамдағы адамдарда қосымша жеке нөмірі бар жетон болады.

ЖБО кезекші ауысымының, ПО кезекші бөлімдерінің қызметкерлері жарақталған екі оқжатары бар тапаншамен, ал жедел жағдай шиеленіскен кезде ПО басшылығының жазбаша нұсқауы бойынша – автоматтармен, басқа да қару-жарақпен, арнайы құралдармен, сондай-ақ жеке қорғану және белсенді қорғаныс құралдарымен қаруланады.

Кезекші ауысымның жеке құрамы, КЖТТ оқиға болған жерге барудан басқа жағдайларда тұрақты жұмыс орнында болады. ЖБО-дан, ПО кезекші бөлімінен кетіп бара жатқанда жедел кезекші немесе оны алмастыратын адам неғұрлым даярланған қызметкерлердің бірінің ауысым жетекшісін тағайындайды. Кезекші ауысымның бір қызметкерін ЖБО-да, кезекші бөлімде қалдыруға жол берілмейді.

Құпия құжаттар сақталатын үй-жай жедел кезекші болмаған уақытта оның жеке нөмірлік мөрімен мөрленеді және ашу туралы комиссиялық акт жасай отырып, шұғыл жағдайларда ғана ашылады.

Құпия құжаттарды қару бөлмесінде немесе басқа жабдықталмаған үй-жайларда сақтауға жол берілмейді. ЖБО-ға оралғаннан кейін ПО-ның кезекші бөлімі жедел кезекші немесе оны алмастыратын адам ауысым басшысынан ол болмаған уақыттағы жедел жағдайдағы өзгерістер, басшылықтың келіп түскен нұсқаулары және оларды орындау жөнінде қабылданған шаралар туралы баяндама қабылдайды.

ЖБО-ның, ПО кезекші бөлімінің қызметкерлеріне, сондай-ақ ПО-ның басқа да қызметкерлеріне ЖБО-ның, кезекші бөлімнің автокөлігін және басқа да мүлкін тікелей мақсатсыз пайдалануға, қызметтік міндеттерін атқарумен байланысты емес келіссөздермен байланыс желілерін жүргізуге жол берілмейді.

ПО басшылығы келгеннен кейін жедел кезекші немесе оны алмастыратын адам белгіленген тәртіппен жедел жағдай туралы баяндайды. Жедел кезекші немесе оны алмастыратын адам жоғары тұрған ПО-ның, әкімдіктердің, прокуратура органдарының басшыларына, сондай-ақ тексерушілерге ұсынылады және олардың келгені туралы ПО бастығына немесе оны алмастыратын адамға баяндайды, оларға ПО-ның әкімшілік ғимараты бойынша ілесіп жүреді.

Жоғары тұрған ПО қызметкерлері, прокуратура қызметкерлері тексерулер жүргізген кезде жедел кезекші немесе оны алмастыратын адам олардың талап етуі бойынша қажетті қызметтік құжаттаманы көрсетеді,

тексеруге байланысты басқа да тапсырмалардың орындалуын қамтамасыз етеді. Тексеруші қызметкер тексеру нәтижелерін ескертулер кітабында көрсетеді.

Жедел кезекшіні немесе оны алмастыратын адамды кезекшілік атқарудан ПО бастығы не оны алмастыратын адам шеттете алады. Кезекші ауысымның басқа қызметкерлері – ЖБО, ПО кезекші бөлімінің бастығы, кейіннен ПО бастығына баяндаумен. ЖБО кезекші ауысымының, ПО кезекші бөлімінің жұмысы лауазымдық нұсқаулықтарға сәйкес мынадай өлшемшарттар бойынша бағаланады:

- 1) заңдылықты және құпиялылық режимін сақтау;
- 2) жедел жағдайды, өзінің құқықтары мен міндеттерін, ЖБО, ПО кезекші бөлімдерінің қызметін регламенттейтін нормативтік актілерді білу;
- 3) ПҚК мен КЖТТ жедел және сауатты басқару, қылмыстарды «ізін суытпай» ашу кезінде, жедел жағдай мен дағдарыс жағдайлары шиеленіскен кезде қоғамдық тәртіпті сақтауда оларды үйлестіру;
- 4) іздестіру және анықтамалық ақпаратты қабылдау, өңдеу және беру сапасы (пысықталған сұрау салулардың саны);
- 5) қылмыстар мен оқиғалар туралы келіп түскен хабарламалар мен арыздарға уақытылы ден қою, азаматтардың қайталанған өтініштерінің болмауы;
- 6) келіп түскен жедел ақпаратты өңдеудің сапасы мен жеделдігі, оларды жоғары тұрған инстанцияларға уақытылы беру;
- 7) ЖБО-ға және ПО кезекші бөлімдеріне жүктелген міндеттерді шешуде техникалық құралдармен жұмыс істеуді кәсіби пайдалану және оларды тиімді шешу;
- 8) қылмыстарды ашуда және әкімшілік құқық бұзушылықтарды анықтауда сыртқы бейнебақылау камераларын қолдану тиімділігі болып табылады;
- 9) өтініштер мен хабарламаларды қабылдау кезінде азаматтардың дөрекі өтініш жасауына шағымдардың болмауы;
- 10) азаматтардың өтініштері мен хабарламаларын өңдеу сапасы мен жеделдігі;
- 11) GPS жүйелерін пайдаланудың тиімділігі, нарядтардың патрульдеу маршрутынан ауытқуының анықталған фактілерінің саны, нарядтардың күштер мен құралдарды орналастырудың электрондық картасына уақытылы жазылуы;
- 12) қызметтік құжаттаманың, қарудың, оқ-дәрілердің, арнайы құралдардың, қорғау және байланыс құралдарының, компьютерлік және ұйымдастыру техникасының сақталуын қамтамасыз ету;
- 13) нысанды киімді сақтау, қызметтік үй-жайлардың санитариялық жай-күйі, ЖБО-ға бекітілген автокөліктің және басқа да мүліктің техникалық жай-күйі, ПО кезекші бөлімі.

ЖБО, ПО кезекші бөлімінің жұмыс нәтижелері тоқсан сайын ПО бастығы не оны алмастыратын тұлға жанындағы жедел кеңестерде қаралады. ЖБО және ПО кезекші бөлімдері қызметінің нәтижелері туралы мәліметтер

белгіленген қағидаларға сәйкес тоқсан сайын жоғары тұрған ПО-ға ұсынылады.

ЖБО, ПО кезекші бөлімінің үй-жайларында тәртіпті сақтау, әкімшілік ғимараттардың күзетілуін бақылау мақсатында кезекші ауысым:

1) тәртіп сақтауды және үй-жайлардың тазалығын, полиция қызметкерлерінің белгіленген киім нысанын кию ережелерін сақтауын бақылайды;

2) қызметкерлердің өткізу режимін қамтамасыз етуіне бақылауды жүзеге асырады, әкімшілік ғимараттарда бөгде адамдардың болуына жол берілмейді;

Бекеттердің орналасуын және ғимараттарды күзету бойынша қызмет атқаратын қызметкерлердің лауазымдық нұсқаулықтарын білуге тиіс, анықталған кемшіліктерді жоюға шаралар қабылдайды:

3) әкімшілік ғимараттарға бөгде адамдардың, сондай-ақ түпнұсқалығы күмән тудыратын құжаттар бойынша адамдардың кіруіне әрекет жасаған кезде құқық бұзушыларды ұстауды ұйымдастырады, олардың жеке басын анықтайды, талқылауды жүзеге асырады, нәтижелері туралы ПО басшылығына баяндайды және олардың нұсқауы бойынша әрекет етеді;

4) әкімшілік ғимаратты күзету және қорғау жоспарын, өрт кезінде адамдар мен мүлікті эвакуациялау схемасын, өрт сөндіру құралдарын пайдалану қағидаларын, электр энергиясын және сумен жабдықтауды авариялық ажырату тәртібін, авариялық қызметтермен байланыс тәсілдерін білуге тиіс;

5) қарулы шабуыл кезінде «Қамал» арнайы жедел жоспарына сәйкес ғимаратты күзету жөніндегі нарядтың, және кезекші ауысымның күшімен қылмыскерлерді көрсетуді және ұстауды ұйымдастырады. Жағдай, қабылданған шаралар мен нәтижелер туралы ПО басшылығына баяндайды және одан әрі алынған нұсқауларға сәйкес әрекет етеді. Қарулы шабуыл туралы Ұлттық қауіпсіздік органдары мен прокуратураның кезекші қызметтеріне хабарлайды;

6) кезекшілікті қабылдау кезінде күзет-өрт сигнализациясы мен өрт сөндіру құралдарының болуын, жинақталуын, ақаусыздығын тексереді;

7) тез тұтанатын, жанар-жағармай материалдарын, жарылғыш, улы және басқа да уландыратын заттарды кезекші бөлімнің үй-жайларына сақтауға жол бермейді;

8) әкімшілік ғимаратта өрт, электр желісі, сумен жабдықтау және жылыту жүйелері бұзылған жағдайда тиісті авариялық қызметтердің мамандарын дереу шақырады.

Қолда бар күштермен және құралдармен өртті, аварияны жоюға, адамдарды, қызметтік құжаттаманы, материалдық құндылықтарды және басқа да мүлікті эвакуациялауға дереу шаралар қабылдайды. Оқиға туралы дереу ПО басшылығына баяндайды және олардың нұсқаулары бойынша әрекет етеді.

Полиция қызметкерлерінің немесе азаматтардың өрт қауіпсіздігі ережелерін, санитарлық нормаларды бұзу фактілері анықталған жағдайда

жедел кезекші тиісті шаралар қабылдау үшін ПО басшылығына жазбаша баяннатпен баяндайды.

ЖБО, жоғары тұрған ПО кезекші бөлімінің қызметкерлері ПО басшылығы бекіткен жеке кесте бойынша ЖБО, бағынысты ПО кезекші бөлімдерінің қызметін тексеруді жүзеге асырады.

Тексеру барысында келесі мәселелер зерделенуге жатады:

1) кезекші ауысымның қызмет көрсетілетін аумақтағы жедел жағдайды білуі;

2) жеке құрамға нұсқаулар, өкімдер мен бағдарларды уақытылы жеткізу;

3) азаматтардың қылмыстар мен оқиғалар туралы өтініштерін, хабарламаларын және қылмыстар, оқиғалар туралы өтініштерді, хабарламаларды және өзге де ақпаратты есепке алу кітабына (бұдан әрі - ӨАЕК) қабылдау, тіркеу тәртібі, бірегей нөмірі бар талон-хабарламалар беру;

4) ішкі істер органдары, қызметтер басшыларының, учаскелік полиция инспекторларының азаматтардың шағымдармен және өтініштермен жүгіну тәртібін, азаматтарды қабылдау кестелерін түсіндіретін стенділердің болуы;

5) кезекші тәулікте қылмыстарды ашу, жасырынған қылмыскерлерді іздестіру және ұстау, ПҚК нарядтарының ден қоюы және шаралар қабылдаудың жеделдігі болып табылады;

6) арнайы жедел жоспарлардың болуы, олардың қойылатын талаптарға сәйкестігі, жедел жағдай күрделенген кезде (ауыр қылмыс жасаған, арнайы жедел жоспарлар енгізілген кезде) қызметкерлердің өз іс-қимылдарын сақтау тәртібі мен білуі;

7) қылмыстар мен оқиғалар туралы ақпаратты жоғары тұрған ПО-ға берудің белгіленген тәртібі мен мерзімдерін сақтау;

8) қызметтік құжаттаманы жүргізу тәртібін, құпиялылық режимін және өткізу режимін сақтау;

9) кезекші бөлімнің, қару сақтауға арналған бөлменің, күзет-өрт сигнализациясы бөлмесінің техникалық нығайтылуының жай-күйі және олардың қойылатын талаптарға сәйкестігі, демалуға және тамақ ішуге арналған жекелеген бөлмелердің болуы;

10) байланыс құралдарымен, қару-жаракпен, оқ-дәрілермен, арнайы құралдармен, жеке қорғану құралдарымен, компьютерлік және ұйымдастыру техникасымен, автокөлікпен қамтамасыз етілуі;

11) ұсталған және жеткізілген адамдардан уақытша алынатын құжаттарды, ақшаны, заттар мен заттарды сақтауға арналған металл шкафтардың болуы, олардың сақталуын қамтамасыз ету;

12) анықтау бөлмелерінің болуы, олардың қойылатын талаптарға сәйкестігі және ұсталған және жеткізілген адамдарды ұстау тәртібінің сақталуы, сондай-ақ белгіленген қағидаларға сәйкес ПО кезекші бөліміне жеткізілген адамдарды есепке алу кітабын жүргізу;

13) өрт кезінде адамдар мен мүлікті эвакуациялау схемаларының, өрт сөндіру құралдарының және өрт қауіпсіздігі шаралары туралы нұсқаулықтың болуы.

Тексеруді жүзеге асырған қызметкер анықталған бұзушылықтардың барлық фактілері бойынша ол аяқталғаннан кейін тексерушілердің ескертулері мен ұсыныстары кітабына жазба жасайды, ол туралы белгіленген тәртіппен ПО басшылығына жазбаша баянатпен баяндайды.

ПО ЖБО материалдық-техникалық қамтамасыз етуді, ЖБО аппараттық-бағдарламалық кешенінің жабдықтарына және ПО бөлімшелері кезекші бөлімдерінің шығарылған жұмыс орындарына техникалық қызмет көрсетуді, оны жаңғырту мен дамытуды облыстың ПД техникалық қызмет бөлімшелері жүзеге асырады.

3. Жедел жағдай туралы ақпаратты жинау, өңдеу және ПО басшылығына баяндау тәртібі

ЖБО, ПО кезекші бөлімінің жедел (аға инспекторы) кезекшісі қызмет көрсетілетін аумақтағы жедел жағдай туралы мәліметтерді үздіксіз жинауды, өңдеуді және олардың негізінде тәуліктік жедел мәліметтерді дайындауды жүзеге асырады.

ЖБО, ПО кезекші бөлімінің жедел (аға инспекторы) кезекшісі жедел жағдай туралы мынадай мәліметтерді меңгеруі тиіс:

1) жасалған қылмыстар, құқық бұзушылықтар және басқа да оқиғалар, іздестіріліп жатқан қылмыскерлер, шартты түрде сотталғандар, шартты түрде босатылғандар, хабар-ошарсыз кеткендер, ұрланған мүлік туралы;

2) әкімшілік қадағалауда тұрған, шартты түрде сотталған, үкімді орындауды кейінге қалдыра отырып сотталған, оларға сот шектеулер жүктеген адамдар туралы;

3) қоғамдық тәртіпті қорғауға және жол қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысатын ПҚК мен құралдары туралы;

4) уақытша ұстау изоляторларында, белгілі бір тұрғылықты жері жоқ адамдарға арналған қабылдау-бөлу орнында, құжаттары, әкімшілік қамауға алынған адамдарды ұстауға арналған арнаулы қабылдау орнында ұсталатын адамдардың саны мен санаттары туралы;

5) ҚР өкілді өкіметі депутаттарының сайлауын дайындау және өткізу күндері және осыған байланысты өткізілетін іс-шаралар бойынша үгіт пункттерін, сайлау учаскелерін орналастыру туралы;

6) өткізілетін немесе алдағы қоғамдық-саяси және өзге де бұқаралық іс-шаралар, ірі сот процестері, діни жоралғыларды орындау және жедел жағдайға әсер етуі мүмкін басқа да факторлар туралы ақпарат қамтылуға тиіс.

Жедел ақпараттың үлгі тізбесінде көрсетілген қылмыстардың жасалғаны немесе төтенше оқиғалар туралы жедел (аға инспектор) кезекші дереу ПО бастығына баяндайды, жазбаша хабарлама дайындайды, оны ПО бастығына немесе оны алмастыратын адамға қол қоюға ұсынады және белгіленген тәртіппен саты бойынша жібереді (береді).

Жедел (аға инспектор) кезекшісі жеделхаттар, телефонограммалар, факсимильдік хабарламалар келіп түскен (жіберілген) кезде:

1) келіп түскен (жіберілген) факсимильдік хабарламаларды, жеделхаттарды, телефонограммаларды, факсимильдік хабарламаларды

бекітілген қағидаларға сәйкес кіріс және шығыс факсимильдік хабарламаларды, жеделхаттарды, телефонограммаларды және хат-хабарларды есепке алу журналдарында тіркейді;

2) жасалған қылмыс (оқиға) туралы жеделхатқа, телефонограммаға, факсимильдік хабарламаға ПО бастығына және оның орынбасарларына дереу баяндайды және алынған нұсқаулардың орындалуын ұйымдастырады. ПО басшылығы болмаған кезде тиісті қызметтер басшыларының құжат мазмұнына байланысты дереу таныстыруға шаралар қабылдайды;

3) ПО бастығына немесе оны алмастыратын адамға криминалдық сипаты жоқ келіп түскен жеделхатты, телефонограмманы, факсимильдік хабарды баяндайды, одан кейін оны орындаушыға тапсыру үшін ПО кеңсесіне кіріс және шығыс жеделхаттарды, телефонограммаларды, факсимильдік хабарламаларды есепке алу журналдарына қол қойғызып береді.

Криминалдық сипаттағы бағдарлар белгіленген қағидаларға сәйкес бағдарларды есепке алу журналына енгізіледі және ЖБО-да, ПО кезекші бөлімінде жинақтауыш папкасында сақталады, оларды жойғаннан кейін олар алынады және органның мұрағатына тапсырылады.

Іздестіру іс-шараларының күшін жою туралы криминалдық полиция қызметкерлері тиісті бағдар берілген кезекші бөлімге және барлық адресаттарға (қызметтерге) күн сайын хабарлайды.

Кезекші бөлімнің байланыс арналары арқылы беру үшін жеделхат, телефонограмма, факсимильді хабар алған кезде ЖБО-ның, ПО кезекші бөлімінің жедел кезекшісі оны шығыс жеделхаттарды, телефонограммаларды, факсимильді хабарламаларды есепке алу журналдарына тіркейді және дереу беруді ұйымдастырады.

Түпнұсқада оның берілгенін және адресаттардың алғанын растайтын жазба жасалады. ЖБО-ға жұмыстан тыс уақытта (түнгі уақытта) жеткізген кезде ПО кезекші бөлімі хат-хабарды қабылдайды, оны кіріс жеделхаттарды, телефонограммаларды есепке алу журналдарына тіркейді, ораманың бүтіндігін және мөрлер бедерлерін (қағаз жапсырмада) тексереді, мастикалық мөрді немесе мөртаңбаны қоя отырып, оны тапсыру тізіліміне (тарату кітабына немесе қолхатқа) алғаны үшін қол қояды, содан кейін көрсетілген журналға қол қойғызып, кеңсеге уақытылы береді.

Құпия, өте құпия пакетте бүлінулер анықталған кезде жедел (аға инспектор) кезекші пакетті жеткізген адамның қатысуымен акт жасайды, ол туралы тізілімде (тарату кітабында, қолхатта) тиісті белгі жасалады. Пакеттің зақымдануы оған салынған құжаттың мазмұнын оқуға мүмкіндік берген жағдайда, жедел (аға инспектор) кезекші дереу ПО бастығына не оны алмастыратын адамға баяндайды.

ЖБО-ға, ПО кезекші бөліміне келіп түсетін жедел кезекші белгілі бір іс-әрекеттерді орындайтын қызметтік сипаттағы барлық өзге ақпарат жедел кезекшінің жазбаларына арналған дәптерге жазылады. Жедел кезекшінің жазбаларына арналған дәптерден тыс қандай да бір жазбаларды жүргізуге жол берілмейді.

ПКК нарядтарын дайындау тәртібі және оларды жедел басқару

ПКК нарядына түсетін қызметкерлер келгеннен кейін ЖБО, ПО кезекші бөлімінің жедел (аға инспекторы) кезекшісі:

1) ПКК патрульдік-бекеттік нарядтарын орналастырудың бекеттік ведомосындағы жазбаларға сәйкес жеке құрамның бар-жоғын тексереді;

2) белгіленген тәртіппен оларға қажетті қару-жарақ, керек-жарақ, байланыс құралдарын береді;

3) келген қызметкерлерге қандай патрульдеу бағытында, бекетте және олар қандай уақытта қызмет атқаратынын хабарлайды;

4) жеке құрамды жасалған қылмыстар, іздеудегі адамдардың белгілері және ұрланған мүлік туралы бағдарлармен таныстырады.

ПО бастығының немесе оны алмастыратын адамның нұсқауларын, бұйрықтар мен нұсқаулықтардың талаптарын басшылыққа ала отырып, жедел кезекші кезекші тәулік ішінде ПКК нарядтарының қызмет өткеруін бақылауды қамтамасыз етеді.

ПКК нарядтарының қызмет өткеру кезеңінде жедел (аға инспектор) кезекші:

1) олармен байланыс орнатады;

2) патрульдеу бекеттері мен бағыттарындағы жедел жағдай туралы баяндамаларды қабылдайды;

3) оларды жасалған қылмыстар, ұрланған заттар, іздестіріліп жатқан қылмыскерлер, олардың белгілері және ықтимал қозғалыс бағыттары туралы уақытылы бағдарлайды;

4) міндеттерді ПО бастығының нұсқауы бойынша нақтылайды, ал ол болмаған кезде - қалыптасқан жедел жағдайды ескере отырып, КСП нарядтарын өз бетінше көшіруді жүргізеді.

ПКК нарядтарының қызмет өткеруі аяқталғаннан кейін жедел кезекші:

1) ҚПК аға нарядтарынан қойылған міндеттердің орындалуы туралы баянат қабылдайды және ПО бастығына немесе оны алмастыратын адамға баяндайды;

2) ПКК нарядтарының жеке құрамынан қызметке кірісу кезінде алынған қару-жарақ, керек-жарақ, байланыс құралдарын қабылдайды, олардың жинақтылығы мен жарамдылығын тексереді.

Ақаулықтар, сынулар анықталған кезде ПО бастығына оны алмастыратын адамға дереу баяндайды және бұдан әрі оның нұсқауы бойынша әрекет етеді.

Наряд қызмет аяқталғаннан кейін ПО кезекші бөліміне келмеген немесе келген, бірақ табельдік қару мен арнайы құралдарды тапсырмаған жағдайда, жедел кезекші бұл туралы ПО бастығына дереу баяндайды және алынған нұсқауларға сәйкес әрекет етеді.

ПО басшылығы болмаған жағдайда болған оқиғаның себептерін анықтау және іздестіруді ұйымдастыру үшін рота (взвод, бөлімше) командирін қызмет атқару ауданына жібереді, онымен тұрақты байланыс жасайды. Ауысатын нарядтардың жеке құрамынан құрылған резервтен басқа қызметкерлерді жібереді.

Оқиға, қабылданған шаралар мен нәтижелер туралы жедел кезекші ПО басшылығына баяндайды.

ПО күштері мен құралдарын дағдарыстық жағдайлар туындаған кезде міндеттерді орындауға дайындауды жетілдіру мақсатында арнайы жедел жоспарлар әзірленеді.

Арнайы жедел жоспарлар әзірленгеннен кейін ЖБО жедел кезекшісінің, ПО кезекші бөлімінің сейфтерінде олардың құпиялылық белгісі ескеріле отырып сақталады. Құпия құжаттарды сақтауға арналған ЖБО, ПО кезекші бөлімінің үй-жайлары құпиялылық режимінің талаптарына жауап беруі тиіс.

Арнайы жедел жоспарларды және жедел-қызметтік (жауынгерлік) қолданылатын өзге де құжаттарды сақтау тәртібін тексеру кезінде оларға қандай да бір белгілер, түзетулер, ескертулер және басқа да жазбалар жасауға жол берілмейді. Анықталған кемшіліктер жоспарды тексеруді есепке алудың арнайы парағына енгізіледі және арнайы жоспарды әзірлеуге жауапты қызметтер басшыларының назарына жеткізіледі, олар ескертулерді жою жөнінде шаралар қабылдайды.

Әзірлеуші қызметтер жедел жағдайдың жай-күйін, ұйымдық-штаттық және кадрлық өзгерістерді ескере отырып, түзетуді жүзеге асырады, бұл туралы түзетулерді есепке алудың арнайы парағында тиісті белгілер жасалады.

Жоспарларды түзету тоқсанына кемінде бір рет, сондай-ақ:

1) төтенше жағдайлар кезіндегі іс-қимылдар туралы өзге де талаптарды белгілейтін нормативтік-құқықтық актілер шығару арқылы жүзеге асырылады;

2) жедел жағдайдың күрт күрделенуі;

3) ішкі істер органын қайта бағындыру арқылы жүзеге асырылады;

4) ПО-ның орналасу орындарын, жылжыту бағыттарын, жинау және басқару пункттерін өзгерту;

5) кешенді инспекциялау, бақылау тексерулері, командалық-штабтық және тактикалық оқу-жаттығулар кезінде, сондай-ақ осы жоспарларды бекіткен лауазымды адамдардың өкімі бойынша арнайы жедел жоспарлардағы кемшіліктерді анықтау мақсатында жүргізіледі.

Ұлттық ұланның ПО мен әскери бөлімдерін бейбіт уақытта жауынгерлік әзірліктің, жедел-қызметтік әзірліктің жоғары дәрежесіне келтіру үшін, сондай-ақ арнайы жедел жоспарларды енгізу үшін өкімдер, бұйрықтар, сигнал карточкалары әзірленеді, олар сигналдары бар арнайы пакеттерге салынады.

Пакеттерді ашу шартты ауызша атау мен цифрлық топтан тұратын тиісті сигнал алынғаннан кейін жүргізіледі.

Сигнал пакеттері үш санатқа бөлінеді:

1) арнайы жедел жоспарларды енгізу үшін тікелей ПО-на әзірлеу;

2) нормативтік-құқықтық актіге немесе оны енгізу жөніндегі нұсқауды көрсетуге сәйкес жоғары тұрған органнан келіп түскендер;

3) ведомствоаралық бұйрықпен немесе жоғары тұрған нормативтік-құқықтық актімен айқындалған өзара іс-қимыл тәртібімен басқа мемлекеттік органдардан, әкімдіктерден келіп түскендер.

Сигналдың мәнін ашатын регламенттеуші құжатсыз (нұсқаулық, өкім, бұйрық) сигналдары бар пакеттерді және оны енгізу кезіндегі ішкі істер органының кейінгі іс-қимылдарын сақтауға қабылдауға жол берілмейді.

Пакеттерді жедел кезекшілердің сейфтеріне сақтауға қоюды құпия құжаттармен жұмыс істеуге тиісті рұқсаты бар үш қызметкерден тұратын комиссия жүргізеді.

Бұл ретте, комиссия құрамына құпия іс жүргізу қызметкері не құжаттарды сақтауға беретін әзірлеуші қызмет, сақтауға қабылдайтын жедел кезекші кірмейді. Комиссия пакетті салу фактісі бойынша акт жасайды, онда пакеттің барлық деректемелері мен пакеттің өзінің тұтастығын көрсете отырып, сигналы бар пакеттің атауы көрсетіледі.

Арнайы жедел жоспарлар, хабардар ету сигналдары бар пакеттер, оларды қолдану жөніндегі нұсқаулықтар және жедел-қызметтік (жауынгерлік) қолданылатын өзге де құжаттар ішкі тізімдемеге енгізіледі.

ПО жеке құрамын жинау үшін, оның ішінде жедел жағдай күрделенген кезде, қызметкерлердің мекенжай деректері мен байланыс телефондарын көрсете отырып, «қызмет бабында пайдалану үшін» деген белгісі бар жеке құрамды хабардар ету схемасы әзірленеді. Жеке құрамды хабардар ету схемаларына түзетулерді қызметтер тоқсанына бір рет жүргізеді.

ПО басшылығын хабардар етуді жедел кезекші жүзеге асырады, ал қызметтер басшылары мен жеке құрамды хабардар ету жүйесі бойынша немесе көрсетілген хабардар ету схемасындағы телефон бойынша жүзеге асырады.

Қорытынды

Жалпы басқару функцияларын жүзеге асыратын бөлімшелердің қызметін талдау көрсеткендей, оларды: жалпы және арнайы деп бөлуге болады. Олардың мәні қоғамдық қауіпсіздікті сақтау және қоғамдық тәртіпті сақтау, қылмыстың алдын алу, ашу, құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың себептері мен жағдайларын анықтау болып табылады. Сондай-ақ, жалпы басқару функцияларын анықтау керек – бұл қамтамасыз ету (экономикалық, қаржылық, кадрлық, кеңсе қызметі).

Ақпараттық қамтамасыз ету мақсатында дамыған мемлекеттерде табысты жұмыс істейтін жаңа нысандар мен әдістерді іздеу керек. Мысалы, біздің мемлекетімізде өркениетті «соғу» әдісі сәтті өмір сүре алады және қылмыстар мен құқық бұзушылықтардың алдын алуға және ашуға үлкен көмек әкелуі керек. Ол үшін «Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге азаматтардың қатысуы туралы» ҚР Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу, сондай-ақ шағымдар мен өтініштерді қабылдау тәртібін реттейтін ведомстволық нұсқаулық әзірлеу қажет, ол құқық қорғау органдары үшін жедел қызығушылық тудыратын ақпаратты қабылдау тетігін, оны іске асыру және ақпараты расталған азаматтарға жасырын сыйақы беру жолдарын көздейтін болады.

Құқық қорғау органдары жүйесінде жоспарлау функциясын іске асырудың негізгі құралы басқару шешімінің белгілі бір түрі болып табылатын жоспар болып табылады. Осыған байланысты құқық қорғау органдарындағы осы қызметке талдау жүргізілді. Жоспарлау құқық қорғау органдарындағы басқару процесінің жалпы функциясы ретінде алдағы қызмет кезеңіне арналған әлеуметтік жүйелердің мақсаттары мен міндеттерін, оларға қол жеткізудің әдістері мен құралдарын, сондай-ақ оларды шешудің дәйектілігі мен орындалу мерзімдерін анықтау үшін жалпы басқару функцияларын жүзеге асыратын бөлімшелер мен лауазымды тұлғалардың қызметі деп түсініледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 1995 жылғы 30 тамызда Республикалық референдумда қабылданған.
2. Әкімшілік өндірістердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының м.а. 2020 жылғы 10 шілдедегі № 85 бұйрығы
3. ҚР ПО жедел басқару орталықтары мен кезекші бөлімдерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы. ҚР Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 17 шілдедегі № 439 бұйрығы.
4. Қылмыстық құқық бұзушылық туралы арызды, хабарды немесе баянатты қабылдау және тіркеу, сондай-ақ Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы
5. Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі № 89 бұйрығы
6. Коренев А.П. ПО-ның Әкімшілік қызметі. Жалпы оқулық бөлімі, М.: Ресей ІІМ МЮИ, 1997. –Б. 13. (355 б.)
7. В.С. Четвериков. Әкімшілік құқық. «Жоғары білім» сериясы. Ростов-на-Дону: Финикс, 2004. - 181-182 б. (512 б.).
8. Уваров В.Н. Мемлекеттік басқару теориясы. 3 бөлім. Мемлекеттік басқару тетігі. Оқу құралы. –Петропавл: Ред.: Солтүстік Қазақстан Заң Академиясы. 2003. 16-19 б. (224 б.)
9. Бельский К.С. Полиция құқығы: дәрістер курсы / ред. з.ғ. к. А.В. Куракина. – М.: «Іс және Сервис» баспасы, 2004. –725 б. (816 б.)
10. Шиверский А.А. Ақпаратты қорғау: теория және практика мәселелері. М., 2006. 41-46 б.
11. Уваров В.Н. Мемлекеттік басқару теориясы. 3 бөлім. Мемлекеттік басқару тетігі. Оқу құралы. –Петропавл: Ред.: Солтүстік Қазақстан Заң Академиясы. 2013. – 172 б. (224 б.).
12. Афанасьев В.Г. Қоғамдағы әлеуметтік ақпарат және басқару. - М.: Политиздат, 1985. 39 б.

Тақырып № 4. Әкімшілік қызметтің мазмұны, нысандары мен әдістері

Жоспар

Кіріспе

1. ПО әкімшілік қызметінің мәні мен әдістері.
 2. ПО әкімшілік қызметінің қағидаттары.
 3. ПО әдістерінің түсінігі және маңызы.
- Қорытынды**

Кіріспе

Құқықтық мемлекетті қалыптастыру, заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту барлық құқық қорғау органдары, оның ішінде ішкі істер органдары жұмысының тиімділігін арттыруды талап етеді. Ішкі істер органдарына жүктелген міндеттер мен функцияларды орындауда әкімшілік-құқықтық құралдармен жүзеге асырылатын әкімшілік қызмет елеулі рөл атқарады. Бұл қызмет жеке адамды, оның құқықтары мен бостандықтарын қорғауға, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті сақтауға, құқық бұзушылықтарға қарсы күреске тікелей бағытталған. Құқықтық тәртіптің жағдайы көбінесе оның тиімділігіне байланысты. Осыған байланысты ІІМ жоғары оқу орындары курсанттарының және тыңдаушыларының ішкі істер органдарының әкімшілік қызметін зерделеудің маңызы зор.

1. ПО әкімшілік қызметінің мазмұны мен әдістері

Ішкі істер органдары шешетін міндеттердің көлемі мен әртүрлілігі бойынша әкімшілік қызмет маңызды орын алады. Басқару органдары бола отырып, ішкі істер органдары әкімшілік атқарушы функцияларды орындайды, олардың осы функцияларды жүзеге асырудағы қызметі негізінен әкімшілік құқық нормаларымен реттеледі. Олар әкімшілік-құқықтық қатынастардың субъектілері ретінде әрекет етеді.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі ішкі істер саласындағы мемлекеттің міндеттері мен функцияларын тікелей, күнделікті, практикалық жүзеге асырудан тұратын мақсатты, ұйымдастырушылық атқарушы және әкімшілік қызмет болып табылады.

Әкімшілік мәні бойынша көптеген аппараттар мен полиция қызметтерінің қызметі болып табылады, атап айтқанда, қоғамдық тәртіпті қорғау, жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету, әкімшілік қадағалаудың рұқсат беру жүйесін жүзеге асыру, учаскелік полиция инспекторларының қызметі, кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу қызметінің жұмыс істеуі, полицияның арнайы мекемелері және т.б. Меншіктің барлық нысандарын қорғауда, шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдардың ҚР-да болу ережелерінің сақталуын бақылауды қамтамасыз етуде және т.б. әкімшілік-құқықтық құралдар кеңінен қолданылады.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті, қоғамдық орындардағы тыныштық жағдайын қамтамасыз етудің, жеке адамды, оның құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың, азаматтардың, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың заңды мүдделерін қорғаудың, құқыққа қарсы іс-әрекеттердің алдын алудың және жолын кесудің, құқық бұзушыларға әкімшілік-процестік қамтамасыз ету шараларын және әкімшілік жазаларды қолданудың аса маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметіне тән белгілер: мемлекеттік-билік және ұйымдастырушылық сипаты, оны тиісті мемлекеттік атқарушы органның жүзеге асыру процесіндегі бағыныштылық және бақылаушылық, орталықтандырылған басқару элементтерін жедел (тікелей) басқарумен ұштастыру, заңға тәуелді, профилактикалық бағыттылық болып табылады.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің мемлекеттік-биліктік сипаты осы органдардың оларға жүктелген әкімшілік-құқықтық өкілеттіктерді мемлекет атынан заңда қатаң белгіленген құзырет шеңберінде жүзеге асыруында көрініс табады. Ішкі істер органдарының қызметкерлері әкімшілік функцияларды орындай отырып, орындауға міндетті нұсқаулар беру, қажетті жағдайларда мәжбүрлеп ықпал ету шараларын қолдану құқығы берілген басқару субъектілері (билік өкілдері) ретінде әрекет етеді. Сондықтан басқару объектілеріне қатысты ішкі істер органдарының атқарушы қызметі сонымен бірге әкімшілік болып табылады. Әкімшілік өкілеттіктерде әкімшілік қызметке тән билік.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі қызметті тікелей ұйымдастырады. Әкімшілік қызметтің ұйымдастырушылық мәні оны жүзеге асыру барысында ішкі істер саласындағы міндеттерді шешу үшін бірлескен мақсатты іс-шаралар ұйымдастырылатындығымен, бірлескен жұмыс ұйымдастырылатындығымен, оның орындалу барысын бақылау мен қадағалаудан көрінеді.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі заңға тәуелді. Бұл заң оның бағытын және мақсатқа жетудің негізгі құралдарын анықтайды дегенді білдіреді. Әкімшілік қызметтің ерекшелігі өте маңызды, өйткені оның саласы өте кең. Ол азаматтармен, кәсіпорындармен, мекемелермен, ұйымдармен, лауазымды тұлғалармен үнемі байланыста болады. Заңнан кез келген ауытқу азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделеріне, органдарға, кәсіпорындарға, мекемелерге, ұйымдарға елеулі залал келтіруі мүмкін.

Әкімшілік қызметтің заңдылығы үлкен мәнге ие, өйткені бұл қызмет барысында заң ережелері ең алдымен орындалады. Бұл заңның нормаларын ішкі істер органдары нақты өмірлік жағдайлар мен жағдайларға байланысты қолданады. Сонымен қатар, ішкі істер органдары (олардың лауазымды тұлғалары) тікелей бұйрықтар бере алады (айталық, қызметкерді көтермелеу туралы бұйрық шығарады) немесе мазмұны заңның тікелей нұсқауларын орындауды құрайтын әрекеттер жасай алады (мысалы, құқық бұзушылықтың жолын кесу).

Әкімшілік қызметті жүзеге асыру процесінде уәкілетті ішкі істер органдары ведомстволық нормативтік актілерді әзірлейді және шығарады. Олардағы нормалар, мінез-құлық ережелері заңға тәуелді, өйткені бұл актілер заң талаптарын орындау, оларды нақтылау мақсатында қабылданады.

Ішкі істер органдары (лауазымды адамдар) заңнамаға сәйкес құқық бұзушыларды заңды жауаптылыққа тарту жөніндегі қызметті дербес жүзеге асыруға, оларға әкімшілік және қылмыстық-процестік ықпал ету шараларын қолдануға құқылы. Әрине, бұл қызмет заңның талаптарына сәйкес қатаң түрде жүзеге асырылуы керек.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің профилактикалық бағыты, ең алдымен, барлық аппараттардың, қызметтердің, күштердің, құралдардың жұмысын ұйымдастыруды қамтамасыз етеді, бұл қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздік саласындағы өркениетті қатынастарды дамыту үшін, ішкі істердің осы және басқа салаларында белгіленген заңнаманы қатаң сақтау үшін барынша жағдай жасайды, оның бұзылуының алдын алады. Бұл жұмыста табысқа қоғамдық тәртіптің, қоғамдық қауіпсіздіктің жай-күйін, құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды, күштер мен құралдарды пәрменді, негізделген орналастыруды, сондай-ақ әрбір қызметкердің жоғары кәсіби қызметін терең, жан-жақты зерделеу кезінде ғана қол жеткізіледі.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің құқықтық сипаттамасы азаматтармен, кәсіпорындармен, мекемелермен, ұйымдармен және олардың лауазымды адамдарымен ішкі істер органдары (олардың өкілетті өкілдері сияқты) кіретін әкімшілік-құқықтық реттеуден және әкімшілік-құқықтық қатынастардан құралады.

Әкімшілік қызмет процесінде ішкі істер органдары күнделікті басқа мемлекеттік органдармен, кәсіпорындармен, мекемелермен, ұйымдармен және азаматтармен, сондай-ақ өз жүйесіндегі жоғары бағыныштылармен және басқа органдармен көптеген қатынастарға түседі. Бұл қатынастар әкімшілік құқық нормаларымен реттеледі және осыған байланысты әкімшілік-құқықтық болып табылады. Қарым-қатынастың қай жерде дамитынына, қай жерде пайда болатынына және дамитынына байланысты (ішкі істер органдарынан тыс немесе олардың жүйесінде) осы қатынастарды да, қатынастарды жүзеге асырудың мазмұнын, формалары мен тәсілдерін реттейтін нормалар әртүрлі.

Органдардың ішкі әкімшілік қызметі, мысалы, ішкі істер органдарындағы қызмет туралы әкімшілік заңнаманың нормаларымен реттеледі. Мұндай жағдайларда ішкі істер органдары мен қызметкер арасында қатынастар туындайды, ал қатынастардың мазмұны көбінесе субъектілердің қатынастарына қатысушылардың бағыныштылығымен анықталады.

Жоғарыда айтылғандар ішкі істер органдары қатысатын барлық қатынастар «билік-бағыну» қағидаты бойынша құрылады деген тұжырымға ешқандай негіз бермейді. Органдар мен олардың қызметкерлерінің сыртқы әкімшілік қызметінің профилактикалық сипаты тараптардың теңдігімен,

ынтымақтастықпен сипатталатын қатынастарға кірудің барынша үлкен нәтижесіне қол жеткізу мақсатында қажеттілігін негіздейді. Бұл полицияның қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі ерікті халық отрядтарымен, қоғамдық тәртіпті сақтау пункттерімен, кәсіпорындар, мекемелер, ұйымдар әкімшілігімен және қоғам өкілдерімен профилактикалық сипаттағы түрлі іс-шараларды өткізу мәселелері бойынша қарым-қатынасы. Мысал ретінде ҚР Ішкі істер министрлігі, ҚР Жоғарғы Соты, ҚР Прокуратурасы, ҚР Әділет министрлігі арасындағы қылмысқа және өзге де құқық бұзушылықтарға қарсы күрестегі күш-жігерді үйлестіру жөніндегі қарым-қатынастарды келтіруге болады.

Осылайша, әкімшілік қызметтің белгілі бір бағытында дамитын қоғамдық қатынастардың ерекшелігі, бір жағынан, арнайы құқықтық актілердің болуын, екінші жағынан, осы актілерді өмірге енгізу кезіндегі іс-әрекеттің ерекше нысандарын анықтайды.

2. ПО-ның әкімшілік қызметінің қағидаттары

Қағидаттар түсінігі. Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің қағидаттары деп олар әкімшілік қызметте басшылыққа алатын идеялар, негізгі ережелер түсініледі. Қағидаттар әлеуметтік даму заңдылықтарының объективтілігін, жалпы әлеуметтік басқару практикасының және ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің ерекшеліктерін көрсетеді.

Қағидаттардың мазмұны әкімшілік қызметтің мәнін, оның ең тән белгілерін объективті түрде білдіреді. Құқықтық нормалар түрінде киініп, принциптер әкімшілік қызмет құрылуы және жүзеге асырылуы керек жалпы ережелер болып табылады. Бұл сапада қағидаттар орындауға және сақтауға міндетті құқықтық талаптардың маңызы бар.

Сонымен бірге, әкімшілік қызметке реттеуші әсер ететін кейбір идеялар-қағидаттар заңнамада тиісті тұжырымдамалар түрінде бекітілмейді, сондықтан олар құқықтық емес және ішкі істер органдарының әкімшілік қызметіне тән емес. Мұндай идея-қағидаттарға, айталық, ізгілік, әлеуметтік әділеттілік және т.б. жатады. Алайда, әлеуметтік әділеттілік, гуманизм және басқа принциптер идеялары ішкі істер органдарының барлық қызметіне енуі керек.

Азаматтардың өмірін, құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, қоғамның мүдделерін қорғауға және ішкі істер органдарының (полицияның) әкімшілік қызметінің басқа да гуманитарлық мақсаттарына әлеуметтік әділеттілік, гуманизм қағидаты және азаматтардың қорғалу құқығы болған кезде, кінәсіздік презумпциясы және өзге де адамгершілік басшылыққа алынатын идеялар болған кезде басқа да қағидаттар негізінде ғана қол жеткізуге болады.

Мақсаттар (міндеттер) әкімшілік қызметтің сипаты мен оның принциптерінің жүйесін алдын ала анықтап қана қоймай, сонымен бірге қағидаттарға сәйкес келеді. Мақсаттар – әкімшілік қызмет бағытталған, ал қағидаттар оны қалай, қалай жүзеге асыру керек деген сұраққа жауап береді. Қағидаттар формаларға, әдістерге, құрылымға, кадрларға, қызмет процесіне

әсер етеді. Қағидаттарда қызметтер мен бөлімшелерді құру мен ұйымдастыруға және олардың ішкі істер органдарының әкімшілік қызмет саласына, жұмыс стратегиясына, тактикасы мен стиліне, субъектілер мен әкімшілік қызмет объектілері арасындағы қатынастардың сипатына қатысты функцияларын жүзеге асыру тәсілдеріне қойылатын негізгі талаптар көрініс табады.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің қағидаттары тұтастай алғанда ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің жалпы бастамасына айналатын, оларға тән жалпы белгілерге объективті түрде әрекет ететін заңдылықтарды көрсету нәтижесі болып табылады. Қағидаттарды адамдар белгілейді, тұжырымдайды. Алайда, адамдардың қағидаттарды дамытуы олардың тек субъективті екенін білдірмейді. Қағидаттар әлеуметтік қатынастардың дамуының құбылыстары мен нақты процестерінің мәнін көрсетеді, яғни объективті.

Сонымен, принциптер әкімшілік қызметтің негізін құрайды. Барлық басқа қасиеттер мен қатынастар негізден алынады.

Қызметтің басты негізі қандай және оның мәні. Қағидаттардың жіктелуі. Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің принциптері олар қандай да бір түрде байланысты және өзара тәуелді болатын жүйені құрайды. Осыған байланысты әкімшілік қызметтің тиімділігіне осы қағидаттар жүйесін және олардың әрқайсысын жеке-жеке қолдану арқылы қол жеткізіледі. Сонымен бірге олардан бір немесе басқа принципті жеке-жеке бөліп көрсету. Сонымен бірге, бір немесе басқа қағидатты жүйеден бөлу әр принциптің рөлін нақты анықтауға мүмкіндік береді, бұл олардың практикалық қолданылуын жеңілдетеді.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің қағидаттары жүйесінде **әлеуметтік-құқықтық және ұйымдастырушылық қағидаттар** ерекшеленеді:

Әлеуметтік-құқықтық қағидаттарға белгілі бір органның деңгейі мен орнына, әкімшілік қызметті жүзеге асыратын қызметкердің лауазымына қарамастан, жалпы әлеуметтік сипаттағы және әкімшілік қызметте жүзеге асырылатын принциптер жатады. Әлеуметтік-құқықтық қағидаттардың маңызды рөлі олардың ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің негізгі әлеуметтік (моральдық, құқықтық) қағидалары болып табылатындығымен негізделген.

Ұйымдастырушылық қағидаттарға ішкі істер органдарының әкімшілік қызметі құрылатын, ұйымдастырылатын принциптер жатады. Әкімшілік қызметті жүзеге асыратын аппараттарды, қызметтерді, органдарды, бөлімшелерді және басқа да ұйымдық құрылымдарды құру кезінде осы қағидаттар басшылыққа алынады. Осы қағидаттарды қолдану органдардың құрылымы мен жұмыс істеуінің ең оңтайлы нұсқаларын таңдауға, қызмет субъектілері арасындағы құзыреттілікті ұтымды бөлуге, әкімшілік қызметтің функцияларын іске асырудың параллелизмі мен қайталануын жоюға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік-құқықтық қағидаттар. Әлеуметтік-құқықтық қағидаттарға: гуманизм, әлеуметтік әділеттілік, демократия, халықтың қолдауы мен сеніміне, заңдылыққа, ғылымға, жариялылық пен кәсіби құпияның үйлесіміне сүйену жатады.

Ізгілік. Өзінің мәні бойынша ішкі істер органдарының (полицияның) және оның қызметкерлерінің қызметі ізгілікті сипатқа ие, өйткені ол адамды адам ретінде қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы қолсұғушылықтардан қорғауға, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті сақтауға, еңбек қызметі, адамдардың тыныштығы мен демалысы үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз етуге бағытталған.

Ішкі істер органдары, полиция және оның қызметкерлері әкімшілік қызмет процесінде, егер оларға құқыққа қарсы қолсұғушылықтан, дүлей зілзалалардан немесе басқа да төтенше оқиғалардан қауіп төнсе, азаматтардың өмірі мен денсаулығын, олардың мүлкін қорғауға шаралар қолданады. Олар құқық бұзушылықтардан және жазатайым оқиғалардан зардап шеккен, сондай-ақ қоғамдық орындарда дәрменсіз күйде жүрген адамдарға алғашқы көмек көрсетеді; хабар-ошарсыз кеткен адамдарды іздестіруді заңнамада көзделген өзге де жағдайларда жүргізеді.

Заңдылық. Ішкі істер органдарының (полицияның) қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, құқық бұзушылықтардың жолын кесуге және кінәлілерді жауаптылыққа тартуға бағытталған әкімшілік қызметі заңға және өзге де нормативтік актілерге сәйкес жүзеге асырылуға тиіс. Бұл, біріншіден, полиция қызметкерлерінің барлық іс-әрекеттері заңға негізделуі тиіс дегенді білдіреді; екіншіден, заңда немесе өзге де нормативтік актіде көрсетілген шекте және тәртіппен жасалған; үшіншіден, осы немесе басқа қоғамдық қатынастарды реттеу арқылы заң алға қойған мақсаттарды жүзеге асыру үшін заң атынан орындалады.

Егер белгілі бір жағдайда заңда іс-әрекеттің, шешімнің бірнеше нұсқасы қарастырылған болса, ішкі істер органдарының қызметкері жағдайлардың жиынтығына сүйене отырып, өз қалауы бойынша оңтайлы, тиімді шешімді таңдауға құқылы. Мысалы, қоғамдық тәртіпті бұзушы құқық бұзушылықтың сипатына және басқа жағдайларға байланысты полиция қызметкері ескертіп, айыппұл салынуы мүмкін, қызметкер құқық бұзушының жұмыс орнына, оқуына немесе тұрғылықты жеріне оған әлеуметтік ықпал ету шараларын қолдану үшін құқық бұзушылық туралы материалдарды жібере алады. Осылайша, нақты бұзушылықты жан-жақты бағалай отырып, полиция қызметкері іс-әрекет режимін дербес таңдайды және іс бойынша ең қолайлы шешім қабылдайды. Бұл орындылықтың озбырлыққа ешқандай қатысы жоқ, ол заңға негізделген, заңда белгіленген шектерден өтпеуі керек. Заңнама орындылықтың заңдылығына қарсы емес. Соңғысы әрқашан заңды болуы керек.

Ішкі істер органдарының (полицияның) әкімшілік қызметінде заңдылықты сақтау аса маңызды, өйткені қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі қызмет адамның

денсаулығын, құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаумен тығыз байланысты.

Ішкі істер органдарының жүйесіне кіретін полиция мәжбүрлеуді қолдану бойынша кең құқықтармен бөлінген. Осыған байланысты кез келген заңдылықты бұзуға мүлдем жол берілмейді, өйткені бұл полиция қызметкерлерінің өлшенген әрекеттері оның беделіне нұқсан келтіреді. Заңдылықтың бұзылуының жекелеген фактілері бойынша халық жалпы полицияның жұмысына баға бере бастайды.

Функционалдық қағидат. Ішкі істер органдары аппараттарының, қызметтері мен бөлімшелерінің күрделі құрылымдары кезінде жеке-дара басшы барлық өкілеттіктерін жеке-дара іске асыра алмайды. Осыған байланысты сызықтық құрылым функционалды құрылымға байланысты.

Функционалдық қағидаттың мәні үйлестіру және қамтамасыз ету функцияларын – кадрлық, қаржылық, материалдық-техникалық (экономикалық), органның жұмысын жоспарлау функциясын және т.б. жүзеге асыратын қызметтер мен бөлімшелерді құру және қызмет ету болып табылады.

Функционалдық қағидат еңбектің мамандануын, мәселелердің саралануын қамтамасыз етеді, бақылаудың пәрменділігін арттырады, басшылардың жұмысын жеңілдетеді. Функционалды құрылғылар салалық және желілік бөлімшелерге тікелей және олар кіретін органның басшысы арқылы басқарушылық әсер етуі маңызды.

Осылайша, жеке-дара жедел басқару ағымдағы мәселелерді шешумен, алқалы түрде талқыланған шешімдерді жүзеге асырумен байланысты.

3. ПО әдістерінің түсінігі және маңызы

Сендіру ішкі істер органдарының әкімшілік қызметіндегі мемлекеттік басқарудың негізгі әдісі ретінде бұрын маңызды орынға ие болған. Қазіргі кезеңде бұл өзекті әдіс емес, өйткені қоғамның қалыптасуы мен идеологиясы өзгерді. ҚР нарықтық экономика жолына түсті.

Ұйымдастырушылық пен тәртіпті қамтамасыз ету мақсатында қоғамдық тәртіпті сақтау сендіру және мәжбүрлеу арқылы адамдардың санасы мен мінез-құлқына мемлекеттік және қоғамдық әсер етудің белсенді әдістерінің көмегімен жүзеге асырылады.

Адамдардың санасына әсер еткен кезде олардың мінез-құлқының сипатын анықтау үшін сендіру арқылы ішкі ынталандыру жасалады.

Адамдардың мінез-құлқын реттеу процесінде қолданылатын құралдардың, нақты әсер ету шараларының нақты сипаты сендіру әдісіне де, мәжбүрлеу әдісіне де сапалы сенімділік береді. Осының арқасында мүмкіндік бар осы әдістерді ажырата білу, сондықтан олардың ерекшеліктерін ескеріп, оларды мақсатты және тиімді пайдалану.

Ішкі істер органдары, полиция қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі өз міндеттерін ең демократиялық, адамгершілік әдістермен іске асырады. Барлық аппараттардың, бөлімшелердің және полиция қызметкерлерінің қызметінде негізгі болып табылады.

Бұл сенім адамның сана-сезіміне және ерік-жігеріне негізінен идеологиялық сипатта әсер етеді.

Алайда, сендіру әсері негізінен идеологиялық, моральдық сипатта болғандықтан, сендіру тек сөзге, ауызша насихатқа, құқықтық насихатқа және т.б. байланысты емес.

Нанымды жалаңаш сөздерден, сендіру үшін берілген ұйымдастырушылық дәрменсіздіктен нақты ажырату керек. Сондықтан ұйымдастырушылық және ынталандыру сипатындағы әртүрлі шаралар сендіру шараларының жүйесіне негізделген.

Қоғамдық тәртіпті сақтау бойынша полицияның әкімшілік қызметінің әдісі ретінде, құқық бұзушылықтармен тікелей күресу әдісі ретінде, жұмысшылардың санасын, ұйымдастырылуы мен тәртібін арттыру, барлық азаматтардың қоғам нормаларын адал сақтау мүддесінде адамдардың санасы мен мінез-құлқына әсер етуге арналған тәрбиелік, түсіндіру және ынталандыру шараларының кешені.

ПО-ның әкімшілік қызметіне сенім білдіру құқық бұзушылықтың жеке және жалпы алдын алу үшін, қоғамға қарсы мінез-құлықтың алдын алуда, сондай-ақ құқық бұзушылыққа жол берген адамдарға тәрбиелік ықпал етуде маңызды мәнге ие. Әкімшілік қызметте сендіру бірқатар нақты мақсаттарға жетуге қызмет етеді.

Жоғары жауапкершілік пен жауапкершілік сезімі бар адамдардың көпшілігі заң мен моральды ұстанады. Полиция қызметіне сендірудің мақсаты – азаматтардың ішкі қажеттілігін және заңды мінез-құлықтың тұрақты әдетін тәрбиелеу.

Әкімшілік қызметте құқық бұзушылықтардың және ең алдымен қылмыстардың алдын алу маңызды. Заңсыз және азғындық әрекеттің алдында адамның психикасы мен мінез-құлқындағы осы ниеттің белгілі бір сыртқы көріністері болатыны белгілі. Осылайша, полиция қызметкерлері сендіру әдістерін қолдана отырып, адамның санасына, ерік-жігеріне және сезімдеріне әсер етеді, жағымсыз мінез-құлықты ынталандыруға жол бермейді. Демек, полиция қызметіне сенудің мақсаты – қоғамға қарсы мінез-құлықты ынталандырудың алдын алу, заңсыз әрекеттердің алдын алу.

Сендіру шаралары әртүрлі. Оларға көпшілік тәжірибесін пайдалану, қоғамдық бастамалардың дамуы, үгіт-насихат, тәрбие жұмыстары, жарыстарды ұйымдастыру және т.б. жатады.

Сендірудің маңызды құралы – бұқараның елді, қоғамдық істерді басқаруға кеңінен қатысуы, мұнда әркім ортақ іске қызығушылық танытып, ол үшін өз жауапкершілігін сезінеді.

Азаматтардың қоғамдық тәртіпті сақтауға тікелей қатысуы оларды осы қызметтің маңыздылығына, үлкен күрделілігі мен қиындығына сендіреді, тәртіп пен ұйымшылдықты нығайтудың маңыздылығын, құқық бұзушылыққа қарсы күрестің маңыздылығын қабылдауға көмектеседі. Жоғарыда айтылғандар сенімділікті қалыптастырудың тиімді құралы болып табылады, өйткені ол көпшіліктің өз тәжірибесіне негізделген.

Сендіру шаралары әрқашан құқық бұзушылықтың алдын алуға қол жеткізе бермейді. Кейбір азаматтар, осы шараларға қарамастан, нормалар мен ережелерді бұзады, бұл оларды қолдануға сендірудің пайдасыз екенін білдірмейді, бұл ол мәжбүрлеуге жол беруі керек. Полиция қызметкерлері ережені басшылыққа алуы керек; егер құқық бұзушылықтың жолын кесу және құқық бұзушыны түзету мәжбүрлеусіз мүмкін болса, сендіру толық көлемде қолданылуы мүмкін және қолданылуы керек. Бұл қоғам дамуының жалпы заңдылығын, мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану саласын шешудің заңдылығын көрсетеді.

Қазіргі жағдайда заңнама және оны қолдану практикасы құқық бұзушыларға қатысты мәжбүрлеу шараларын, әдетте, сендіру мен әлеуметтік ықпал ету шараларына байланысты қолдану жолына түседі. Мемлекет қандай да бір құқықтық норманы белгілей отырып, мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану қажеттілігі анықталғанға дейін оны бұзушыларға сендіру немесе әлеуметтік ықпал ету шараларын қолдануды міндетті алдын ала шарт ретінде қарастырады. Мұндай жағдайларда мәжбүрлеу шаралары сендіру мен қоғамдық ықпал оң нәтижелерге әкелмесе және құқық бұзушылар тәрбиелік шаралардың әсеріне ұшырамай, қайтадан құқық бұзушылықтар жасаса ғана қолданылады. Сонымен, полицияның әкімшілік қызметіне сендірудің мақсаты құқық бұзушыларға да әсер ету болып табылады.

Полицияның қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі әкімшілік қызметінде сендіруді құқық бұзушыларға әсер ету құралы ретінде пайдалану мүмкіндігі ерекше зор екенін есте ұстаған жөн. Құқық қорғау қызметінің осы саласында полиция қызметкерлері жиі кездесетін әкімшілік құқық бұзушылықтар қылмыс сияқты қоғамдық қауіп төндірмейді, ал оларды жасаған адамдар әдетте қауіпті және зиянды құқық бұзушылар болып табылмайды. Сондықтан полицияның әкімшілік қызметіне деген сенім әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алу мен жолын кесудің, сондай-ақ құқық бұзушыларды тәрбиелеудің өте тиімді құралына айналады.

Құқық бұзушылармен күресте азаматтардың белсенділігін арттырудың моральдық және материалдық ынталандыруларын пайдалану мемлекет қызметінің басқа салаларындағы сияқты қажет. Қоғамдық тәртіпті сақтауда және қылмыспен күресте ерекше көзге түскен азаматтарды мемлекеттік марапаттарға ұсыну, қоғамдық және мемлекеттік ұйымдарға оларды көтермелеу туралы өтініш беру және бұл үшін өз мүмкіндіктерін пайдалану; полиция қызметкерлері адамдарды заңдылықты нығайтудың маңыздылығы туралы сендіреді, азаматтарға құқықтық тәртіпті қорғауға одан да белсенді қатысу қажеттілігін көрсетеді.

Құқық бұзушылыққа қарсы күресте қоғамдық ықпал маңызды бола түсуде, моральдық фактордың, әлеуметтік ықпалдың рөлі артып келеді. Бұған белгілі бір құқықтық актілерде қылмыстық, әкімшілік және тәртіптік жауапкершілік шараларын қоғамдық ықпал ету арқылы ауыстыру ықпал етеді. Қоғамдық ықпал дегеніміз – адамдарды сендіру мен тәрбиелеуден, қажет болған жағдайда әлеуметтік мәжбүрлеу шараларын қолданудан тұратын еңбек ұжымының, қоғамдық ұйымның жолдастық әсері.

Алайда, сенім әрқашан қоғамдағы мінез-құлық нормаларын бұзатын адамдарға әсер етудің жеткілікті құралы бола бермейді. Сондықтан полиция қоғамның мүдделерін, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғап, сендіру және қоғамдық ықпал ету шараларына жатпайтын адамдарды әкімшілік мәжбүрлеудің түрлі шараларын қолдана отырып, тәртіпті сақтауға мәжбүр етеді.

Осылайша, қоғамдық тәртіпті сақтау бойынша полицияның әкімшілік іс-әрекетінің әдісі ретінде, құқық бұзушылықтармен тікелей күресу әдісі ретінде сендіру – жұмысшылардың саналы ұйымдастырылуы мен тәртібін арттыру, барлық полиция қызметкерлерінің қоғам нормаларын адал сақтау мүддесінде адамдардың санасы мен мінез-құлқына әсер етуге арналған тәрбиелік, түсіндіру және ынталандыру шараларының кешені. Бірақ бұл әрдайым бола бермейді.

Жеке тұлғаларға әсер етудің жеткілікті құралы қоғамның мүдделерін, полицияның құқықтары мен бостандықтарын қорғай отырып, сендіру және қоғамдық ықпал ету шараларына жатпайтын адамдарды мәжбүрлейді, әкімшілік мәжбүрлеудің түрлі шараларын қолдана отырып, тәртіпті сақтауға бағыттайды.

Құқық бұзушылыққа қарсы күрестің шешуші рөлі мемлекетке тиесілі. Оның арнайы мәжбүрлеу аппараты бар. Құқықтық нормалар мемлекеттік органдардың мәжбүрлеу әдісін (мәжбүрлеу негіздері), мәжбүрлеу құралдарының (санкциялардың) түрлері мен мөлшерін және оларды қолдану тәртібін не үшін қолдана алатындығын анықтайды, мемлекеттік мәжбүрлеу, заңмен делдал болу, құқықтық мәжбүрлеу түрінде әрекет етеді және, әдетте, мемлекеттің уәкілетті органдары (лауазымды адамдар) құқықтық нормалардың орындалмауына байланысты қолданатын нақты мәжбүрлеу шараларында көрінеді.

Жалпы, заңда, заңды (құқықтық) мәжбүрлеу шараларының 4 түрі бар: әкімшілік, тәртіптік, азаматтық-құқықтық, қылмыстық.

Әкімшілік мәжбүрлеу – заңды мәжбүрлеудің ерекше, тәуелсіз түрі. «әкімшілік мәжбүрлеу құқықтық тәртіпті қорғауда маңызды рөл атқарады, көптеген алдын алу құралдарын (азаматтарды ұстау, тетіктерді пайдалануға тыйым салу және т.б.) қамтиды, пайдалану қоғамға қарсы әрекеттерді тоқтатады және әлеуметтік зиянды салдардың пайда болуына жол бермейді». Әкімшілік мәжбүрлеуді қолдану: біріншіден, заңда белгіленген жағдайларда құқық бұзушыларды жазалау қажеттілігімен, екіншіден, құқық бұзушылықтың жолын кесу және үшіншіден, алдын алу қажеттілігімен байланысты.

«Әкімшілік құқық бұзушылық (теріс қылық) – теріс әлеуметтік-құқықтық құбылыс, өйткені ол әкімшілік құқықтың қорғалатын нормаларына зиян келтіреді..., қоғамдық және жеке мүдделерге (игіліктерге). Осыған байланысты қоғам (мемлекет) тиісті құқықтық тыйым салу арқылы оларға қарсы күрес жүргізуге мәжбүр». Сондықтан әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолданудың мақсаты «заңмен қорғалатын қоғамдық қатынастарды қорғау».

Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары құқық бұзушылықтар болған кезде де, болмаған кезде де қолданылуы мүмкін (мысалы, төтенше жағдайлар кезінде, қажет болған жағдайда, құқық бұзушылық жасаудың алдын алу). Әдебиетте басқа пікір айтылады. Сонымен, Д.Н. Бахрах *«әкімшілік мәжбүрлеу - әкімшілік құқық бұзушылықтарға байланысты мәжбүрлеу шараларын әкімшілік құқық нормаларымен белгіленген функционалды билік субъектілерінің қолдануынан тұратын мемлекеттік мәжбүрлеудің ерекше түрі»* деп санайды.

Д.Н. Бахрах «кез келген мәжбүрлеу шарасын жеке адамның қолсұғылмаушылығы мен оның құқықтарының бұзылуын болдырмау ретінде қарастыруға болады. ... Мәжбүрлеу шарасы белгілі бір адресатқа ие жеке акт болуы мүмкін».

«Әкімшілік мәжбүрлеу тек құқық бұзушыларға заңда көрсетілген жағдайларда және тәртіппен қолданылады». Ол мемлекеттік мәжбүрлеудің барлық құралдары сияқты, құқық бұзушылықтарға байланысты әкімшілік шаралар қолданылады. Бірақ олар ерекше негіз – әкімшілік құқық бұзушылықтың болуына байланысты қолданылады. Құқық бұзушылықтар қылмыстарға қарағанда зияндылығы аз болғандықтан, әкімшілік мәжбүрлеу шаралары қылмыстық жазаға қарағанда қаталдығы төмен.

В.Е. Севрюгин «әкімшілік мәжбүрлеу заңды (құқықтық) мәжбүрлеудің бір түрі болып табылады және оған уәкілетті әкімшілік-юрисдикциялық органдардың (лауазымды адамдардың), халық соттарының (судьялардың) әкімшілік құқық нормаларында белгіленген құқық бұзушыларға құқықтық нұсқамалардың орындалмауына байланысты мәжбүрлеу шараларын қолданудан тұрады», дейді. Әкімшілік мәжбүрлеудің өзіндік ерекшеліктері бар. В.Е. Севрюгин әкімшілік мәжбүрлеудің мынадай сипаттамаларын анықтайды:

1. Әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолдануға әкімшілік теріс қылық негіз болып табылады, ал заңдарда тікелей көзделген жағдайларда – үлкен қоғамдық қауіп төндірмейтін қылмыс.

2. Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары оларға қатысты әкімшілік билік субъектісі бағыныстылық тәртібімен жоғары тұрған болып табылмайтын және оларға қатысты әкімшілік билігі жоқ адамдар мен органдарға қолданылады.

3. Әкімшілік билік субъектісі мен құқық бұзушы бір ұжымның мүшелері болып табылмайды және соңғысы оған әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолданатындарға қызмет көрсетуге тікелей бағынбайды.

4. Әкімшілік мәжбүрлеуді мемлекеттік басқару органдары және кейбір арнайы жағдайларда ғана халық соттары (судьялар), қоғамдық ұйымдар органдары (кәсіподақтардың техникалық және құқықтық инспекторлары және т.б.), бірақ әкімшілік құқық атауларында белгіленген тәртіппен жүзеге асырады.

5. Бұл мемлекеттік-билік өкілеттіктерін жүзеге асырудың нәтижесі және азаматтар мен лауазымды тұлғалардың құқықтық нормаларда белгіленген заңды міндеттерді орындауына мәжбүр етуден тұрады.

6. Ол заңсыз әрекеттерді тоқтату, құқық бұзушыларды әкімшілік тәртіппен жазалау, қоғамдық қауіпсіздікті және белгіленген құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету үшін қолданылады.

7. Әкімшілік іс жүргізу нормалары шеңберінде жүзеге асырылады.

8. Қылмыстың алдын алуға ықпал етеді.

9. Қатаң құқықтық негізде жүзеге асырылады.

Жоғарыда айтылғандай, әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолдану құқығын барлығы бірдей қолдана бермейді, тек мемлекеттік басқарудың арнайы уәкілетті органдары ғана қолданады. Бұл мәжбүрлеу шараларын қолдануды бақылау мен қадағалауды жеңілдетеді. Әкімшілік мәжбүрлеуді қолдану жөніндегі өкілеттіктерді өз еркімен беру заңдылықты өрескел бұзу болып табылады.

Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары профилактикалық бағытқа ие, қылмыстың алдын алу құралы болып табылады, өйткені олар белгіленген қоғамға қарсы көзқарастары жоқ, құқықтық ережелерден елеусіз ауытқулар жасайтын адамдарға қолданылады. Құқық қолданудың әртүрлі субъектілері қолданатын әкімшілік-құқықтық ықпал ету құралдарының көптігі мен сан алуандығын дәл осылай анықтайды.

Әкімшілік мәжбүрлеу – кең ұғым, оны нақты білдіру формалары өте алуан түрлі, бұл мемлекеттік басқару органдарының міндеттері мен олар жұмыс істейтін жағдайлардың әртүрлілігіне байланысты.

Әкімшілік мәжбүрлеу мемлекеттік тәртіпті, заңдылықты және құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету мақсаттарына қызмет етеді.

ЖПҚ басты міндеттерінің бірі құқық бұзушылықтың алдын алу болып табылады. Ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстан-2050 стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Жолдауында: «Біз құқықтық нигилизмді жеңіп, қоғамды қоғамдық тәртіпті қорғау ісіне тартуымыз керек», - деп тікелей айтады. Бұл басымдықтың орындалуы құқық қорғау органдарының алдын алу қызметімен тікелей байланысты.

Құқық бұзушылықтың құқықтық, криминологиялық табиғатын жан-жақты білмей, жергілікті полиция қызметінің құқық бұзушылықтардың алдын алуы мүмкін емес. Қазіргі уақытта учаскелік полиция инспекторларының қылмыстар мен құқық бұзушылықтардың алдын алу бойынша жұмысы тиісті деңгейде жүргізілмейді. Жергілікті жерлерде кәсіби дағдыларды арттыруға ықпал ететін әдістемелік сипаттағы арнайы әдебиеттердің жетіспеушілігі байқалады.

Жергілікті полиция қызметі қызметкерлерінің кәсіби әлеуетін арттыру мақсатында кәсіби және қызметтік даярлықтың оқу жоспарларының сапасын арттыру, жергілікті полиция қызметі қызметкерлерінің құқық бұзушылық фактілеріне ден қою жөніндегі іс-қимыл алгоритмін әзірлеу және бекіту, мамандандырылған тренингтер, семинарлар және өзге де оқыту іс-шараларын өткізу үшін үкіметтік емес ұйымдарды кеңінен тарту қажет.

Жергілікті полиция қызметінің қызметкерлері профилактикалық ықпал етуді жүзеге асыру кезінде құқық бұзушылармен жалғыз қалмауы үшін құқық бұзушылық профилактикасы субъектілерімен ведомствоаралық өзара

іс-қимылды жолға қою керек. Бұл үшін алдын алу субъектілері арасындағы өңірлік ведомствоаралық келісімдерді және Қазақстан Республикасының Үкіметі деңгейінде бекітілген құқық бұзушылықтарға ден қою жөніндегі қағидаларды әзірлеу қажет.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін жеткізілген және ұсталған адамдармен жұмысты жүзеге асыру мәселесі өзекті болып тұр. Жергілікті полиция қызметінің қызметкерлері қалалық және аудандық ПО-да ҚР ӘҚБтК-нің 787-789-баптарының тәртібінде ұсталған адамдарды ұстауға арналған бөлмелердің жеткілікті саны жоқ екендігіне жиі шағымданады.

«Адамдарды қоғамнан уақытша оқшаулауды қамтамасыз ететін арнаулы мекемелерде ұстау тәртібі мен шарттары туралы» 1999 жылғы 30 наурыздағы Қазақстан Республикасының Заңы арнаулы мекемелерге жеткізілген адамдармен ғана жұмысты көздейді.

Ал егер ЖПҚ қызметкерлері құқық бұзушыларды ПО-ға жеткізсе, онда олармен жұмыс қызметтік үй-жайда жүргізілуі тиіс, ал егер әкімшілік ұстау қажеттілігі туындаса, құқық бұзушылар арнайы үй-жайларға орналастырылуы тиіс. ҚР ПМ-нің 2014 жылғы 17 шілдедегі «ҚР ПО жедел басқару орталықтары мен кезекші бөлімдерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» бұйрығына сәйкес мұндай арнайы үй-жайлардың кемінде үштен бірі ерлерді, әйелдерді және кәмелетке толмағандарды бөлек ұстау үшін болуы тиіс.

Бұл мәселеде кодификацияланған заңнама да мүлдем жоқ. Мысалы, әкімшілік құқық бұзушылық үшін жеткізу неғұрлым қысқа мерзімде жүзеге асырылады (ҚР ӘҚБтК-нің 786-бабы), ал қылмыстық іс жүргізу бойынша жеткізу қандай да бір себептермен 3 сағатқа дейін ғана жүзеге асырылуы керек (ҚПК-нің 128-бабы). Жеткізу – құқық бұзушыны мәжбүрлеп алып бару процесі және егер ауылдық жердегі учаскелік полиция инспекторы қылмыскерді үш сағат ішінде жеткізіп үлгере алмаса, онда ол қылмыскерді босатуы керек.

Сондай-ақ әкімшілік тәртіппен ұсталғандарға арналған бөлмелер санының жеткіліксіздігі туралы ғана емес, әкімшілік қамауға алынған адамдарды ұстауға арналған ПО-ның арнайы қабылдау орындарындағы камералар (төсек-орындар) туралы да ақпарат бар.

Жергілікті полиция қызметінің жоғарыда аталған проблемалары жергілікті полиция қызметін нормативтік-құқықтық реттеудегі және ұйымдастырушылық қамтамасыз етудегі кемшіліктердің толық тізбесін құрамайды. Оларды толық көлемде анықтау үшін ПО ғалымдары мен тәжірибелі практикалық қызметкерлерін тарта отырып мониторинг жүргізу керек. Жергілікті полиция қызметінің жұмысындағы кемшіліктерді жою бойынша сауатты басқарушылық шешімдер қабылдау үшін Қазақстан Республикасының аумағында бейімдеуге болатын озық ұлттық тәжірибені ғана емес, сондай-ақ жергілікті полиция қызметі жұмысының шетелдік баламаларын пайдалана отырып жаңғырту элементтерін де қолдану қажет.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, әкімшілік қызмет тек ПО-да ғана емес, сонымен қатар басқа да құқық қорғау органдарында жүзеге асырылуы мүмкін екендігі негізделген. Бұл еліміздің барлық жоғары оқу орындарының оқу бағдарламаларында өз орнын табады. Бірақ басқа құқық қорғау органдарында бұл пән нашар дамығанын атап өткен жөн.

Қағидаттарды адамдар қалыптастыратыны белгілі. Алайда, қағидаттарды әзірлеу олардың тек субъективті екенін білдірмейді. Қағидаттар әлеуметтік қатынастардың дамуының құбылыстары мен нақты процестерінің мәнін көрсетеді, яғни олар объективті.

Демек, қағидаттар адамдардың объективті түрде әрекет ететін заңдар мен заңдылықтарды, оларға тән жалпы белгілерді жалпылау нәтижесі болып табылады, бұл олардың қызметінің жалпы бастауы болады.

Құқықтық нормалар нысанында көрсетілген қағидаттар орындалуы және сақталуы міндетті құқықтық талаптардың мәніне ие. Сонымен қатар, қауіпсіздікті қамтамасыз етудің кейбір принциптері таза заңды болып табылмайды, яғни тиісті талаптар (ережелер) түрінде құқық нормаларында ғана көрсетілмейді. Басқаша айтқанда, принциптер қауіпсіздікті қамтамасыз етуге негіз болады. Қоғамдық қауіпсіздікке қарсы көріністерге қарсы күресте заңдылықты қамтамасыз ету саласында қауіпсіздік субъектілері ықпал ету шараларын, оның ішінде қауіпсіздік объектілеріне, жеке, лауазымды және заңды тұлғаларға мәжбүрлеу шараларын қолдану бойынша кең өкілеттіктерге ие. Осыған байланысты заңдылық пен тәртіпті бұзу, заңсыз актіні қабылдау немесе заңсыз әрекеттер жасау, қызметтік міндеттерін адал атқармау жеке адамға моральдық, материалдық және физикалық зиян келтіруі, кәсіпорындарға, мекемелерге, ұйымдарға және басқа да бірлестіктерге мүліктік залал келтіруі мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. ҚР Конституциясы - 30.08.95 ж.
2. Қазақстан-2050 Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты: Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Казахстанская правда. – 2012. - 15 желтоқсан.
3. ҚР Ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі 2019 – 2021 жылдарға арналған Жол картасын бекіту туралы. ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 27 желтоқсандағы № 897 қаулысы
4. ҚР Ішкі істер органдары туралы. Қазақстан Республикасының 23.04.2014 жылғы №199 Заңы.
5. Қазақстан Республикасының 2010-2010 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы. ҚР Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығы. Казахстанская правда от 27.08.2009 года, № 205 (25949).
6. Севрюгин В. Е. әкімшілік құқық мәселелері. Оқу құралы. - Тюмень: РФ ПМ ТВФ, ТМУ, 2004 Б. 89.
7. Бахрах Д. Н., А.В.Севрюгин қоғамдық тәртіпті бұзғаны үшін жауапкершілік. М.: Юрид.лит., 1977, 23 б.
8. Севрюгин В.Е. әкімшілік заңнама бойынша құқық бұзушылық (теріс қылық) ұғымы. Оқу құралы М., 2008, Б.11.
9. Корнейчук С.В., Райхерт Л. С. ішкі істер органдарымен тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және ескерту. Учебно-практическое пособие. Қостанай: ҚР ПМ Қостанай академиясы, 2014. -132.
10. Қызылов М. А., Корнейчук С.В., Савицкая О. С. учаскелік полиция инспекторының әкімшілік юрисдикциясы /Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы.2015 ж. – 158б.
11. Қызылов М.А., Корнейчук С. В. әкімшілік құқық бұзушылық жасау себептері мен шарттары туралы ПО ұсыныс шығару тетігі бойынша әдістемелік ұсынымдар/Қостанай: Қостанай атындағы академия.Ш.Қабылбаева, 2015, - 34с.

Тақырып № 5. ПО әкімшілік қызметіндегі заңдылықты қамтамасыз ету.

Жоспар

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасы.
2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманың міндеттері мен принциптері.
3. Әкімшілік құқық бұзушылық түсінігі. Әкімшілік жазалардың түрлері.
4. Әкімшілік құқық бұзушылықтың құқықтық құрамы.

Кіріспе

Қазіргі әлемдегі барлық мемлекеттер, олардың табиғи айырмашылықтарына қарамастан, бүгінде қоғамның әр мүшесінің лайықты өмір сүру сапасына осы қоғамды басқаруды дұрыс және ұтымды ұйымдастыру арқылы ғана қол жеткізуге болады деген ортақ пікірге келіседі. Бұл кез келген үкіметтің мемлекеттік басқаруды ұйымдастыру мәселесіне, оның мәні мен сипатына мұқият назар аударатындығын дәлелдейді. Қазақстан бұл тұрғыда ерекшелік емес, мемлекеттік басқару жүйесін құрудың іргетасы оның негізгі заңында қаланған. Алайда, біздің мемлекетіміз даму сатысында тұр және елде мемлекеттік басқаруды құру және ұйымдастыру міндетін дұрыс және толық орындау үшін, ең алдымен, мемлекетіміздің тарихи ерекшеліктерін ескеру қажет.

Әкімшілік құқық қоғамдағы әлеуметтік процестерді басқарудың маңызды құралы ретінде әрекет ететін құқықтық реттеу жүйесінде ерекше орын алады. Ол құқықтық реттеудің тиісті шекараларымен сипатталады – барлық деңгейдегі мемлекеттік атқарушы биліктің қызметі, осы салада қалыптасатын басқарушылық сипаттағы қоғамдық қатынастар, басқару функциясымен байланысты басқа мемлекеттік органдардың ішкі ұйымдастырушылық қызметі, сондай-ақ мемлекеттік емес ұйымдардың, мекемелер мен кәсіпорындардың сыртқы ұйымдастырушылық қатынастары.

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасы.

Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасы Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінен тұрады.

ҚР ӘҚБтК ҚР Конституциясына, халықаралық құқықтың жалпыға бірдей танылған қағидаттары мен нормаларына негізделеді.

Қазақстан Республикасының халықаралық шарттық және өзге де міндеттемелері, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесі мен Жоғарғы Сотының әкімшілік-деликтілік құқықтық қатынастарды реттейтін нормативтік қаулылары әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманың құрамдас бөлігі болып табылады.

Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттардың ӘҚБтК-нің алдында басымдығы болады және халықаралық шарттан оны қолдану үшін заң шығару талап етілетін жағдайларды қоспағанда, тікелей қолданылады. Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасында көзделгеннен өзгеше ережелер белгіленсе, онда халықаралық шарттың ережелері қолданылады.

Әкімшілік жауапкершіліктің негізі құқық бұзушылықтың барлық белгілері бар іс-әрекетті жасау болып табылады.

Қазақстан Республикасының аумағында әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адам ҚР ӘҚБтК бойынша жауаптылыққа жатады.

Қазақстан Республикасының аумағында басталған немесе жалғасқан не аяқталған әрекет Қазақстан Республикасының аумағында жасалған әкімшілік құқық бұзушылық деп танылады. ҚР ӘҚБтК іс-әрекеті Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында және айрықша экономикалық аймағында жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтарға да қолданылады.

Қазақстан Республикасының портына тіркелген және Қазақстан Республикасынан тыс ашық су немесе әуе кеңістігінде жүрген кемеді әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адам, егер Қазақстан Республикасының халықаралық шартында өзгеше көзделмесе, ӘҚБтК-нің әкімшілік жауаптылығына жатады. Қазақстан Республикасының әскери кемесінде немесе әскери әуе кемесінде әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адам да оның орналасқан жеріне қарамастан әкімшілік жауаптылықта болады.

Шет мемлекеттердің дипломатиялық өкілдерінің және иммунитетті пайдаланатын өзге де шетелдіктердің әкімшілік жауаптылығы туралы мәселе осы адамдар Қазақстан Республикасының аумағында құқық бұзушылық жасаған жағдайда халықаралық құқық нормаларына сәйкес шешіледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адам осы құқық бұзушылық жасалған кезде қолданылған заңнама негізінде жауаптылықта болуға тиіс.

Әкімшілік құқық бұзушылықты жасау уақыты деп зардаптардың басталу уақытына қарамастан, ҚР ӘҚБтК ерекше бөлімінде көзделген әрекетті жүзеге асыру уақыты танылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылықты жеңілдететін немесе жоятын не әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамның жағдайын өзгеше түрде жақсартатын заңның кері күші болады, яғни осы Заң қолданысқа енгізілгенге дейін жасалған және оған қатысты әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы орындалмаған құқық бұзушылыққа қолданылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылықты белгілейтін немесе күшейтетін немесе адамның жағдайын өзгеше түрде нашарлататын Заңның кері күші болмайды.

ҚР «Ішкі істер органдары туралы» Заңында келесідей белгіленген:

- 1) полиция өз қызметін заңға дәл сәйкестікте жүзеге асырады;
- 2) азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін, сондай-ақ қоғамдық бірлестіктердің, ұйымдар мен лауазымды тұлғалардың

құқықтары мен заңды мүдделерін кез келген шектеулер заңда қарастырылған негіздер мен тәртіп бойынша ғана рұқсат етіледі;

3) полиция қызметкеріне кімді де болса құқыққа қарсы әрекеттер жасауға итермелеуге, көндіруге, тікелей немесе жанама түрде итермелеуге тыйым салынады;

4) полиция қызметкері қызметтік міндеттерін орындау кезінде өзінің іс-әрекетін (әрекетсіздігін) актау үшін қызметтің мүдделеріне, экономикалық орындылығына, заңсыз талаптарына, жоғары тұрған лауазымды адамдардың бұйрықтары мен өкімдеріне немесе қандай да бір өзге мән-жайларға сілтеме жасай алмайды;

5) полиция қызметкерлерінің полиция міндеттерін орындау және құқықтарын іске асыру үшін мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдануға тек Қазақстан Республикасының Заңында көзделген жағдайларда ғана жол беріледі;

Құқық теориясы тұрғысынан заңдылықтың мазмұны үш элементтен тұрады:

1) қоғамда және мемлекетте құқықтық заңнаманың болуы (бұл қолданыстағы заңдар еркін демократиялық қоғам мен құқықтық мемлекеттің құқығын, құқықтық қағидаттарын, құқықтық мұраттарын білдіреді);

2) мемлекеттік билік, жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен қоғамдық бірлестіктердің лауазымды адамдарының әрекеттерінде, заң бойынша азаматтар мен басқа да адамдардың өздеріне берілген құқықтар мен бостандықтарды пайдалануын қамтамасыз етуге тиіс адамдардың да, заң бойынша аталған құқықтар мен бостандықтар бұзылған жағдайда оларды қорғауға тиіс адамдардың да заңдарды жүзеге асыруы, іске асыруы;

3) заңдардың қолданылуын мемлекеттік бақылауды және қадағалауды, сондай-ақ азаматтар мен басқа да адамдар тарапынан өз құқықтары мен бостандықтарын, заңды мүдделерін жеке қорғау жүйесін қамтитын заңдардың қолданылуын тиімді заңдық қорғау болып табылады.

Заңдылықтың нормативтік негізін құқық құрайды.

Полицияның әкімшілік қызметіндегі заңдылықтың мәнін түсіну үшін заңдылықтың принциптері мен талаптары туралы мәселе маңызды.

Заңдылық қағидаттары – заңдылықтың мазмұнын білдіретін негізгі идеялар, ережелер, ал талаптар - заңдылық талап ететін нәрсе, яғни әкімшілік қызмет процесінде сақталуы мен орындалуы полиция қызметкерінің мінез-құлқын (әрекетін) заңды ететін құқықтық ұйғарымдар.

Заңдылық қағидаттарына мыналар жатады:

1) заңның үстемдігі;

2) заңдылықтың бірлігі;

3) заңдылық пен мақсаттылыққа қарсы тұруға жол бермеу;

4) заңдылықтың нақтылығы.

Заңның үстемдігі нормативтік-құқықтық актілер жүйесіндегі заңның үстемдігі болып табылады, бұл полицияның заң шығару және құқық қорғау қызметі заңдарға сәйкес жүзеге асырылады.

Заңдылық, ең алдымен, заңның негізгі көздері ретінде заңнамалық актілерге негізделуі керек. Қоғамдағы, мемлекеттегі барлық маңызды мәселелер, әсіресе қоғамдық тәртіпті қорғау және азаматтардың құқыққа қарсы қолсұғушылықтан құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету мәселелері заңнамамен барынша толық реттелуге тиіс. «Нұсқаулық құқықтың» қолданылу аясы барынша азайтылуы тиіс. Заңдарды неғұрлым дәл және толық іске асыру тәсілдерін белгілейтін құқық нормаларын түсіндіру актілері заң үстемдігінің талаптарына қайшы келмейді.

Заңдылықтың біртұтастығы деп тиісті нормативтік-құқықтық актінің бүкіл аумағында құқық шығару мен құқықты іске асырудың бірыңғай бағыты түсініледі. Нормативтік актілерді түсіну және іске асыру осы актілердің күші қолданылатын бүкіл аумақта бірдей болуға тиіс. Сонымен бірге заңдарды қолдану аумақтық айырмашылықтардың ерекшеліктерін және құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудің қалыптасқан жағдайларының ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асырылуы керек. Бұл заңдылық бірлігі принципін бұзбайды. Заңдарды іске асырудағы икемділік осы заңдардағы мақсаттарға тиімді қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Тиісті мінез-құлық норманы іске асыру кезінде оның субъектісі нақты жағдайды, уақытты, орынды және жағдайларды, қалыптасқан жағдайдың өзіндік ерекшелігін және т.б. мүмкіндігінше ескеретіндігін білдіреді.

Мақсаттылық әкімшілік қалауымен тығыз байланысты, бұл іс бойынша оңтайлы шешім қабылдау үшін ұсынылатын жеке нақты басқару ісін құқықтық шешудегі органның (лауазымды тұлғаның) белгілі бір еркіндік дәрежесін білдіреді.

Әкімшілік қалауы әрқашан заңды болып табылады, заңды қалауы болып табылады. Қалауды қолдану белгілі бір талаптарды сақтаған жағдайда мүмкін болады: ол әрқашан заң аясында жүзеге асырылуы керек; әкімшілік қалауды полицияның әкімшілік және басқа да қызметін тиімді, орынды, оңтайлы жүзеге асыру мақсатында пайдалануға болады: қалау негізінде қабылданған акт заң шығарушы полиция қызметкеріне өз қалауы бойынша әрекет етуге өкілеттік берген мақсатқа жетуі керек; әкімшілік қалауы негізінде қабылданған акт қызметкерді өз қалауы бойынша құқығын пайдалануға итермелейтін себептерді қамтуы тиіс.

Заңдылықтың нақтылығы принцип ретінде полиция қызметіндегі құқықтық нормалар нұсқамаларының нақты орындалуына қол жеткізуді және оларды кез келген бұзғаны үшін жауапкершіліктің бұлтартпастығын білдіреді.

Заңдылықтың мазмұны мен мәнін білдіретін принциптерден айырмашылығы, заңдылық талаптары полицияның белгілі бір, нақты түрлерімен байланысты, айталық, азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, заңсыз қолсұғушылықтан меншікті қорғау, әкімшілік және басқа мәжбүрлеу шараларын қолдану және т.б.

Талаптарда заңдылық қағидаттары көрініс табады. Заңдылықтың маңызды талаптарына: құқықтың жалпыға бірдей міндеттілігі, бәрінің заң

алдындағы теңдігі, әрбір жасалған құқық бұзушылық үшін жауаптылықтың бұлтартпастығы жатады.

Жалпыға бірдей міндетті құқық дегеніміз – мемлекет заңдарын орындау қажеттілігінің әмбебаптығы. Заңдар барлық адамдар үшін міндетті болып табылады және оларды әркім орындауы керек.

Барлығының заң алдындағы теңдігінің мәні – заң алдында бәрі тең. Әлеуметтік тиістілік те, лауазымдық жағдай да, қандай да бір сіңірген еңбегі де ешкімді де заң талаптарын сақтау қажеттігінен босата алмайды.

Әрбір құқық бұзушылық үшін жауапкершіліктің сөзсіздігі заңды бұзған кез келген адам жауапқа тартылуы керек дегенді білдіреді. Мемлекет өзінің құқық қорғау органдары арқылы бірде-бір құқық бұзушының жауапкершіліктен қашып кетпеуі үшін шаралар қабылдауға міндетті. Әйтпесе, егер құқық бұзушылар жазасыз қалса, қоғамда заңсыздық пен анархия орнайды.

2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманың міндеттері мен қағидаттары.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманың міндеті – адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін, халықтың денсаулығын, санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығын, қоршаған ортаны, қоғамдық имандылықты, меншікті, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті, мемлекеттік билік пен мемлекеттік басқаруды жүзеге асырудың белгіленген тәртібін, ұйымдардың заңмен қорғалатын құқықтары мен мүдделерін әкімшілік құқық бұзушылықтардан қорғау, сондай-ақ олардың жасалуының алдын алу.

Осы міндетті жүзеге асыру үшін әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнама әкімшілік жауаптылықтың негіздері мен қағидаттарын белгілейді, қандай әрекеттер әкімшілік құқық бұзушылық болып табылатындығын және оларды жасағаны үшін қолданылатын жазалардың түрлерін, сондай-ақ қандай әкімшілік жаза, қандай мемлекеттік орган (лауазымды адам) және әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамға қандай тәртіппен қолданылуы мүмкін екенін айқындайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнама қағидаттарының мәні олардың сипаты мен маңыздылығына қарай бұзылуы іс бойынша жүргізілген іс жүргізуді жарамсыз деп тануға, осындай іс жүргізу барысында шығарылған шешімдердің күшін жоюға не бұл ретте жиналған, дәлел күші жоқ материалдарды тануға әкеп соқтыратындығында.

Заңдылық. Әкімшілік құқық бұзушылық, әкімшілік жазалау шаралары, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары және әкімшілік-құқықтық ықпал ету шаралары тек Қазақстан Республикасының ӘҚБтК-мен айқындалады. Ешкімді де әкімшілік жазаға, әкімшілік-құқықтық ықпал ету шараларына немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларына ӘҚБтК-де белгіленген негіздер мен тәртіп бойынша ғана ұшыратуға болмайды.

Сот, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органдар (лауазымды адамдар) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезінде Қазақстан Республикасы Конституциясының, ҚР ӘҚБтК, өзге де нормативтік-құқықтық актілердің талаптарын дәл сақтауға міндетті. Қазақстан Республикасы Конституциясының жоғары заңдық күші бар және ол Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында тікелей қолданылады. Заңда және Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленген ережелер арасында қайшылық болған жағдайда Конституцияның ережелері қолданылады.

Соттардың Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіретін заңдар мен өзге де нормативтік-құқықтық актілерді қолдануға құқығы жоқ. Егер сот қолданылуға жататын заң немесе өзге де нормативтік-құқықтық акт адамның және азаматтың Конституцияда баянды етілген құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіреді деп тапса, ол іс бойынша іс жүргізуді тоқтата тұруға және осы актіні конституциялық емес деп тану туралы ұсыныспен Қазақстан Республикасының Конституциялық кеңесіне жүгінуге міндетті. Сот Конституциялық кеңестің шешімін алғаннан кейін іс бойынша іс жүргізу қайта басталады.

Соттардың және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органдардың (лауазымды адамдардың) конституциялық емес деп танылған заңға немесе өзге де нормативтік-құқықтық актіге негізделген шешімдері орындалуға жатпайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезінде соттың, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органдардың (лауазымды адамдардың) заңды бұзуына жол берілмейді және заңда белгіленген жауаптылыққа, қабылданған актілерді жарамсыз деп тануға және олардың күшін жоюға әкеп соғады.

Заң мен сот алдындағы теңдік. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу барысында заң мен сот алдында барлығы тең. Тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез келген өзге де мән-жайлар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды.

Кінәсіздік презумпциясы. Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адам оның кінәсі ӘҚБтК-де көзделген тәртіппен дәлелденгенге және өз өкілеттіктері шегінде істі қараған судьяның, органның (лауазымды адамның) заңды күшіне енген қаулысымен белгіленгенге дейін кінәсіз деп есептеледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қысқартылған іс жүргізу тәртібімен, сондай-ақ айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама бойынша қаралған жағдайда өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адам тиісті шешім заңды күшіне енген кезге дейін кінәсіз деп есептеледі.

Ешкім өзінің кінәсіздігін дәлелдеуге міндетті емес.

Кінәлілікке кез келген күдік өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адамның пайдасына түсіндіріледі. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманы қолдану кезінде туындайтын күмәндар да оның пайдасына шешілуге тиіс.

Кінә қазидаты. Жеке тұлға өзінің кінәсі анықталған құқық бұзушылықтар үшін ғана әкімшілік жауаптылықта болуға тиіс. Объективті айыптауға, яғни жеке тұлғаның кінәсіз зиян келтіргені үшін әкімшілік жауаптылыққа жол берілмейді. Іс-әрекетті қасақана немесе абайсызда жасаған жеке тұлға әкімшілік құқық бұзушылық үшін кінәлі деп танылады.

Әкімшілік жауапкершілікке қайта тартуға жол бермеу. Ешкімді де сол бір құқық бұзушылық үшін қайтадан әкімшілік жауаптылыққа тартуға болмайды.

Ізгілік қазидаты. Құқық бұзушылық жасаған адамға қолданылатын әкімшілік жаза дене азабын келтіруді немесе адамның қадір-қасиетін қорлауды мақсат ете алмайды.

Жеке басына қолсұғылмаушылық. Ешкімді де әкімшілік ұстауға, алып келуге, ішкі істер органдарына (полицияға) немесе басқа да мемлекеттік органдарға жеткізуге, жеке басын тексеруге және жеке адамның заттарын тексеруге немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің өзге де шараларына, ӘҚБтК-де белгіленген негіздер мен тәртіптен өзгеше қолдануға болмайды.

Әкімшілік жазалау шарасы ретінде әкімшілік қамауға алу тек судьяның қаулысы бойынша, ҚР ӘҚБтК белгілеген жағдайларда және тәртіппен ғана қолданылуы мүмкін.

Ішкі істер органдарына (полицияға) немесе басқа мемлекеттік органға жеткізілген, күштеп әкелінген әрбір ұсталған адамға ұстау, күштеп әкелу, жеткізу негіздері, сондай-ақ жасалуы оған тағылатын әкімшілік құқық бұзушылықтың заңдық саралануы дереу хабарланады.

Мемлекеттік орган (лауазымды адам) заңсыз ұсталған, күштеп әкелінген, жеткізілген немесе әкімшілік қамауға алынған адамды судьяның қаулысында көзделген мерзімнен артық дереу босатуға міндетті.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іске қатысушы адамдардың ешқайсысын азаптауға, зорлық-зомбылыққа, қатыгездікке немесе адамның қадір-қасиетін кемсітуге болмайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу процесінде адамның немесе оның өкілінің еркіне қарсы жеке адамның қолсұғылмаушылығын бұзатын әрекеттер жасау тек ҚР ӘҚБтК-де тікелей көзделген жағдайларда және тәртіппен ғана мүмкін болады.

Өзіне қатысты әкімшілік жаза шарасы ретінде әкімшілік қамауға алу таңдалған адамды, сондай-ақ әкімшілік ұстауға тартылған адамды ұстау оның өмірі мен денсаулығына қатер төндірмейтін жағдайларда жүзеге асырылуға тиіс.

Заңсыз әкімшілік қамауға алу, өмірі мен денсаулығына қауіпті жағдайларда ұстау, оған қатыгездік көрсету нәтижесінде жеке тұлғаға келтірілген зиян заңда көзделген тәртіппен өтелуге жатады.

Жеке тұлғаның ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезінде іске қатысушы адамның ар-намысын қорлайтын немесе қадір-қасиетін кемітетін шешімдер мен іс-әрекеттерге тыйым салынады, адамның жеке өмірі туралы мәліметтерді, сол сияқты адамның ӘҚБтК-де көзделмеген мақсаттар үшін құпия сақтау қажет деп санайтын жеке және іскерлік сипаттағы мәліметтерді жинауға, пайдалануға және таратуға жол берілмейді.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу барысында соттың, басқа да мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдардың заңсыз әрекеттерімен адамға келтірілген моральдық зиян заңда белгіленген тәртіппен өтелуге тиіс.

Жеке өмірге қолсұғылмаушылық және құпияны қорғау. Жеке өмір, жеке, отбасылық, коммерциялық және заңмен қорғалатын өзге де құпия заңның қорғауында болады. Әркімнің жеке салымдары мен жинақтарының, хат жазысулардың, телефонмен сөйлесулердің, почта, телеграф және өзге де хабарлардың құпиясына құқығы бар. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу барысында осы құқықтарды шектеуге заңда тікелей белгіленген жағдайларда және тәртіппен ғана жол беріледі.

Меншікке қолсұғылмаушылық. Меншікке заңмен кепілдік беріледі. Өзінің мүлігінен ешкім соттың шешімінсіз айыра алмайды. Мүлік пен құжаттарды алып қою; көлік құралын, шағын көлемді кемені басқарудан шеттету; көлік құралын, шағын көлемді кемені ұстау; көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру; аумақтарды, үй-жайларды, көлік құралдарын, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарап-тексеру, меншікке қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің өзге де шараларын қолдану ӘҚБтК-де көзделген жағдайларда және тәртіппен ғана жүргізілуі мүмкін.

Соттың (судьяның) және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) тәуелсіздігі. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті соттар (судьялар) және органдар (лауазымды адамдар) оларды оларға бөгде ықпал етуді болдырмайтын жағдайларда шешеді. Соттың (судьяның) және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) қызметіне қандай да бір араласуға жол берілмейді және заңда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады.

3. Әкімшілік құқық бұзушылық түсінігі. Әкімшілік жазалардың түрлері.

Әкімшілік құқық бұзушылық деп әкімшілік жауаптылық көзделген жеке тұлғаның құқыққа қарсы, кінәлі (қасақана немесе абайсызда жасалған) әрекеті не әрекетсіздігі немесе заңды тұлғаның құқыққа қарсы әрекеті не әрекетсіздігі танылады.

ҚР ӘҚБтК ерекше бөлімінің баптарында көзделген құқық бұзушылықтар үшін, егер бұл құқық бұзушылықтар өзінің сипаты бойынша

заңнамаға сәйкес қылмыстық жауаптылыққа әкеп соқпаса, әкімшілік жауаптылық.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жеке тұлға өз әрекетінің (әрекетсіздігінің) құқыққа қарсы сипатын білсе, оның зиянды салдарын алдын ала білсе және осы салдардың туындауын қаласа немесе саналы түрде жол берсе не оларға немқұрайлы қараса, әкімшілік құқық бұзушылық қасақана жасалған деп танылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық, егер оны жасаған жеке тұлға өз әрекетінің (әрекетсіздігінің) зиянды салдарларының туындау мүмкіндігін алдын ала білсе, бірақ оған жеткілікті негіздерсіз олардың алдын алуға жеңіл ниетпен есептесе не мұндай салдардың туындау мүмкіндігін алдын ала білмесе, дегенмен тиісті ұқыптылық пен сақтық кезінде оларды алдын ала болжауға тиіс және мүмкін болса да, абайсызда жасалған деп танылады.

Әкімшілік жауапкершілікке тартылатындар:

1) Әкімшілік құқық бұзушылық аяқталған немесе жолын кескен кезде он алты жасқа толған есі дұрыс жеке адам;

2) заңды тұлға.

ҚР ӘҚБтК-де көзделген құқыққа қарсы іс-әрекетті жасау кезінде есі дұрыс емес жағдайда болған, яғни созылмалы психикалық ауру, уақытша психикалық бұзылу, ақыл-есінің кемдігі немесе психикасының өзге де ауыр жай-күйі салдарынан өз әрекеттерінің (әрекетсіздігінің) іс жүзіндегі сипаты мен қауіптілігін ұғына алмаған немесе оларды басқара алмаған жеке тұлға әкімшілік жауаптылыққа жатпайды.

Лауазымды тұлғалардың әкімшілік жауаптылығы.

Лауазымды адам қызметтік міндеттерін орындамауына немесе тиісінше орындамауына байланысты әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайда әкімшілік жауаптылыққа тартылады. Бұл мән-жай болмаған кезде әкімшілік құқық бұзушылық жасауға кінәлі лауазымды адам жалпы негіздерде жауаптылықта болуға тиіс.

Құқық бұзушылықты сертификатталған арнайы бақылау-өлшеу техникалық құралдары мен аспаптарымен тіркеу кезіндегі әкімшілік жауаптылықтың ерекшеліктері.

Әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы бақылау-өлшеу техникалық құралдарымен және аспаптарымен тіркелген кезде жол жүрісі саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін әкімшілік жауаптылыққа көлік құралдарының меншік иелері (иелері) тартылады.

Көлік құралының меншік иесі (иесі), егер тексеру барысында оның хабарламасы немесе арызы бойынша құқық бұзушылық тіркелген кезде оның иелігінде болған адам анықталса не ол басқа адамдардың құқыққа қарсы әрекеттері нәтижесінде оның иелігінен шығып қалса, осы көлік құралының қатысуымен жасалған құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылықтан босатылады.

Әскери қызметшінің, прокурордың және тәртіптік жарғылардың не арнайы ережелердің күші қолданылатын өзге де адамдардың әкімшілік құқық бұзушылықтар жасағаны үшін әкімшілік жауаптылығы.

Әскери қызметшілер мен әскери жиындардағы әскери міндеттілер, осы бапта көзделген жағдайларды қоспағанда, қызметтік міндеттерін орындау кезінде жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін тәртіптік жарғылар бойынша жауап береді. ӘҚБтК: 651, 652, 667, 676, 677, 680, 681-баптары. Арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының қызметкерлері қызметтік міндеттерін атқару кезінде жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін тиісті органдарда қызмет өткеру тәртібін регламенттейтін нормативтік-құқықтық актілерге сәйкес жауапты болады.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасы режимін, Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді, Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпиялар, халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығы туралы заңнамасын, өрт қауіпсіздігі талаптарын, жол жүрісі қағидаларын, қызмет орнынан тыс кеден қағидаларын, Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы Заңнамасын, Қазақстан Республикасының бюджет және салық заңнамасын бұзғаны үшін, осы баптың бірінші бөлігінде аталған адамдар Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алу туралы заңнамасын, аң аулау, балық аулау ережелерін, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен қорғаудың басқа да ережелері мен нормаларын бұзғаны үшін жалпы негіздерде әкімшілік жауаптылықта болады. Аталған адамдарға атыс және суық қаруды алып жүру және сақтау құқығынан айыру және әкімшілік қамауға алу түріндегі әкімшілік жазалар қолданылмайды.

Мерзімді әскери қызмет өткеретін әскери қызметшілерге және әскери және арнаулы оқу орындарының курсанттарына әкімшілік айыппұл түрінде әкімшілік жаза қолдануға болмайды.

Әкімшілік жаза қолдану құқығы берілген органдар (лауазымды адамдар) осы баптың бірінші және үшінші бөліктерінде аталған адамдарға әкімшілік жаза қолданудың орнына кінәлілерді тәртіптік жауаптылыққа тарту туралы мәселені шешу үшін құқық бұзушылық туралы материалдарды тиісті органдарға беруге тиіс.

Жеке нотариустардың, жеке сот орындаушыларының, адвокаттардың, дара кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың әкімшілік жауаптылығы.

Жеке нотариустар, жеке сот орындаушылары, адвокаттар, жеке кәсіпкерлер және заңды тұлғалар ӘҚБтК-нің Ерекше бөлігінде көзделген жағдайларда әкімшілік құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылықта болуға тиіс.

Дара кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар, егер осы бөлімнің Ерекше бөлімінде көзделген әрекетті (әрекетті не әрекетсіздікті) заңды тұлғаны басқару функцияларын жүзеге асыратын орган, тұлға немесе дара кәсіпкердің және ұйымдық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функцияларды орындайтын заңды тұлғаның қызметкері жасаса, санкцияласа,

мақұлдаса, әкімшілік құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылыққа жатады.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған және дербес салық төлеушілер (қаржы ұйымдарын қоспағанда) болып табылатын заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелері заңды тұлға ретінде әкімшілік жауаптылықта болады.

Жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғаларды әкімшілік жауапкершілікке тарту осы құқық бұзушылық үшін жеке кәсіпкер мен заңды тұлғаның қызметкерін әкімшілік жауаптылықтан босатады.

Шетелдіктердің, шетелдік заңды тұлғалардың және азаматтығы жоқ адамдардың әкімшілік жауаптылығы.

Қазақстан Республикасының аумағында, сондай-ақ Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында әкімшілік құқық бұзушылық жасаған шетелдіктер, шетелдік заңды тұлғалар, олардың филиалдары мен өкілдіктері және азаматтығы жоқ адамдар жалпы негіздерде әкімшілік жауаптылыққа жатады.

Шетелдік және халықаралық коммерциялық емес үкіметтік емес бірлестіктердің құрылымдық бөлімшелері (филиалдары мен өкілдіктері) Қазақстан Республикасының қоғамдық бірлестіктер туралы заңнамасын бұзғаны үшін заңды тұлға ретінде әкімшілік жауаптылықта болады.

Шет мемлекеттердің дипломатиялық өкілдері және иммунитетті пайдаланатын өзге де шетелдіктер Қазақстан Республикасының аумағында жасаған әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін әкімшілік жауаптылық туралы мәселе Халықаралық құқық нормаларына сәйкес шешіледі.

Әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін мемлекет белгілеген, осындай құқық бұзушылық жасағаны үшін кінәлі деп танылған адамға ғана қолданылатын және құқық бұзушының құқықтары мен бостандықтарын одан айыруға немесе шектеуге негізделген жауапкершілік шарасын білдіреді.

Әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жеке тұлғаның адами қадір-қасиетін қорлауды немесе оған физикалық азап шегуді, сондай-ақ заңды тұлғаның іскерлік беделіне зиян келтіруді мақсат ете алмайды.

Әкімшілік жазаның мынадай белгілерін бөліп көрсетуге болады: бұл мемлекет белгілеген жауапкершілік шарасы; әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ғана қолданылады; әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін кінәлі деп танылған адамға ғана қолданылуы мүмкін; әкімшілік жаза – құқық бұзушының құқықтары мен бостандықтарын онымен байланысты айыру немесе шектеу болып табылатын жаза; әрқашан жеке сипатта болады және үшінші тұлғалардың мүдделерін қозғамауға тиіс; әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органдар мен лауазымды адамдардың кең тобы қолданады; әрқашан құқық бұзушы әкімшілік жаза орындалғаннан кейін де осындай жазаға ұшырады деп есептелетін салдарға әкеп соғады.

Әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін мемлекет белгілеген жауапкершілік шарасы болып табылады және құқық бұзушының

өзі де, басқа адамдар да жаңа құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу мақсатында қолданылады.

Бұл әкімшілік жазаға тартылған адам өзі үшін белгілі бір қолайсыз құқықтық салдарларға ұшырауы тиіс дегенді білдіреді (мысалы, әкімшілік айыппұл төлеу кезінде өзінің ақша қаражатының бір бөлігін жоғалту, арнайы құқықтан айыру кезінде белгілі бір лауазымдарды атқару құқығынан айыру).

Әкімшілік жазаларды жіктеудің мынадай өлшемшарттарын бөліп көрсету керек: оларды белгілеу бойынша құқықтылық; олардың әкімшілік құқық бұзушылық субъектісіне әсер ету сипаты; олардың заңдық маңыздылығы; әкімшілік құқық бұзушылық субъектісі мәртебесінің ерекшеліктері.

4. Әкімшілік құқық бұзушылықтың заңды құрамы.

Құқық бұзушылықтарды бір-бірінен ажырату, құқық теориясы жасаған әрекетті дұрыс саралау үшін «құқық бұзушылық құрамы» ұғымы енгізілді.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың құрамы – әрекет әкімшілік құқық бұзушылық ретінде жіктелетін және әкімшілік жауапкершілік туындайтын құқықтық элементтердің жиынтығы.

Басқаша айтқанда, іс-әрекетте белгілі бір заңды элементтер болған жағдайда ғана бұзушы әкімшілік жауапкершілікке тартылады. Бұл элементтер әкімшілік құқық бұзушылықтың объектісі, объективті жағы, субъектісі және субъективті жағы болып табылады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың объектісі – әкімшілік-азаптау құқығымен қорғалатын қоғамдық қатынастардың жиынтығы.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың жалпы объектісі – мемлекеттік басқару саласында туындайтын қоғамдық қатынастар.

Жалпы объект – құқық бұзушы қол сұғатын біртекті әлеуметтік қатынастар тобы. ҚР ӘҚБтК ерекше бөлімі келесідей құрылған: нақты құқық бұзушылықтар осы бөлімнің тарауларының біріне кіреді, өйткені олар жалпы негізде жиналады. Азаматтардың құқықтары; қоғамдық қауіпсіздік және қоғамдық тәртіп; мемлекеттік басқару саласындағы, кәсіпкерлік қызмет саласындағы, қоршаған ортаны қорғау саласындағы, қаржы, кеден және т.б. қоғамдық қатынастар.

Түр немесе тікелей объект – зиян келтірілген немесе келтірілуі мүмкін нақты әлеуметтік қатынас. Мысалы, ҚР ӘҚБтК 434-бабы ұсақ бұзақылық үшін жаза белгілейді, ол қоғамдық орындарда балағат сөздер түрінде көрінуі мүмкін. Бұл жағдайда қоғамдық тәртіпке, азаматтардың ар-намысына, қадір-қасиетіне және тыныштығына зиян келтіріледі. Аталған объектілердің әрқайсысы тікелей объект болып табылады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың қол сұғу объектісі әрқашан материалдық әлемнің заттары (заттар, ақша, құндылықтар, тауарлар және т.б.) емес, қоғамдық қатынастар болып табылатындығын атап өту қажет.

Материалдық әлемнің заттары әкімшілік құқық бұзушылықтың объектілері мен құралдары ретінде әрекет етеді.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың объективті жағы – сұрақтарға жауап беретін әкімшілік құқық бұзушылықтың көрінетін жағы (оның сыртқы

көрінісі): Қалай? Қандай тәсілмен? Қашан? Қайда? Құқық бұзушылық қандай құралдардың көмегімен жасалды?

Объективті жағы заңсыз әрекетпен (белсенді ерікті мінез-құлықпен) немесе әрекетсіздікпен (ерікті пассивті мінез-құлықпен) сипатталады.

Осы элементтерден басқа, біліктілік кезінде орын, уақыт, әдіс және басқа жағдайлар рөл атқара алады.

Құқық бұзушылықтың аяқталуына байланысты ресми құрам ерекшеленеді, ол әрекетті саралау үшін құқыққа қарсы әрекет фактісін анықтау жеткілікті (бұл ретте зиянның (залалдың) міндетті болуы талап етілмейді) және материалдық құрам.

Материалдық құрамы бар әрекетті саралау үшін іс-әрекеттен немесе әрекетсіздіктен басқа, зиянды салдардың басталуын және олардың арасындағы себептік байланысты анықтау қажет.

Кейбір жағдайларда салдарларды көрсету әкімшілік жауаптылықты күшейтетін негіз немесе қылмыстық жауапкершілікке тарту үшін негіз болуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылықтардың көпшілігі ресми құрамға ие.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың субъектісі – әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жеке тұлға немесе ұйым (адамдар ұжымы).

Жеке тұлға – ақылға қонымды, әкімшілік жауапкершіліктің жасына жеткен және әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жеке тұлға. Сонымен бірге, ақыл-есі дұрыс деп жеке тұлғаның психикалық жағдайы түсініледі, онда ол өзінің іс-әрекеттері туралы есеп бере алады және әкімшілік құқық бұзушылық жасалған кезде оларды басқара алады.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасалған кезде 16 жасқа толған тәртіп бұзушы әкімшілік жауаптылықта болады (жалпы ереже).

Ұйым заңды тұлға ретінде мемлекеттік тіркеуден өткен сәттен бастап әкімшілік қабілеттілікке ие болады.

Жалпы субъектіден басқа:

– ***арнайы субъект*** – арнайы белгілері бар құқық бұзушы (лауазымды тұлға, кәмелетке толмаған, кәмелетке толмаған балалардың ата-аналары, шетелдік азамат немесе азаматтығы жоқ адам, шетелдік заңды тұлға және т.б.);

– ***ерекше субъект*** – әкімшілік құқық бұзушылық жасаған, бірақ, әдетте, әкімшілік емес, тәртіптік жарғыларда белгіленген тәртіптік жауапкершілікке тартылған адам.

Субъектілердің бұл түріне тәртіптік жарғыларға сәйкес жауап беретін әскери қызметшілер мен әскери жиындарға шақырылған азаматтар кіреді. Басқа жағдайларда олардың жауапкершілігі осы органдарда қызмет ету тәртібін белгілейтін нормативтік актілермен реттеледі. Сонымен бірге, ҚР ӨҚБтК сәйкес аталған адамдарға әкімшілік қамауға алу сияқты әкімшілік жаза түрі, ал шақыру бойынша әскери қызмет өткеретін әскери қызметшілерге әкімшілік айыппұл қолданылуы мүмкін емес.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың субъективті жағы – заңсыз қолсұғушылықтың ішкі жағы, оның негізгі сипаттамалары кінә, мақсат себептері болып табылады:

– кінә – адамның жасаған әрекеті мен оның салдарына психикалық қатынасы.

Кінәнің формалары – ниет пен немқұрайлылық.

Ниет – адам әрекеттің заңсыз сипатын түсінетін, оның зиянды салдарының басталуын болжайтын, олардың басталуын қалайтын (тікелей ниет) немесе қаламайтын, бірақ олардың басталуына саналы түрде мүмкіндік беретін алдын ала ойластырылған ниет (жанама ниет).

Абайсыздық өз кезегінде келесідей көрінуі мүмкін:

– ***салақтық***- құқық бұзушы зиянды салдардың пайда болу мүмкіндігін түсінбеді, алдын ала білмеді, бірақ ол оларды алдын ала біліп, істің мән-жайы бойынша білуі керек;

– ***менмендік***- құқық бұзушы зиянды салдардың алдын алуды түсінді, алдын ала білді, бірақ жеңіл ойлады.

Кінәдан басқа, негізгі белгі ретінде құқық бұзушылықтың субъективті жағына да кіреді:

– ***мақсат***- құқық бұзушы қол жеткізгісі келетін түпкілікті нәтиже (ол құқық бұзушылық жасау арқылы ұмтылатын нәрсе).

Осылайша, егер адамның іс-әрекетінде төрт заңды элементтің жиынтығы көрінсе, онда ол әкімшілік жазаға тартылады. Осы элементтердің кем дегенде біреуінің болмауы құқық бұзушыны әкімшілік жауапкершілікке тартуға негіз бермейді.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың құқықтық құрамын білу практикалық мәнге ие, өйткені бір жағынан, ол әкімшілік құқық бұзушылықты ажыратуға және дұрыс анықтауға мүмкіндік береді, жазаның бұлтартпастығы қағидатын іске асыруға әкеледі, екінші жағынан, адамды әкімшілік жауапкершілікке негізсіз тартудан аулақ болады.

Қорытынды

Әкімшілік заңнама – әкімшілік құқықтың негізгі ережелерін қамтитын қазақстандық заңнаманың бағыты. Сонымен, әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамаға ҚР ӘҚБтК және басқалары да кіреді.

ҚР ӘҚБтК әкімшілік құқықтың барлық бағыты емес, оның бір бағыты – әкімшілік азаптау құқығы кодификацияланған нормативтік акт ретінде қабылданады. Осыған сүйене отырып, оның әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманың құрамы туралы формуласын барлық әкімшілік заңнамаға таратуға болмайды.

Құқық саласы мен әкімшілік құқық түріндегі әкімшілік құқықтың негізгі айырмашылығы олардың негізгі бірліктерінде жатыр. Нормативтік-құқықтық акт әкімшілік заңнаманың негізгі бастапқы бірлігі болып табылады.

Әкімшілік-құқықтық бұйрық – оның реттеуші әрекеті үшін жауап беретін әкімшілік құқық саласының қарапайым бірлігі. Біз принциптер мен

нормалар, жеке ережелер, субъективті құқықтар мен құқықтық міндеттер туралы айтып отырмыз.

Әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін мемлекет белгілеген, осындай құқық бұзушылық жасағаны үшін кінәлі деп танылған адамға ғана қолданылатын және құқық бұзушының құқықтары мен бостандықтарын одан айыруға немесе шектеуге негізделген жауапкершілік шарасын білдіреді.

Әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жеке тұлғаның адами қадір-қасиетін қорлауды немесе оған физикалық азап шегуді, сондай-ақ заңды тұлғаның іскерлік беделіне зиян келтіруді мақсат ете алмайды.

Қолданылатын әдебиеттер тізімі.

1. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі №235-V // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31577399
2. Братановский С.Н. Административное право. Особенная часть— М., 2013//http://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/bratanovskii_sn_administrativnoe_pravo_osobennaja_chast/
3. Административное право курс лекций // Бородин С.С., Громыко С.С. – СПб, 2007. // <http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/010/45010/21788>
4. Бахрах Д. Н., Российский Б. В., Старилов Ю.Н. Административное право: Учебник. 2007 г.
5. Дмитриев Ю.А., Полянский И.А., Трофимов Е.В. Административное право: Учебник для юридических вузов. – Ростов на Дону, 2008 г.
6. Козлов Ю.М. «Административное право»: Учебник. – Федеральная программа книгоиздания России, 2010
7. Колганов Е.А., Дементьев Ю.Г. Административное право в правовой системе Российской Федерации - электронный учебный курс
8. Конин Н.М. Административное право России в вопросах и ответах: учеб. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. - "Проспект", 2010 г.
9. Коренев А.П. Административное право России. Учебник. В 3-х частях. Часть I, 2008 г.
10. Лапина М.А. Административное право. - Москва, 2010. – 314 с.
11. Мухин А.А. Мухина И.А. Административное право России. Электронное учебное пособие
12. Попов Л.Л., Мигачев Ю.И., Тихомиров С.В. Административное право России: учебник. - 2-е изд., перераб. и доп. (отв. ред. Попов Л.Л.). - "Проспект", 2010 г.
13. Смоленский М.Б. Административное право. - Ростов на/Д: Феникс, 2005. — 346 с.
14. Фарафонова Л.В. Административное право Российской Федерации. Электронный учебный курс.

Тақырып № 6. Әкімшілік қадағалау

Жоспар

Кіріспе

1. Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалаудың жалпы сипаттамасы

2. Бас бостандығынан айыру орындарынан босату кезінде оларға қатысты әкімшілік қадағалау белгіленген адамдарды есепке алуды және олармен профилактикалық жұмысты ұйымдастыру

3. Ішкі істер органдарының әкімшілік қадағалауына алынған бұрын сотталған адамдарды бақылау тәртібі

4. Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы заңнаманы қолдану ерекшеліктері

Қорытынды

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Кіріспе

Қазақстан Республикасы Конституциясының 12-бабында кепілдік берілген азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету мемлекеттік басқару органдары мен ішкі істер органдарының аса маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасында қазіргі уақытта, экономикалық, әлеуметтік, саяси салаларда түбегейлі өзгерістер кезеңінде құқықтық тәртіп пен заңдылықты нығайту, азаматтардың өміріне, денсаулығына, ар-намысы мен қадір-қасиетіне қолсұғылмаушылықтың сенімді кепілдіктерін қамтамасыз ету, жеке адамның конституциялық құқықтары мен бостандықтарын нақты қорғау проблемаларын шешу ерекше мәнге ие болды.

Дәріс жұмыстың өзектілігі азаматтардың қоғамдық және жеке қауіпсіздігі, олардың өмірі мен денсаулығын, құқықтары мен заңды мүдделерін қылмыстық және басқа да заңсыз қолсұғушылықтардан қорғау мақсатында қайталанатын құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу және жолын кесу мәселелеріне жаңа тұжырымдамалық тәсіл қажеттілігімен байланысты, бұл адамға өзін қауіпсіз сезінуге мүмкіндік береді.

Бірақ, ІІО-ның практикалық қызметі көрсеткендей, бұл істе негізгі рөл учаскелік полиция инспекторларына беріледі және олар рецидивті қылмыстың өсуіне жауап береді. Осыған байланысты учаскелік полиция инспекторларына бұрын сотталған адамдарды бақылауды жүзеге асыру бойынша әдістемелік көмек көрсету болып табылады.

1. Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалаудың жалпы сипаттамасы

Учаскелік полиция инспекторлары жүзеге асыратын әкімшілік қадағалау «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Қазақстан Республикасының 15.06.96 ж. Заңымен

регламенттелген. Осы Заң Қазақстан Республикасының аумағында жүзеге асырылатын әкімшілік қадағалауда бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдардың болу тәртібін айқындайды және оны қолдану кезінде заңдылықтың құқықтық кепілдіктері жүйесін бекітеді.

Әкімшілік қадағалау рецидивтік қылмыстың алдын алу нысаны болып табылады, заңдылықты, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының кепілдіктерін сақтау негізінде іске асырылады және бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдардың тарапынан құқық бұзушылықтардың алдын алу мақсатында заңнамада белгілі бір шектеулер белгіленген олардың мінез-құлқына байқау белгілеу түріндегі мәжбүрлеу шарасы ретінде судьяның қаулысы негізінде ішкі істер органдары жүзеге асырады.

Әкімшілік қадағалау жазасын өтеген адамдарға белгіленеді, яғни:

а) экстремистік және (немесе) террористік қылмыстар және кәмелетке толмағандардың жыныстық тиіспеушілігіне қарсы қылмыстар үшін;

б) ауыр және аса ауыр қылмыстар үшін немесе егер жазаны өтеу кезінде олардың мінез-құлқы олардың түзелу жолына түскісі келмейтіндігін және қоғам үшін қауіпті болып қалатынын куәландыратын болса, қасақана қылмыстары үшін екі және одан да көп рет бас бостандығынан айыруға сотталған адамдар;

в) егер жазаны өтегеннен кейін, ішкі істер органдарының ескертулеріне қарамастан, қоғамдық тәртіп пен басқа азаматтардың құқықтарын жүйелі түрде бұзса, өзге де құқық бұзушылықтар жасаса, ауыр және аса ауыр қылмыстар үшін немесе қасақана қылмыстары үшін екі және одан да көп рет бас бостандығынан айыруға сотталғандарға беріледі.

Әкімшілік қадағалауды белгілеу үшін негіздер:

а) «а» тармағында көрсетілген тұлғаларға қатысты заңды күшіне енген сот үкімі;

б) «б» тармағында көрсетілген тұлғаларға қатысты түзеу мекемелерінің материалдары;

в) «в» тармағында көрсетілген адамдарға қатысты ішкі істер органдарының материалдары.

Әкімшілік қадағалау келесіде белгіленеді:

А) «а және б» тармақтарында көрсетілген тұлғаларға – түзеу мекемесінен босатылған кезде;

Б) «в» тармағында көрсетілген адамдарға түзеу мекемесінен босатылған сәттен бастап үш жыл ішінде тұрғылықты жері бойынша;

В) «а және б» тармақтарында көрсетілген тұлғаларға қатысты түзеу мекемесі бастығының ұсынуы бойынша еңбек – түзеу мекемесінің орналасқан жері бойынша аудандық (қалалық) соттың судьясы сот отырысында жеке-дара;

С) «в» тармағында көрсетілген адамдарға қатысты – сот отырысында ішкі істер органы бастығының ұсынуы бойынша бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамның тұрғылықты жері бойынша аудандық (қалалық) соттың судьясы жеке-дара.

Ұсынымдармен бірге сотқа үкімнің көшірмесі және тиісті адамға әкімшілік қадағалау белгілеу қажеттігі туралы куәландыратын материалдар жіберіледі.

Сот отырысына өзіне қатысты әкімшілік қадағалау белгілеу туралы ұсыну енгізілген адам, ал өтініш бойынша – қорғаушы, сондай-ақ бастығы ұсыну енгізген органның өкілі шақырылады.

Мәселені қарау ұсыныстың және онымен бірге келіп түскен материалдардың мазмұны туралы баяндамамен басталады, содан кейін сот отырысына келген адамдардың түсініктемелері тыңдалады.

Іс қаралғаннан кейін судья шешім қабылдау үшін кеңесу бөлмесіне шығады, одан кейін отырыс залына қайта оралады және қаулыны жария етеді.

Судьяның қаулысы орындау үшін өзіне қатысты қадағалау белгіленген адамның тұрғылықты жері бойынша аудандық (қалалық) ішкі істер бөлімінің (басқармасының) бастығына, ал «а және б» тармақтарында көзделген жағдайларда – түзеу мекемесінің бастығына жіберіледі.

Әкімшілік қадағалау алты айдан бір жылға дейінгі мерзімге белгіленеді. Қадағалауға алынған адам әкімшілік қадағалау қағидаларын немесе оған жарияланған шектеулерді бұзған, сол сияқты ол құқық бұзушылықтар жасаған жағдайларда қадағалау мерзімі ішкі істер органдарының дәлелді ұсынуы бойынша судьяның қаулысымен әр ретте алты айға, бірақ екі жылдан аспайтын мерзімге ұзартылуы мүмкін.

Әкімшілік қадағалау белгіленетін адамдарға қатысты олардың өмір салтына, отбасындағы және тұрғылықты жеріндегі мінез-құлқына, қадағаланушының жеке басын сипаттайтын басқа да мән-жайларға қарай толық немесе бөлек көлемде мынадай шектеулер қолданылуы мүмкін:

а) ішкі істер органдары белгілеген уақытта тұрғын үйден кетуге тыйым салу;

б) ішкі істер органдары айқындаған ауданның (қаланың) пункттерінде болуға, сондай-ақ қадағалауды жүзеге асыратын ішкі істер органына хабарламай ауданның (қаланың) шегінен тыс жерлерге шығуға тыйым салу;

в) тіркеу үшін жергілікті ішкі істер органына айына бір реттен төрт ретке дейін міндетті түрде келуі.

Қадағаланушыға қойылған шектеулер тізбесін судья ПО ұсынысы бойынша оның өмір салты мен мінез-құлқын ескере отырып, бірақ жоғарыда аталған шектеулер шегінде қысқартуы немесе толықтыруы мүмкін.

Адамдарды бас бостандығынан айыру орындарынан босатар алдында түзеу мекемесі қадағалауға алынған адамның таңдаған тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органына босатылған адамның келу уақыты туралы хабарлай отырып, әкімшілік қадағалау белгілеу туралы судьяның қаулысын жібереді.

Судьяның әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы не мерзімді ұзарту туралы немесе қадағалауды жүзеге асыру кезінде шектеулерді өзгерту туралы қаулысын қадағалауға алынған адамға қолын қойғыза отырып,

аудандық (қалалық) ішкі істер органының бастығы, ал бас бостандығынан айыру орындарындағы адамға – түзеу мекемесінің бастығы жариялайды. Бұл ретте қадағалауға алынған адамға оның міндеттері, бас бостандығынан айыру орындарынан босатылар алдында белгіленген шектеулерді бұзғаны үшін жауаптылығы – таңдаған тұрғылықты жеріне белгілі бір мерзімде келмегені үшін жауаптылығы түсіндіріледі.

Әкімшілік қадағалауда тұрған адамдарды есепке алу «Әкімшілік қадағалауда тұрған адамдарды есепке алу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2005 жылғы 11 ақпандағы № 97 бұйрығымен белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

ПО қызметкерлері әкімшілік қадағалауды жүзеге асыру кезінде:

а) тұрғылықты жері мен жұмыс орны бойынша қадағаланушылардың мінез-құлқын жүйелі түрде бақылау;

б) қадағаланушының қоғамдық тәртіпті, азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзуының алдын алуға және жолын кесуге міндетті;

в) белгіленген тәртіппен әкімшілік қадағалау ережелерін бұзу туралы хаттамалар жасауға және оларды қарау үшін сотқа жіберуге құқығы бар.

Әкімшілік қадағалау келесі жағдайларда тоқтатылады:

а) әкімшілік қадағалау белгіленген мерзім өткеннен кейін, егер оны ұзарту үшін негіздер болмаса;

б) мерзімінен бұрын, егер қадағаланушының түзелу жолына нық тұрғаны анықталса, тұрғылықты жері немесе еңбек қызметі бойынша оң сипаттама алынса;

в) қадағаланушының соттылығы өтелген немесе алынған жағдайларда;

г) қадағаланушыны мамандандырылған емдеу-алдын алу мекемелеріне мәжбүрлеп емдеуге жіберуге байланысты;

д) қадағаланушының бас бостандығынан айырылуына байланысты;

е) қадағаланушының қайтыс болуына байланысты.

«Б» тармақшасында көзделген жағдайда әкімшілік қадағалауды мерзімінен бұрын тоқтату туралы ПО бастығы сотқа дәлелді ұсыныс жібереді, ол он күн мерзімде қаралуға жатады.

Әкімшілік қадағалаудағы адамдар:

а) осы ұсынымдарда көрсетілген оған қатысты белгіленген шектеулерді сақтауға міндетті;

б) шақыру бойынша ішкі істер органдарына көрсетілген мерзімде келуге және әкімшілік қадағалау ережелерін орындауға байланысты мәселелер бойынша ауызша және жазбаша түсініктемелер беруге міндетті;

в) бір тәулік ішінде әкімшілік қадағалауды жүзеге асыратын ПО қызметкерлерін жұмыс орны мен тұрғылықты жерінің ауысқаны туралы, сондай-ақ қызметтік және жеке істері бойынша ауданнан (қаладан) тыс жерге кеткені туралы хабардар етуге міндетті;

г) ПО рұқсатымен басқа елді мекенге шыққан және онда бір тәуліктен артық болған кезде оның мінез-құлқын бақылауды жүзеге асыру үшін жергілікті ішкі істер органында тіркеледі.

Әкімшілік қадағалауда тұрған тұлғаның келесі құқығы бар:

а) сотта әкімшілік қадағалауды белгілеу және шектеулерді қолдану туралы іс материалдарымен танысуға;

б) түсініктеме беру, дәлелдемелер ұсыну;

в) әкімшілік қадағалауды мерзімінен бұрын тоқтату, оған қатысты белгіленген шектеулердің күшін жою, тұрақты тұрғылықты жерінен қысқа мерзімге кету туралы өтінішхаттар мәлімдеуге құқылы;

г) ішкі істер органында әкімшілік қадағалауды тоқтату туралы қаулымен танысуға құқылы.

Өзіне қатысты әкімшілік қадағалау белгіленген адам қадағалау қағидалары немесе оған қатысты белгіленген шектеулер бұзылған жағдайда Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен жауаптылыққа тартылады.

Осылайша, бұрын сотталған адамдарды әкімшілік қадағалау құқық қорғау органдарының рецидивті қылмыстың алдын алу жөніндегі қызметінің негізгі бағыты болып табылады. Заңдылықтың қамтамасыз етілуін қадағалауды Қазақстан Республикасының Бас прокуроры оған бағынысты прокурорлар жүзеге асырады. Судьяның әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы қаулысының күші прокурордың наразылығы бойынша немесе тікелей жоғары тұрған сот қолданылып жүрген заңдарда белгіленген тәртіппен жойылуы мүмкін.

2. Бас бостандығынан айыру орындарынан босату кезінде оларға қатысты әкімшілік қадағалау белгіленген адамдарды есепке алуды және олармен профилактикалық жұмысты ұйымдастыру.

Ішкі істер органының бастығы немесе оның орынбасары түзеу мекемесінен жазасын өтеген адамға қатысты әкімшілік қадағалау белгілеу туралы қаулыны алып, оны өзі тұратын учаскеде учаскелік полиция инспекторына, сондай-ақ криминалдық полицияның жедел уәкіліне қадағаланушының таңдалған тұрғылықты жеріне келуін бақылауды ұйымдастыруды тапсыра отырып береді.

Қадағаланушыны профилактикалық есепке қойғаннан кейін ішкі істер органы бұл туралы әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы қаулы келіп түскен түзеу мекемесіне хабарлайды.

Әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы қаулы алған учаскелік инспектор қадағаланушымен әңгіме жүргізеді, оған тұрғылықты жері бойынша тіркеу қағидаларын сақтау туралы ескертеді және оның уақытылығын бақылайды, бас бостандығынан айыру орындарынан жіберілген ақпараттық-ізвестіру картасында (бұдан әрі – АІК) көрсетілген деректердің дұрыстығын тексереді – «ҚР бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Заңының 7-бабында көзделген шектеулерді белгілеу туралы өз ұсыныстарын ішкі істер органының бастығына баяндайды, қадағаланушыға күзет карточкасын толтырады және оны облыстардың, Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларының мекенжай бюросына жібереді, сондай-ақ бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамның байланыс схемасын толтырады.

Қадағаланушының сыртқы келбетінің (тату-суреттің), тұратын жерінің, жұмысқа орналасуының өзгеруі туралы ақпарат түзету парағына енгізіледі және облыстардың, Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларының, Көліктегі ішкі істер бас басқармаларының (басқармаларының) және арнайы полиция бөлімшелерінің ақпараттық-техникалық қызмет бөлімшелеріне (бұдан әрі – АТБ) жіберіледі. ПД-нің қадағалауындағы барлық өзгерістер туралы түзету парағымен хабардар етіледі.

Аса қауіпті рецидив жасаған адам деп танылған қадағаланушыға үш күн мерзімде оның тұрғылықты жері туралы жазбаша хабарлама дайындалады және ПД-не жіберіледі.

Ішкі істер органының бастығы қадағаланушыға шектеулер белгілеу туралы ұсыным шығарады және оны үш күн мерзімде сотқа жібереді. Судьяның шектеулер белгілеу туралы қаулысын алғаннан кейін ішкі істер органының бастығы учаскелік инспектордың қатысуымен қадағалауға алынған адамға әкімшілік қадағалау қағидаларын, оның міндеттерін және белгіленген қағидалар мен шектеулерді бұзғаны үшін жауаптылығын түсіндіреді.

Қадағаланушыға қатысты белгіленген шектеулер тізбесін судья ішкі істер органының ұсынуы бойынша, оның жеке басын, өмір салты мен мінез-құлқын ескере отырып, бірақ заңдарда көзделген шектеулер шегінде қысқартуы немесе толықтыруы мүмкін.

Шектеулерді күшейту немесе жеңілдету туралы ұсынысты әкімшілік қадағалауды жүзеге асыратын учаскелік инспектор дайындайды және оған ішкі істер органының бастығы қол қойғаннан кейін сотқа жіберіледі. Шектеулерді өзгерту туралы судьяның қаулысы алынған күннен бастап үш күн мерзімде қадағаланушыға қол қойғызып хабарланады. Қадағаланушыға шектеу қою туралы қаулы әкімшілік қадағалау ісіне тігіледі, ол ішкі істер органының қызмет көрсету аумағына келген әкімшілік қадағалау істерін және қадағаланушыларды тіркеу журналының бірінші бөлімінде ескеріледі.

Егер түзеу мекемесінен жазасын өтеген қадағаланушыға қатысты әкімшілік қадағалау белгілеу туралы қаулы келіп түспесе не қадағаланушының босату туралы анықтамада көрсетілген жерден тыс тұрақты тұрғылықты жерге келуі (әкімшілік қадағалаудан жалтаруға ниеті болмаған кезде), учаскесінде өзі нақты тұратын учаскелік инспектор үш тәулік ішінде өзіне қатысты әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы қаулыны түзеу мекемесіне немесе ішкі істер органына жібереді.

Әкімшілік қадағалау қадағаланушының тұрғылықты жері бойынша жүзеге асырылады. Егер қадағаланушы дәлелді себептермен осы мекен-жайда тұра алмаса, ішкі істер органының бастығы учаскелік инспектордың баянатына және қадағаланушының өтінішіне сәйкес оған қалалық, аудандық орган қызмет көрсететін аумақтың шегінде басқа жерде уақытша тұруға рұқсат бере алады.

Соттылық белгілері бойынша әкімшілік қадағалау туралы Заңның қолданысына түсетін адамдарды есепке алу учаскелік полиция

инспекторларының қызметін регламенттейтін бұйрықтарға және әкімшілік қадағалауды жүзеге асыру қағидаларына сәйкес жүргізіледі.

Соттылық белгілері бойынша ресми қадағалауға түскен адам тандаған тұрғылықты жеріне келгеннен кейін, әкімшілік учаскесіне осындай адам келген учаскелік инспектор босатылған адаммен әңгімелеседі, бас бостандығынан айыру орындарынан келіп түскен деректерінің анықтығын салыстырып тексереді және оны есепке қойған күннен бастап үш күн мерзімде ПД ақпараттық-техникалық қызметіне жібереді (егер адам бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған кезде оған толтырылмаса, онда оны учаскелік инспектор толтырады), оған тұрғылықты жері бойынша тіркеу ережелерін сақтамағаны үшін жауапкершілік туралы, қоғамдық тәртіпті бұзған немесе өзге де құқық бұзушылықтар жасаған кезде әкімшілік қадағалау орнату мүмкіндігі туралы қолын қойғызып ескертеді. ПД есепке алынған барлық бұдан кейінгі өзгерістер туралы түзету парағымен хабардар етіледі.

Соттылық белгілері бойынша формалды қадағалау әрекетіне түсетін адамға байқау ісі жүргізіледі, оны ашуға бас бостандығынан айыру орындарынан босату туралы анықтама негіз болып табылады.

Бақылау ісі профилактикаланушының мінез-құлқы туралы ақпарат жинау және оған профилактикалық сипаттағы тиісті шараларды уақытылы қабылдау мақсатында жүргізіледі. Учаскелік инспектор есепте тұрған адамның қылмыстық ниеті туралы немесе ол жасаған қылмыс туралы ақпарат алған кезде бұл туралы ішкі істер органының бастығына немесе оның орынбасарына баянатпен дереу баяндауға міндетті.

Қадағалау ісіне бас бостандығынан айыру орындарынан босату туралы анықтаманың, сот үкімдерінің көшірмелері тігіледі (олар болмаған жағдайда учаскелік инспектор түзеу мекемесіне сұрау салу жібереді), соттылықты тексеру туралы талап және есепке алынушыға тігіледі.

Байқау ісін бастағаннан кейін учаскелік инспектор облыстық мекенжай бюросына күзет карточкасын жібереді, ол адамның облыстан (республикадан) тыс жерге жаңа тұрғылықты жерге көшуі, бас бостандығынан айыруға сотталуы туралы хабарлама алған кезде не бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған күннен бастап үш жыл өткен соң алып қоюға жатады.

Есепке алынған адамның бақылау ісі, ол бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған күннен бастап үш жыл өткен соң, кейіннен есепке алынған бақылау карточкасына жүргізіле отырып тоқтатылады, ол есепке алынған адамдардың бақылау карточкаларын тіркеу журналында тіркеледі, бақылау карточкасы әліпбилік картотекаға орналастырылады.

Бақылау карточкасын құрудың негізділігін ішкі істер органының бастығы немесе оның қызмет жөніндегі орынбасары тексереді, бұл туралы карточкаға тиісті белгі қойылады.

Есепке алынған адамның жаңа тұрғылықты жерге көшкені туралы ПД-нің ақпараттық-техникалық қызметтері түзету парағымен хабардар етіледі, ал бақылау ісі мен ол тіркелуге тиіс ішкі істер органына жіберіледі. Есепке

алынған адамды жаңа мекенжай бойынша тіркеу туралы ПД-нің ақпараттық-техникалық қызметтері де түзету парағымен хабардар етіледі.

Ішкі істер органының материалдары бойынша әкімшілік қадағалау, егер олар жазасын өтегеннен кейін үш жыл ішінде ішкі істер органдарының ескертулеріне қарамастан, қоғамдық тәртіпті және басқа азаматтардың құқықтарын жүйелі түрде бұзса, өзге де құқық бұзушылықтар жасаса, «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 2-бабының «в» тармағында көрсетілген адамдарға қатысты белгіленеді.

Ішкі істер органдарының материалдары бойынша әкімшілік қадағалауды белгілеу үшін адамның жыл ішінде кемінде екі рет аталған бұзушылықтар үшін әкімшілік жазаға тартылуы міндетті шарт болып табылады. Соттылық белгілері бойынша формалды қадағалауға түсетін адамдардың құқық бұзушылықтар жасағаны туралы уақытылы ақпарат алу мақсатында учаскелік инспектор олардың тұрғылықты жері мен жұмыс орны бойынша мінез-құлқын кезең-кезеңімен бақылауға, айына кемінде бір рет құқық бұзушылардың анықтамалық картотекалары, ішкі істер органдарының арнаулы мекемелері мен кезекші бөлімдерінің материалдары бойынша тексеруге міндетті. Тексеру нәтижелері анықтамамен рәсімделеді, олар қадағалау ісіне тігіледі.

Егер соттылық белгілері бойынша заң қолданысына түсетін адам бір жыл ішінде қоғамдық тәртіпті, басқа азаматтардың құқықтарын екі рет бұзса немесе олар үшін әкімшілік жазалау шаралары қолданылған өзге де құқық бұзушылықтар жасаса және құқыққа қарсы өмір салтын жүргізуді жалғастырса, учаскелік инспектор ішкі істер органының бастығына оған әкімшілік қадағалау белгілеудің орындылығы туралы баянатпен баяндайды.

Баянатқа жол берілген құқық бұзушылықтар мен оған қолданылған жазалар туралы куәландыратын материалдар (әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалардың, адамды жауаптылыққа тарту туралы қаулылар мен үкімдердің расталған көшірмелері) қоса беріледі.

Ішкі істер органының бастығы ұсынылған материалдарды қарап, сотқа формалды қадағалауда болу тәртібінің бұзылғаны туралы куәландыратын материалдарды қоса бере отырып, осындай адамға әкімшілік қадағалау белгілеу қажеттігі туралы уәжді ұсыныс жібереді. Ұсыныста әкімшілік қадағалауды белгілеу негіздері, оның ұсынылып отырған қолданылу мерзімі және әкімшілік қадағалау туралы заңнамаға сәйкес шектеулер көрсетіледі.

Ішкі істер органдарының әкімшілік қадағалауына алынған бұрын сотталған адамдарды бақылау тәртібі

«Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Заңның 13-бабына сәйкес әкімшілік қадағалауды жүзеге асыру кезінде ішкі істер органдары қызметкерлері:

1) қадағаланушының жұмыс орны мен тұрғылықты жері бойынша оның мінез-құлқы туралы мәліметтерді азаматтардан және меншік нысанына қарамастан ұйымдардың әкімшілігінен сұратуға және алуға;

2) қадағаланушыны ішкі істер органдарына, учаскелік инспектордың қызметтік үй-жайына әңгімелесуге шақыруға, қажет болған жағдайда қадағаланушының туыстарының қатысуымен, олардың келісімімен осындай әңгімелесулер өткізуге міндетті;

3) қадағаланушыдан әкімшілік қадағалау қағидаларын орындауға байланысты мәселелер бойынша ауызша және жазбаша түсініктемелерді талап етуге құқылы;

4) қадағаланушының мінез-құлқын және оның белгіленген шектеулердің орындалуын қадағалау мақсатында оның тұрғын үйіне тәуліктің кез келген уақытында баруға міндетті. Бұл ретте заңдарда белгіленген жағдайлар мен тәртіптен басқа жағдайларда қарап-тексеру, тінту жүргізуге жол берілмейді.

Әкімшілік қадағалауды жүзеге асыру жөніндегі профилактикалық іс-шараларды жүргізуге көмек көрсету үшін қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтар тартылуы мүмкін.

Учаскелік инспектор тұрғылықты жері бойынша қадағаланушылармен әкімшілік қадағалаудан жалтару және құқық бұзушылық жасау жағдайларына жол бермеу жөнінде ескерту жұмыстарын жүргізуге міндетті. Мұндай адамның әкімшілік қадағалаудан жалтару ниеті туралы мәліметтер алған кезде ол ішкі істер органының бастығына сотқа өзіне шектеулерді өзгерту жөнінде ұсыныс жіберу туралы ұсыныс енгізеді.

Қадағаланушының қылмыс жасау ниеті туралы ақпарат келіп түскен кезде учаскелік инспектор оны болдырмауға дереу шаралар қабылдайды, бұл туралы ішкі істер органының бастығына баяндайды. Қадағаланушының мінез-құлқын және оның белгіленген шектеулерді сақтауын байқау мақсатында жүзеге асырылған оның тұрғын үйіне әрбір бару нәтижелері бойынша учаскелік инспектор немесе қадағаланушыны тұрғылықты жері бойынша тексерген полиция қызметкері ішкі істер органы бастығының нұсқауы бойынша бақылау парағына тиісті белгі қояды.

Қадағалауға алынған адамға тіркеу үшін ішкі істер органына келу түрінде шектеу белгіленген жағдайларда, ішкі істер органы бастығының нұсқауы бойынша мұндай тіркеуді қоғамдық қауіпсіздік бөлімшесінің учаскелік инспекторларды басқару жөніндегі қызметкері, учаскелік инспектор, ішкі істер органы бойынша кезекші жүзеге асырады, бұл туралы арнайы тіркеу парағында белгі жасалады.

Егер қадағаланушы ішкі істер органынан едәуір қашықтықта тұрса, онда оған учаскелік инспектордың қызметтік үй-жайына тіркелу үшін келу белгіленуі мүмкін. Қадағаланушылардың келуін тіркеу белгіленген шектеулерге сәйкес жүзеге асырылады және оның таңдаған тұрғылықты жері бойынша тұруын бақылау үшін, сондай-ақ профилактикалық сипаттағы әңгімелесулер жүргізу мақсатында пайдаланылады. Қадағаланушымен әңгімелесулер тоқсанына бір рет өткізіледі және анықтамамен рәсімделеді.

Әкімшілік қадағалау ережелерін және белгіленген шектеулерді бұзудың әрбір фактісі бойынша ішкі істер органының қызметкері тиісті материалдар жасайды, оларды қадағаланушының келуін қамтамасыз ете отырып, белгіленген тәртіппен сотқа жібереді.

Егер әкімшілік қадағалау қағидаларын және белгіленген шектеулерді қадағалаудағы адам қызмет көрсету аумағында тұрмайтын ішкі істер органының қызметкері бұзса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама шаралар қолдану үшін осы адамды әкімшілік қадағалауды жүзеге асыратын ішкі істер органына жіберіледі.

Қадағаланушы бір жыл ішінде қадағалау ережелерін немесе белгіленген шектеулерді бұзғаны үшін екі рет әкімшілік жауапкершілікке тартылған және осындай бұзушылықты қайта жасаған жағдайда (егер екінші бұзушылық үшін шаралар қолданылған сәттен бастап бір жыл өтпесе), онда учаскелік инспектор қадағаланушыны әкімшілік қадағалау ережелерін қасақана бұзғаны үшін қылмыстық жауапкершілікке тарту қажеттігі туралы дәлелді баянатпен ішкі істер органының бастығына ұсыныс енгізеді.

Қадағаланушының тұрақты тұратын жерінен ауданнан (қаладан) тыс шығуы туралы мәселелерді ішкі істер органының бастығы немесе оның орынбасары қадағаланушының жазбаша өтініші және әкімшілік қадағалауда болған кезеңде адамның мінез-құлқын сипаттайтын деректерді көрсете отырып, кету себебі туралы учаскелік инспектордың баянаты негізінде қарайды. Қабылданған шешім туралы өтінішке тиісті жазба жасалады.

Қадағалауға алынған адамға басқа елді мекенге уақытша баруға және онда бір тәуліктен астам уақыт болуға рұқсат берген кезде оған басқа елді мекенге шығуға рұқсат берілген күн, сапардың мақсаты мен болу мерзімі, қадағалауға алынған адамның жергілікті ішкі істер органында тіркелу, шақыру бойынша белгіленген уақытта ішкі істер органына келу, өзінің қайтып оралғаны туралы тұрақты тұратын жері бойынша қадағалауды жүзеге асыратын учаскелік инспекторды хабардар ету міндеттері көрсетілген бағыт парағы қолхатпен беріледі. Қадағаланушының кеткені туралы учаскелік инспектор өзі келуге тиіс қызмет көрсету аумағына ішкі істер органын жазбаша хабардар етеді.

Қадағаланушы басқа ішкі істер органының қызмет көрсету аумағына келген кезде қоғамдық қауіпсіздік бөлімшесінің қызметкері, ал ол болмаған кезде учаскелік инспектор немесе ішкі істер органы бойынша кезекші ішкі істер органының қызмет көрсету аумағына уақытша тұру үшін келген әкімшілік қадағалау және қадағаланушылардың істерін тіркеу журналының екінші бөліміне тіркейді, бір тәулік ішінде қызмет көрсету аумағында осы адам тұратын учаскелік инспекторға қадағаланушының келгені және кеткені туралы хабарлайды, бағыт парағына тиісті белгілер енгізеді, оларды ішкі істер органының мөрімен (мөртабанымен) куәландырады.

Учаскелік инспектор қадағаланушының уақытша тұру мерзімі ішінде оның мінез-құлқы мен өмір салтына бақылауды жүзеге асырады, оған әңгімелесу өткізу үшін келу күндерін белгілейді, қадағаланушының болу мерзімі аяқталғаннан кейін бағыт парағына оның уақытша тұратын жеріндегі мінез-құлқы туралы жазба енгізеді.

Қадағаланушы тұрақты тұрғылықты жеріне оралған кезде оған әкімшілік қадағалауды жүзеге асыратын учаскелік инспектор маршруттық

парақтағы жазбалармен танысады, онда осы адамның келгені туралы белгі жасайды және маршруттық паракты әкімшілік қадағалау ісіне тіркейді.

Әкімшілік қадағалауда тұрған адам тұрақты тұратын жерін ауыстырған кезде қадағалауды жүзеге асыратын учаскелік инспектор бұл туралы қадағаланушының жаңа тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органына хабарлайды. Қадағаланушының жаңа тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органы үш күн мерзімде сұрау салуға, ал бұрынғы тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органы сұрау салу бойынша осы адамға әкімшілік қадағалау ісін жіберуге міндетті. Әкімшілік қадағалау ісін жіберген ішкі істер органы қадағаланушының тұрақты тұратын жерін ауыстырғаны туралы облыстық мекенжай бюросын үш күн мерзімде жазбаша хабардар етеді.

Осыған ұқсас хабарламалар қадағаланушыны немесе «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңы қолданылатын соттылық белгілері бойынша бас бостандығынан айыруға сотталған кезде, сондай-ақ одан соттылығы өтелген немесе алынған жағдайларда мекенжай бюросына жіберіледі.

Қадағаланушы жаңа тұрғылықты жеріне келмеген кезде қадағаланушының бұрынғы тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органы оның болмау себептерін анықтау шараларын қабылдайды.

Қадағаланушы басқа елді мекенге тұрақты тұруға кеткен кезде оған бақылау парағы беріледі, онда кеткен күні, жаңа тұрғылықты жерінің мекенжайы және жаңа тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органына тіркеуге келу мерзімі көрсетіледі.

Қадағалауға алынған адам тұрғылықты жерін өз бетінше тастап кеткен немесе қадағалауға алынған адам әкімшілік қадағалаудан жалтару мақсатында бас бостандығынан айыру орындарынан босатылғаннан кейін таңдаған тұрғылықты жеріне белгіленген мерзімде келмеген жағдайларда ішкі істер органы қылмыстық іс қозғайды және Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген тәртіппен оны іздестіру шараларын қолданады.

Учаскесінде осындай адам тұруға тиіс немесе тұрған учаскелік инспектор оның тұрғылықты жері бойынша жоқ екені анықталған кезден бастап бес күн ішінде қадағаланушының тұрған жерін анықтауға шаралар қолданады. Анықталған жағдайда әкімшілік қадағалау қағидаларының бұзылуы туралы хаттама жасайды, оған түсініктемелер, басқа да материалдар қоса беріледі және ішкі істер органының бастығына немесе оның орынбасарына баяндайды.

Қылмыстардың аса қауіпті қайталануын жасаған адам белгіленген мерзімде таңдаған тұрғылықты жеріне келмеген жағдайда, учаскелік инспектор бес күн мерзімде бұл туралы ПО-на хабарлайды. Ішкі істер органының бастығы немесе оның орынбасары қылмыстық қудалауды жүзеге асыруға шаралар қолданады.

Түзеу мекемесінен босатылғаннан кейін таңдаған тұрғылықты жеріне келмеген қадағаланушы әкімшілік қадағалаудан жалтару мақсатында босату туралы анықтамада көрсетілген мерзімде анықталған жағдайда ішкі істер органы оған қатысты қылмыстық қудалауды қозғайды.

Әкімшілік қадағалау мерзімін ұзарту туралы мәселені шешу кезінде белгіленген шектеулер мен қадағалау ережелерін бұзу ғана емес, сондай-ақ қадағалауға алынған адам жол берген қоғамдық тәртіпті бұзу, ол үшін әкімшілік жазалау шараларына тартылған өзге де қасақана құқық бұзушылықтар жасау ескеріледі.

Бұл жағдайда ішкі істер органының бастығы сотқа әкімшілік қадағалау мерзімін ұзарту туралы ұсыныс жібереді. Судьяның әкімшілік қадағалау мерзімін ұзарту туралы қаулысы алынған күннен бастап үш күн мерзімде қадағаланушыға қол қойғызып хабарланады. Әкімшілік қадағалау «бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңының 14-бабында көрсетілген негіздер бойынша тоқтатылады. Егер қадағалаудағы адам бас бостандығынан айырумен байланысты емес жазалау шараларына сотталған болса, онда оның өмір салты мен мінез-құлқын қадағалау әділет органдарының қылмыстық-атқару инспекциясымен өзара іс-қимыл жасай отырып жүзеге асырылады.

Әкімшілік қадағалауды жүзеге асыратын ішкі істер органының қызметкері әкімшілік қадағалауды тоқтату туралы қаулы шығарады, оны ішкі істер органының бастығы бекітеді. Егер қадағаланушының мінез-құлқы мен өмір салты, жедел-анықтамалық есептер бойынша тексеру нәтижелерін қоса алғанда, оның түзелу жолына түскендігін айғақтаса, учаскелік инспектор қадағалауды мерзімінен бұрын тоқтату мүмкіндігі туралы ұсыныстарды ішкі істер органының бастығына баянатпен баяндайды. Баянатты қарау нәтижелері бойынша сотқа әкімшілік қадағалауды мерзімінен бұрын тоқтату туралы уәжді ұсыныс жіберіледі. Учаскелік инспектор қадағаланушыға қадағалауды тоқтату туралы қаулыны қол қойғызып хабарлайды, онымен қоғамдық тәртіпті сақтау қажеттілігі және құқық бұзушылық жасауға жол бермеу туралы әңгіме жүргізеді.

Өздеріне қатысты заңда белгіленген тәртіппен әкімшілік қадағалау тоқтатылған адамдар және соттылық белгілері бойынша заңның қолданысына түсетін адамдар бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған кезден бастап үш жыл өткен соң учаскелік инспекторлар картотекалық есепке қояды және олармен жеке профилактикалық жұмыс соттылығы жойылғанға не ол заңда белгіленген тәртіппен алынғанға дейін жүзеге асырылады.

«Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңының 14-бабының «а» және «б» тармақтарының негізінде қадағалауға алынған адамға қатысты тоқтатылған әкімшілік қадағалау «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңының 2-бабының «в» тармағы бойынша (ішкі істер органдарының материалдары бойынша, мұндай адамның қоғамдық тәртіпті және басқа азаматтардың құқықтарын бұзғанын, өзге де құқық бұзушылықтар жасалғанын куәландыратын), егер ол бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған кезде.

Әкімшілік қадағалау тоқтатылған кезде әкімшілік қадағалау ісі ішкі істер органының мұрағатына тапсырылады және істің мұқабасында

көрсетілген сақтау мерзімі өткеннен кейін белгіленген тәртіппен жойылады. Әкімшілік қадағалау ісін мұрағатта сақтаудың аяқталу уақыты соттылықты жою немесе алып тастау мерзімінің өтуімен айқындалады.

Әкімшілік қадағалауда тұрған адамдарды есепке алуды жүзеге асыру кезінде ішкі істер органдары қызметкері келесі негізгі функцияларды орындайды:

1) учаскелік инспекторлар қадағаланушылардың және бас бостандығынан айыру орындарынан босатылатын басқа да адамдардың келуіне, тіркелуіне бақылауды жүзеге асырады, негіздер болған кезде соттылық белгілері бойынша заңның қолданысына түсетін адамдарға әкімшілік қадағалау белгілеу үшін материалдар ресімдейді, қадағаланушыларға байланыстар схемасын толтырады және олардың әкімшілік қадағалау қағидалары мен олар белгілеген шектеулерді сақтауын бақылайды, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтарды әкімшілік қадағалауды жүзеге асыру жөніндегі іс-шараларға тартады,, қадағаланушылар және соттылық белгілері бойынша «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңының қолданысына жататын адамдар тарапынан құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу бойынша шаралар қабылдайды;

2) ішкі істер органдарының арнаулы мекемелері мен кезекші бөлімдерінің қызметкерлері әртүрлі құқық бұзушылықтары үшін жеткізілгендер мен ұсталғандардың, қадағаланушылардың және соттылық белгілері бойынша заң күшіне түсетін адамдардың арасынан анықтайды және бір тәулік ішінде осы адамдардың тұрғылықты жері бойынша ішкі істер органдарын олардың жол берген құқық бұзушылықтары туралы, оның ішінде әкімшілік қадағалаудан жалтарып жүрген қадағаланушыларды ұстау туралы хабардар етеді;

3) тергеу және анықтау қызметкерлері қадағаланушылармен немесе сотталғандығы белгілері бойынша заң қолданысына түсетін адамдармен жасалған қылмыстарды тергеу кезінде олардың қылмыс жасауына ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтайды және белгіленген тәртіппен әкімшілік қадағалауды белгілеу және жүзеге асыру жөніндегі жұмыста анықталған кемшіліктер бойынша ұсыныстар шығарады;

4) криминалдық полиция және есірткі бизнесіне қарсы күрес жөніндегі бөлімшелердің қызметкерлері қылмыстық байланыстарды, қадағаланушылардың және соттылық белгілері бойынша формалды қадағалауға жататын адамдардың ниеттерін анықтайды және олар жасаған қылмыстардың алдын алуға, жолын кесуге және оларды ашуға шаралар қабылдайды;

5) ПО бөлімшелерінің қызметкерлері бұрын сотталғандарға арналған деректер базасын қалыптастыруды, сондай-ақ қадағаланушыларға және соттылық белгілері бойынша заң қолданысына түсетін адамдарға олар тұрақты тұру орнына келген аумақтық ішкі істер органына уақытылы жіберуді қамтамасыз етеді.

Тұлғаларды есепке алу бойынша жұмыс нәтижелерін бағалау, әкімшілік қадағалауда тұрған адамдарды есепке алу жөніндегі жұмысты бағалау кезінде әкімшілік қадағалауда тұрған:

- бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау белгіленген және соттылықтың формалды белгілері бойынша ҚР «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Заңының қолданысына жататын адамдарды есепке алудың толықтығы, есепке қоюдың уақытылығы;

- соттылықтың формалды белгілері бойынша формалды қадағалауға жататын, қоғамдық тәртіпті және басқа азаматтардың құқықтарын бұзатын, өзге де құқық бұзушылықтар жасайтын адамдарға әкімшілік қадағалау орнату туралы сотқа ұсынымдардың уақытылы жіберілуі;

- қадағаланушылардың мінез-құлқы мен өмір салтын қадағалау, олардың әкімшілік қадағалаудың ережелері мен шектеулерін сақтауын бақылау жөніндегі жұмыстың жай-күйі;

- әкімшілік қадағалау ережелерін қасақана бұзғаны үшін қылмыстық іс қозғау үшін жиналған материалдың толықтығы;

- әкімшілік қадағалауда тұрған адамдар тұрақты тұратын жерін өзгерткен жағдайда оларды есепке алуды жүзеге асыру бойынша ішкі істер органдарының жұмысындағы сабақтастықты қамтамасыз ету;

- бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған кезде өздері таңдаған тұрғылықты жеріне келмеген, сондай-ақ әкімшілік қадағалаудан жалтару мақсатында тұрақты тұрғылықты жерін өз еркімен тастап кеткен қадағаланушыларды іздестіру жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру;

- әкімшілік қадағалауда тұрған адамдарды есепке алуды жүзеге асыру кезінде заңдылықты қатаң сақтау.

Әкімшілік қадағалау тоқтатылғаннан кейін учаскелік инспектор (мұндай адам бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған күннен бастап үш жыл мерзім аяқталғанға дейін) оның мінез-құлқына және өмір салтына бақылауды жүзеге асыруды, басқа да профилактикалық ықпал ету шараларын қабылдауды жалғастырады.

«А және б» тармақтарының негізінде қадағалауға алынған адамға қатысты тоқтатылған әкімшілік қадағалау, егер ол бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған кезден бастап үш жыл өтпесе, «в» тармағы бойынша (ішкі істер органдарының мұндай адамның қоғамдық тәртіпті және басқа азаматтардың құқықтарын бұзғаны, өзге де құқық бұзушылықтар жасағаны туралы куәландыратын материалдары бойынша) қайтадан белгіленуі мүмкін.

Әкімшілік қадағалау тоқтатылған кезде әкімшілік қадағалау ісі ішкі істер органының мұрағатына тапсырылады және істің мұқабасында көрсетілген сақтау мерзімі өткеннен кейін белгіленген тәртіппен жойылады. Әкімшілік қадағалау ісін мұрағатта сақтаудың аяқталу уақыты соттылықты жою немесе алып тастау мерзімінің өтуімен айқындалады.

Әкімшілік қадағалау туралы іс бойынша іс жүргізу кезінде келесі құжаттар көзделеді:

1. Істегі құжаттардың тізімдемесі.
2. Бас бостандығынан айыру орындарынан босату туралы анықтаманың көшірмесі.
3. Қадағаланушының байланыс схемасы.
4. ҚСЖАЕА – деректері бойынша есепте тұрғанды арнайы тексеру талабы.
5. Аудандық (қалалық) сот үкімінің көшірмесі (үкімнен үзінді).
6. Паспорт аппаратының баянаты.
7. Ішкі істер органдарының бастамасы бойынша әкімшілік қадағалауды белгілеу үшін негіз болған материалдар.
8. Әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы ұсынымның көшірмесі.
9. Әкімшілік қадағалауды белгілеу туралы сот қаулысы.
10. Қадағаланушыға шектеу қою туралы сот қаулысы.
11. Күзет карточкаларының көшірмелері.
12. Әкімшілік қадағалау ережелерін бұзу туралы хаттамалардың көшірмелері.
13. Қадағаланушыны әкімшілік жауаптылыққа тарту туралы сот қаулысы.
14. Әкімшілік қадағалау мерзімін ұзарту (шектеулерді өзгерту) туралы ұсынымдардың көшірмелері.
15. Әкімшілік қадағалау мерзімін ұзарту (шектеулерді өзгерту) туралы сот қаулысы.
16. Қадағаланушының әкімшілік қадағалау ережелерін және белгіленген шектеулерді сақтауын бақылау парағы.
17. Тіркеу парағы.
18. Қадағаланушымен әңгімелесуді өткізу туралы анықтамалар.
19. Маршруттық және бақылау парақтарының түбіршектері, маршруттық және бақылау парақтары.
20. Ішкі істер органдарына, мекенжай бюросына жіберілетін хабарламалардың (түзету парақтарының) көшірмелері.
21. Әкімшілік қадағалауды белгілеу және жүзеге асыру үшін маңызы бар басқа да материалдар.
22. Әкімшілік қадағалауды тоқтату туралы ұсынымның көшірмесі.
23. Әкімшілік қадағалауды тоқтату туралы қаулы.

Қорытынды

Осы жұмыста полиция, қылмыстық-атқару қызметкерлері мен жұртшылықпен өзара іс-қимыл жасай отырып жүзеге асыратын жеке-профилактикалық әсерлер мазмұнының нысаны бойынша да, қызмет нысаны бойынша да әртүрлі болатыны негізделген. Бұл ретте олар алдын алатын адамдар тарапынан қылмыстар мен құқық бұзушылықтардың алдын алуға, және заңда көрсетілген ережелерін құрметтеуге және сақтауға бағытталған.

Полицияда профилактикалық есепте тұрған адамдар бұрын сотталған адамдар ретінде, оның ішінде қоғамнан оқшаулауға байланысты емес жазалау шараларына, жедел-ізвестіру профилактикасының әдістерін пайдалана отырып, учаскелік полиция инспекторы ғана емес, жедел қызметкерлер де сауатты профилактикалық қызметін жүзеге асырады.

Қылмыстар мен құқық бұзушылықтардың алдын алу бойынша шараларын жүргізу кезінде қызметкер осы жұмыстарының заңдылық, сабақтастық, күрделілік және саралау принциптерін дәйекті сақтау арқылы мүмкін болатындығын есте ұстауы керек.

Профилактикалық адамдардың заңсыз мінез-құлқын жеңуге айтарлықтай үлес жеке тұлғаны дұрыс түсінуге, мінез-құлықты болжауға әкелуі мүмкін. Учаскелік полиция инспекторларының құқық бұзушылықтарды болдырмау жөніндегі қызметінде құқықтық және тәрбиелік сипаттағы шаралар жүйесін білдіретін профилактикалық жұмыс маңызды орын алады. Алдын алудың құрамдас бөлігін азаматтарды құқықтық тәрбиелеуге, олардың сенімін, заңға құрметін қалыптастыруға бағытталған шаралар құрайды.

Мұнда сендіру әдісі мен мәжбүрлеу әдісінің дұрыс үйлесімі қажет. Тәжірибе көрсеткендей, полицияның учаскелік инспекторлары оң нәтижелерге қол жеткізеді, олар алдын алатын адамдармен жеке профилактикалық жұмысына аса назар аударады.

Қайталама қылмыстың негізгі себептері бас бостандығынан айырудан босатылған адамдардың әлеуметтік және тұрмыстық тәртіпсіздігі болғандықтан. Егер бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамды еңбекке және тұрмыстық орналастыру проблемаларын шешпесе, онда бұл профилактикаланатын адам қылмыстық жолмен өмір сүру үшін қаражат ала бастауы үшін құнарлы орта болып табылады, ал бұл міндетті түрде ҚР-да рецидивтік құқық бұзушылықтардың өсуіне алып келеді дегенді білдіреді.

Қылмысқа және құқық бұзушылыққа қарсы күрестегі кешенді тәсіл құқық қорғау органдары қызметінің басқа да қоғамдық құрылымдармен өзара іс-қимылын және үйлестірілуін одан әрі күшейтумен, күрестің озық тәжірибесін зерделеумен және таратумен, жұртшылықты барынша тартумен, халық арасында насихатты кеңейтумен, осы жан-жақты қызметтің барлығына тиісті материалдық-техникалық және қаржылық қолдау көрсетумен қамтамасыз етіледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылғы 30 тамыз
2. Ішкі істер органдары туралы. 2014 жылғы 23 сәуірдегі ҚР Заңы.
3. 15.07.96 жылғы «бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңы.
4. Әкімшілік қадағалау туралы заңнаманы қолданудың сот практикасы туралы. Юридическая газета Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2005 жылғы 20 маусымдағы N 3 2005 жылғы 5 тамыздағы N 143 Нормативтік қаулысы
5. Әкімшілік қадағалаудағы адамдарды есепке алу қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2005 жылғы 11 ақпандағы N 97 бұйрығы. // "Юридическая газета" 2005 жылғы 4 қарашадағы N 204-205 (938-939)
6. М. Жаманбаев, Д.С. Нұрсейітов, С. В. Корнейчук учаскелік полиция инспекторына ұсынымдар жинағы. Қостанай, 2004.
7. Мырзабеков Ж.С. учаскелік полиция инспекторлары жүзеге асыратын жеке-профилактикалық әсерлер. Оқу-әдістемелік құрал. Қостанай-2000.
8. Крючков А.В. "учаскелік полиция инспекторларының есепке алынған адамдарды бақылау жөніндегі жұмысы". М-1988ж.
9. Курченко В. Н. әкімшілік қадағалау ережелерін қасақана бұзғаны үшін жауапкершілік: дәріс.- Сведловск, 1987.
10. Бекетов О. И. әкімшілік қадағалау. Оқу құралы, Омбы-1985.
11. А. З. Ибраев, С.В. Корнейчук рецидивті құқық бұзушылықтардың алдын алу. Учебно-практическое пособие. Қостанай, 2003.

Тақырып № 7. «Ішкі істер органдарындағы мәжбүрлеуді қолдану»

Жоспар

Кіріспе

1. Әкімшілік мәжбүрлеу мемлекеттік басқарудың негізгі әдісі ретінде.
2. Әкімшілік мәжбүрлеудің жіктелуі.
3. ПО қызметіндегі әкімшілік мәжбүрлеу.

Қорытынды

Пайдаланылған әдебиеттер

Кіріспе

Қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының әрбір сатысы мемлекеттік мекемелердің (мемлекеттік биліктің), құқық жүйесінің, басқару әдістерінің, т.б. қалыптасуының негізін құрайды. Сөйтіп, объективті заңдылықтар біздің алға қоятын мақсаттарымызды да, сондай-ақ осы мақсаттарға қол жеткізу үшін қоғамдық қатынастарға ықпал ететін қолда бар мүмкіндіктерді де, олардың ішінде тәсілдер мен құралдарды, яғни әдістерді айқындайды.

Мемлекеттің ісін басқару, атқарушы билікті іске асыру, тәртіп пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету адамдардың сана-сезімі мен мінез-құлқына мақсаткерлік ықпал жасаудың әсерлі тәсілдерінің көмегімен жүзеге асырылады. Қазіргі кезеңде мұндай әдістер ретінде мемлекеттік басқарудың екі әмбебап әдісі – *сендіру* мен *мәжбүрлеу* танылады.

Қазіргі кездегі қоғамның сендіру мен мәжбүрлеу проблемасы – экономикалық, саяси, әлеуметтік, рухани және құқықтық процестерді әлеуметтік (мемлекеттік және мемлекеттік емес) басқару әдістерінің проблемасы, бұл адамдар арасындағы өзара қарым-қатынастарын реттеу әдістерінің мәселесі.

Сендіру мен *мәжбүрлеу* мемлекеттік басқарудың әдістері ретінде – әлеуметтік құбылыстар, өйткені олар өзінің көрінісін нақты қоғамдық қатынастар қатысушыларының арасындағы байланыстардың сипатынан табады. Бұл әдістер, мемлекеттің (басқару органының, лауазымды адамның) адамдардың сана-сезімі мен мінез-құлқына ұйымдастырушылық ықпал жасау тәсілдерінің жүйесі бола отырып, түгелдей қоғамның, кез келген мемлекеттік бірлестіктің, кез келген басқару процесінің қалыпты қызмет атқаруының қажетті шарты болып табылады.

1. Әкімшілік мәжбүрлеу мемлекеттік басқарудың негізгі әдісі ретінде

Әкімшілік құқықтық әдістер ішінде еріксіз сипаттағы құралдар бар, олардың көмегі арқылы, атқарушы билік органдары реттейтін қоғамдық қатынастарға реттелген ықпал етуді қамтамасыз етеді.

Қажетті деңгейде басқарылатындардың мінез-құлықтарын еріксіз түрде қамтамасыз ету үшін қолданылатын шаралардың жиынтығын мемлекет белгілейді, оның жиынтығын *әкімшілік көндіру* институты құрайды.

Әкімшілік мәжбүрлеуге келесі сипаттар тән, ол, ең алдымен, өзіндік

мақсат емес, мемлекеттік көндірудің бір түрі бола отырып, әкімшілік мәжбүрлеу мемлекеттік басқару аясында құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету мен қорғаудың қажет құралы ретінде қолданылады, яғни *жазалау функциясын орындайды*.

Бірақ оның мәні, осымен шектелмейді. Әкімшілік еріксіз шаралар құқық қорғау мақсаты мен бірге басқа да функцияларды орындайды, яғни, құқық бұзушылық жасағаны үшін жазалау (тәртіптік және әкімшілік) ретінде ғана емес және олардың алдын алу, ескерту, сондай-ақ жолын кесуге қолданылады. Бұл келесіні білдіреді, оларды қолдану әкімшілік-құқықтық нормалардың санкциясын жүзеге асырудың құралы деп түсіну қажет. *Олар қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздігін қамтамасыз етеді*.

Әкімшілік мәжбүрлеу кең мағынада әкімшілік-құқықтық нормаларда көрсетілген мінез-құлық ережелерін орындауында қамтамасыз етуге шақырылғандығында, оны еріксіз шаралар деп атаудың өзі, оларды соттан тыс тәртіпте қолдану сипаттының куәсі, яғни оларды соттың қарауынсыз, өз қызмет процестерінде нақты жүзеге асырып, пайдалану, белгіленген атқарушы органдардың (лауазымды адамдардың) өкілеттігіне жатқызылған (мысалы *ПО әкімшілік процесстегі уәкілеттегі ӘҚБтК-тің 685-бабы*). Бірақ ҚР Заңдарында белгіленген жағдайларды әкімшілік мәжбүрлеудің жекелеген шараларын соттар қолданады. Ол әкімшілік құқық бұзушықтарды жасағандарға әкімшілік жазаның аса қатаң түрін салумен байланысты (мысалы: әкімшілік қамауға алу).

Әкімшілік мәжбүрлеуге келесілер тән:

1. Әкімшілік мәжбүрлеу, мемлекеттік басқару аясындағы қоғамдық қатынастарға қолсұғушылықтан қорғаудың кепілдігі және құралы ретінде болады. Ол, құқық бұзушылықтың алдын алу және жолын кесу, құқық бұзушылықтарды әкімшілік жауаптылыққа тарту, кінәлілерді жазалау, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында қолданылады.

2. Заң және заңнан туындайтын әкімшілік-құқықтық нормаларда көзделген еріксіз шараларды биліктік өкілеттікке ие атқарушы органдар (лауазымды адамдар) соттан тыс қолдануы.

3. Еріксіз шараларды барлық атқарушы органдар (лауазымды адамдар) қолданбайды, тек әкімшілік билікті жүзеге асыруға арнайы өкілеттік иелеріне қолданады.

4. Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары барлық әкімшілік-құқықтық нормаларды сақтауды қамтамасыз ету мақсатында қолданбайды, тек мемлекеттік басқару аясында шекарасы жоқ ведомстволық, жалпы міндетті мінез-құлықты реттеуге қолданады. Мысалы, жол қауіпсіздігі ережелері, санитарлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және т.б.

5. Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары әкімшілік құқықтық нормаларда көзделген реттер бойынша, мемлекеттік басқару аясында құқық қорғаушының функцияларды жүзеге асыруға өкілеттенген атқарушы органдар (лауазымды адамдар) қолданады.

Әкімшілік мәжбүрлеу басқару әдісі ретінде, адамдардың санасы мен

мінез-құлқына психикалық, материалдық немесе күш көрсету түрінде әсер етуінде.

Психикалық мәжбүрлеу: ерікке, эмоцияға әсер етеді, яғни, жеке тұлғаның психикасын, оның еркін қалыптыстырады, және де жеке тұлғаға қолайсыз зардаптарды тудыру мүмкіндігіне қарай, қандай да болмасын әсер ету шараларын қолдану қауіпін туғыза отырып, қажетті қоғамдық мінез-құлыққа мойындату болып саналады.

Психикалық мәжбүрлеуге мыналар жатады; мысалы, ішкі істер органдарының қызметкерінің құқыққа қарсы мінез-құлыққа жол берілмейтіндігі туралы ресми талабы, белгіленген нысанда әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны туралы ескерту және т.б.

Материалдық мәжбүрлеу: жеке тұлғаның, лауазымды адамның және заңды тұлғаның ақшалай сомалары мен мүлкі арқылы мінез-құлқына әсер ету. Ол, мүлікті иеленуге, пайдалануға және қолдануға белгілі бір шектеулер қоюда; мүлікке иеленген адамды материалдық игіліктерден айыру; құқық бұзушыдан ақшалай соманы, яғни салынған әкімшілік жазаны, айыппұлды өндіріп алу.

Күш көрсету түріндегі мәжбүрлеу шараларын құқыққа қарсы мінез-құлықтың жолын кесе отырып, жеке тұлғаның әрекет бостандығын шектеуінде. *Мысалы,* ішкі істер органдарының қызметкері, әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамды, ұстау арқылы, заңда белгіленген мерзім ішінде жүріп-тұру бостандығын шектейді; құқық бұзушыға арнайы құралдарды, күш жұмсау мен атыс қаруын қолдану арқылы құқыққа қарсы әрекетінің жолы кесіледі.

Басқарушылық қызметте қолданылатын әкімшілік мәжбүрлеу, жеке тұлғаға күш көрсету түріндегі қадір-қасиет немесе оның мәртебесін кемітуді мақсат етпейді. Бірақ, ол үрей туғызушылық және жазалаушылық қасиеттерден кем емес. Әкімшілік мәжбүрлеу шараларын құқық бұзушы мен қатар, құқық бұзушылық жасамаған адамдарға (құқық бұзушылықты ескерту) табиғи апаттар, індеттер мен жұқпалы аурулардан келетін қоғамға қауіпті зардаптарды ескерту мақсатында қолданады.

2. Әкімшілік мәжбүрлеудің жіктелуі.

Қолдану, құқықтық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету әдістерін, пайда болатын құқықтық қатынастардың ерекшеліктерінің мақсатарына және әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолдану ерекшеліктеріне байланысты, *әкімшілік мәжбүрлеу шаралары төрт топқа бөлінеді.*

Сөйтіп, әкімшілік мәжбүрлеу мақсаты тағайындауына байланысты келесілерге бөлінеді:

- әкімшілік ескерту шаралары;
- әкімшілік бұлтартпау шаралары;
- әкімшілік жауапкершілік шаралары.

Еріксіз сипаттағы әкімшілік ескерту шаралары мемлекеттік басқару аясында болуы мүмкін және қоғамдық қауіпсіздік режиміне зиянды, басқа да құқық бұзушылықтарды ескерту сипатында қолданады. Мысалы, олар табиғи

зілзалаларды, жайсыз жағдайларды, азаматтардың денсаулығы және өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету, кәсіпорын және мекеменің жұмыс жағдайларын қалыпты болуына байланысты қолданады. Осы шаралардың айқын профилактикалық сипатына қарай, бұндай шаралар еріксіз түрде, яғни құзыретті атқару органдары (лауазымды адамдар) заңды-биліктік өкілеттіктерін жүзеге асыру процесінде қолданады.

Әкімшілік – ескерту шаралары құқық бұзушылықпен байланысты емес. Олар, оның алдын алады және әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кінәлі адамдарға бағытталған басқа да көндіру шараларын қолдануға мүмкіндігін туғызады.

Әкімшілік ескерту шаралары көп түрлі, олар әртүрлі қоғамдық өмірдің аумақтарында, әртүрлі бақылау, қадағалау сипатындағы құзыретті иеленген субъектілермен қолданылады.

Әкімшілік ескерту шараларының түрлеріне мыналар жатады:

- бақылау және қадағалау тексерістері;
- адамның жеке басын тексеру және оның қолындағы заттарды тексеру;
- жұқпалы аурулар, індеттердің алдын алу және карантин енгізу;
- қоғамдық қауіпсіздікке қатер төнген жағдайда транспорт және жаяу жүргізушілердің қозғалысын тоқтату;
- адамдардың және қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындарының санитарлық жағдайын куәландыру;
- мүлікті реквизициялау дүлей апаттар, авариялар, жұқпалы аурулар, індеттер және төтенше сипаттағы өзге де жағдайлар болған реттегі қоғам мүддесі үшін мемлекеттік билік және басқару органдарының шешімі бойынша заң құжаттарында белгіленген тәртіп пен жағдайларда меншік иесіне, мүліктің құны төлене отырып алынуы;
- мемлекеттік шекара учаскелерін жабу т.б.

Осы аталған және басқа да шараларды қолдану заңмен өте қатаң реттелінеді.

Мысалы, ҚР Президентінің заң күші бар «ҚР ішкі істер органдары туралы» 2014 ж. 23 сәуірде қабылданған заңы бойынша, ішкі істер органдарының қызметкерлері:

- адамдардың ішімдік, есірткі және психотроптық заттарды қолданғандығы белгіленген тәртіппен куәландыруға немесе оны жүргізу үшін оларды медициналық мекемелерге жеткізуге;
- өзге мүмкіндіктер болмағанда меншік нысанына қарамастан көлік құралдарын пайдалануға;
- бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды қадағалауға;
- азаматтардың тұрғын және басқа жайларына кедергісіз кіруге;
- азаматтардың жекелеген учаскелер мен аумақтарына кіруді шектеуге немесе оған тыйым салуға;

- карантиндік шаралар жүрген кезде, сондай-ақ құрамында есірткі бар жабайы өсімдіктер жаппай өсетін, балықтың құнды тұқымдарын уылдырық шашатын жерлеріне, ұлттық парктердің, мемлекеттік парктер мен

заказниктерінде бақылау-өткізу пункттерін орнату және т.б.

Әкімшілік бұлтартпау шаралары. Әкімшілік бұлтартпау шараларының тағайындалуы оның заңға қарсы әрекеттерді доғару және олардың зиянды зардаптарын болдыртпау мақсатында қолдануында. Оларды көптеген және әртүрлі атқарушы органдар (лауазымды адамдар) қолданады.

Сонымен бірге, қаралып отырған шаралар тек қана құқық бұзушылықтың жолын кесуге ғана емес, сонымен бірге, 16 жасқа толмаған адамдардың қоғамға қауіпті және есі дұрыс еместердің әрекеттері үшін қолданылады.

Бұлтартпау шараларын қолдану, құқыққа қарсы және басқа да қауіпті әрекеттердің жолын кесумен байланысты. Кейбір жағдайларда қылмыстың жолын кесудің бірден бір тиімді мүмкіншілігі болып саналады (мысалы, қаруды қолдану).

Мәжбүрлеу шаралары қоғам, мемлекет мүддесі үшін, сонымен қатар құқық бұзушының мүддесі үшін де қолданылады.

Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары көп түрлі, құқық бұзушылықтан бастап, қару қолдануға дейін. Өздерінің мағынасы бойынша психикалық шара (мәжбүрлеу шаралары құралдарын қолдану), материалдық немесе күш жұмсау арқылы әсер ету, оның ішінде психикалық құралдар (су атқыштар) мен қаруды қолдану арқылы, құқық бұзушының әрі құқық бұзушылықты жалғастыру мүмкіндігінен айырып, құқықтық міндеттерді орындауға мәжбүрлейді.

Құқық актілердегі мәжбүрлеудің құралдары мен әдістерінің тізімі шектеулі болып саналады. Қиын жағдайларда, құқыққа қарсы әрекеттердің жолын кесу үшін заңдарда көрсетілмеген құралдар мен әдістерді қолдануға болады.

Мысалы, әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолдану, пайдаланудың негізі мен тәртібі заңдармен анықталады.

Әкімшілік мәжбүрлеу шараларымен әсер ету мақсатын сипатына және объектісіне қарай, мына түрлерге болуға болады:

- құқық бұзушыға қолданылатын;
- мүліктік сипаттағы;
- психикалық сипаттағы;
- санитарлық-эпидемиологиялық сипаттағы;
- қаржы-кредиттік сипаттағы.

Құқық бұзушыға қолданылатын бұлтартпау шараларына келесілер жатады:

- заңға қарсы әрекеттерге тыйым салу, талап қою;
- нақты күш көрсету ықпалын жасау;
- арнайы құралдарды қолдану;
- адамды әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау үшін әкімшілік ұстау;
- қару-жарақты қолдану;
- айналасындағыларға қауіпті аурулармен ауратындарды еріксіз түрде емдеуге жіберу;

- қоғамдық орындарда адманың қадір-қасиеті мен қоғамдық имандылықты қорлайтындай масаң күйде жүрген не айналадағыларға немесе өзіне зиян келтіруі мүмкін, ал тұрғын үйде болып, қоғамдық тәртіпті бұзған адамдарды – олармен бірге тұратын азаматтардың арыздары бойынша арнаулы медицина мекемелеріне не ішкі істер органдарының кезекші бөлімдеріне жеткізуге және оларда айыққынға дейін ұстауға;

- инфекциялық аурулармен ауыратындарды жұмыстарынан уақытша аластату және т.б.

Осы аталған шаралар да заңмен қатаң реттеледі. Мысалы, ҚР Президентінің заң күші бар «ҚР ішкі істер органдары туралы» заңына байланысты ішкі істер органдарының қызметкерлері әкімшілік бұлтартпау шараларын қолдануға құқылы.

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің азаматтардың құқықтарын уақытша шектейтін іс-әрекеттері «Заң атымен» деген сөздерді айта отырып жасалады. Кез келген адам мұндай жағдайда белсенді іс-әрекетті тоқтатып, ішкі істер органдары қызметкерлерінің талаптарына сөзсіз бағынуға және оның қызметтік міндеттерін орындаумен байланысты нұсқауларын орындауға міндетті.

Техникалық сипаттағы бұлтартпау шаралары. Бұл шаралар жеке және заңды тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, қауіптілігі жоғары оқуы бар құралдарды пайдалануға тыйым салу (мысалы, транспорт құрамын), адамдардың денсаулығына, өміріне, жеке және қоғамдық қауіпсіздікке қауіп төндіру мүмкіндігі бар техникалық нормалар мен ережелердің бұзылуы мен жұмыс істеп жатқан кәсіпорын, мекеме және ұйымдардың жұмысын тоқтату.

Санитарлық-эпидемиологиялық сипаттағы бұлтартпау шаралары. Бұл шаралар санитарлық заңдарды бұзудың жолын кесуге бағытталған.

Қаржы-кредиттік сипаттағы бұлтартпау шаралары, осы қоғамдық қатынас саласындағы құқық бұзушылықтардың жолын кесуге және қаржылық тәртіпті қамтамасыз етуге бағытталған.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қамтамасыз ету шаралары.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу, оны жасауға сезіктінің жеке басын анықтау, әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде жасау мүмкін болмағанда, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау, істің уақытылы және дұрыс қаралуы мен іс жөнінде қабылданған қаулының орындалуын қамтамасыз ету мақсатында уәкілетті лауазымды адам өз өкілеттігі шегінде жеке адамға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ететін келесі шараларды қолдануға құқылы:

- 1) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалатын жерге жеткізу;
- 2) жеке адамды әкімшілік түрде ұстау;
- 3) алып келу;
- 3-1) жүріп-тұру еркіндігін алдын ала шектеу;
- 4) жеке тексеріп шығу және көлік құралын, шағын көлемді кемені және заттарды тексеріп шығу;

5) құжаттар мен заттарды алып қою;

6) көлік құралын немесе шағын көлемді кемені жүргізуден шеттету және оның алкогольмен, есірткімен, уытқұмарлықпен масаю күйін куәландыру;

7) көлік құралын немесе шағын көлемді кемені ұстау.

Заңды тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ететін мынадай шаралар қолданылуы мүмкін:

1) заңды тұлғаға тиесілі үй-жайларды, аумақтарды, сондағы тауарларды, көлік құралдарын және өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарап шығу;

2) заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды алып қою;

3) заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу.

Лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын заңсыз қолданудан келтірген зиян үшін жауап береді.

Жеткізу (786-бап).

1. Құқық бұзушылықтың жолын кесу, құқық бұзушының жеке басын анықтау, сондай-ақ хаттаманың жасалуы міндетті болып, оларды әкімшілік құқық бұзушылық анықталған жерде жасау мүмкін болмаған кезде, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау не қорғау нұсқамасын шығару мақсатында жеке тұлғаны, заңды тұлғаның өкілін, лауазымды адамды, ал осы баптың 1), 3), 4), 5) және 7) тармақшаларында көзделген жағдайларда көлік құралын және құқық бұзушылық жасаудың басқа да құралдарын:

1) көлік құралдарын пайдалану қағидаларын, жол жүрісі тәртібі мен қауіпсіздігін қорғау жөніндегі қағидаларды, көліктегі жүктердің сақталуын қамтамасыз етуге бағытталған қағидаларды, өрт қауіпсіздігі қағидаларын, көліктегі санитариялық-гигиеналық және санитариялық эпидемияға қарсы қағидаларды бұзушылықтар жасалған кезде – егер оның жеке басын куәландыратын құжаттары және ол туралы қажетті деректерді хабарлайтын куәлар жоқ болса, сондай-ақ егер оның көлік құралына қажетті құжаттары болмаса, осыған уәкілеттік берілген тұлға ішкі істер органына (полицияға);

2) орман тәртібін бұзушылықтар немесе аң аулау қағидаларын, балық аулау және балық қорын қорғау қағидаларын бұзу және Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы заңнамасын басқа да бұзушылықтар жасалған кезде – мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдарының, сондай-ақ уәкілетті орган мен жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдарының жұмыскерлері, жануарлар дүниесінің қорғалуына, өсімін молайту мен пайдаланылуына мемлекеттік және ведомстволық бақылауды жүзеге асыратын басқа да органдардың лауазымды адамдары, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың лауазымды адамдары, ішкі істер органдарының (полицияның) қызметкерлері ішкі істер органдарына (полицияға) немесе жергілікті басқару органына;

- 3) қорғалатын объектілерге, басқа да бөтен мүлікке қолсұғушылықпен байланысты әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде – әскерилендірілген күзет жұмыскерлері әскерилендірілген күзеттің қызметтік үй-жайына немесе ішкі істер органына (полицияға);
- 4) Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекара режимін, шекара режимін және кедендік режимді, Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді бұзушылықтар, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметі әскери қызметшісінің, өзге де әскерлер, әскери құралымдар әскери қызметшілерінің, ішкі істер органдары (полиция) қызметкерінің заңды өкіміне немесе талабына қаскөйлікпен бағынбаушылық жасалған кезде – әскери қызметші, ішкі істер органдарының (полиция) қызметкері немесе Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасын күзету жөніндегі міндеттерді атқаратын басқа жеке тұлға бөлімшеге, әскери бөлімге, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметіне, ішкі істер органына (полицияға), жергілікті басқару органына;
- 5) кәсіпкерлік қызмет, сауда және қаржы, салық салу, кеден ісі саласындағы құқық бұзушылықтар жасалған кезде – экономикалық тергеу қызметі қызметкерлері;
- 6) белгіленген басқару тәртібіне және мемлекеттік билік институттарына қол сұғатын құқық бұзушылықтар, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасалған кезде – сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет қызметкерлері;
- 7) күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі күзет іс-шараларын жүргізу кезінде құқық бұзушылықтар жасалған кезде – Қазақстан Республикасы мемлекеттік күзет қызметінің қызметкерлері;
- 8) өзге де әкімшілік құқық бұзушылық жасалған кезде прокурордың тиісті тапсырмалары немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасауға уәкілеттік берілген лауазымды адамдар тарапынан өтініш болған кезде – ішкі істер органдарының қызметкерлері ішкі істер органына (полицияға) немесе өзге де мемлекеттік органға жеткізуді, яғни мәжбүрлеп келтіруді жүзеге асырады.

2. Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында, аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында құқық бұзушылықтар жасалған кезде, жеке басын сол жерде анықтау мүмкін емес тәртіп бұзушы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында, аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында заңсыз қызметті жүзеге асыру үшін пайдаланылатын, тиесілігі қарап-тексеру кезінде анықталуы мүмкін емес кемелер мен әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдары құқық бұзушылықтың жолын кесу үшін, сондай-ақ тәртіп бұзушының жеке басын және ұстап алынған кемелердің, құқық бұзушылық жасау құралдарының тиесілігін анықтау және әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау үшін Қазақстан Республикасының портына (шетел кемелері – шетел кемелерінің келіп кіруіне ашық Қазақстан Республикасы порттарының біріне) жеткізілуге жатады.

3. Жеткізу мүмкіндігінше қысқа мерзімде жүргізілуге тиіс.

4. Жеткізу туралы хаттама жасалады не әкімшілік құқық бұзушылық немесе әкімшілік ұстап алу туралы хаттамаға тиісті жазба жазылады.

Адамды әкімшілік жауаптылыққа тарту үшін көзделген мерзімде оны жеткізуді жүзеге асыру мүмкін болмаған кезде, өтініш беруші органның (лауазымды адамның) атына жеткізудің жүргізілмеу себептері көрсетіліп, жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында хабарлама жіберіледі.

Әкімшілік ұстап алу (787-бап).

Әкімшілік ұстап алуды, яғни құқық бұзушылықтың жолын кесу немесе іс жүргізуді қамтамасыз ету мақсатында жеке тұлғаның, заңды тұлға өкілінің, лауазымды адамның жеке бас бостандығын қысқаша мерзімге шектеуді:

1) Осы Кодекстің 685-бабына сәйкес бұл жөніндегі істерді ішкі істер органдары (полиция) қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не осы Кодекстің 804-бабы бірінші бөлігінің 1) тармақшасына сәйкес бұл жөніндегі істер бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде – ішкі істер органдары;

2) төтенше жағдай режимі бұзылған кезде және төтенше жағдай кезінде құқықтық тәртіпті бұзуға итермелейтін іс-әрекеттер кезінде – төтенше жағдай жарияланған жердің комендатурасы мен әскери патрульдер;

3) терроризмге қарсы операцияның құқықтық режимі бұзылған немесе терроризмге қарсы операцияның жариялануына байланысты белгіленген талаптар орындалмаған кезде – терроризмге қарсы операцияға белгіленген құзыреті шегінде қатысатын лауазымды адамдар;

4) Осы Кодекстің 726-бабының үшінші бөлігіне сәйкес Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің лауазымды адамдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не осы Кодекстің 804-бабы бірінші бөлігінің 44) тармақшасына сәйкес бұл жөніндегі істер бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде – осы қызметтің лауазымды адамдары;

5) күзетілетін объектілерге, басқа да бөтен мүлікке қолсұғушылықпен байланысты құқық бұзушылықтар жасалған кезде – күзетілетін объект орналасқан жердегі аға әскери қызметші, ішкі істер органдарының, арнаулы мемлекеттік органдардың қызметкері, әскерилендірілген күзеттің лауазымды адамы;

6) Қазақстан Республикасының орман заңнамасы, Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы заңнамасы саласында құқық бұзушылықтар жасалған кезде – мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдары, сондай-ақ уәкілетті орган мен жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдары;

7) көлік бақылау органдары сақталуын бақылауды жүзеге асыратын қағидалар бұзылған кезде – осы органдар;

8) осы Кодекстің 727-бабына сәйкес бұл жөніндегі істерді әскери полиция органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не осы Кодекстің 804-бабы бірінші бөлігінің 4) тармақшасына сәйкес бұл жөніндегі істер бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде – әскери полицияның лауазымды адамдары;

9) табиғат қорғау заңнамасы бұзылған кезде – қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау органдары;

10) кәсіпкерлік қызмет, сауда және қаржы, салық салу, кеден ісі салаларында құқық бұзушылықтар жасалған кезде әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істердің ведомстволық бағыныстылығына сәйкес – мемлекеттік кіріс органдарының лауазымды адамдары;

11) алып тасталды - ҚР 06.04.2016 № 484-V Заңымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі);

12) Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында, аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында рұқсат етілген қызметті регламенттейтін лицензия шарттарының бұзылуына, ресурстық немесе теңізде ғылыми зерттеулерді жүргізу қағидаларының бұзылуына, қалдықтар мен басқа да материалдарды көму қағидаларының бұзылуына, Қазақстан Республикасының континенттік қайраңын, аумақтық суларын (теңізін) және ішкі суларын қорғау органдары лауазымды адамдарының кемені тоқтату туралы заңды талаптарының орындалмауына немесе оның жүзеге асырылуына кедергі келтіруге байланысты континенттік қайраңда, аумақтық суларда (теңізде) және ішкі суларда әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде – мемлекеттік тау-кен қадағалау органдарының, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің, геология және жер қойнауын пайдалану жөніндегі уәкілетті органның, қоршаған ортаны және табиғи ресурстарды қорғау жөніндегі органдардың, балық аулау жөніндегі республикалық органның лауазымды адамдары;

14) егер құқық бұзушылық күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі күзет іс-шараларын жүргізу кезінде жасалса – Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметінің лауазымды адамдары;

14-1) ветеринария саласындағы, өсімдіктер карантині жөніндегі уәкілетті органдар сақталуын бақылау мен қадағалауды жүзеге асыратын қағидалар, талаптар бұзылған кезде – осы органдардың лауазымды адамдары; өсімдіктерді қорғау саласындағы уәкілетті орган сақталуын бақылауды жүзеге асыратын қағидалар, талаптар бұзылған кезде – осы органның лауазымды адамдары;

15) сот отырысы кезінде залда, сондай-ақ атқарушылық құжаттарды мәжбүрлеп орындату барысында құқыққа қарсы әрекеттерді тоқтату туралы талаптар орындалмаған кезде – сот приставтары жүргізе алады.

Әкімшілік ұстап алудың тәртібі (788-бап).

Әкімшілік ұстау жөнінде хаттама жасалады, онда жасалған күні, уақыты және орны; хаттама жасаған адамның лауазымы, аты-жөні; ұсталған адамның кім екені туралы мәліметтер; ұсталған уақыты, орны және негізі

көрсетіледі. Хаттамаға оны жасаған лауазымды адам мен ұсталған адам қол қояды, ұсталған адам хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда бұл туралы хаттамада жазылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ұсталған адамның өтініші бойынша оның қайда екендігі туралы туыстары, жұмыс немесе оқу орнының әкімшілігі, сондай-ақ қорғаушысы хабардар етіледі. Кәмелетке толмаған адамның ұсталуы туралы оның ата-анасына немесе олардың орнындағы адамдарға міндетті түрде хабарланады.

Әкімшілік ұстап алу осы ӘҚБ туралы Кодекстің 789-бабында көрсетілген мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті уақыт ішінде жүзеге асырылады және үш сағаттан ұзақ болмауы керек.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік шекарасының режимін, кеден режимін немесе Қазақстан Республикасының кеден шекарасы арқылы өту бекетіндегі режимді бұзғаны туралы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының континенттік қайраңындағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адам - қажет болған жағдайларда жеке басын анықтау үшін және құқық бұзушылықтың мән-жайын анықтау үшін бұл туралы ұсталған кезден бастап жиырма төрт сағат ішінде прокурорға жазбаша хабарланып, қырық сегіз сағатқа дейін ұсталуы мүмкін. Төтенше жағдай жарияланған жерде коменданттық сағат енгізілуіне байланысты белгіленген тәртіпті бұзуға жол берген адамдарды ішкі істер органдарының қызметкерлері (полиция) немесе әскери сақшылар коменданттық сағат аяқталғанға дейін, ал қолдарында құжаттары жоқтарды - олардың кім екенін анықтағанға дейін, бірақ қырық сегіз сағаттан аспайтын уақытқа ұстай алады.

Әкімшілік айып шараларының бірі ретінде әкімшілік қамауға алынатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу қозғалған адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралғанға дейін, бірақ қырық сегіз сағаттан аспайтын уақытқа әкімшілік ұстауға тартылуы мүмкін.

Әкімшілік ұстау мерзімі (789-бап).

Әкімшілік ұстау мерзімі осы Кодекстің 789-бабына сәйкес жеке адам жеткізілген кезден, ал мас адамға, - медицина қызметкері оны айықты деп куәландырған уақыттан бастап есептеледі.

Мерзімді есептеу (789-бап). Кодексте белгіленген мерзімдер сағатпен, тәулікпен, айлармен және жылдармен есептеледі.

Мерзімді есептеу кезінде мерзім басталатын сағат пен тәулік есепке алынбайды. Бұл ереженің ұстау кезіндегі мерзімді есептеуге қатысы жоқ.

Мерзімді есептеу кезінде оған жұмыстан тыс уақыт та қосылады.

Мерзім тәулікпен есептелген кезде мерзім алғашқы тәуліктің нөл сағатынан кейін есептеліп, мерзімнің соңғы тәулігінің жиырма төрт сағатында аяқталады.

Мерзім айлармен немесе жылдармен есептелген кезде мерзім соңғы айдың тиісті күнінде аяқталады, ал егер бұл айда тиісті күн жоқ болса, мерзім осы айдың соңғы күні аяқталады. Әкімшілік ұстау мен әкімшілік қамауға алу кезінде мерзімді есептеу жағдайларын қоспағанда, егер мерзімнің аяқталуы жұмыс істемейтін (демалыс, мереке) күнге тура келсе, онда одан кейінгі

бірінші жұмыс күні мерзімнің соңғы күні болып есептеледі.

Әкімшілік ұстауға тартылған адамдар арнайы осыған бөлінген, санитария талаптарына сәйкес келетін және оларды өз еркімен тастап кету мүмкіндігін болдырмайтын үй-жайларда ұсталады.

Әкімшілік ұстауға тартылған адамдарды ұстаудың талаптарын, ондай адамдарды тамақтандыру нормасы мен оларға медициналық қызмет көрсету тәртібін атқарушы билік органдары белгілейді.

Өздеріне қатысты әкімшілік ұстау қолданылған кәмелетке толмағандар ересек адамдардан бөлек ұсталады.

Алып келуді Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі белгілеген тәртіппен әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарап жатқан соттың, органның (лауазымды адамның) ұйғарымы негізінде ішкі істер органы (полиция) жүргізеді.

(791-бап). Адамның жеке басын тексеру, оның қолындағы заттарды тексеру қажет болған жағдайларда әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдарын не оның тікелей объектілерін табу мақсатында жүргізіледі.

Жеке басын тексеруді осы Кодекстің 787-бабында тізіп келтірілген лауазымды адамдар жүргізеді.

Жеке басын тексеруді тексерілушімен бір жыныстағы адам және осы жыныстас екі куәгердің қатысуымен жүргізе алады.

Жеке адамның қолындағы заттарды (қол жүгін, теңдеме жүкті, аң және балық аулау құралдарын, олжалаған өнімі мен өзге де заттарды) тексеріп қарауды, яғни олардың құрылғылық тұтастығын бұзбай жүзеге асырылатын тексеруді осы Кодекстің 787-бабында тізіп келтірілген, оған уәкілетті лауазымды адамдар осы заттарды меншіктенуші немесе иеленуші адамның қатысуымен және екі куәгердің қатысуымен жүргізеді.

Жеке адамның қолында айналасындағылардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіру үшін пайдаланылуы мүмкін қару немесе өзге заттар бар деуге негіз болған ерекше жағдайларда жеке басын тексеру, заттарын тексеру бұл туралы жиырма төрт сағат ішінде прокурорға хабарланып, куәларсыз жүргізілуі мүмкін.

Қажет болған жағдайларда фотоға және киноға түсіру, бейнежазба жүргізіледі, заттай дәлелдемелерді көрсетудің белгіленген өзге де әдістері қолданылады.

Адамның жеке басын тексеру, оның қолындағы заттарды тексеру жөнінде хаттама жасалады. Адамның жеке басын тексеру жөніндегі хаттаманың көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамға, оның заңды өкіліне тапсырылады. Хаттамада оның жасалған күні мен орны, хаттаманы жасаған адамның лауазымы, аты-жөні, жеке басы тексерілген адам, заттардың түрі, саны, өзге де тақылеттестік белгілері туралы, соның ішінде қарудың түрпаты, маркасы, үлгісі, калибрі, сериясы, нөмірі, белгілері, оқ-дәрілер саны және түрі, арнайы жедел іздестіру шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдар және ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдары туралы мәліметтер көрсетіледі.

Тексеру хаттамасында фото және кино түсірілімінің, бейнежазбаның,

құжаттарды көрсетудің өзге де әдістерінің қолданылғаны туралы жазба жасалады. Фото- және кино түсірілімдерін, бейнежазбаны, заттай дәлелдемелерді көрсетудің өзге де белгіленген құралдарын қолданып, тексеру жүргізу кезінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса тіркеледі.

Адамның жеке басын тексеру, заттарды тексеру хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, жеке басы тексерілген адам, тексерілген заттар иесі, куәгерлер қол қояды. Жеке басы тексерілген адам, тексерілген заттар иесі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, хаттамаға тиісті жазба жасалады.

792-бап. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді жете тексеру.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдарын не оның тікелей объектілерін табу мақсатында жүргізіледі.

Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеруді, яғни құрылғылық тұтастығын бұзбай жүзеге асырылатын тексеруді екі куәгердің қатысуымен уәкілдік берілген осы Кодекстің 787-бабында тізіп келтірілген лауазымды адамдар жүргізеді.

Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру оларды иеленуші адамдардың қатысуымен жүргізіледі. Кейінге қалдыруға болмайтын жағдайларда, оларға иесінің қатысуынсыз-ақ тексеру жүргізілуі мүмкін.

Қажет болған жағдайларда көлік құралдары мен шағын көлемді кемелерді тексеру кезінде анықталған заттарды көрсету мақсатында фотоға, киноға түсіріліп, бейнежазба жасалады.

Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру туралы хаттама жасалады. Бұл хаттаманың көшірмесі тексерілген көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді иеленуші адамға, оның заңды өкіліне тапсырылады.

Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру хаттамасында оның жасалған күні мен орны, хаттама жасаған адамның лауазымы, аты-жөні, тексерілген көлік құралын, шағын көлемді кемені иеленуші адамның жеке басы туралы мәліметтер, көлік құралының, шағын көлемді кеменің тұрпаты, маркасы, үлгісі, мемлекеттік тіркеу нөмірі, өзге де тақылестестік белгілері туралы мәліметтер көрсетіледі.

Тексеру хаттамасында фото- және кино түсірілімдері, бейнежазба, құжаттарды көрсетудің белгіленген өзге де әдістері қолданылғаны туралы жазба жасалады. Фото- және кино түсірілімдерін, бейнежазба, заттай дәлелдемелерді көрсетудің белгіленген өзге де құралдарын қолданып, тексеру жүргізу кезінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса тіркеледі.

Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адам, тексеру жүргізілген көлік құралының, шағын көлемді кеменің иесі, куәгерлер қол қояды. Өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адам, тексеру жүргізілген көлік құралының, шағын көлемді кеменің иесі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Құқық бұзушылық жасалған жерде не Кодекстің 787-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану кезінде табылған құқық бұзушылық құралы немесе

объектілері болып табылатын құжаттар мен заттарды алып қоюды іс жүргізуді қамтамасыз етудің тиісті шараларын қолдануға уәкілетті лауазымды адамдар екі куәгердің қатысуымен жүзеге асырады.

Заттар мен құжаттарды алып қою туралы хаттама жасалып, оның көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамға немесе оның заңды өкіліне тапсырылады, не әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Құжаттар мен заттарды алып қою туралы хаттамада (әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада) алып қойылған құжаттардың түрі мен реквизиттері, алып қойылған заттардың түрі, саны, өзге де тақылеттестік белгілері туралы, соның ішінде алып қойылған қарудың тұрпаты, маркасы, үлгісі, калибрі, сериясы, нөмірі, өзге де тақылеттестік белгілері, оқ-дәрілердің саны мен түрі, арнаулы жедел іздестіру шараларын өткізуге арналған арнаулы техникалық құралдар және ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдары туралы мәліметтер болады.

Хаттамаға оны жасаған лауазымды адам, тиісті құжаттары мен заттары алып қойылған адам, куәгерлер қол қояды. Өзінен тиісті құжаттары мен заттары алып қойылған адам хаттамаға қол қоядан бас тартқан жағдайда хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Алып қойылған заттар мен құжаттар әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралғанға дейін алып қоюды жүргізген лауазымды адам белгілейтін орындарда тиісті атқарушы билік органы белгілейтін тәртіппен сақталады.

Алып қойылған атыс қаруы мен өзге де қару, сондай-ақ оқ-дәрілер, арнаулы жедел іздестіру шараларын өткізуге арналған арнайы техникалық құралдар және ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдары Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі белгілейтін тәртіппен сақталады.

Іс қаралғаннан кейін шығарылған қаулыға сәйкес алып қойылған құжаттар мен заттар олардың иесіне қайтарылады немесе тәркіленеді, немесе сатылады, немесе сақталады, немесе белгіленген тәртіппен жойылады.

Алып қойылған орден, медаль, Қазақстан Республикасының, қазақ КСР-інің, КСРО-ның және басқа да мемлекеттердің құрметті атағының омырауға тағатын белгісі олардың заңды иесіне қайтарылады, ал егер ол белгісіз болса, Қазақстан Республикасы Президентінің әкімшілігіне жіберіледі.

(792-бап). Көлік құралын, шағын көлемді кемені жүргізетін жүргізуші, кеме жүргізуші, ол мас күйде деуге жеткілікті негіздер болса, көлік құралын, шағын көлемді кемені жүргізуден шеттетіліп, мас күйін куәландыруға жатады.

Көлік құралын, шағын көлемді кемені жүргізуден шеттетуді, мас күйін куәландыруды және медициналық куәландыруға жіберуді, тиісінше, жол полициясы, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің және шағын көлемді кемелер жөніндегі мемлекеттік инспекцияның көлік құралын жүргізуші адам құқық бұзушылық жасаған жағдайда - әскери автомобиль полициясының лауазымды адамдары жүргізеді. Жол полициясының

лауазымды адамдарымен қатар мас күйде деуге жеткілікті негіздер бар жүргізушіні көлік құралын жүргізуден шеттетуге полицияның учаскелік инспекторларының, одан басқа бұл жағдайда тәртіп бұзушылық фактісін құжатпен бекітуге және жүргізуші мен көлік құралын таяу жердегі ішкі істер органына жеткізу жөнінде шаралар қолдануға міндетті ішкі істер органдарының басқа да қызметкерлерінің құқығы бар.

Мас күйін куәландыруға жіберу, мас күйін куәландыру және оның нәтижелерін ресімдеу Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен жүргізіледі. Жүргізуші, кеме жүргізуші куәландыру нәтижелерімен келіспеген жағдайда ол медициналық куәландыруға медициналық мекемеге жіберіледі.

Көлік құралын, шағын көлемді кемені жүргізуден шеттету туралы, сондай-ақ мас күйін куәландыруға жіберу туралы әкімшілік құқық бұзушылық хаттамасында белгі жасалады.

Көлік құралын, шағын көлемді кемені жүргізуден шеттету, мас күйін медициналық куәландыруға жіберу туралы хаттамада жүргізуден шеттету, куәландыруға жіберу күні, уақыты, орны, негіздері, хаттама жасаған адамның лауазымы, аты-жөні, көлік құралының, шағын көлемді кеменің тұрпаты, маркасы, үлгісі, мемлекеттік тіркеу нөмірі, өзге де тақылеттестік белгілері, жүргізуден шеттетілген, куәландыруға жіберілген жүргізушінің, кеме жүргізушінің жеке басы туралы мәліметтер көрсетіледі.

Көлік құралын, шағын көлемді кемені жүргізуден шеттету, мас күйін куәландыруға жіберу туралы хаттамаға оны жасаған лауазымды адам, сондай-ақ жүргізуден шеттетілген, куәландыруға жіберілген жүргізуші, кеме жүргізуші қол қояды. Жүргізуші, кеме жүргізуші хаттамаға қол қояудан бас тартқан жағдайда хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Мас күйін куәландыру актісі тиісті хаттамаға қоса тіркеледі.

Аталған тәртіп бұзу жасалған жағдайда осы баптың екінші бөлігінде аталған уәкілетті лауазымды адам көлік құралын, шағын көлемді кемені ұстау себептері жойылғанға дейін көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді ұстауға құқылы.

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, Шағын көлемді кемелер жөніндегі мемлекеттік инспекцияның көлік құралын жүргізуші адам әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жағдайда көлік құралын, шағын көлемді кемені ұстауды жол полициясының, әскери автомобиль полициясының лауазымды адамдары жүргізеді.

Көлік құралын, шағын көлемді кемені ұстау, мемлекеттік тіркеу нөмірі белгісін алып қою туралы белгіленген нысандағы акт жасалып, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға қоса тіркеледі.

Ұсталған көлік құралын, шағын көлемді кемені сақтау Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен жүргізіледі.

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды тексеру. (798-бап). Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды тексеруді осы Кодекстің 798-бабына сәйкес заңды

тұлғалардың әкімшілік құқық бұзушылығы туралы хаттамалар жасауға уәкілетті лауазымды адамдар жүргізеді.

Тексеру заңды тұлға өкілінің және екі куәгердің қатысуымен жүргізіледі.

Тексеру жүргізілгені туралы хаттама жасалады. Хаттаманың көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан заңды тұлғаның өкіліне тапсырылады.

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды тексеру хаттамасында оның жасалған күні мен орны, хаттама жасаған адамның лауазымы, аты-жөні, тиісті заңды тұлға туралы, сондай-ақ оның заңды өкілі не өзге қызметкері туралы мәліметтер, тексерілген аумақтар мен үй-жайлар, тауарлар мен басқа да заттардың түрлері, саны, өзге де тақылеттестік белгілері, құжаттардың түрлері мен реквизиттері туралы мәліметтер көрсетіледі.

Тексеру хаттамасында оны жүргізу барысында фото және кино түсірілімдері, бейнежазбалар, құжаттарды көрсетудің өзге де белгіленген әдістері қолданылғаны туралы жазба жасалады. Фото, кино түсірілімдерінің, бейнежазбаларды, заттай дәлелдемелерді көрсетудің өзге де белгіленген құралдарын қолдану нәтижесінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса тіркеледі.

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды тексеру хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, тиісті заңды тұлға болып табылатын ұйымның заңды өкілі, кейінге қалдыруға болмайтын жағдайларда ұйымның өзге қызметкері, сондай-ақ куәгерлер қол қояды. Аталған заңды тұлғаның заңды өкілі немесе өзге қызметкері хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде не заңды тұлғаға тиесілі аумақтарға, үй-жайларға, көлік құралдарына, тауарларға, өзге де мүлікке тексеру жүргізу кезінде табылған әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы немесе оның тікелей объектісі болған, заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды, тауарларды, өзге де мүлікті, заттарды алып қояды осы Кодекстің 787-бабында аталған лауазымды адамдар жүзеге асырады. Заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды, тауарларды, өзге де мүлікті алып қояды, сондай-ақ оларды сақтауды ресімдеу белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары қолданылған адам аталған шаралар қолданылғаннан бастап он күн ішінде жоғары тұрған органға (жоғары тұрған лауазымды адамға) немесе сотқа шағым бере алады.

Өзіне қатысты іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары қолданылған адамның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету үшін қажетті тиісті хаттамалар мен материалдардың көшірмелері жеке адамның немесе заңды тұлғаның заңды өкілінің талабы бойынша оған дереу тапсырылады.

Шағым жазбаша нысанда беріледі және бес күн мерзімде қаралуға тиіс.

Шағым қарау нәтижелері бойынша шағымды қанағаттандыру туралы

не оны қанағаттандырудан бас тарту туралы ұйғарым қабылданады.

Жоғары тұрған органға (жоғары тұрған лауазымды адамға) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдануға шағым беру аталған шараларды қолдануға сотқа қайталап шағым беру үшін кедергі болмайды.

Ұйғарымның көшірмесі жеке адамға немесе заңды тұлғаның заңды өкіліне дереу тапсырылады, ал бұл адамдар болмаған жағдайда оларға ұйғарым шығарылған күннен бастап бір тәулік ішінде жіберіледі.

Лауазымды адамдардың заңсыз іс-әрекеттерінен келтірілген зиянның заңдарда белгіленген ережелерге сәйкес орны толтырылуға тиіс.

Әкімшілік жаза шаралары ретінде ішкі істер органдары ескерту мен әкімшілік айыппұлды қолданады. Оларды қолдану тәртібі әкімшілік құқық бұзушылық заңымен реттеледі.

3. ПО қызметіндегі мәжбүрлеу

Ішкі істер органдарына жүктелген міндеттерді орындау үшін әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолдануға құқық беріледі, олар қоғамдық қатынастарды құқыққа қарсы қолсұғушылықтан қорғау үшін пайдаланады. Ішкі істер органдары жеке тұлғаның құқықтары мен бостандықтарын, азаматтардың, органдар, кәсіпорын, мекеме және ұйымдардың заңды мүдделеріне ешкімнің тиіспеушілігін қорғай отырып, ішкі істер органдарын сендіру шараларына әсер етпегендерге, құқық бұзушыларды құқық нормаларын сақтауға көндіру және құқық тәртібіне еріксіз түрде бағынуды қамтамасыз ету үшін мәжбүрлеу шараларын қолдануға құқылы. Әкімшілік мәжбүрлеу шаралары құқық бұзушылықтың алдын алу мақсатында немесе табиғи зардаптар, індеттер және басқа да төтенше жағдайларды ескерту мақсатында, құқық бұзушылық жасамаған адамдарға қолдануы мүмкін.

Ішкі істер органдары мен оның қызметкерлерінің әкімшілік мәжбүрлеу шараларын қолдану мен пайдалану құзыреттері заңмен және басқа да нормативтік актілермен бекітілген, оның ішінде ҚР Президентінің «ҚР ішкі істер органдары туралы» заң күші бар Жарлығымен, ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі, «Жекелеген қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау жасау туралы» ҚР Заңы және т.б.

Мәжбүрлеу шараларының кең көлемін қолдануға полицияның өкілеттігі бар. Қоғамдық тәртіпті сақтау мен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және басқа да функцияларды жүзеге асыра отырып, полиция қызметкерлері, кідірттірмей заңға сәйкес, құқық бұзушылықты болдырмау және жолын кесуге, кінәлілерді жауаптылыққа тарту үшін шаралар қолданады. Керсінше, кешеуілдету азаматтардың жеке және мүліктік қауіпсіздігіне қауіп төндірілуіне, қоғамдық тәртіпке, қоғам мен мемлекет мүдделеріне зиян келтіруі мүмкін.

Айталық, ұсақ бұзақылық немесе қоғамдық тәртіпті басқаша бұзу әрекеттерін жасаушыларға, полиция қызметкері кідірттірмей сендіру және мәжбүрлеу шараларын қолдануға міндетті. Тежеуіші бұзылған көлік құралын немесе белгіленген тәртіпке байланысты қару-жаракты сақтамағандарды

анықтаған полиция қызметкерлері, мүдделі адамдардың келісімін тоспай-ақ немесе қандай да болмаса органның рұқсатын алмай-ақ, оларды жою үшін шаралар қолданады.

Полиция және оның қызметкерлері:

- Әкімшілік ескерту;
- Әкімшілік бұлтартпау;
- Әкімшілік құқық бұзушылық іс жүргізуді қамтамасыз ету;
- Әкімшілік жаза шараларын қолданады.

Әкімшілік ескерту шараларына келесілер жатады:

- көлік құралдарын техникалық байқау, адамның қолындағы заттар және көлік құралын, шағын көлемді кемені және заттарды тексеріп шығу;

- азаматтардың жекелеген учаскелер мен аумақтарға кіруін шектеуге немесе оған тыйым салуға қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында, сондай-ақ жедел іздестіру шаралары мен тергеу іс әрекеттерін жүргізген кезде оларды белгілі бір орынды босатуға міндеттеу;

- қылмыс пен әкімшілік құқық бұзушылық жасаған деп сезіктелген жағдайда азаматтардың жеке басын куәландыратын құжаттарды, сондай-ақ орындалуын бақылау ішкі істер органдарына жүктелген бекітілген ережелердің сақталуын тексеруге қажетті басқа құжаттарды тексеруге;

- азаматтарды іс жүргізудегі материалдар мен қылмыстық істер бойынша ішкі істер органдарына шақыруға, олардан түсініктемелер, құжаттар, олардың көшірмелерін алуға, жауап алуға, сондай-ақ шақырғанда келуден дәлелді себепсіз жалтарған адамдарды мәжбүрлеп алып келуге;

- өзге мүмкіндіктер болмағанда меншік нысанына қарамастан (дипломатиялық иммунитеті бар шет мемлекеттер өкілдіктері мен халықаралық ұйымдардың басқа) жазатайым оқиғалар, дүлей апаттар болған жерлерге бару және жедел медициналық көмекке мұқтаж азаматтарды емдеу мекемелеріне жеткізу үшін, сондай-ақ кідіртуге болмайтын өзге де жағдайларда, иелеріне залал келтірілген жағдайда оны өтей отырып, көлік құралдарын пайдалануға;

- азаматтардың қауіпсіздігіне қатер төндіретін қылмыс жасаған, әкімшілік құқық бұзған деп сезіктелген адамдардың ізіне түскен кезде, не ол жерде қылмыс, әкімшілік құқық бұзушылық жасалады немесе жасалуда, жазатайым оқиға болды деп санау үшін жеткілікті мәліметтер болса, сондай-ақ дүлей апаттар, күйреулер, авариялар, эпидемиялар, эпизоотиялар және жаппай тәртіпсіздіктер кезінде азаматтардың жеке басының қауіпсіздігі мен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін азаматтардың тұрғын және басқа жайларына, оларға тиесілі жер учаскелеріне, аумаққа және үй-жайларға (дипломаиятық иммунитеті бар шет мемлекеттер өкілдіктері мен халықаралық ұйымдардан басқа) кедергісіз кіруге және оларды тексеруге хақылы. Азаматтарға тиесілі тұрғын және басқа жайларға басып кірген жағдайлар жайында осыған уәкілдік берілген ішкі істер органдары жиырма төрт сағаттың ішінде прокурорды хабардар етуге міндетті;

- жол қозғалысы қауіпсіздігіне, сондай-ақ көшелер мен жолдарды салуға және қалпына келтіруге қатысты ережелердің, нормативтер мен

стандарттардың, көлік құралдарының конструкциялары мен жүргізушілер даярлау жөніндегі оқу бағдарламаларының төндіретін көлік құралдарының пайдалануына тыйым салуға; ұйымдардың көлік құралдарының оларды пайдалануды жалғастыру жол қауіпсіздігіне қатер төнгізсе, ұйғарымдар орындалғанға дейін, желіге шығарылуын тоқтата тұруға;

- әуе кемелері ұшуының, сондай-ақ жолаушылар пойыздарының, теңіз және өзен кемелерінің қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында авиажолаушыларды, пойыздардың, теңіз және өзен кемелерінің жолаушыларын және олардың теңдеме жүктерін тексеруді, оның ішінде үстеме тексеруді жүзеге асыруға; заңда белгіленген тәртіппен қаруды, оқ-дәрілердің, есірткілерді және алып жүруге тыйым салынған өзге де заттар мен нәрселерді алу;

- өзге де мемлекеттік органдармен бірлесіп, меншік нысанына қарамастан ұйымдардың, азаматтардың табиғат қорғау және малдәрігерлік заңдардың талаптарын, санитарлық нормалар мен ережелерді орындауын, ұйымдардың табиғат қорғау, санитариялық-эпидемиологиялық және эпизоотияға қарсы шаралар жүргізуін бақылауға; ұйымдар әкімшілігі өкілдерінің қатысуымен бұл талаптардың орындалуына тексеріс жүргізуге; қоршаған ортаға қауіп төндіретін тәртіп бұзушылықтар, індеттер мен эпизоотиялар пайда болған кезде ұйымдардың, жекелеген өндірістер мен учаскелердің жұмысын ішінара немесе толық тоқтата тұруға;

- көлік құралдарының жүріс бөліктерін жауып тастауға; көшелер мен жолдарда көліктің және жаяу адамдардың қозғалысын, сондай-ақ оларда жүргізіліп жатқан барлық жұмыстарды уақытша шектеуге немесе оларға тыйым салуға.

Ішкі істер органдары қолданатын әкімшілік бұлтартпау шараларына келесілер жатады:

- азаматтардан қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті сақтауды талап етуге, құқыққа қарсы іс-қимылдар мен ішкі істер органдарының өкілеттігін жүзеге асыруға кедергі келтіретін әрекеттерді тоқтатуды талап етуге құқығы бар. Бұл талаптар орындалмаған жағдайларда тиісті мәжбүрлеу шараларын қолдануға;

- құқық бұзған әскери қызметшілерді ұстау және оларды әскери коменданттарға, әскери бөлімдердің командирлеріне немесе әскери комиссарларға беру;

- заңдарда көзделген жағдайларда белгілі тұрғылықты орны, құжаттары жоқ адамдарды олардың жеке басын куәландыру және кейіннен тиісті органдар мен мекемелерге (көші-қон, медицина, әлеуметтік және өзге де) беру мақсатында прокурордың санкциясымен отыз тәулікке дейінгі мерзімге ұстауға және қабылдау-бөлу орындарында отырғызуға;

- адамдардың ішімдік, есірткі және психотроптық заттарды қолданғандығын белгіленген тәртіппен куәландыруға немесе оны жүргізу үшін оларды медициналық мекемелерге жіберуге не жеткізуге;

- жергілікті атқарушы немесе басқа өкілетті мемлекеттік орган өкілінің ұйғаруымен, жиналысты, митингті, демонстрацияны, шеруді, пикетті, оны

ұйымдастырушыларды аталған шараларды өткізу тәртібі туралы заң талаптарын сақтамаған жағдайда, тоқтату жөнінде қажетті шаралар қолдануға;

- заңдарда белгіленген тәртіппен және реттерде көлік құралдарын тоқтатуға және жүргізушілердің оларды пайдалануға және жүргізуге құқық беретін құжаттарын, жүктер мен оларды тасымалдауға құқық беретін құжаттарын тексеруге; мас адамдарды, көлік құралдарын жүргізуге немесе пайдалануға құқық беретін құжаттары жоқ адамдарды, сондай-ақ заңдарда көзделген басқа да жағдайларда, көлік құралын жүргізуден шеттетуге; заңдарда көзделген негіздер бойынша көлік құралдарын ұстауға және ішкі істер министрлігі белгілейтін мәжбүрлеу тәртібімен оларды жергілікті атқарушы органдардың шешімімен жасалған арнаулы алаңдарға немесе тұрақтарға уақытша сақтау үшін жеткізу.

Әкімшілік бұлтартпау шарасының арнайы түріне ішкі істер органдарының атыс қаруын, арнайы құралдар мен күш қолдануы жатады.

Атыс қаруы, арнайы құралдар және күш қоғамдық қауіпті әрекеттерге тыйым салу, құқық бұзушылық пен нақты ахуал ескеріле отырып, оларды жасаған адамдарды ұстау және ішкі істер органдарына жеткізу мақсатында қолданылады.

Арнайы құралдар мен күш қолдану.

Ішкі істер органдарының қызметкерлері күш пен арнайы құралдарды, соның ішінде күрестің жауынгерлік тәсілдерін, қол кісендерін, резина таяқты, көзден жас ағызатын заттарды, назарды басқа жаққа аударатын жарық-дыбыс құрылғыларын, үй-жайларды ашуға, көлікті мәжбүрлеп тоқтатуға арналған құрылғыларды, суатқыштарды, қызмет жануарларын, бронды машиналар мен тізбесін Үкімет белгілейтін басқа да арнайы және көлік құралдарын:

1) азаматтарға, ішкі істер органдарының қызметкерлері мен қоғамдық тәртіпті қорғау, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қылмысқа қарсы күрес жөніндегі қызметтік немесе қоғамдық борышын өтеп жүрген басқа адамдарға жасалған шабуылды тойтару үшін;

2) кепілге алынған адамдарды босату, жаппай тәртіпсіздіктер мен және қоғамдық тәртіпті топтасып бұзуды тыю үшін;

3) азаматтарға, ұйымдарға және мемлекеттік органдарға тиесілі үйлерге, үй-жайларға, ғимараттарға, көлік құралдарына, жер учаскелеріне жасалған шабуылды тойтару үшін, сол сияқты басып алудан босату үшін;

4) егер құқық бұзушылар ішкі істер органдарының қызметкерлеріне, қоғамдық тәртіпті қорғау, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөнінде өздеріне жүктелген міндеттерді атқарып жүрген басқа да адамдарға бағынбаса немесе қарсылық көрсетсе, оларды ұстау, ішкі істер органдарына жеткізу үшін, ұсталған, әкімшілік қамауға алынған адамдарды не олардың қашып кетуі немесе айналадағыларға не өзіне келтіруі мүмкін деп санауға толық негіздер болса, айдап апару және күзету үшін, сондай-ақ ішкі істер органдары қызметкерлерінің өздеріне заңмен жүктелген міндеттерін орындауына қасақана кедергі келтіретін адамдарға қатысты қолдануға

құқығы бар.

Әйелдерге, мүгедектік белгілері анық адамдарға, жас балаларға қарсы, олар айналадағылардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіретін шабуыл жасаған, топтасып шабуыл жасаған, не қарулы қарсылық көрсеткен реттерді қоспағанда, арнайы құралдар мен тәсілдерді қолдануға тыйым салынады.

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс қаруын қолдануының негізі:

1) азаматтарды қылмыстық қол сұғудан қорғау, сол сияқты кепілдерді босату үшін;

2) ішкі істер органдарының қызметкерлеріне және олардың отбасы мүшелеріне, қоғамдық тәртіпті қорғауға, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қылмысқа қарсы күрес жөніндегі қызметтік немесе қоғамдық борышын атқарып жүрген басқа да адамдарға жасалған шабуылды тойтару үшін;

3) азаматтардың тұрғын жайларына, ішкі істер органдары күзететін объектілерге, мемлекеттік ұйымдардың үй-жайларына жасалған шабуылды тойтару, қызметтік немесе әскери нарядқа жасалған шабуылды тойтару үшін;

4) қарсылық көрсеткен немесе қылмыс үстінде көзге түскен, қамаудан қашқан адамдарды (әкімшілік қамауға алынғандардан басқа) ұстау, қарулы адамдарды ұстау үшін;

5) егер жүргізуші ішкі істер органдары қызметкерлерінің заңды талаптарына бағынбаса және азаматтардың өмірі мен денсаулығына қатер төндірсе көлік құралдарына ақау келтіру жолымен тоқтату үшін;

6) хайуанаттар шабуылынан қорғау үшін;

7) дабыл белгісін беру немесе көмек шақыру үшін қолдануға құқығы бар.

Әйелдерге және кәмелетке толмағандарға қарсы, олар қарулы шабуыл жасаған, қарулы қарсылық көрсеткен, кепілге адам алған, көлік құралдарын, соның ішінде әуе кемесін басып алған, не топтасып шабуыл жасаған реттерді қоспағанда, қару қолдануға тыйым салынады.

3. Қару қолданылған жағдайларда ішкі істер органдарының қызметкері айналадағы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, зардап шеккендерге жедел медициналық көмек көрсету үшін қажетті шараларды қолдануға, қару қолданғаны туралы тікелей бастығына баяндауға міндетті.

4. Кісі қазасына немесе өзге ауыр зардаптарға әкеліп соққан қару және арнайы құралдар қолданудың әрбір оқиғасы прокурорға дереу хабарланады.

Қорытынды

Мемлекет, атқарушы билік органдары өздерінің қызметінде негізгі әдіс ретінде азаматтарды ҚР-ның Конституциясын, заңдарын және өзге де құқықтық актілерін саналы түрде және өз еріктерімен сақтауларының қажеттілігі үшін пайдаланады. Сонымен бірге әзірге құқық бұзушылықтар болатын, азаматтарға, қоғам мен мемлекетке әртүрлі қауіптер пайда болатын жағдайда мемлекеттік басқару органдары, олардың лауазымды адамдары және өзге де өкілетті мемлекеттік қызметшілер белгіленген тәртіпті бұзатын адамдарды құқықтық нормаларды сақтауға ықтиярсыз көндіруге мәжбүр.

Адамдардың сана-сезіміне иландыру арқылы ықпал еткен кезде оларда құқықтық мінез-құлықтың қажет екендігіне ішкі рухани ынталылық пайда болады. Ал еріксіз көндіру азаматты өзінің мінез-құлқын қоғам үшін ұнамды болатын жағына өзгертуге мәжбүрлейді, өйткені ол құқыққа қарсы қылық жасаған тұлғалардың кейбір құқықтары мен мүдделерін шектеумен байланысты, сондай-ақ басқа азаматтардың да құқық бұзушылықтарына алдын ала ескерту жасауды қамтамасыз етеді.

Сонымен, мәжбүрлеудің мазмұны ретінде шаралар жүйесін түсіну керек, оларда әкімшілік құқықтың субъектілерінің қажетті немесе мүмкін болатын мінез-құлқын қамтамасыз ету мақсатындағы мемлекеттік басқарушылық ықпал жасау нақтыланады.

Мәжбүрлеу қоғам дамуының объективтік қажеттіліктерімен байланысты, мемлекеттік биліктің қасиеті болып табылады, өйткені ол - әрбір әлеуметтік ұйымның қажетті элементі және «әрбір биліктің қасиеті».

Мемлекеттік мәжбүрлеу ықпал етудің тікелей объектісіне байланысты күш қолданатын немесе психикалық мәжбүрлеуге бөлінеді. Оның мақсаты - құқықтың нақты субъектілерін белгілі бір нұсқамаларды сақтауға немесе қандай да болмасын бір іс-әрекеттерді жасаудан бас тартуға көндіру. Мәжбүрлеу субъектілердің бағыныстық жағдайын қалыптастырудың әдісі болып табылады және биліктік әмір ету немесе тікелей ықпал ету болып саналады. Мәжбүрлеу әдісін пайдаланған кезде қажетті нәтижеге қол жеткізу субъектінің еркіне, оның ішкі, ал кейде сырттай қарсыластығына қарамастан жүзеге асырылады.

Мәжбүрлеудің міндеті әлеуметтік әділеттілікті қалпына келтіру, құқық бұзушыларды тәрбиелеу, жаңа құқық бұзушылықтың алдын алу болып табылады. Бұл жағдайларда жазалаудың болмай қалмайтындығы ерекше маңызға ие болады. Бірақ мәжбүрлеудің құқық бұзушыға тән азабын тарттыру немесе оның адамгершілік қадір-қасиетін қорлау мақсаты болмайды. Сонымен бірге оның жазалайтын және қорқытатын элементтері болады, олар, бірақ, бағынышты сипатта болады және құқық бұзушылықтардың алдын алуға, оларды жасаған адамдарды тәрбиелеуге және түзетуге бағытталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. - Алматы, 1995.
2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Қазақстан Республикасының кодексі 2014ж. 05 шілдедегі қабылданған.
3. Халықтың денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы Қазақстан Республикасының кодексі 2009ж. 18 қыркүйекте қабылданған.
4. «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014ж. 23 сәуірдегі Заңы.
5. “Құқық қорғау қызметі туралы” ҚР Заңы 2011 жыл 06 қаңтар.
6. «Әкімшілік рәсімдер туралы» Қазақстан Республикасының 2000ж. 27 қарашадағы Заңы. //ҚР Парламентінің Жаршысы. – 2000. № 20. - 379-құжат.
7. Қызылов М.А. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқығы. Оқу құралы. – Астана, 2004. – 240 бет.
8. Қызылов М.А., Карпекин А.В. ҚР әкімшілік құқығы. Оқу құралы. (схемалар). – Алматы. Жеті-Жарғы, 2002. – 464 бет.
9. Е.Баянов «Әкімшілік құқық». Оқулық. Алматы, 2007.
10. Татарян В.Г., Омаров И.А. Казахстанское административное право. Уч. пос. Часть 1. -Алматы, 1997г.
11. «ҚР 2010-2020 жыл кезеңіне құқықтық саяси концепциясы туралы» 2009 жыл 24 тамыздағы ҚР Президентінің Жарлығы.
12. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы /Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту -қазақстан дамуының басты бағыты/ 2012 жылғы 27 қаңтар
13. Юсупов В.А. Правоприменительная деятельность органов государственного управления. – М., 1979.
14. Дорохин Н.М. Меры административного принуждения, применяемые ОВД. М., 1988г.
15. Кисин В.Р. Административно-процессуальное принуждение, применяемое милицией. М., 1987г.
16. Агеенкова Г.Т. Меры административного пресечения. Автореф. к.ю.н., - М., 1982г.
17. Ахметов Р.М., Ибрагимов Х.Ю. Меры административного принуждения, применяемые ОВД. Учебное пособие. – Алматы, 1998г.
18. Жетписбаев Б. Теоретические проблемы административно-правового принуждения в РК. Монография. – Алматы, 2001г.

Тақырып № 8. ПО Әкімшілік юрисдикциялық қызметі

Жоспар

Кіріспе

1. Әкімшілік процестің түсінігі, ерекшеліктері.
2. Әкімшілік процестің субъектілері.
3. Әкімшілік юрисдикциялық процестің сипаттамасы.
4. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша заңды күшіне енбеген қаулыларды қайта қарау.

Қорытынды

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Кіріспе

«Ұлт жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 6 қаңтардағы Ұлт жоспарында Қазақстан Республикасында құқықтық тәртіп пен заңдылықты нығайтуға бағытталған басымдықтар қарастырылған. Тұтастай алғанда, Қазақстанда құқықтық мемлекетті орнықтыру – біздің конституциялық міндетіміз, ол бірыңғай жаңғырту процесі шеңберінде шешілуде.

ПО-ның әкімшілік құқық бұзушылықтарға қарсы күресінің тиімділігі әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қозғаудың құқықтық ережелерін сақтаумен, әкімшілік жазаларды қолдану процесімен, сондай-ақ құқық бұзушылықтар жасауға және заңдылықты сақтауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтаумен және жоюмен тығыз байланысты.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу төрт сатыдан тұрады:

- 1) іс қозғау;
- 2) істі қарау;
- 3) қаулыларды қайта қарау,
- 4) қаулылардың орындалуы.

Осы бағдарламалық басымдықты орындау көп уақытты қажет етеді және осы нұсқаулық авторларының пікірінше, біздің жұмысымызда баяндалған материалдар ПО қызметкерлері мен оның басшылық құрамына өз құзыреті шегінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

1. Әкімшілік процестің түсінігі, ерекшеліктері

Әкімшілік процес – әкімшілік-процессуалдық нормалардың жиынтығы, соларға негізделген атқарушы билік органдарының және олардың лауазымды адамдарының оларға жүктелген міндеттерін іске асыру жөніндегі қызметі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға себептер:

- 1) ҚР ӘҚБтК 802-бабы үшінші бөлігінің ережелерін ескере отырып, әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін уәкілетті лауазымды адамның тікелей анықтауы;

2) құқық қорғау органдарынан, сондай-ақ басқа да мемлекеттік органдардан, жергілікті өзін-өзі басқару органдарынан келіп түскен материалдар қоса беріледі;

3) жеке және заңды тұлғалардың хабарламалары немесе өтініштері, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламалар;

4) автоматты режимде жұмыс істейтін және жол жағдайын фото-, бейнетүсірілім, көлік құралы қозғалысының жылдамдығы мен бағытын айқындау, жол жүрісіне басқа да қатысушылардың іс-қимылдары арқылы автомобиль көлігі және жол жүрісі қауіпсіздігі саласында әкімшілік құқық бұзушылық жасауды тіркейтін арнайы автоматтандырылған өлшеу құралдарының, сондай-ақ сертификатталған арнайы бақылау-өлшеу техникалық құралдары мен бақылау аспаптарының көрсеткіштері қоса беріледі;

5) бақылау-өлшеу аппаратурасының және (немесе) радиотехникалық бақылау құралдарының көрсеткіштері.

ҚР ӘҚБтК-нің 741-бабында көзделген іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлар болмаған кезде әкімшілік құқық бұзушылық белгілерін көрсететін жеткілікті деректердің болуы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау үшін негіз болып табылады.

Яғни, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді бастауға болмайды, ал басталған іс мынадай мән-жайлардың ең болмағанда біреуі болған кезде тоқтатылуға жатады:

1) әкімшілік құқық бұзушылық оқиғасының болмауы;

2) әкімшілік құқық бұзушылық құрамының болмауы;

3) әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заңның немесе оның жекелеген ережелерінің күшін жою;

4) егер әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заң немесе оның жекелеген ережелері немесе әрекеттің әкімшілік құқық бұзушылық ретінде саралануы соған байланысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы осы істе қолданылуға жататын өзге де нормативтік-құқықтық акт Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі конституциялық емес деп таныса;

5) әкімшілік жауаптылыққа тартудың ескіру мерзімдерінің аяқталуы;

6) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамға қатысты нақ сол факт бойынша судьяның, органның (лауазымды адамның) әкімшілік жаза қолдану туралы қаулысының не әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі тоқтату туралы ауыстырылмаған қаулының болуы, сондай-ақ нақ сол факт бойынша адамды күдікті деп тану туралы қаулының болуы;

7) өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан заңды тұлғаның таратылуы, жеке тұлғаның қайтыс болуы;

8) салық төлеушінің Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде салық есептілігі нысандарын электрондық түрде табыс ету бойынша салық міндеттемесін орындамауына әкеп соққан, салықтардың және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің түсуін қамтамасыз ету саласында басшылықты жүзеге асыратын уәкілетті орган растаған бағдарламалық қамтамасыз етуде техникалық қателер туындаған жағдайда;

9) Қазақстан Республикасының салық заңнамасында көзделген өзге де жағдайлар;

10) ҚР ӘҚБтК-нің 897-бабында белгіленген тәртіппен әкімшілік айыппұлдың төленгенін растайтын құжаттың болуы. Құқық бұзушылық жасау фактісін таныған және айыппұл төлеуге келіскен адам Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес мемлекеттік кіріс органы жіберген (табыс еткен) Мемлекеттік кіріс органына келу туралы алынған хабарламаның және (немесе) хабарламаның негізінде хабарлама немесе хабарлама алынған (табыс етілген) күннен кейінгі күннен бастап он тәулік ішінде айыппұл төлейді;

11) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам адам саудасына байланысты қылмыс туралы қылмыстық іс бойынша заңда белгіленген тәртіппен жәбірленуші болып танылса, тоқтатылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу әкімшілік құқық бұзушылық құрамының болмауымен көзделген негіз бойынша және зиян келтіру заңды болып табылған не іс-әрекет осы Кодекстің 5-тарауына сәйкес әкімшілік жауаптылықты алып тастайтын мән-жайлар кезінде жасалған жағдайда, атап айтқанда:

- 1) қажетті қорғаныс (ҚР ӘҚБтК 35-бабы);
- 2) қолсұғушылық жасаған адамды ұстау (ҚР ӘҚБтК 36-бабы);
- 3) аса қажеттілік (ҚР ӘҚБтК 37-бабы);
- 4) күштеп немесе психикалық мәжбүрлеу (ҚР ӘҚБтК 38-бабы);
- 5) бұйрықты немесе өкімді орындау (ҚР ӘҚБтК 39-бабы).

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу соттың, әкімшілік құқық бұзушылықты қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) қалыпты жұмысын және іс жүргізуге қатысушылардың қауіпсіздігі қамтамасыз ететін жағдайда өтеді. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында судья, лауазымды адам іс жүргізу кезінде қатысып отыруға тілек білдірген адамдардың жеке бастарын куәландыратын құжаттарын тексеруді, өздерін тексеріп қарауды және олар әкелген заттарды тексеріп қарауды қоса алғанда, оларды тексеру жөнінде өкім бере алады.

Әкімшілік процестің ерекшеліктері:

- Заңдық процестің түрі;
- Атқарушы билік субъектілерінің биліктік қызметінің нысаны;
- Белгілі бір заңдық нәтижелерге қол жеткізу мақсаты және басқару істерін шешу;
- Әкімшілік-процессуалдық нормалармен регламенттеледі;
- Арнаулы құжаттармен рәсімделеді.

Іс жүргізу іс-әрекеттері мен шешімдеріне шағымдану бостандығы:

1. Соттың, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) іс-әрекеттері мен шешімдеріне Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексте белгіленген тәртіппен шағымдануға болады;

2.Іске қатысушы адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қаулыларды Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексте белгіленген тәртіппен қайта қаратуға құқығы бар;

3.Шағымды шағым берген адамға зиян келетіндей етіп немесе шағым өз мүддесіне орай берілген адамға зиян келетіндей етіп қарауға жол берілмейді.

Сондай-ақ, жергілікті полиция қызметінің қызметкерлері әкімшілік жаза қолдану өкілеттігі берілген ҚР ӘҚБтК-нің өзге баптары бойынша Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қозғауы мүмкін. Осы баптардың толық тізбесі «ПО жергілікті полиция қызметінің уәкілетті лауазымды адамдарының әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауы» бөлімінде көрсетілген.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада:

1) хаттаманың жасалған күні мен орны;

2) хаттама жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні;

3) өзіне қатысты іс қозғалған тұлға туралы мәліметтер (жеке тұлғалар үшін - тегі, аты, әкесінің аты (ол болған кезде), туған күні, тұрғылықты жері, жеке басын куәландыратын құжаттың атауы мен деректемелері, сәйкестендіру нөмірі, жұмыс орны, телефонның, факстың, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі және (немесе) электрондық мекенжайы (егер бар болса)); заңды тұлғалар үшін - заңды тұлғаның атауы, орналасқан жері, мемлекеттік тіркелген (қайта тіркелген) нөмірі мен күні, сәйкестендіру нөмірі мен банктік деректемелері, телефонның, факстың, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі және (немесе) электрондық мекенжайы (егер бар болса));

4) Әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалу орны, уақыты және мәні;

5) Осы құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылықты көздейтін ҚР ӘҚБтК 2-бөлімінің Ерекше бөлігінің бабы; куәлардың және жәбірленушілердің, егер олар бар болса, Тегі, Аты, Әкесінің аты (бар болса), мекенжайлары;

6) өзіне қатысты іс қозғалған жеке тұлғаның не заңды тұлға өкілінің түсіндірмесі; егер ол әкімшілік құқық бұзушылықты анықтау және тіркеу кезінде пайдаланылса, метрологиялық тексерудің атауы, нөмірі, күні, техникалық құралдың көрсеткіштері;

7) істі шешу үшін қажетті өзге де мәліметтер, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін растайтын құжаттар қоса беріледі.

Жергілікті полиция қызметінің әкімшілік юрисдикциялық қызметінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалмайтын жағдайлар көзделген:

1) Егер адам құқық бұзушылық жасау фактісін таныса, ескерту түрінде әкімшілік жаза қолдануға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайларда;

2) Егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркелсе. Айыппұл арнайы бақылау-өлшеу техникалық құралының немесе аспабының көрсеткіштері қоса беріле отырып, айыппұл

төлеу қажеттігі туралы нұсқама түрінде ресімделеді, бұл туралы көлік құралының меншік иесіне (иеленушісіне) тиісті түрде хабарланады.

Ескерту түріндегі жазаны жергілікті полиция қызметінің қызметкері қаржы және сауда саласындағы құқық бұзушылықты қоспағанда, әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде ресімдейді. Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адам ескерту шығару туралы қаулының екінші данасына қол қою арқылы қолданылған жазамен келісетінін растайды.

2.Әкімшілік процестің субъектілері

Әкімшілік процестің қатысушылары - әкімшілік-процессуалдық құқық субъектілігін иелік ететін тұлғалар.

Әкімшілік процестің субъектілері:

- Қазақстан Республикасының азаматтары, шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ тұлғалар;
- Атқарушы билік органдары мен олардың құрамдас бөлімшелері;
- Әкімшілік іс жүргізуге заң жүзінде (немесе заң күшіндегі құқықтық нормалармен) қатысушы құқығына ие болған мемлекеттік емес ұйымдар (бірлестіктер);
- Әкімшілік құқық бұзушылық істерін қарайтын өкілетті органдар (лауазымды тұлғалар);
- Әкімшілік іс жүргізудің міндеттері мен құқықтарын жүзеге асырушы мемлекеттік қызметшілер.

Әкімшілік-процессуалдық құқық субъектілігі:

1.Құқық қабілеттілігі - әкімшілік-процессуалдық нормалар бойынша тұлғаның субъективтік құқықтары мен заңдық міндеттері болу қабілеттілігі.

2.Әрекет қабілеттілігі – тұлғаның өз іс-әрекеттерімен құқықтары мен міндеттерін әкімшілік жүргізуде іске асыра алатын әкімшілік-процессуалдық нормалармен белгіленген қабілеттілігі.

ҚР ӘҚБтК-де көзделген жағдайларда әкімшілік жауаптылыққа тартылады:

- Куәнің айғақ беруден бас тартуы немесе жалтаруы;
- Куәнің, жәбірленушінің, сарапшы қорытындысының көрінеу жалған айғақтары немесе қате аударма;
- Лауазымды адамның сараптама жүргізу туралы қаулыны немесе тапсырманы не маманды шақыру туралы талапты орындаудан бас тартуы немесе жалтаруы;

Егер куә, жәбірленуші, сарапшы немесе аудармашы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау барысында өз еріктерімен уәкілетті орган (лауазымды адам) іс бойынша шешім шығарғанға дейін өздері берген айғақтардың, қорытындының жалғандығы, аударманың дұрыс еместігі туралы мәлімдесе, олар әкімшілік жауаптылықтан босатылады.

Әкімшілік процеске қатысушылардың түрлері:

•ҚР-ның азаматтары, қос азаматтығы бар адамдар, ТМД (Тәуелсіз Мемлекеттердің Достастығы) азаматтары (ҚР-нан басқа), шет ел азаматтары, азаматтығы жоқ адамдар;

- Мемлекеттік органдар, кәсіпорындар мен мекемелер;
- Мемлекеттік қызметшілер;
- Қоғамдық бірлестіктер, мемлекеттік емес кәсіпорындар мен мекемелер;
- Қоғамдық бірлестіктердің және өзге де мемлекеттік емес құрылымдардың қызметшілері.

Әкімшілік процестің құрылымы - әкімшілік іс жүргізу (өндіріс) жүйесінен тұратын оның ішкі құрылысы.

Әкімшілік процестің құрылымына кіретіндер:

1. Әкімшілік құқық жасаудың өндірісі - әкімшілік-процессуалдық нормалардың жиынтығы және соларға негізделген атқарушы органдар мен лауазымды адамдардың нормативтік-құқықтық актілер дайындау мен қабылдау жөніндегі қызметі.

2. Әкімшілік-өкім ету өндірісі - әкімшілік-процессуалдық нормалардың жиынтығы және соларға негізделген атқарушы органдар мен лауазымды адамдардың жағымды басқару істерін шешу жөніндегі қызметі.

Жедел-өкім ету ретінде процесс (өндіріс):

- Көтермелеу туралы істер бойынша;
- Өкім рұқсат ететін;
- Лицензия – рұқсат ететін;
- Кадрлар жасақтау бойынша т.б.

3. Әкімшілік–юрисдикциялық процесс - әкімшілік-процессуалдық нормалардың жиынтығы және соларға негізделген атқарушы органдар мен лауазымды адамдардың мемлекеттік басқару аясында дара – нақты істерді шешу кезінде санкциялар қолдану жөніндегі қызметі.

Мемлекеттік орган әкімшілік процеске 2 сипатта қатысуы мүмкін:

- 1) әкімшілік істі шешетін орган ретінде;
- 2) әкімшілік процестің тек бір тарабы ретінде.

Прокуратура органдарының да әкімшілік іс жүргізуге тәжірибеде қатысуы жиі кездеседі. Мысалы: заң талаптарын бұзғаны үшін әкімшілік жаза белгілеу немесе заңсыз басқару актісін ортақ бақылау тәртібінде наразылық беру.

Бұл қатысушылар іс жүзінде әртүрлі қызмет атқаратындықтан олардың құқықтық мәртебесі де әр алуан болады. Барлық субъектілердің тең құқылы мүмкіндіктері бар. Олар заң алдында да бірдей болғандықтан заң бойынша әрекет етуі тиіс.

Ішкі істер органдары қолданатын әкімшілік процестегі қамтамасыз ету шаралары:

Әкімшілік іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары әкімшілік көндіру шараларының бір түрі болғандықтан ішкі істер органдары құқық бұзушылықты табу үшін құқық бұзушының жеке басын анықтау үшін дәлелдемелерді табу және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді объективті, жан-жақты және толық түрде қарау жағдайларын жасау үшін қолданады. Бұл шараларды құқық бұзушы үшін жауаптылықты белгілемейді, материалды құқықты жүзеге асыруға қажетті жағдайлар жасау үшін

тағайындалған, оларды қолдану басымдылығы әкімшілік жазаларды жүзеге асыру мақсаттарына қызмет етеді, кейбір жағдайларда әкімшілік іс-жүргізуді қамтамасыз ету шаралары қылмыстық-құқылық санкцияны жүзеге асыруға қажетті жағдайлар жасайды. Оларды қолдану медициналық сипаттағы көндіру шараларын жүзеге асырумен байланысты (мысалы, денсаулық сақтау мекемелерінің шақыру бойынша келуден жалтарған, нашақорлық, уытқұмарлық ауруларына шалдыққан немесе иммунитет тапшылығы вирусын жұқтырған адамдарды олардың ұсыныстары бойынша айдап алып келуді Ішкі істер органдары жүзеге асыруы.

Әкімшілік процесті қамтамасыз ету шаралары:

1. әкімшілік іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары;
2. дәлелдемелерді алуға бағытталған шаралар;
3. әкімшілік жазалардың орындалуының іс жүргізу шаралары.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы процесті қамтамасыз ету шараларын қолдану.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу, оны жасауға сезіктінің жеке басын анықтау, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау, істің уақытылы және дұрыс қаралуы мен іс жөнінде қабылданған қаулының орындалуын қамтамасыз ету мақсатында уәкілетті лауазымды адам өз өкілеттігі шегінде жеке адамға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ететін мынадай шараларды қолдануға құқылы:

Жеке тұлғаға қатысты қолданылатын шаралар:

1. әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалатын жерге жеткізу;
2. жеке адамды әкімшілік түрде ұстау;
3. алып келу;
4. жеке тексеріп шығу және көлік құралын, шағын көлемді кемені және заттарды тексеріп шығу;
5. құжаттар мен заттарды алып қою;
6. көлік құралын немесе шағын көлемді кемені жүргізуден шеттету және оның алкогольмен, есірткімен, уытқұмарлықпен масаю күйін куәландыру;
7. көлік құралын немесе шағын көлемді кемені ұстау.
8. лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын заңсыз қолданудан келтірген зиян үшін жауап береді.

Заңды тұлғаға қатысты қолданылатын шаралар:

- 1) Заңды тұлғаға тиесілі үй-жайларды, аумақтарды, көлік құралдарын және өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарап шығу;
- 2) Заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды алып қою;
- 3) Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу.

Әкімшілік іс жүргізудің қатысушылары - әкімшілік-процессуалдық құқық субъектілігін иелік ететін тұлғалар болып табылады.

Әкімшілік процестің субъектілеріне келесілер жатқызылады:

- Қазақстан Республикасының азаматтары, шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ тұлғалар;
- Атқарушы билік органдары мен олардың құрамдас бөлімшелері;
- Әкімшілік іс жүргізуге заң жүзінде (немесе заң күшіндегі құқықтық нормалармен) қатысушы құқына ие болған мемлекеттік емес ұйымдар (бірлестіктер);
- Әкімшілік құқық бұзушылық істерін қарайтын өкілетті органдар (лауазымды тұлғалар);
- Әкімшілік іс жүргізудің міндеттері мен құқықтарын жүзеге асырушы мемлекеттік қызметшілер.

Сонымен қатар әкімшілік процеске қатысушылардың келесідей түрлері бар:

- ҚР-ның азаматтары, қос азаматтығы бар адамдар, ТМД (Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы) азаматтары (ҚР-нан басқа), шетел азаматтары, азаматтығы жоқ адамдар;
- Мемлекеттік органдар, кәсіпорындар мен мекемелер;
- Мемлекеттік қызметшілер;
- Қоғамдық бірлестіктер, мемлекеттік емес кәсіпорындар мен мекемелер;
- Қоғамдық бірлестіктердің және өзге де мемлекеттік емес құрылымдардың қызметшілері.

3. Әкімшілік юрисдикциялық процестің сипаттамасы.

Әкімшілік – юрисдикциялық процесс.

Процес (өндіріс) істеріне жататындар:

- Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша;
- Азаматтардың арыздары мен шағымдары бойынша;
- Әкімшілік тоқтату шараларын қолдану бойынша;

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша процес- әкімшілік-процессуалдық нормалардың жиынтығы және соларға негізделген уәкілетті органдар мен адамдардың әкімшілік жазалар қолдану жөніндегі қызметі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізудің міндеттері әрбір істің мән-жайын дер кезінде, жан-жақты, толық және объективті анықтау, оны Әкімшілік құқық бұзушылық Кодексіне сәйкес шешу, шығарылған қаулының орындалуын қамтамасыз ету, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау болып табылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізудің тәртібі.

1) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті судьялар мен органдардың (лауазымды адамдардың) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу тәртібі кодекспен айқындалады;

2) Қылмыстық немесе азаматтық істерді қарау процесінде соттың әкімшілік жазалар қолдану тәртібі Кодекстің ережелерімен және ҚР-ның

Қылмыстық процестік кодексі мен ҚР-ның Азаматтық процестік кодексіне сәйкес айқындалады.

Әкімшілік өндіріс – бұл жекелеген әкімшілік істерді қарау мен шешу бойынша өкілеттенген субъектілердің нормативтік түрде реттелінген қызмет түрі.

Әкімшілік өндірістің түрлері:

1) Мемлекеттік билік, мемлекеттік басқару органдарының лауазымды адамдарының әрекеттеріне байланысты арыз және шағымдар бойынша өндіріс;

2) Мемлекеттік билік, мемлекеттік басқару органдары аппараттарында мемлекеттік органдар, қоғамдық бірлестіктер, кәсіпорындар және мекемелердің өтініштерін қарау өндірісі;

3) Әкімшілік құқық бұзушылық істері бойынша өндіріс;

4) Мекеме және кәсіпорындардың әкімшіліктерінің шешуге жататын тәртіптік құқықтар істері бойынша өндіріс;

5) Әкімшілік қадағалау істері бойынша өндіріс;

6) Әкімшілік, тәртіптік және материалдық салдарды өтеу істері бойынша өндіріс;

7) Марапаттау істері бойынша өндіріс;

8) Ойлап табушылар және жаңадан ашушылар істері бойынша өндіріс.

Өндіріс сатылары:

1) Мемлекеттік органдар және лауазымды адамдардың ұсыныстары, арыздары және шағымдары;

2) Ұсыныстар, арыздар және шағымдар бойынша тексерістер жүргізу;

3) Ұсыныстарды, арыздар мен шағымдарды заңда белгіленген мерзімдерде қарау;

4) Ұсыныстар, арыздар және шағымдар бойынша заңды және негізделген шешімдер қабылдау және азаматтарға жазбаша немесе ауызша түрде қабылданған шешімдер жайында хабарлау;

5) Ұсыныстар, арыздар және шағымдар бойынша қабылданған шешімдердің орындалуын қамтамасыз ету.

Азаматтардың өтініш жасау құқығы келесі мақсаттарға байланысты беріледі:

1) өз құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін;

2) қоғамның және мемлекеттің мүддесін қорғау үшін;

3) басқа да жеке тұлғалардың мүддесін қорғау үшін;

4) заңды тұлғалардың мүддесін қорғау үшін.

Азаматтардың өтініштерін мына жағдайларда қарауға жатпайды:

1) өздерінің жоғары тұрған органдары жоқ мемлекеттік органдар мен ұйымдардың әрекеттері жөніндегі азаматтардың өтініштері сот тәртібімен шешіледі;

2) шешілу тәртібі әкімшілік құқық бұзушылық, қылмыстық іс жүргізу туралы заңдар мен өзге де заңдарда белгіленген азаматтардың өтініштері қаралуға жатпайды;

3) тегі, аты, әкесінің аты көрсетілмеген, қойған қолы, тұрғын жайы,

жұмысы немесе оқуы туралы деректері жоқ жасырын өтініштер қаралауға жатпайды;

4) Қазақстан Республикасында тұрақты тұруға құқығы бар, сондай-ақ құқығы жоқ шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдардың өтініштері, егер Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарымен оларды қараудың өзгеше ережелері көзделмесе, жарлықта белгіленген тәртіппен қаралады.

Азаматтар өтініштерінің негізгі түрлері:

- **Ұсыныс дегеніміз** – қандай да мемлекеттік органдардың, сондай-ақ ұйымдардың жұмысын жетілдірудің қажеттігіне назар аударуды олардың алдына қойылған міндеттерді шешудің нақтылы жолдары мен тәсілдерін ұсынуды мақсат етіп қоятын өтініш түрі;

- **Арыз дегеніміз** – азаматтардың органдарға немесе олардың басмшылары мен өзге де лауазымды адамдарына жолдаған ресми өтініші, сол арқылы олардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзуымен байланысты емес субъективтік құқықтары жүзеге асырылады;

- **Шағым дегеніміз** – азаматтардың құқықтарының бостандықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуы, өтініштер бойынша қабылданған шешімдердің орындалмауы, лауазымды адамдардың жолсыз әрекеттері туралы өтініші;

- **Үн қосу дегеніміз** – азаматтар сол арқылы мемлекеттің жүргізіп отырған ішкі және сыртқы саясатына, сондай-ақ қоғамдық мәні бар өзге де құбылыстар мен уақиғаларға өз көзқарасын білдіретін өтініштің түрі;

- **Сұрау салу дегеніміз** – өздерін толғандыратын жеке немесе қоғамдық сипаттағы мәселелер жөніндегі ақпарат алуға деген азаматтардың мұқтажын білдіретін өтініш.

Азаматтардың өтініштері органдарға түскен күннен бастап қаралып және солар бойынша шешім қабылдау мерзімдері:

- Бір айға дейінгі мерзімге;

- Қосымша зерделеу мен тексеру талап етілмейтіндері 15 күннен кешіктірілмей қаралады;

- Қосымша тексеру қажет болған жағдайда тиісті ұйымның басшысы өтініштің қаралу мерзімін ұзартуы мүмкін, бірақ ол 1 айдан аспауға тиіс;

- Қойылған мәселелер өздерінің құзырына жатпайтын органдарға түскен өтініштер 5 күн мерзімінен кешіктірілмей тиісті органдарға жіберіледі, бұл жөнінде азамат хабардар етіледі;

- Дәлелді себеппен өткізіліп алған мерзімді шағымды қараушы орган қалпына келтіреді;

- Лауазымды адамдардың әрекетіне немесе органдардың шешіміне арыз бағыныштылық тәртібімен жоғары тұрған лауазымды адамдарға немесе органға тиісті лауазымды адамның әрекеті немесе органның қабылдаған шешімі туралы азаматқа белгілі болған кезден бастап бір жылдан кешіктірілмей беріледі.

Азаматтардың ұсыныстарын, арыздарын және шағымдарын қарау кезіндегі құқықтары:

- шағымды, арызды тексеруші адамға дәлелдерін өзі баяндауға;

- қабылданған шешім туралы ауызша немесе жазбаша түрде дәлелді жауап алуға;

- органдар мен лауазымды адамдардың заңды бұза отырып қабылданған шешімдері мен әрекеттерін заңда белгіленген тәртіппен сотқа беруге құқығы бар;

- қосымша материалдар беруге;

- өтініш бойынша қабылданған шешімге жоғарғы тұрған лауазымды адамға шағым жасауға.

Мемлекеттік органдардың, ұйымдардың және лауазымды адамдардың азаматтардың өтініштерін қарау кезіндегі құқықтары:

- өтініштерді қарау үшін қажетті ақпаратты белгіленген тәртіппен сұратуға және алуға;

- азаматтардың өтініштерімен жұмыс істеудің жайы туралы халықты, еңбек туралы халықты, еңбек ұжымдары мен бұқаралық ақпарат құралдарын хабардар етуге;

- қасақана жасалған мәліметтер бар хабарламаларды тексеруге байланысты келтірілген шығындарды сот шешімі бойынша азаматтан өндіріп алуға құқықтары бар.

- Азаматтардың ұсыныстарын, арыздарын және шағымдарын қарау бойынша істі тоқтату.

Өтініштер шешілген деп есептелінеді, егер:

- 1) өтініште қойылған барлық мәселелер қаралған;
- 2) олар бойынша қажетті шаралар қолданылған;
- 3) өтініш берушілерге жауап қайтарылғанда өтініштер шешілген деп есептелінеді.

Істі тоқтатуға шешім қабылдауға құқылы лауазымды адамдар:

- 1) органның басшысы;
- 2) орган басшысының орынбасары.

Егер мәселелерді шешу ұзақ мерзімге қалдырылса, онда түбегейлі орындалғанға дейін өтініш қосымша бақылауға алынады.

Егер өтініштер жөнінде тексерудің егжей-тегжейлі материалдары болса және авторларына белгіленген тәртіппен жауап қайтарылса, соны дәлелдер немесе жаңадан туындаған жағдаяттар келтірілмеген қайталама өтініштер тексерілуге жатпайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы процестің міндеттері:

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізудің міндеттері әрбір істің мән-жайын дер кезінде, жан-жақты, толық және объективті анықтау; шығарылған қаулының орындалуын қамтамасыз ету; оны ҚР ӘҚБтК-не сәйкес шешу; әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау болып табылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық істері бойынша өндіріс сатылары:

- 1) әкімшілік тергеу;
- 2) істі қарау;
- 3) іс бойынша қаулы қабылдау;
- 4) заңды күшіне енген қаулыларды қайта қарау;

5) заңды күшіне енген қаулыларды және оларға шағымдарды, наразылықтарды қарау нәтижелері жөніндегі ұйғарымдарды қайта қарау;

6) ақтау, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) заңсыз әрекеттерімен келтірілген зиянды өтеу;

7) іс бойынша қаулыны орындау.

Әкімшілік–юрисдикциялық процесс дегеніміз - әкімшілік-процессуалдық нормалардың жиынтығы және соларға негізделген атқарушы органдар мен лауазымды адамдардың мемлекеттік басқару аясында дара – нақты істерді шешу кезінде санкциялар қолдану жөніндегі қызметті айтамыз.

Әкімшілік өндіріс – бұл жекелеген әкімшілік істерді қарау мен шешу бойынша өкілеттенген субъектілердің нормативтік түрде реттелінген қызмет түрі болып табылады.

4. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша заңды күшіне енген қаулыларды қайта қарау

Жергілікті полиция қызметінің лауазымды адамы шығарған әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға мынадай адамдар шағым жасай алады: Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам; Жәбірленуші; Жеке тұлғаның заңды өкілдері; Заңды тұлғаның өкілдері; Қорғаушы.

Сондай-ақ іс бойынша қаулыға прокурор наразылық білдіруі мүмкін. Жергілікті полиция қызметінің лауазымды адамы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша шығарған қаулыға жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) немесе органның (лауазымды адамның) орналасқан жері бойынша мамандандырылған аудандық және оған теңестірілген әкімшілік сотқа және кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі сотқа шағым жасалуы, наразылық білдірілуі мүмкін. Адамдардың жергілікті полиция қызметінің жоғары тұрған органына алдын ала жүгінуі сотқа шағым беру және оны соттың мәні бойынша қарауға және шешуге қабылдауы үшін міндетті шарт болып табылмайды.

ҚР ӘҚБтК-нің 831-бабының негізінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағым іс бойынша қаулы шығарған жергілікті полиция қызметінің лауазымды адамына жіберіледі, олар шағым, наразылық келіп түскен күннен бастап үш тәулік ішінде оларды істің барлық материалдарымен бірге тиісті сотқа, жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) жіберуге міндетті.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағым, наразылық қаулының көшірмесі тапсырылған күннен бастап он тәулік ішінде, ал іс бойынша қаулыға шағым жасауға өкілеттік берілген адамдар істі қарауға қатыспаған жағдайда, оны алған күннен бастап берілуі мүмкін.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) шағым жасалған, наразылық келтірілген жағдайда, осы баптың бірінші бөлігінде көзделген мерзім іс бойынша қаулыға шағым (наразылық) бойынша шешімнің көшірмесін шағым жасауға құқығы бар адамдар алған кезден бастап есептеледі.

Шағым, наразылық беру мерзімін өткізіп алу шағымды, наразылықты қарауға қабылдаудан бас тартуға негіз болып табылмайды. Істі дұрыс шешу үшін мерзімдері мен олардың мәнін сот шағымның, наразылықтың мазмұнына қарамастан тексереді.

ҚР ӘҚБтК-нің 833-бабына сәйкес шағым (наразылық) жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында беріледі және онда мыналар көрсетілуге тиіс:

1) шағым берілетін жоғары тұрған органның (лауазымды адамның) атауы;

2) шағым немесе наразылық берушінің тегі, аты және әкесінің аты (ол болған кезде) (заңды тұлғаның дәл атауы), тұрақты тұратын жері немесе орналасқан жері (пошталық мекенжайы);

3) құқықтық актіге немесе іс-әрекетіне наразылық берілетін органның немесе мекеменің атауы не лауазымды адамның тегі мен лауазымы;

4) шағым жасалып отырған немесе наразылық келтіріліп отырған құқықтық актінің немесе әрекеттің мазмұны, сондай-ақ шағым немесе наразылық беруші құқықтық актіні немесе әрекеттерді оның құқықтарын немесе бостандықтарын бұзады деп есептейтін себептер;

5) шағым немесе наразылық берушінің нақты тұжырымдалған өтінішхаты жатады.

Шағымға немесе наразылыққа беруші қол қояды. Заңды тұлғаның атынан берілетін шағымға оның өкілі немесе осыған уәкілеттік берілген басқа да адам қол қояды. Егер шағым немесе наразылық басқа тұлғаның мүддесі үшін берілсе, онда оның мүддесі үшін шағым немесе наразылық берілетін адамның аты-жөнін, тұрақты тұратын жерін немесе орналасқан жерін (пошталық мекенжайын) көрсету керек. Шағымға өкілеттікті растайтын құжат қоса беріледі.

Егер келтірілген шағым, наразылық жоғарыда санамаланған талаптарға сәйкес келмеген жағдайда, олар берілген болып есептеледі, бірақ жете ресімдеу үшін мерзімі көрсетіле отырып қайтарылады. Егер көрсетілген мерзім ішінде қайта жасалғаннан кейін шағым, наразылық жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) берілмесе, олар берілмеген болып есептеледі.

Белгіленген мерзімде шағым беру әкімшілік жаза қолдану туралы қаулының орындалуын шағым қаралғанға дейін тоқтата тұрады. Прокурордың оның заңдылығын тексеру кезінде әкімшілік жаза қолдану туралы қаулының орындалуын тоқтата тұруға, уәкілетті лауазымды адамдар мен органдарға (соттан басқа) қосымша тексеру жүргізу туралы жазбаша нұсқаулар беруге құқығы бар. Тексеру нәтижелері бойынша прокурор тиісті органға қаулының күшін жою немесе оны өзгерту туралы наразылық енгізеді немесе қаулының орындалуын тоқтата тұрудың күшін жояды. Жергілікті полиция қызметінің жоғары тұрған лауазымды адамы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағымды немесе наразылықты олар келіп түскен күннен бастап он тәулік ішінде қарауға тиіс. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысушылардан өтінішхаттар келіп түскен не істің мән-жайларын қосымша анықтау қажет болған

жағдайларда, шағымды, наразылықты қарау мерзімін істі қарайтын жоғары тұрған орган (лауазымды адам) ұзартуы мүмкін, бірақ ол он тәуліктен аспауға тиіс. Лауазымды адам шағымды (наразылықты) қарау мерзімін азаматтық, қылмыстық немесе әкімшілік сот ісін жүргізуде қаралатын басқа іс шешілгенге дейін оны қарау мүмкін болмаған кезде, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға негіз болған салықтық және (немесе) кедендік тексерулердің нәтижелеріне жоғары тұрған органға шағым жасалған жағдайда тоқтата тұруға міндетті. Мерзімді ұзарту туралы уәжді ұйғарым шығарылады. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша органның (лауазымды адамның) қаулысына шағымды, наразылықты жоғары тұрған лауазымды адам немесе жоғары тұрған органның басшысы (басшының орынбасары) жеке-дара қарайды (ҚР ӘҚБтК 836-б.).

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағымды, наразылықты қарауға дайындау кезінде жоғары тұрған орган (лауазымды адам):

1) іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлардың бар-жоғын анықтайды;

2) өтінішхаттарды шешеді, қосымша материалдарды талап етеді, шағымды, наразылықты қарау үшін қатысуы қажет деп танылған адамдарды шақырады; қажет болған кезде сараптама тағайындайды;

3) Егер шағымды, наразылықты қарау олардың құзыретіне жатпаса, оларды істің барлық материалдарымен бірге ведомстволық бағыныстылығы бойынша жібереді (ҚР ӘҚБтК 837-б.).

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағымды, наразылықты қарауға кіріскен жоғары тұрған орган (лауазымды адам):

1) шағымды, наразылықты кім қарайтынын; қандай шағым, наразылық қаралуға жататынын; шағымды, наразылықты кім бергенін жариялайды;

2) өзіне қатысты іс бойынша қаулы шығарылған жеке тұлғаның немесе заңды тұлға өкілінің, сондай-ақ шағымды, наразылықты қарауға қатысу үшін шақырылған адамдардың келуін куәландырады;

3) жеке немесе заңды тұлға өкілдерінің, қорғаушының және өкілдің өкілеттіктерін тексереді;

4) іс жүргізуге қатысушылардың іс бойынша келмеу себептерін анықтайды және шағымды, наразылықты олардың қатысуынсыз қарау туралы не шағымды, наразылықты қарауды кейінге қалдыру туралы шешім қабылдайды;

5) шағымды, наразылықты қарауға қатысатын адамдарға олардың құқықтары мен міндеттерін түсіндіреді;

6) мәлімделген қарсылық білдірулер мен өтінішхаттарды шешеді;

7) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағымды, наразылықты, ал қажет болған кезде істің өзге де материалдарын жария етеді.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағымды, наразылықты қарау кезінде істе бар және қосымша ұсынылған материалдар бойынша шығарылған қаулының заңдылығы мен негізділігі тексеріледі. Жоғары тұрған орган (лауазымды адам) шағымның, наразылықтың

дәлелдемелерімен байланысты емес және істі толық көлемде тексереді, бұл ретте олар жаңа фактілерді анықтауға және жаңа дәлелдемелерді зерттеуге құқылы.

Жоғары тұрған орган (лауазымды адам) шақырылған адамдардың келмеуіне, іс бойынша қосымша материалдар талап етілуіне, сараптама тағайындалуына байланысты және бұл шағымды, наразылықты толық, жан-жақты және объективті қарау үшін қажет болған басқа да жағдайларда шағымды, наразылықты қарауды кейінге қалдыруға құқылы.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағым бір мезгілде сотқа және жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) келіп түссе, онда шағымды сот қарайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағымды, наразылықты қарап, жоғары тұрған орган (лауазымды адам) мынадай шешімдердің бірін қабылдайды:

1) қаулыны өзгеріссіз, ал шағымды, наразылықты қанағаттандырусыз қалдыру туралы;

2) қаулыны өзгерту туралы;

3) іс жүргізуді болғызбайтын немесе әкімшілік жауаптылыққа тартпауға мүмкіндік беретін мән-жайлар болған кезде, сондай-ақ қаулы шығаруға негіз болған мән-жайлар дәлелденбеген кезде қаулының күшін жою және істі тоқтату туралы шешім қабылданады;

4) қаулының күшін жою және іс бойынша жаңа қаулы шығару туралы;

5) Егер шағымды, наразылықты қарау кезінде қаулыны заңсыз орган (лауазымды адам) шығарғаны анықталса, қаулының күшін жою және істі ведомстволық бағыныстылығы бойынша қарауға жіберу туралы шешімдердің бірін қабылдайды. Шағымды, наразылықты қарау нәтижелері бойынша шешім іс бойынша қаулыға шағым, наразылық бойынша қаулы түрінде шығарылады.

ҚР ӘҚБтК 840-бабының негізінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулының күшін жоюға не өзгертуге және қаулы шығаруға келесі негіздер болып табылады:

1) органның (лауазымды адамның) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыда жазылған істің нақты мән-жайлары туралы тұжырымдарының шағымды, наразылықты қарау кезінде зерттелген дәлелдемелерге сәйкес келмеуі;

2) әкімшілік жауаптылық туралы заңды дұрыс қолданбау;

3) ҚР ӘҚБтК іс жүргізу нормаларын елеулі түрде бұзу;

4) қаулымен қолданылған әкімшілік жазаның жасалған құқық бұзушылық сипатына, кінәлінің жеке басына немесе заңды тұлғаның мүліктік жағдайына сәйкес келмеуі.

Қорытынды

Осылайша, ҚР ӘҚБтК-нің 889-бабының негізінде жергілікті полиция қызметінің әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы шығарған лауазымды адамы қаулының орындалуын тоқтатады және әкімшілік жазадан мынадай жағдайларда босатады:

1) әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заңның немесе оның жекелеген ережелерінің күшін жою;

2) ҚР Конституциясын және әкімшілік-деликтік құқықтық қатынастарды реттейтін өзге де нормативтік-құқықтық актілерді бұзу;

3) әкімшілік жауаптылыққа тартылған адам қайтыс болған немесе ол заңда белгіленген тәртіппен қайтыс болды деп жарияланған жағдайларда тоқтатылады;

4) ҚР ӘҚБтК 890-бабында белгіленген әкімшілік жаза қолдану туралы қаулыны орындаудың ескіру мерзімі өткен жағдайларда;

Әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы, егер ол заңды күшіне енген күннен бастап бір жыл ішінде орындалмаса, орындалуға жатпайды.

Егер әкімшілік жауаптылыққа тартылған адам оны орындаудан жалтарса, ескіру мерзімінің өтуі үзіледі. Бұл жағдайда ескіру мерзімін есептеу осы адам анықталған күннен бастап қайта басталады.

Қаулыны орындауды кейінге қалдырған жағдайда ескіру мерзімінің өтуі кейінге қалдыру мерзімі аяқталғанға дейін тоқтатыла тұрады, ал қаулыны орындауды кейінге қалдыру кезінде ескіру мерзімінің өтуі мерзімін ұзарту мерзіміне ұзартылады.

Жаза толық жүргізілген әкімшілік жаза қолдану туралы қаулыны жүргізілген жаза туралы белгімен қаулыны орындаған орган қаулыны шығарған органға (лауазымды адамға) қайтарады.

Орындау жүргізілмеген немесе орындау толық жүргізілмеген әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы «Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушыларының мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 2 сәуірдегі № 261-IV Заңында көзделген жағдайларда және тәртіппен әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасаған қаулыны шығарған органға (лауазымды адамға) қайтарылады.

Әкімшілік айыппұл салу туралы қаулыны өз еркімен орындамаған азаматтарды есепке алу Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2014 жылғы 8 шілдедегі №70 «Атқарушылық құжаттар бойынша міндеттемелерін орындамаған тұлғалардың орталықтандырылған деректер банкін құру, сондай-ақ әкімшілік айыппұл салу туралы қаулыны (борышкерлердің орталықтандырылған деректер банкі) ерікті түрде орындамаған және оны жүргізу жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» бұйрығының негізінде жүзеге асырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. ҚР Конституциясы - 30.08.95 ж.
2. Қазақстан-2050 Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты: Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Казахстанская правда. – 2012. - 15 желтоқсан.
3. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі .- Астана, 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V
4. ҚР 03.07.2014 жылғы № 207 Қылмыстық Кодексі. // Казахстанская правда от 9 июля 2014 года №132(27753)
5. Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдарында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді жүргізу жөніндегі Нұсқаулықты бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2013 жылғы 13 желтоқсандағы № 713 бұйрығы.
6. ПО-ның әкімшілік қызметі. Жалпы және ерекше бөліктер: оқулық. Под ред. А. П. Коренева.- М,1999.
7. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі. (схемалар). Жалпы бөлім./ Под ред. Лапшина В. Н., Қызылов М. А. - Қарағанды, 2001.
8. ПО-ға қылмыстар мен оқиғалар туралы хабарламаны қабылдау туралы талон-хабарлама беру тәртібі туралы Нұсқаулықты бекіту туралы . ҚР ІІМ 2012 жылғы 6 қаңтардағы №2 бұйрығы.
9. Ведомстволық және жедел есепке алуды құру, пайдалану және жетілдіру қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы ІІМ 2014 жылғы 8 қыркүйектегі № 577 бұйрығы.
10. Жол қауіпсіздігі және регламенттерді, нормативтер мен стандарттарды сақтау саласындағы әкімшілік полиция бөлімшелерінің қызметін ұйымдастыру жөніндегі Нұсқаулықты бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2016 жылғы 22 шілдедегі № 757 Бұйрығы.
11. Корнейчук С.В. "учаскелік полиция инспекторларының қызметін ұйымдастыру"арнайы курсы бойынша Практикум. Учебно-практическое пособие. Қостанай, 2003. –54с.
12. Жаманбаев М., Нұрсейітов Д. А., Корнейчук С. В. учаскелік полиция инспекторына ұсынымдар жинағы. Учебно-практическое пособие. Қостанай, 2004. –180с.
13. Қызылов М. А., Корнейчук С.В., Савицкая О. С. учаскелік полиция инспекторының әкімшілік юрисдикциясы /Қостанай:атындағы Қостанай академиясы.Ш.Қабылбаева, 2015, - 158с.
14. Қызылов М.А., Корнейчук С. В., Мусина О. Е., Токтарғожина Ш., Базарбаев А. А., Қаражан А. ПО қызметкерлері әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезінде пайдаланатын құжаттардың үлгілері/Қостанай: атындағы Қостанай академиясы. Ш.Қабылбаева, 2015, - 146с.

Тақырып № 9. Құқықтық тәртіпті сақтауға азаматтардың қатысуының құқықтық нысандары

Жоспар

Кіріспе

1. Азаматтарды қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларға тарту тәртібі
 2. Қоғамдық жұмыстарға байланысты ішкі істер органдарының жұмысын ұйымдастыру
 3. Қоғамдық тәртіпті қорғау пункттерінің қызметін жандандыру
- Қорытынды**
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі**

Кіріспе

Қазақстан Республикасы Конституциясының 12-бабына сәйкес кепілдік берілген азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету мемлекеттік басқару органдары мен ішкі істер органдарының аса маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Қоғамдық тәртіпті қорғауға қатысатын азаматтардың қызметіне, құқық қорғау бағытындағы қоғамдық құрылымдардың жұмысына, ішкі істер органдарының әкімшілік қызметіндегі құқық қорғау органдарының өзара іс-қимылына, оның міндеттеріне, құқық тәртібін қамтамасыз етуге қатысатын азаматтармен жұмыс жасау нысандары мен әдістеріне, осы қызметтің заңдылығын қамтамасыз ету тәсілдеріне, әкімшілік қызмет субъектілеріне және олардың құқықтық мәртебесіне арналған.

Қоғамдық және құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету, азаматтар мен ұйымдардың құқықтары мен мүдделерін қорғау, Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын құқыққа қарсы қолсұғушылықтан қорғау, қоғамдағы ішкі бейбітшілік пен келісімді қамтамасыз ету, қоғамдық қатынастарды реттеу, әлеуметтік қайшылықтарды жою - бұл ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің алдында тұрған міндеттердің толық тізімі емес. Оның қызметі азаматтардың өмірін, денсаулығын, ар-намысы мен қадір-қасиетін қорғауға, мемлекеттік және қоғамдық мүлікті, жеке меншікті қорғауға бағытталған.

Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауда құқық қорғау және өзге де органдар маңызды рөл атқаруға тиіс, оларға тиісті мемлекеттік өкілеттіктер берілген, оқиғалар мен басқа да оқиғаларға жедел және уақытылы ден қоюға, соның салдарынан олар құқыққа қарсы іс-әрекеттерді болғызбау және олардың жолын кесу және қоғамға қауіпті салдардың туындауына жол бермеу мақсатында жекелеген жағдайларда күштеп ықпал етудің түрлі шараларын қолдануға мәжбүр болады.

Құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудің тиімділігі көбінесе мыналарға байланысты, полицияның еңбек ұжымдарымен, халықпен және бұқаралық ақпарат құралдары. Құқық қорғау тәжірибесі көрсетіп отырғандай, еңбек ұжымдарының, халықтың және бұқаралық ақпарат құралдарының қолдауына

сүйене отырып, полиция Қазақстан Республикасында қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді табысты шешуде.

1. Азаматтарды қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларға тарту тәртібі

ҚР-да қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларға азаматтарды тарту тәртібі, нысандары мен түрлері туралы тетік ҚР ІІМ-нің 2004 жылғы 27 қарашадағы № 641 бұйрығымен айқындалған.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге азаматтар мен қоғамдық бірлестіктердің қатысуына байланысты туындайтын қатынастарды құқықтық реттеу Қазақстан Республикасы Конституциясының ережелеріне негізделеді. Мысалы, Конституцияның 34-бабында барлық азаматтар «Қазақстан Республикасының Конституциясын және заңнамасын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, абыройы мен қадір-қасиетін құрметтеуге», ал қоғамдық тәртіпті қолдауға қатысуды білдіруге міндетті, біздің мемлекетіміздің әрбір заңға бағынатын азаматының парызы болуға тиіс делінген.

Қаралатын қоғамдық қатынастар да «Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге азаматтардың қатысуы туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік-құқықтық актілерімен реттеледі.

Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы «Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы туралы» Қазақстан Республикасының Заңына және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік-құқықтық актілеріне сәйкес олардың ішкі істер органдарына ерікті түрде жәрдем көрсетуі арқылы жүзеге асырылады.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтар өз қызметін заңдылық, адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу және сақтау қағидаттары негізінде жүзеге асырады. ҚР заңнамасында азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуының нысандары мен түрлері айқындалған.

Азаматтар қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысу құқығын келесі нысандарда іске асыра алады:

- 1) жеке;
- 2) ұжымдық.

Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге жеке қатысуы олардың ішкі істер органдарына көмек көрсету арқылы жүзеге асырылуы мүмкін:

- 1) өздеріне белгілі болған дайындалып жатқан, жасалатын немесе жасалған құқық бұзушылық фактілері, оған ықпал ететін себептер мен жағдайлар туралы хабарланған;
- 2) учаскелік полиция инспекторлары мен кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі бөлімшелердің профилактикалық есепке қоюға жататын адамдарды анықтау, ішкі істер органдарының көрсетілген қызметтері

қызметкерлерінің тікелей қатысуымен олармен жеке профилактикалық жұмыс жүргізу арқылы жүзеге асырылады;

3) кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу;

4) жол жүрісі қағидаларын насихаттауда;

5) құқықтық білімді насихаттауда;

6) Қазақстан Республикасының халқын тіркеу және құжаттандыру қағидаларын бұзу профилактикасы бойынша;

7) құрамында есірткі заттары бар өсімдіктерді, сондай-ақ құрамында есірткі бар өсімдіктердің жабайы өсетін егістіктерін заңсыз өсіру және жинау фактілері анықталған жағдайларда жүргізіледі;

8) спирттік ішімдіктерді, есірткі құралдарын және психотроптық заттарды тұтынуға, жезөкшелікпен айналысуға арналған притондар, сондай-ақ осы мақсаттар үшін ықтимал жарамды үй-жайлар анықталған жағдайларда тоқтатылады.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтар өзара уағдаластық бойынша және аумақтық ішкі істер органын хабардар ете отырып, тұрғылықты, жұмыс, оқу орны немесе өзінің меншігі орналасқан жері бойынша қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге ұжымдық түрде қатыса алады. Мұндай бірлестіктердің атауын азаматтар дербес айқындайды.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге ұжымдық түрде қатысатын азаматтарға жәрдемдесу түрлерімен қатар:

1) ішкі істер органдары қызметкерлерінің тікелей басшылығымен көшелерде, алаңдарда, вокзалдарда, көлік магистральдарында және басқа да қоғамдық орындарда, сондай-ақ әртүрлі спорттық, мәдени-бұқаралық және ойын-сауық іс-шараларын өткізу кезінде қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге міндетті;

2) жазатайым оқиғалардан, жол-көлік оқиғаларынан және құқық бұзушылықтардан зардап шеккен, сондай-ақ дәрменсіз күйде болған адамдарға шұғыл көмек көрсету кезінде;

3) дүлей зілзалалар және басқа да төтенше жағдайлар кезінде адамдарды, мүлікті құтқару және қоғамдық тәртіпті сақтау;

4) жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету және жол-көлік оқиғаларының алдын алу;

5) жайылымдарды және мал жаю мен бағудың басқа да орындарын қорғау;

6) астық өнімдері мен басқа да ауыл шаруашылығы дақылдарының ұрлануының алдын алу және жолын кесу;

7) жатақханалар мен оқу-өндірістік шеберханаларды қоса алғанда, оқу орындарының аумағында қоғамдық тәртіпті сақтау;

8) көп қабатты үйлердің кіреберістерін және оларға іргелес аумақтарды күзету - консьерж институты.

Жайылымдарды қорғау және астық өнімдері мен басқа да ауыл шаруашылығы дақылдарының ұрлануының жолын кесу және алдын алу бойынша іс-шаралар өткізудің алдында қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтармен полицияның учаскелік пункттері

базасында әкімшілік полиция қызметкерлері жүзеге асыратын түсіндіру-құқықтық жұмыс жүргізіледі, оған мыналар кіреді:

- 1) қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың құқықтары мен міндеттерін түсіндіру;
- 2) криминогендік жағдайдың жай-күйі және іздестірудегі адамдар туралы хабардар ету;
- 3) есепке алынушылармен жеке-профилактикалық жұмыс жүргізу тәртібі мен қағидалары туралы нұсқама беруді;
- 4) қажетті қорғаныс құқығын, құқыққа қарсы қол сұғушылықтың жолын кесу, құқық бұзушыны ұстау және оны ішкі істер органдарына жеткізу үшін қажетті шаралардың тәртібі мен шектерін, сондай-ақ қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу және әкімшілік заңдардың өзге де нормаларын түсіндіру;
- 5) төтенше оқиғалар, жазатайым оқиғалар салдарынан зардап шеккен, сондай-ақ дәрменсіз күйде болған азаматтарға көмек көрсету тәртібі мен қағидалары туралы нұсқама беруді қамтиды;
- 6) жол жүрісі қағидаларын бұзу және құқық бұзушылық профилактикасы бойынша жүргізіледі.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтармен түсіндіру-құқықтық жұмысты ұйымдастыру мен жүргізуді бақылау ауданның, қаланың, облыстың ішкі істер органдарының профилактикалық қызметіне жетекшілік ететін басшыларға жүктеледі.

Ішкі істер органдары мен азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету саласындағы қызметін үйлестіруді жергілікті атқарушы органдар қылмыстардың алдын алуға және жолын кесуге ықпал еткен, қоғамдық тәртіпті сақтауға қатысатын азаматтарды көтермелеу жөніндегі әлеуметтік профилактика кеңестері мен комиссиялардың отырыстарына өзара іс-қимыл нәтижелерін қарау арқылы жүзеге асырады.

Қатысатын азаматтарды тіркеу тәртібі қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету ҚР ІІМ ведомстволық нормативтік құқықтық актілерімен және жергілікті атқарушы органдардың шешімдерімен көзделген.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуға ниет білдірген азамат ішкі істер органына өтінішпен жүгінеді, оған Қазақстан Республикасы азаматының жеке куәлігінің не паспортының көшірмесін қоса береді. Азамат көрсетілген құжаттарға өмірі мен денсаулығын сақтандыру туралы куәліктің көшірмесін қоса беруге құқылы. Азаматтың өтінішінде ол қатысқысы келетін қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету саласы және тиісті әкімшілік полиция бөлімшесінің атауы (Қоғамдық қауіпсіздік полициясы орындарында) көрсетіледі.

Ішкі істер органы өтініш келіп түскен күннен бастап күнтізбелік отыз күн ішінде азаматты наркологиялық, психоневрологиялық және өзге де есепке алу бойынша тексереді, одан кейін ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) жергілікті атқарушы органына тиісті өтінішхатпен жүгінеді, оған ұсынылған құжаттардың көшірмелері қоса тіркеледі не қабылданған шешімнің себептерін көрсете отырып, өтініш берушіге жазбаша түрде бас тартады. Тексеру іс-шараларын уақытылы жүргізуді және жиналған

материалдарды жергілікті атқарушы органға жіберуді қамтамасыз ету үшін жауапкершілік өтінішті іс жүргізуге қабылдаған ішкі істер органының басшылығына және азамат қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге жәрдем көрсетуге ниет білдірген әкімшілік полиция бөлімшесіне жүктеледі.

Ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) жергілікті атқарушы органы келіп түскен өтінішхатты жеті жұмыс күні ішінде қарайды, азаматты тіркеуді жүргізеді және оны қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың есебіне қояды, бұл туралы ішкі істер органына жазбаша хабарлайды.

Азаматты тіркеу туралы ақпаратты алғаннан кейін әкімшілік полиция бөлімшесі оған есепке алу ісін жүргізеді, ол қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың есепке алу істерін тіркеу журналында есепке алынады. Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтар ұжымына бір байқау ісі жүргізіледі, ол қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың қоғамдық көркемөнерпаздар бірлестіктерін есепке алу журналында ескеріледі.

Азаматтар мен қоғамдық көркемөнерпаздар бірлестіктерін жалпы есепке алуды және олардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету саласындағы қызметін үйлестіруді қоғамдық қауіпсіздік бөлімшелері жүзеге асырады. Кәмелетке толмаған азаматтар және өздеріне қатысты қылмыстық іс қозғалған не Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен өтелмеген немесе алынбаған соттылығы бар, сондай-ақ наркологиялық, психоневрологиялық диспансерлерде есепте тұрған не сот шешімі бойынша әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі деп танылған адамдар қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуға жіберілмейді.

Өтінішті қабылдамау бас тартуға негіз болған себептерді жойған жағдайда өтініш берушінің қайта жүгінуіне кедергі болмайды.

Азаматтың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуын тоқтату үшін негіздер келесілер болып табылады:

- 1) азаматтың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге одан әрі қатысқысы келмейтіні туралы өтініші;
- 2) қылмыстық жауаптылыққа тарту;
- 3) бірнеше рет (жыл ішінде екі және одан да көп рет) қасақана әкімшілік құқық бұзушылық жасау;
- 4) Қазақстан Республикасынан тыс жерлерге тұрақты тұруға шығу;
- 5) әлеуметтік мәні бар аурулардың және айналадағылар үшін қауіп төндіретін аурулардың тізбесіне сәйкес оның қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге одан әрі қатысуын болғызбайтын мән-жайлардың басталуы (психикасының бұзылуы, алкоголизммен, нашақорлықпен немесе уытқұмарлықпен ауыруы не айналадағылар үшін қауіп төндіретін ауру).

Осындай мән-жайлар туындаған кезде ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) жергілікті атқарушы органы тиісті ішкі істер органының ұсынуы бойынша осы азаматты қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтарды есептен шығарады. Азаматтың қоғамдық тәртіпті

қамтамасыз етуге қатысуын тоқтату туралы материалдарды дайындауды ол есепте тұрған әкімшілік полиция бөлімшелері қамтамасыз етеді.

Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қорғауға қатысуының барлық нысандары мен түрлерінің өз рәміздері, қатысушы азаматтардың айырым белгілері болуы мүмкін қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуде. Жергілікті атқарушы органда тіркелгеннен кейін қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматқа тиісті аумақтық ішкі істер органының басшылығы белгіленген үлгідегі куәлік пен айрықша омырауға тағатын белгі береді. Куәлікке аумақтық ішкі істер органының бастығы қол қояды. Куәліктің нысанын жергілікті атқарушы органдармен келісім бойынша ішкі істер органдары айқындай алады. Біздің ойымызша, аймақтық әкімнің шешімімен және өкілді органдардың (мәслихаттардың) келісімімен полицияның қоғамдық көмекшілерінің қосымша өкілеттіктерін және олардың әлеуметтік қорғалуын анықтау қажет. Яғни, олардың өмірін жергілікті бюджет есебінен сақтандыру, қалалық көлікте тегін жол жүруге рұқсат беру және т.б.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың куәліктері мен омырауға тағатын белгілерін есепке алуды, тіркеуді және беруді қалалық, аудандық ішкі істер органдарының қоғамдық қауіпсіздік бөлімшелері жүзеге асырады.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтар куәлігі мен айрықша омырауға тағатын белгісін өзімен бірге алып жүруге және азаматтардың талап етуі бойынша көрсетуге міндетті. Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматқа өз құзыретіне жатқызылған іс-шараларды жүзеге асыру бойынша кезекшілік кезеңінде полицияның учаскелік пунктінде ішкі істер органдарының қызметкері жеңге таңғыш береді.

Заңнамада қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың құқықтары мен міндеттері айқындалған. "Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге азаматтардың қатысуы туралы" *Заңның 7-бабына сәйкес қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың:*

- 1) ішкі істер органдарына бақылау және қадағалау функцияларына байланысты емес қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларда жәрдем көрсетуге міндетті;
- 2) қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алуға және жолын кесуге міндетті;
- 3) құқық бұзушылықтардың жолын кесу және құқық бұзушыларды ұстау мақсатында, егер көрсетілген мақсаттарға өзге тәсілдермен қол жеткізу мүмкін болмаса, дене күшін және басқа да құралдарды қолдануға құқылы. Бұл ретте бұл үшін қажетті шараларды асыруға жол берілмеуге тиіс. Қарулы не топтасып шабуыл (зорлық-зомбылық) жасаған жағдайларды қоспағанда, әйелдерге, мүгедектік белгілері анық адамдарға, жасы белгілі немесе айқын болған кезде кәмелетке толмағандарға қатысты дене күшін және басқа да құралдарды қолдануға тыйым салынады);
- 4) заңдарда көзделген жағдайларда қылмыс немесе әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамдарды ұстауға және құқық қорғау немесе өзге де

мемлекеттік билік органдарына жеткізуге құқылы. Қажет болған жағдайда, ұсталған адамның жанында қару немесе өзге де қауіпті заттар не қылмыстық іс үшін маңызы бар заттар бар деп пайымдауға, ұсталған адамның киімін қарап шығуға және оларды көрсетілген органдарға беру үшін алып қоюға негіз болған кезде;

5) құқыққа қарсы қолсұғушылықтардан, жол-көлік оқиғаларынан, дүлей зілзалалардан және өзге де төтенше жағдайлардан зардап шеккен азаматтарға медициналық және өзге де көмек көрсетуге қатысуға құқылы;

6) құқық бұзушылықтардың, алкоголизмнің, нашақорлықтың және уытқұмарлықтың профилактикасы бойынша түсіндіру және құқықтық жұмысты жүзеге асыруға міндетті;

7) азаматтардан қоғамдық тәртіптің сақталуын талап етуге құқығы бар.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтар:

- 1) азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын сақтау;
- 2) өздеріне белгілі болған дайындалып жатқан не жасалған қылмыс фактілері туралы Ішкі істер органдарын дереу хабардар етуге міндетті;
- 3) заңнамада көзделген жағдайларда азаматтардың талап етуі бойынша оның қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуының заңдылығын растайтын куәлікті көрсетуге міндетті;
- 4) қылмыс немесе әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ұсталған азаматтарға қолданылатын мәжбүрлеу шараларының негіздерін оларға түсіндіруге міндетті;
- 5) қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларға қатысу алдында құқықтық дайындықтан өтуге міндетті.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтарға олардың құқық қорғау саласындағы құқықтары мен міндеттерін түсіндіру үшін жауапкершілік азаматтар осы мәселеде жәрдем көрсетуге ниет білдірген әкімшілік полиция бөлімшесіне жүктеледі.

Полицияның қоғамдық көмекшілерін моральдық және материалдық ынталандыру мақсатында Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген көтермелеу шараларын қолданудың орындылығы туралы уәжді ұсыныспен ішкі істер органының басшылығына ұсынады.

Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтарды көтермелеу шаралары:

- 1) алғыс жариялау;
- 2) грамотамен марапаттау;
- 3) ақшалай сыйлық беру;
- 4) өз құзыреті шегінде жергілікті өкілді және атқарушы органдар айқындайтын өзге де шаралар.

Жинақталған талдау анықтамалары әкімшілік полиция бөліністерінің өкілдерін және көтермелеуге ұсынылған азаматтарды шақыра отырып, қалалық, аудандық ішкі істер органы басшылығындағы кеңесте қаралады. Кеңестің қорытындысы бойынша қоғамдық тәртіпті сақтауға, қылмыстың алдын алуға, жолын кесуге және ашуға, оларды жасаған адамдарды іздестіруге және ұстауға белсенді жәрдем көрсеткен азаматтарды көтермелеу

жөнінде жергілікті атқарушы органға қолдаухат дайындау туралы шешім қабылданады.

Өтінішхатта азаматты көтермелеуге ұсыну үшін негіздер көрсетіледі. Оған Ішкі істер органының бастығы куәландырған қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың жұмыс нәтижелерін есепке алу табелі қоса беріледі.

Көтермелеуге жергілікті атқарушы органдарда тіркелмеген азаматтар да ұсынылады, егер олар қылмыстардың алдын алуға, жолын кесуге, ашуға не оларды жасаған адамдарды ұстауға ықпал етсе. Ішкі істер органдарының ұсынысы бойынша қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтарды көтермелеу мәселелерін тиісті жергілікті атқарушы органның шешімімен құрылатын комиссия қарайды. Сонымен қатар, ауыр және аса ауыр қылмыстардың алдын алуға, жолын кесуге не ашуға, оларды жасаған адамдарды ұстауға белсенді жәрдем көрсеткен азаматтар ауданның, қаланың, облыстың ішкі істер органы бастығының құқықтарымен көтермеленуі мүмкін.

2. Қоғамдық бірлестіктермен байланыс бойынша ПО жұмысын ұйымдастыру

2015 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Республикада 2907 қоғамдық бірлестік жұмыс істейді. Оның ішінде ПО заңда белгіленген тәртіппен Әділет министрлігінің органдарында тіркеуден өтпеген қоғамдық бірлестіктерді анықтайды.

Олардың кейбіреулерінің қызметін жандандыру жедел жағдайға әсер ететін факторлардың бірі болды және ішкі істер органдарынан оны тұрақтандыру үшін белгілі бір шаралар қабылдауды талап етті. Жиналыстар, митингілер және демонстрациялар өткізудің белгіленген тәртібін бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілік қана емес, сонымен қатар қылмыстық жауапкершілік те қарастырылған. Қоғамдық тәртіпті сақтау үшін аталған іс-шараларға ішкі істер органдарының көптеген қызметкерлері мен заңға бағынатын азаматтар қатысады.

Сонымен қатар, жергілікті жерлердегі ішкі істер органдары бірқатар жағдайларда алдын алу сипатындағы шараларды қабылдауға кешігіп келеді, қоғамдық бірлестіктер арасында мақсатты профилактикалық жұмыстарды әрдайым жүргізе бермейді. Жергілікті жерлердегі ішкі істер органдарының жекелеген басшылары қоғамдық бірлестіктермен байланыс бойынша құрылған бөлімшелердің өңірлердегі тұрақты жағдайды қолдаудағы, халық арасындағы, оның ішінде ұлтаралық негіздегі қақтығыстар мен қақтығыстарға әкеп соқтыруы мүмкін дамып келе жатқан теріс процестерді зерделеу мен жоюдағы маңыздылығын жете бағаламайды. Осының салдарынан аталған бөлімшелерді кәсіби даярланған және жұмысты қамтамасыз етуге қабілетті қызметкерлермен жасақтау негізсіз ұзаққа созылды.

Халық арасында үлкен резонанс тудыруы мүмкін қоғамдық бірлестіктер мен олардың көшбасшыларының қызметіне байланысты құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу жөніндегі жұмысты жергілікті

жерлердегі ішкі істер органдарының басты міндеттерінің бірі ретінде қарастыру қажет.

Осыған байланысты «Қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі ішкі істер органдарының жұмысын ұйымдастыру туралы» құрылымды мүлтіксіз орындауға қабылдау қажет:

- қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі бөлімдерді (бөлімшелерді, топтарды) осы жұмыс учаскесін қамтамасыз етуге қабілетті кәсіби даярланған қызметкерлермен жасақтауға;
- осы бөлімшелер үшін табельдік тиесілілігіне сәйкес арнайы техника, байланыс құралдары, автокөлік және басқа да материалдық-техникалық және қаржы құралдарын бөлінеді.

Қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі бөлімдер (бөлімшелер, топтар) полиция департаменттерінің (әкімшілік полиция және қоғамдық қауіпсіздік полициясы басқармаларының, бөлімдерінің) және қалалық, аудандық органдардың құрылымдық бөлімшелері болып табылады. Олар өздерінің алдында тұрған міндеттерді ішкі істер органдарының салалық қызметтерімен, басқа да мемлекеттік және құқық қорғау органдарымен өзара іс-қимыл жасай отырып орындайды.

Бұл бөлімшелердің азаматтардың қоғамдық бірлестіктерінің қызметі туралы заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша ұсыныстар енгізуге құқығы бар. Бөлімшелердің жұмысы қылмыстың жай-күйін, перспективалық және ағымдағы жоспарларды талдау негізінде желілік-аймақтық қағидат бойынша ұйымдастырылады.

Негізгі міндеттері:

1. Қылмыс туралы статистикалық деректер, қоғамдық бірлестіктердің қызметі туралы бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланатын мәліметтер, сондай-ақ басқа да құқық қорғау, мемлекеттік органдардан және азаматтардан алынатын мәліметтер негізінде қалыптасқан жедел жағдайды талдауды және болжауды жүзеге асыру.
2. Қоғамдық бірлестіктердің, сондай-ақ қоғамдық бірлестіктердің қызметіне байланысты құқыққа қайшы әрекеттерге жол берген адамдардың есебін жүргізу.
3. Қоғамдық бірлестіктермен өзара іс-қимылды қамтамасыз ету және олардың тарапынан құқық бұзушылықтардың алдын алу мақсатында құжаттарды дайындау және мемлекеттік органдарға ұсыныстар енгізу.

Негізгі функциялары:

1. 1996 жылғы 31 мамырдағы «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес жұмыс істейтін қоғамдық бірлестіктердің өкілдерімен іскерлік байланыстар орнату арқылы байланысты жүзеге асыру.
2. Басқару шешімдерін әзірлеу және қоғамдық бірлестіктер мен олардың мүшелерінің құқыққа қарсы қызметі фактілерін тексеру және тергеу кезінде көрсету мақсатында қоғамдық бірлестіктердің құқыққа қарсы қызметі туралы ішкі істер органдарының салалық қызметтерін ақпараттық қамтамасыз ету.
3. Қоғамдық бірлестіктердің көшбасшылары мен белсенділері тарапынан құқық бұзушылықтардың алдын алу мақсатында мемлекеттік билік және

басқару органдарымен, бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимыл жасау.

4. Әділет органдарымен бірлесіп, қоғамдық бірлестіктер туралы заңнаманы қолдану практикасын кезең-кезеңімен талдайды.

Қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі бөлімдер (бөлімшелер, топтар) қызметінің негізгі бағыттары:

- қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі бөлімшелердің жұмыс тәжірибесін талдайды және қорытындылайды, анықтамалар мен шолулар, әдістемелік ұсынымдар дайындайды;
- жедел жағдайды тұрақтандыру мақсатында өзара іс-қимылды қамтамасыз ету үшін қоғамдық бірлестіктердің көшбасшылары мен белсенділерімен іскерлік байланыс орнатады;
- жедел жағдайды тұрақтандыру мақсатында өзара іс-қимылды қамтамасыз ету үшін халықаралық, шетелдік, республикалық және өңірлік қоғамдық бірлестіктердің көшбасшылары мен белсенділерімен байланыс орнатады және қолдайды;
- ПО төмен тұрған бөлімшелеріне әдістемелік және практикалық көмек көрсетеді;;
- қоғамдық бірлестіктердің есебін жүргізеді;
- прокуратура, ҰҚК және әділет органдарының тиісті бөлімдерімен өзара іс-қимыл жасайды.

Қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі бөлімшелерге заңда белгіленген шаралар қабылданғанға дейін анықталған құқыққа қарсы фактілер туралы ақпарат береді;

- қолда бар күштерді бағдарлайды, заңсыз жұмыс істейтін бірлестіктерді, сондай-ақ заңмен тыйым салынған қаруды, заттар мен заттарды анықтау бойынша іздестіру жұмыстарын ұйымдастырады;
- ұлтаралық, діни алауыздық пен жанжалдардың туындауына бағытталған қызметпен, сондай-ақ азаматтардың мүліктік және әлеуметтік құқықтарына нұқсан келтіретін іс-әрекеттермен айналысатын адамдар мен бірлестіктерді анықтайды және есепке қоюды қамтамасыз етеді.

Қоғамдық бірлестіктердің қызметіне байланысты жасалған қылмыстар мен құқық бұзушылықтарды тергейтін тергеу, анықтау органдарының бөлімшелері:

- қоғамдық бірлестіктердің қызметіне байланысты жасалған қылмыстар фактілері бойынша қозғалған қылмыстық істерді уақытылы және сапалы зерттейді;
- қоғамдық бірлестіктермен байланыс жөніндегі бөлімшелермен өзара іс-қимыл бойынша қылмыстық істерді тергеу процесінде адамдарды, сондай-ақ қылмыс жасауға ықпал ететін себептерді анықтайды, қылмыс жасаудың себептері мен жағдайларын жою туралы мүдделі мемлекеттік органдарды, оның ішінде Әділет министрлігін уақытылы хабардар етеді.

Учаскелік полиция инспекторлары және кәмелетке толмағандар істері жөніндегі инспекторлар:

- қолданыстағы заңдарға, Қазақстан Республикасы ПМ бұйрықтары мен нұсқаулықтарына сәйкес қызмет көрсетілетін учаскелерде орналасқан қоғамдық бірлестіктерді, оның ішінде жастарды, сондай-ақ олардың көшбасшылары мен белсенділерін анықтайды және есепке қояды қамтамасыз етеді;
- қызмет көрсетілетін учаскелерде тұратын қоғамдық бірлестіктер мүшелерінің арасында құқықтық алдын алу жұмыстарын ұйымдастырады;
- қоғамдық бірлестіктермен, қоғамдық бірлестіктердің көшбасшылары мен белсенділерімен байланыс жөніндегі бөлімшелердің тікелей байланысы мен өзара іс-қимылын қамтамасыз етеді;
- жергілікті жерлердегі тиісті ішкі істер органдарының басшыларына қоғамдық бірлестіктер тарапынан құқыққа қайшы әрекеттерге жол бермеу жөнінде ұсыныстар енгізеді;
- қоғамдық бірлестіктер өкілдерінің тиісті рұқсаттарсыз еркін айналымға тыйым салынған көбейту техникасы құралдарын, қару мен басқа да заттарды заңсыз пайдалануына жол бермеу мақсатында рұқсат беру жүйесінің объектілеріне жүйелі бақылауды жүзеге асырады.

Патрульдік-бекеттік полиция қызметі, күзет бөлімшелері:

- қызмет өткеру бағыттары мен бекеттерінде қалыптасқан жағдайды бақылауды қамтамасыз етеді;
- бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындардағы жедел жағдай туралы уақтылы хабардар етеді, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтарға жол бермеу жөнінде шаралар қабылдайды;
- азаматтар тобының жиналу себебін анықтайды, бұл туралы өзінің тікелей бастығына, сондай-ақ ішкі істер органының кезекшісіне уақтылы хабарлайды;
- қалыптасқан жағдайды ескере отырып, көшелер мен жолдардың жүру бөлігі бойынша көліктің қалыпты жұмыс істеуіне шаралар қабылдайды, сондай-ақ заңға сәйкес қоғамдық тәртіпті бұзуға және күзетілетін объектілерде материалдық құндылықтардың сақталуына жол бермеу үшін барлық шараларды қабылдайды;
- мазмұны құқыққа қайшы сипаттағы әдебиеттерді, плакаттарды, транспортерлерді тіркейді және алып қояды, бұл туралы ішкі істер органының кезекшісіне баяндайды.

Қылмыстық-атқару жүйесінің бөлімшелері мен мекемелері:

- мекемелердің әкімшілігі тіркелген қоғамдық бірлестіктермен, оның ішінде діни бірлестіктермен оларды жазасын өтеп жатқан адамдарды түзеуде және қайта тәрбиелеуде пайдалану, сондай-ақ сотталғандарды жазасын өтегеннен кейін әлеуметтік бейімдеуге жәрдемдесу мақсатында өзара іс-қимылды және байланысты қамтамасыз етеді;
- қызметі құқыққа қайшы сипаттағы қоғамдық бірлестіктердің мүшелері туралы аумақтық ішкі істер органдарын уақтылы анықтайды және хабардар етеді.

Осылайша, қоғамдық тәртіпті сақтаудағы қоғамдық бірлестіктердің рөлі Қазақстан Республикасының әртүрлі нормативтік-құқықтық актілерінде

бекітілген. Құқық қорғау органдарының әкімшілік қызметінде өз жарғыларына сәйкес құқық қорғау бағытындағы функцияларды орындауды және ішкі істер органдарына қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша үлкен көмек көрсетуді көздейтін қоғамдық құрылымдардың үлкен тізімі қолданылады.

3. Қоғамдық тәртіпті сақтау бойынша пункттердің қызметін жандандыру

Қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, заңдылықты сақтау және елдегі құқықтық тәртіпті нығайту бұл іске азаматтардың қатысуынсыз мүмкін емес. Азаматтар мен қоғамдық бірлестіктерді қолдауға сүйену – құқық қорғау органдарының құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу, оларды туындататын себептер мен жағдайларды жою жөніндегі тиімді қызметінің міндетті шарттарының бірі.

Азаматтар құқық қорғау органдарына, оның ішінде ішкі істер органдарына да қоғамдық тәртіпті сақтауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге жеке-жеке, ерікті негізде, келісімшарт бойынша да, қоғамдық бірлестіктер арқылы да жәрдемдеседі.

«Қоғамдық бірлестіктер туралы» 1996 жылғы 31 мамырдағы Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабына сәйкес, соңғылары мынадай ұйымдық-құқықтық нысандарда құрылуы мүмкін: қоғамдық ұйымдар; қоғамдық қозғалыстар; қоғамдық қорлар; қоғамдық мекемелер; қоғамдық көркем өнерпаздар органдары. Қоғамдық бірлестіктер өз жарғыларына сәйкес әлеуметтік, саяси, мәдени, тәрбиелік және өзге де қоғамға пайдалы мақсаттарды көздейді. Көптеген қоғамдық бірлестіктер тәрбие жұмысын жүзеге асырады, өз мүшелерінің мәдени бос уақытын ұйымдастырады, балалардың панасыздығына және кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарына қарсы күрес жүргізеді, құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуге тікелей қатысады.

Құқық бұзушылықтың алдын алу, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарына үлкен көмек әлеуметтік бастамалардың үйлестірілген органдары бере алады. Біздің ойымызша, келесі ұйымдастырушылық-құқықтық форма назар аударуға тұрарлық.

Қоғамдық тәртіпті қорғаудың қоғамдық пункттері билік өкілдерінің, құқық қорғау бағытындағы өз бетінше қоғамдық құрылымдардың және тұрғылықты жері бойынша құқық бұзушылықтардың профилактикасын жүзеге асыратын заңға бағынатын азаматтардың аймақтық бірлестіктері болуға тиіс. Бұл мақсаттар бірлігімен, функциялар мен шешілетін міндеттердің ортақтығымен біріктірілген алдын алу субъектілерінің өзара әрекеттесуінің жана ұйымдастырушылық нысаны емес.

Қоғамдық құқық қорғау пункттерінің пайда болуы табиғи нәрсе. Оларды құру құқық бұзушылықтардың алдын алу мәселелерін кешенді шешудегі тәжірибе сұраныстарына жауап болып табылады, қоғамдық өмірдің барлық негізгі аспектілерін, ең алдымен тұрмыстық саланы, сондай-

ақ бос уақытты алдын алу әсерімен қамтуға ұмтылуда. Аталған пункттерді құру – қоғамдық құрылымдардың, учаскелік полиция инспекторларының, штаттан тыс полиция қызметкерлері, қоғамдық комиссиялар мен полицияға жәрдемдесудің жұмыс жасақтары институттарына ақылы негізде біріктірілген елді мекендер тұрғындарының жинақталған жұмыс тәжірибесін жинақтаудың салдары. Қоғамдық құрылымдар деп тек құқық қорғау бағытындағы бірлестіктерді ғана түсіну қажет: ерікті халық жасақтары, полицияға жәрдемдесетін жастар және студенттік жасақтар, ұлттық қауымдар, ақсақалдар (ақсақалдар) кеңесі, кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар және т.б.

Егер осы күштердің барлығын біріктіретін болсақ, онда бұл шын мәнінде құқық бұзушылықтың алдын алудың орасан зор міндеттерін шешуге және Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметі айқындаған дәстүрлі құқық тәртібі функцияларын орындауда елдің құқық қорғау органдарына баға жетпес көмек көрсетуге қабілетті үлкен күш.

Маңызды және жауапты міндеттерді шешуі тиіс: азаматтарды ҚР заңдарын бұлжытпай сақтау рухында тәрбиелеу; құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және жою; қоғамға жат мінез-құлыққа бейім адамдарға нақты тәрбиелік-профилактикалық әсер ету және әлеуметтік бақылау; бекітілген әкімшілік учаскеде қоғамдық тәртіпті қорғау, қылмыстарды ашуда, жасырынған қылмыскерлерді іздестіруде ІІО-ға көмек көрсету және т. б.

Егер ҚР Заңы және ҚР Үкіметінің қаулысымен бекітілген қоғамдық тәртіпті қорғау пункттері туралы ереже болмаса, онда іс жүзінде ұйымдастырушылық проблемалар болады, бұл осы әлеуметтік институтты құру мен оның жұмыс істеуінде формализмге әкеледі.

Қоғамдық тәртіпті қорғау пункттері немесе тірек пункттері өткен ғасырдың 60-шы және 70-ші жылдарының басында пайда болды және 1995 жылға дейін ресми түрде өмір сүрсе де, 90-шы жылдардың басында тоқтап қалды. Қоғамдық тәртіпті қорғау пункттерінің 25 жылдық тарихын зерделеу және талдау осы институтты заманауи жағдайлар үшін жандандыруға мүмкіндік береді.

Бүгінде құқық қорғау бағытындағы қоғамдық құрылымдарды құруға қатысты бірыңғай пікір қалыптасқан жоқ, олардың мемлекетіміздің саяси жүйесіндегі рөлі мен орны туралы нақты түсінік жоқ. Алайда басты мәселе – тәртіпті қорғаудың қоғамдық пункттері қандай болуы тиіс, олар қандай бағытта дамуы тиіс.

Осыған байланысты ІІО-ның практикалық қызметкерлері, ғалымдар арасында сияқты, әртүрлі көзқарастар мен тәсілдерге ие. Нақты мүмкіндіктерді, бұрын қалыптасқан жұмыс тәжірибесін ескере отырып, олардың кейбіреулері тармақтары өздері қызмет көрсететін әкімшілік учаскелердің тұрақты тұрғындары арасында құқық бұзушылықтардың ерте алдын алуға толығымен назар аударуы керек деп санайды. Бұл ретте басты күш-жігер қоғамға қарсы сипаттағы және кейіннен құқық бұзушылықтарға

әкеп соғуы мүмкін адамдардың осындай әрекеттері мен әрекеттеріне уақтылы ден қоюға бағытталуы тиіс.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде қоғамдық құралымдарды қарауға құқығы жоқ санкциялар (айыппұл, әкімшілік қамаққа алу және т.б.) көзделгендіктен, олардың өкілеттіктері қоғамдық ықпал ету шараларын қолданумен ғана шектелуге тиіс.

Осындай тәсілге байланысты профилактикалық әсер ететін адамдар тобы келесі санаттар бойынша анықталды:

- 1) отбасында тұрмыс саласында қылмыс жасалуы мүмкін жанжалды жағдайлар туғызатын адамдар;
- 2) қоғамдық орындарда мас күйінде пайда болатын, спирттік ішімдіктерді асыра пайдаланатын адамдар;
- 3) коммуналдық пәтерлерде немесе қоғамдық орындарда балаларға нашар үлгі көрсететін ересек азаматтар;
- 4) тұрмысы қолайсыз отбасы мүшелері, ата-аналар, балаларды тәрбиелеу бойынша міндеттерді ескермейтін; қоғамға жат мінез-құлықтан байқалған қараусыз балалар;
- 5) бас бостандығынан айыруға байланысты емес жазалау шараларына сотталған адамдар жатады;
- 6) өздеріне қатысты үкімді орындау кейінге қалдырыла отырып, айыптау үкімдері шығарылған адамдар босатылады.

Қоғамдық тәртіпті қорғау пункттері басты назарды жеке профилактикаға аударатындықтан, біздің ойымызша, жоғарыда аталған адамдар тобы тым тар. Қоғамның назарынан қаскөйлік маскүнемдер, нашакорлар, ұсақ бұзақылар, үйде дайындалған спирттік ішімдіктерді сататын адамдар және бұрын бас бостандығынан айыруға сотталған адамдардың барлық санаттары шықты.

Қазіргі уақытта ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы материалдарды әскери қызметшілерді қоспағанда, қоғамдық ұйымдардың қарауына, жолдастық соттарға немесе офицерлік ар-намыс соттарына және кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияға жіберу тетігі қарастырылмаған. Барлық басқа құқық бұзушылар ҚР ӘҚБтК тиісті баптары бойынша әкімшілік жазаға тартылуы тиіс. Егер қоғамдық құрылымдардың жұмысын жандандыру бойынша жұмыс жүргізілсе, онда қоғамдық құрылымдардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау бойынша юрисдикциялық өкілеттіктерді қалпына келтіру қажет. Бірақ бұл өкілеттіктер 2001 жылға дейін қабылданғанға дейін бұрынғыдай болмауы керек. Қоғамдық құрылымдар тек қоғамдық ықпал ету шараларын қабылдауы керек, бірақ әкімшілік жаза қолданбауы керек. Егер қоғамдық отырыс қоғамдық ықпал ету шараларын жеткіліксіз деп санаса, онда оларға қатаң жаза қолдану үшін материалды сотқа жіберу құқығын беру керек.

Баяндалғанның негізінде Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің жалпы бөлігін «Әкімшілік құқық бұзушылық

туралы материалдарды қоғамдық ұйымның немесе еңбек ұжымының қарауына беру» деген баппен толықтыру қажет деген негізделген қорытынды шығады.

Қызметті басқаруды ауылдық жердегі ауылдық округ әкімінің немесе қаладағы өзін-өзі басқару комитетінің төрағасының шешімімен айқындалуға тиіс кеңес жүзеге асыруға тиіс. Кеңестің сапалық құрамын келесі міндеттер мен функцияларды орындау үшін арнайы білімдері бар қоғамдық құрылымдардың басшылары және қажетті мамандар қатарынан қалыптастыру қажет:

- 1) қызмет көрсетілетін аумақтағы қоғамдық тәртіптің жай-күйін талдау;
- 2) жергілікті жағдайларды ескере отырып, қызметтің негізгі бағыттарын айқындау;
- 3) қоғамдық көмекшілердің қызметінің тиімділігі мен сапасын арттыру жөніндегі шаралардың орындалуын жоспарлау және бақылау;

Қорытынды

Осылайша, полиция өз қызметінде халықтың белсенді көмегіне кеңінен сүйенуі керек. Барлық полиция қызметкерлерінің маңызды міндеті – бұл қолдау мен көмекке шебер сену, халықтың өсіп келе жатқан белсенділігін тиімді пайдалану. Халықтың мүдделері жатақхананың заңдары мен ережелерін бұзушылар үшін осындай жағдай жасауды талап етеді, онда олар жұмыс орны бойынша да, тұрғылықты жері бойынша да өз ұжымдарының сотталуын үнемі қарсы алады, ал азаматтарға олардың құқықтарына, қадір-қасиетіне, мүлкіне және өміріне кез келген қылмыстық қолсұғушылықтан кепілдік беріледі. Тек осы жағдайда ғана құқық бұзушылықтардың алдын алу және жою міндеті сәтті шешілуі мүмкін.

Құқық қорғау тәжірибесінде ішкі істер органдарының құқықтық тәртіпті қорғауға қатысатын қоғамдық құрылымдармен өзара әрекеттесуінің келесі формалары кеңінен қолданылады:

1. Қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздік жағдайы туралы ақпарат алмасу. Бұл ақпарат құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу, жұмысты жоспарлау, оның тиімділігін арттыру және түпкілікті нәтижелерді бағалау бойынша өзекті міндеттерді айқындау үшін қажет. Ішкі істер органдары қоғамдық құрылымдар қамтамасыз ететін ақпараттың көлемі мен мазмұнын тиісті ішкі істер органдарының басшылары айқындайды.
2. Қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті сақтауды қамтамасыз ету, құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу жөніндегі іс-шараларды бірлесіп жоспарлау және өткізу.
3. Ішкі істер органдарының қоғамдық құралымдарға құқықтық тәртіп саласында өздеріне жүктелген міндеттерді орындауда оларға жәрдем көрсету және қолдау көрсету.
4. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің қоғамдық құрылымдар мүшелерін құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу әдістері мен нысандарына оқыту; олармен құқықтық оқыту бойынша жұмыстар жүргізу; олардың жұмысын жоспарлау мен есепке алуда әдістемелік және өзге де көмек көрсету.
5. Ішкі істер органдарының құқық бұзушылықтар туралы материалдарды қарау және қабылдау үшін, құқық бұзушыларға тиісті қоғамдық ықпал ету шараларын қоғамдық құралымдарға жіберуі.
6. Қоғамдық құралымдардың құқық бұзушылықтар туралы материалдарды ішкі істер органдарына беруі, егер құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде қоғамдық құралым құқық бұзушыны қылмыстық немесе әкімшілік жауаптылыққа тарту қажеттігі туралы сенімге келсе.
7. Азаматтардың құқықтық тәртіпті қорғаудағы ішкі істер органдарымен шарттық-өтеулі негізде ынтымақтастығы ішкі істер органдарының қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

Сондай-ақ жұмыста өзара іс-қимыл бойынша, яғни құқық бұзушылықтарға қарсы күресте және олардың алдын алуда құқық қорғау бағытындағы құқық қорғау құралымдарының күш-жігерін біріктіру туралы

ұсыныстар жасалды. Яғни, қоғамдық пункт шеңберінде жұмыс істейтін қоғамдық құрылымдар басшыларының қауымдастығы болып табылатын қоғамдық тәртіпті қорғау пункті Кеңесінің жандануы. Оның жұмысына мүдделі жергілікті атқарушы органдардың өкілдері, учаскелік полиция инспекторлары және құқық қорғау органдарының лауазымды адамдары тартылуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы.
2. Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларға азаматтарды тарту тәртібі, нысандары мен түрлері туралы ережені бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2004 жылғы 27 қарашадағы N 641 бұйрығы.
3. Қоғамдық бірлестіктер туралы заң. 1996 жылғы 31 мамырдағы N 3-1 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 1996 ж., N 8-9, 234-құжат.
4. Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге азаматтардың қатысуы туралы. Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі N 590 Заңы. Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2004 ж., N 18, 104-құжат; "Егемен Қазақстан" 2004 жылғы 17 шілдедегі N 161
5. Қоғамдық құрылымдармен өзара іс-қимыл бойынша ПО жұмысының оң тәжірибесі туралы жедел ақпарат. ҚР ІІМ Әкімшілік полиция комитеті. Астана, 2008.
6. Жаманбаев М.С., Нұрсейітов Д. А., Корнейчук С.В. учаскелік полиция инспекторына ұсынымдар жинағы. - Қостанай, 2004. -180 Б.
7. И. В. Шалахин, Э. М. Хацюк. Қоғамдық тәртіпті қорғау пункттері қызметінің жалпы сипаттамасы және негізгі бағыттары: мақалалар жинағы. - М, 1980. - С-19-20.
8. Учаскелік полиция инспекторларына әдістемелік ұсынымдар. Учаскелік полиция пункттерін ресімдеу бөлімі. Астана-2001.
9. Учаскелік полиция инспекторының анықтамалығы, М. М. Логвиновтың редакциясымен 1990 ж.
10. Ж. С. Мырзабеков. Учаскелік полиция инспекторлары жүзеге асыратын профилактикалық әсер. Учебно-практическое пособие. Қостанай, 200г.

Тақырып № 10. Тылдық, қаржылық қамтамасыз ету қызметтерінің және ақпараттық бөлімшелердің құқықтық жағдайы және ұйымдық құрылымы

Жоспар

Кіріспе

- 1.Тыл департаментінің қызметін ұйымдастыру
 - 2.Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне ақшалай ризықты, жәрдемақылар мен басқа да төлемдерді төлеу қағидаларын бекіту туралы
 - 3.Техникалық қызмет департаментінің қызметін ұйымдастыру
- Қорытынды.

Кіріспе

Тәртіп сақшыларын шаруашылық қамтамасыз ету мәселелері барлық уақытта өткір тұрды. Кәсіби қызметін бұлжытпай орындау бағыты бойынша қарапайым емес, бірақ қазір өте қажет. Өйткені, бұл ішкі істер органдарының жауынгерлік және қызметтік дайындығында маңызды рөл атқаратын экономикалық қолдау.

Осы жылдар бойы Қазақстан Республикасының ішкі істер министрлігінің экономикалық қызметі көптеген қайта құрулардан өтті, бірақ бір нәрсе өзгеріссіз қалды және солай болып қала береді: шаруашылық тыл қызметі барлық уақытта министрліктің маңызды қызметтерінің бірі болып табылады, ол Ішкі істер министрлігінің бөлімшелерін материалдық-техникалық құралдармен уақытылы және жан-жақты қамтамасыз етеді. Бүгінгі таңда тыл қызметі әкімшілік құқық бұзушылықты, қылмыстылықты, қоғамдық қауіпсіздікті, ел азаматтарының құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету үшін сенімді қызмет атқарады.

1.Тыл департаментінің қызметін ұйымдастыру

Тыл департаменті (бұдан әрі – ТД) заңнамаға сәйкес ҚР ІІМ-нің материалдық-техникалық және әскери жабдықтауды, шаруашылық және тұрмыстық қамтамасыз етуді, ҚР ғимараттарының, құрылыстарының, жабдықтары мен автомобиль техникасының күрделі құрылысын және жөндеу-пайдалану қажеттіліктерін ұйымдастыруды жүзеге асыратын дербес құрылымдық бөлімшесі болып табылады.

ТД заңды тұлға болып табылады, банктерде шоты, мөрі және өз атауы болады. ТД коммерциялық ұйым болып табылмайды және бюджеттік ұйымдар үшін белгіленген тәртіппен салық салуға жатпайды.

ТД өз құзыреті шегінде өзіне сеніп тапсырылған және ТД-ға тікелей бағынысты ұйымдарға мемлекеттік меншіктегі мүлікті иеленуді, пайдалануды және оған билік етуді жүзеге асырады.

ТД жедел бағынысында облыстардың, Республикалық маңызы бар қалалардың ПД-нің, оқу орындарының, Көліктегі ПД-нің және ҚР тылдық

камтамасыз етудің бірыңғай жүйесін құрайтын ұйымдардың шаруашылық басқармалары (бөлімдері) болады.

ТД-ны ұстауға арналған шығыстарды қаржыландыру мемлекеттік (республикалық) бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

ТД негізгі міндеттері

1) ҚР бөлімшелерін материалдық-техникалық ресурстармен, әскери техникамен, қару-жарақпен, оқ-дәрілермен және арнайы құралдармен камтамасыз ету нормаларының негізгі бағыттарын әзірлейді;

2) ҚР мұқтажы үшін мемлекеттік сатып алуды әзірлеуге және қалыптастыруға қатысады;

3) ҚР ғимараттарын, құрылыстарын, жабдықтарын материалдық-техникалық жабдықтауға, шаруашылық және тұрмыстық қамтамасыз етуге, күрделі салуға және жөндеу-пайдалану мұқтаждарына мемлекеттік бюджет қаражатын және басқа да қаражатты пайдалану жөнінде ұсыныстар әзірлейді;

4) Қаржы-шаруашылық жүйесін нығайту жөніндегі шараларды әзірлейді және жүзеге асырады және тікелей бағынысты ұйымдарды бақылайды;

5) шаруашылық бөлімшелеріне әдістемелік басшылықты жүзеге асырады;

6) ҚР автокөлікпен қамтамасыз етуді жүзеге асырады;

7) қару-жарақты, оқ-дәрілерді, әскери және арнайы техниканы, жеке қорғану және белсенді қорғаныс құралдарын, киім-кешек мүлкі мен басқа да керек-жарақтарды жеткізу саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыруға қатысады;

8) шетелдік ұйымдармен өндірістік және ғылыми ынтымақтастықты жүзеге асырады.

ТД-ны министрдің ұсынуы бойынша ҚР Үкіметі қызметке тағайындайтын және босататын бастық басқарады. ТД бастығы тікелей ҚР Ішкі істер министріне бағынады.

ТД бастығының бір орынбасары болады, оны ТД бастығының ұсынуы бойынша ҚР ІІМ министрі қызметке тағайындайды және қызметтен босатады.

ТД бастығының келесі құқықтары бар:

1) бұйрықтар шығару;

2) өз құзыретіне жататын мәселелер бойынша ТД ұсыну және ТД өкілдігін мемлекеттік, сот органдарында және қоғамдық ұйымдарда тапсыру;

3) өз құзыреті шегінде бірінші қол қою арқылы жүзеге асырылады;

4) объектілерді күрделі салуға және реконструкциялауға жобалау-сметалық құжаттаманы бекітуге құқығы бар;

5) ТД бағынысты ұйымдардың материалдық құндылықтарын есептен шығару жөнінде шешімдер қабылдауға міндетті;

6) Ішкі істер министріне ТД жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстар енгізу;

7) өз өкілеттігі шегінде еңбек демалысын беруге, қызметке қабылдауға, қызметке тағайындауға, тәртіптік жаза қолдану туралы және ҚР қызметкерлерін көтермелеу туралы шешімдер қабылдауға құқылы;

8) қызметкерлерге қосымша ақылар белгілеуге;

9) ҚР шегінде қызметкерлерді іссапарға жіберу;

10) аттестаттаудан өткізуге, лауазымы бойынша ауыстырылатын кандидатураларға қорытындылар беруге міндетті.

2. Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне ақшалай ризықты, жәрдемақылар мен басқа да төлемдерді төлеу қағидаларын бекіту туралы

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің лауазымдық жалақылары, арнаулы атағы үшін қосымша ақылар «Қазақстан Республикасының мемлекеттік бюджеті және Ұлттық банкінің сметасы (бюджеті) есебінен ұсталатын Қазақстан Республикасы органдарының қызметкерлеріне еңбекақы төлеудің бірыңғай жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 17 қаңтардағы № 1284 жарлығымен бекітілетін мемлекеттік бюджет есебінен ұсталатын Қазақстан Республикасы органдарының қызметкерлеріне еңбекақы төлеудің бірыңғай жүйесімен айқындалады.

Қызметкерлердің лауазымдық айлықақыларының мөлшері атқаратын лауазымдарына қарай және атқаратын лауазымдарын лауазымдар санаттарының топтарына, еңбек сіңірген жылдарына және Мемлекеттік қызмет өтіліне жатқызуға қарай олардың лауазымдық айлықақылары мен сауықтыру жәрдемақыларын есептеу үшін бекітілген тиісті коэффициенттерді түзету коэффициентін ескере отырып, базалық лауазымдық айлықақы мөлшеріне көбейту арқылы айқындалады.

Қызметкерлерге арнаулы атақтар үшін қосымша ақының мөлшері тиісті коэффициенттерді базалық лауазымдық жалақы мөлшеріне көбейту арқылы айқындалады. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің лауазымдық айлықақылары, егер лауазымға тағайындалған күні көрсетілмесе, лауазымға тағайындалған күннен бастап, бірақ бұйрықта көрсетілген күннен немесе тағайындау туралы бұйрыққа қол қойылған күннен ерте төленбейді.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне арнаулы атақ үшін қосымша ақы төлеу, егер бұйрықта берілген күні айтылмаса, атақ берілген күннен немесе арнаулы атақ беру туралы бұйрыққа қол қойылған күннен бастап жүргізіледі. Қызметкерлердің лауазымдық жалақылары ішкі істер органдарының штаттарында көрсетілген лауазымдар санаттары бойынша төленеді («Әскери қызметшілер, арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының, Төтенше жағдайлар министрлігінің Мемлекеттік өртке қарсы қызметінің және прокуратура органдарының қызметкерлері лауазымдарының санаттары бойынша тізілімдерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 17 қаңтардағы №1283 Жарлығына сәйкес).

Штатта қос атауы бар лауазымдар бойынша лауазымдық жалақы лауазымның бірінші атауы бойынша белгіленеді. Орта басшы құрамның

лауазымына тағайындалған қатардағы және кіші басшы құрамның қызметкерлеріне белгіленген атқаратын штаттық лауазымы бойынша айлықақы, арнаулы атағы бойынша қосымша ақы төленеді.

Қызметтің ерекше жағдайлары үшін үстемеақы негізгі немесе уақытша атқаратын лауазымы бойынша нақты алынатын айлықақыларға төленеді. Егер үстемеақы толық емес айға тиесілі болса, оның сомасы үстемелік көрсетілген шекті мөлшерлеріне және осы айдағы күнтізбелік күндер санына қарай айқындалады.

Қызметтің ерекше жағдайлары үшін үстемеақы ішкі істер органы басшысының бұйрығы негізінде үстемеақы белгіленген күннен бастап, бірақ бұйрықта көрсетілген күннен немесе егер үстемеақыны белгілеу күні бұйрықта көрсетілмесе, үстемеақы белгілеу туралы бұйрыққа қол қойылған күннен ерте емес төленеді.

Қызметкерлерге қызметтің ерекше жағдайлары үшін үстемеақы төлеу лауазымынан босатылған күннен немесе үстемеақы төлеу көзделмеген лауазымды уақытша атқаруға кіріскен күннен бастап тоқтатылады. Қызметтің ерекше жағдайлары үшін үстемеақы ағымдағы айға ақшалай қамтылымды төлеумен бір мезгілде төленеді.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне Семей ядролық полигонындағы ядролық сынақ аумақтарында тұрғаны үшін қосымша ақы төленеді және экологиялық апат аймақтарында тұрғаны үшін «Семей ядролық сынақ полигонындағы ядролық сынақтардың салдарынан зардап шеккен азаматтарды әлеуметтік қорғау туралы» 1992 жылғы 18 желтоқсандағы және «Арал өңіріндегі экологиялық қасірет салдарынан зардап шеккен азаматтарды әлеуметтік қорғау туралы» 1992 жылғы 30 маусымдағы Қазақстан Республикасының заңдарында айқындалған мөлшерде және тәртіппен коэффициенттерді қолдана отырып, еңбекақы белгіленеді. Қызмет өткерудің ерекше жағдайлары үшін үстемеақының мөлшері ҚР Президенті бекітетін мемлекеттік бюджет есебінен ұсталатын ҚР органдары қызметкерлерінің еңбегіне ақы төлеудің бірыңғай жүйесімен белгіленеді.

Негізгі міндеттерінен босатыла отырып, басқа лауазымдар бойынша міндеттерді уақытша атқару жүктелген штаттық лауазымдағы қызметкерлерге ақы төлеу мынадай тәртіппен жүргізіледі:

- 1) штаттағы орынбасарларға өздерінің тікелей бастықтарының бос емес лауазымдары бойынша қызметтік міндеттеріне қарамастан, ақшалай үлес төлеу олардың негізгі атқаратын лауазымы бойынша жүргізіледі;
- 2) басшының бос лауазымы бойынша міндеттерін, оның ішінде орынбасарларының да уақытша атқаруы кезінде ақы төлеу өзге де төлемдер ескеріле отырып, уақытша атқарылатын лауазым бойынша көзделген айлықақы негізге алына отырып, бірақ екі айдан аспайтын мерзімге жүргізіледі. Көрсетілген мерзім ішінде оларды осы лауазымға тағайындау немесе бос лауазым бойынша міндеттерді атқарудан босату туралы шешім қабылданады.

Бос лауазым бойынша міндеттерді уақытша атқарудың үздіксіз мерзімі екі айдан, ал бос емес лауазым бойынша – төрт айдан аспауға тиіс. Лауазым бойынша міндеттерді уақытша атқарудың үздіксіз мерзімі лауазымға кіріскен күннен бастап, бірақ бұйрықта айтылған күннен ерте емес, ал көрсетілген күн болмаған кезде бұйрыққа қол қойылған күннен ерте емес міндеттерді атқарудан босатылған күн бойынша есептеледі.

Лауазым бойынша міндеттерді атқарушы етіп тағайындау қызметкерлерді лауазымдарға тағайындау және оларды ауыстыру құқығы берілген лауазымды адамдардың бұйрығымен рәсімделеді. Қызметкерге міндеттерді уақытша атқаруды жүктеу және оны осыған байланысты негізгі лауазым бойынша міндеттерді атқарудан босату, тікелей басшы болмаған кезеңде оның лауазымы бойынша міндеттерді атқару қызметкердің қызметтік міндеттерінде көзделген жағдайды қоспағанда, қызметкерді лауазымға тағайындайтын басшының бұйрығымен жүзеге асырылады. Уақытша атқаратын лауазымы бойынша лауазымдық айлықақылардан есептелетін әртүрлі үстемеақылар төлеу кезінде нақты алынатын айлықақы назарға алынады.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне олардың еңбекке уақытша жарамсыздығының бүкіл кезеңі үшін еңбекке уақытша қабілетсіздігі бойынша қызметтік міндеттерден босату парақтарының негізінде, сондай-ақ отбасының науқас мүшелеріне күтім жасау бойынша еңбекке уақытша қабілетсіздігі жөніндегі парақтардың негізінде ақшалай үлес толық көлемде төленеді.

Барлық көрсетілген жағдайлар бойынша қызметкерлерге ақшалай ризықты төлеу растайтын құжаттар ұсынылғаннан кейін ғана жүргізіледі. Ішкі істер органдарының қарамағында болған кезеңде ауырған ішкі істер органдарының қызметкерлеріне олардың еңбекке уақытша жарамсыздығы кезеңіне ақшалай қаражат төленеді.

Жүктілігі және босануы бойынша демалыста, жаңа туған баланы (балаларды) асырап алған демалыста, бала үш жасқа толғанға дейін бағып-күтуге арналған жалақысы сақталмайтын демалыста болған кезеңде ішкі істер органдарының қызметкерлері ауырған кезде ауырған күндері үшін ақшалай үлес төленбейді. Егер ауру аталған демалыстар аяқталғаннан кейін де жалғаса берсе, ақшалай үлес тиісті демалыс аяқталған күннен кейінгі күннен бастап және қызметкердің қызметке шығатын күніне дейін төленеді.

Атқарып отырған лауазымдарынан босатылған ішкі істер органдарының қызметкерлеріне тиісті ішкі істер органдарының қарамағында болған уақыты үшін штаттық лауазымынан босатылған күннен бастап ақшалай қамтылым (яғни, соңғы атқарған лауазымы бойынша лауазымдық айлықақы, арнаулы атағы үшін қосымша ақы) және тұрғын үйді ұстауға және коммуналдық қызметтерге ақы төлеуге ақшалай өтемақы төленеді. Төлемдер «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген тиісті ішкі істер органдарының қарамағында болу мерзімдері кезеңінде жүргізіледі.

Ішкі істер органы қызметкерінің қарамағына қабылдау туралы бұйрықта ішкі істер органдарының қызметкерлеріне олардың қарамағында болған кезеңінде тиісті төлемдерді жүзеге асыратын ішкі істер органының бөлімшесі де көрсетіледі. Ішкі істер органдарының қызметкеріне лауазымдық жалақы төлеу кезеңінде қарамағында болған уақыты үшін Семей ядролық полигонындағы ядролық сынақ аумақтарында тұрғаны үшін қосымша ақы немесе көрсетілген қосымша ақы белгіленген аудандар мен жерлерде ішкі істер органдарының қарамағында болған жағдайда экологиялық апат аймақтарында тұрғаны үшін коэффициенттерді қолдана отырып, еңбегіне ақы төлеу сақталады.

Өкімге қабылдау туралы бұйрыққа қол қойылған күн немесе бұйрықта көрсетілген күн өкімге қабылдау күні болып есептеледі.

Ақшалай қамтылымды төлеу кезінде қарамағында болу мерзіміне есептелмейді:

- 1) демалыстарда болу уақыты;
- 2) денсаулық сақтау ұйымдарында емделуде (әскери-дәрігерлік комиссияның жолдамасы бойынша тексерілуде) болған уақыты;
- 3) бұрынғы қызмет атқарған жерінен тиісті ішкі істер органы тұрған жерге дейін жол жүру уақыты;
- 4) сырттай немесе кешкі оқыту нысаны бойынша білім алатын адамдар үшін-білім беру ұйымдарының оқу-емтихан сессияларында болу уақыты;
- 5) қылмыстық іс ақтайтын негіздер бойынша тоқтатылған немесе ақтау үкімі шығарылған жағдайларда, қылмыстық жауаптылыққа тартылуына байланысты қамақта болған уақыт қамаққа алынған күннен бастап босатылған күнді қоса алғанда.

Қылмыстық процесті жүргізетін орган лауазымдық міндеттерін атқарудан шеттетілген қызметкерлерге ақшалай үлес төлеу тоқтатыла тұрады. Қамауға алу түріндегі бұлтартпау шарасы тандалған қызметкерлерге ақшалай үлес төлеу қамауға алынған күннен бастап тоқтатылады.

Ішкі істер органының басшысы лауазымдық міндеттерін атқарудан уақытша шеттетілген қызметкерлерге қызметтік тергеп-тексеру жүргізілген жағдайда жауаптылық туралы мәселе шешілгенге дейін, бірақ бір айдан аспайтын мерзімге ақшалай қаражаты сақталады.

Қылмыс жасағаны үшін сотталуына байланысты ішкі істер органдарынан шығарылған, содан кейін ақталған және тиісінше лауазымы мен арнаулы атағы қалпына келтірілген қызметкерлерге қызметте амалсыздан болмаған уақыты үшін ҚР Қылмыстық-процестік кодексінде белгіленген тәртіппен ақшалай үлесі өтеледі.

Демалыс уақытында жүргізілетін төлемдер ішкі істер органдарының қызметкерлеріне жыл сайынғы ақылы еңбек демалысы берілген кезде демалысқа кеткен күні атқарған штаттық лауазымы бойынша не қызметкер ішкі істер органының қарамағында болған жағдайда, қарамағына қабылданған күні соңғы атқарған штаттық лауазымы бойынша екі лауазымдық айлыққа мөлшерінде жылына бір рет сауықтыруға арналған жәрдемақы төленеді. Жыл сайынғы ақылы еңбек демалысы бөліп-бөліп

берілген жағдайда, сауықтыруға арналған жәрдемақы төлеу демалыстың бірінші бөлігі берілген кезде жүргізіледі.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне ішкі істер органдарына қызметке тұрған жылы жыл сайынғы еңбек демалысы берілген кезде сауықтыруға арналған жәрдемақы мөлшері екі лауазымдық айлықақыны он екіге бөлумен және алынған соманы қызметке кірген жылы қызметінің толық айларының санына көбейтумен есептеледі. Босатылған жылы төленген жәрдемақы қайтарылмайды.

Қызметкерлерге бала күтімі бойынша демалысқа шыққан және одан шыққан жылы жыл сайынғы еңбек демалысы берілген кезде сауықтыруға арналған жәрдемақы мөлшері екі лауазымдық айлықақыны он екіге бөлу және алынған соманы күнтізбелік жылдағы қызметтің толық айларының санына көбейту арқылы есептеледі.

Ішкі істер органдарына қызметке басқа құқық қорғау органдарынан, арнаулы мемлекеттік органдардан ауысу (іссапарға жіберу) тәртібімен келген және Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың әскери қызметшілері қатарынан келген адамдарға оларды ауыстыру (келу) жылы сауықтыруға арналған жәрдемақы оларға бұрынғы қызмет орны бойынша жәрдемақы (бұйрықтан үзінді көшірмелер, ақшалай аттестат және т.б.) төленбеген факт расталған кезде төленеді.

Қызметкерлерге демалыс өткізу орнына баруға және кері қайтуға берілген уақытты қоса алғанда, ақылы жыл сайынғы еңбек, қысқа мерзімді, қосымша демалыстар уақыты үшін ақшалай үлес олардың атқарып отырған лауазымы бойынша демалысқа шыққан күні алатын мөлшерде төленеді.

Атқарып отырған лауазымдарынан босатылған және қарамағында тұрған ішкі істер органдарының қызметкерлеріне берілген жыл сайынғы еңбек демалысы уақыты үшін ақшалай қаражат қарамағында болу мерзіміне қарамастан, қарамағына қабылданған күнге негізгі лауазымы бойынша алатын мөлшерде төленеді.

Оқу орындарының курсанттары мен тыңдаушыларының каникулдық демалыстарда болған уақыты үшін оларға оқу кезінде алатын лауазымдық айлықақы (стипендия) төленеді. ҚР Ішкі істер министрлігінің тиісті ішкі істер органдарына қызметке бөлу бойынша жіберілген оқу орындарының түлектеріне оқу орнын бітіргеннен және лауазымға тағайындалғаннан кейін берілетін демалыс кезеңі үшін олар тағайындалған штаттық лауазымдар бойынша ақшалай үлес және жылына екі лауазымдық айлықақы мөлшерінде сауықтыруға арналған жәрдемақы төленеді.

Қызметкерлерге күндізгі және сырттай оқу нысандары, оның ішінде магистратура мен докторантура бойынша ІІМ оқу орындарына түсу емтихандарына дайындалу және тапсыру үшін берілген оқу демалыстары кезінде оларға ақшалай қаражат, демалысқа шыққан күнге негізгі штаттық лауазымы бойынша, ал басқа білім беру ұйымдарына түсушілерге ақшалай қаражат төленбейді.

ІІМ білім беру ұйымдарында сырттай оқу нысаны бойынша оқитын қызметкерлерге емтихан тапсыру кезеңіне берілген оқу демалыстары

уақытында ақшалай қаражат сақталады, сондай-ақ Қазақстан Республикасының шегінде оқу орнына теміржол көлігімен баруға және кері қайтуға арналған шығыстар өтеледі. Мемлекеттік қызметшілерді даярлау жөніндегі мемлекеттік тапсырыс шеңберінде білім беру ұйымдарына түскен қызметкерлерге оқу демалысы уақыты үшін ақшалай үлес төленбейді.

Қызметтік міндеттерін атқару кезінде алған жарақаттың, жараланудың (контузия алудың), мертігудің, аурудың салдарынан мүгедектік белгіленген кезде, сондай-ақ ішкі істер органының қызметкері қайтыс болған (қаза тапқан) жағдайда ішкі істер органдарының қызметкерлеріне төленетін төлемдер.

Қызметкер қызметтік міндеттерін атқару кезеңінде мертіккен кезде, қызметкерге қызметтік міндеттерін атқару кезінде алған жарақатының, жаралануының (контузия алуының), мертігуінің, ауруының салдарынан мүгедектік белгіленген кезде, сондай-ақ ол қызметтік міндеттерін атқару кезінде қаза тапқан (қайтыс болған) жағдайда не орындалуы міндетті қызметтік міндеттерін атқару кезінде алған жарақатының салдарынан қызметтен босатылғаннан кейін бір жыл ішінде мертіккен жағдайда, «Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңын іске асырудың кейбір мәселелері Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 20 қазандағы № 1192 Қаулысымен бекітілген ҚР Құқық қорғау органының, мемлекеттік фельдъегерлік қызмет қызметкерінің қызметтік міндеттерін атқару кезеңінде мертіккен кезде, сондай-ақ ол қаза тапқан (қайтыс болған) жағдайда, оны алуға құқығы бар адамдарға біржолғы өтемақы төлеу қағидаларына сәйкес біржолғы өтемақы төленеді.

Қайтыс болған немесе қаза тапқан қызметкерлерді жерлеу үшін олардың үш айлық ақшалай қаражаты мөлшерінде біржолғы ақшалай өтемақы төленеді.

Тұрғын үйді ұстауға және коммуналдық қызметтерге ақшалай өтемақы төлеу Ішкі істер органдарының, оның ішінде қарамағындағы, демалыстағы, оның ішінде жүктілігі және босануы бойынша, жаңа туған баланы (балаларды) асырап алуға байланысты, бала үш жасқа толғанға дейін оның күтіміне байланысты жалақы сақталмайтын қызметкерлеріне тұрғын үйді ұстауға және коммуналдық қызметтерге ақы төлеуге арналған шығыстарды төлеу үшін ақшалай өтемақы төленеді.

Қызметкерлерге ақшалай өтемақы төлеу қызметке кірген күннен бастап жүргізіледі және басқа құқық қорғау органдарына іссапарға жіберілген не Ішкі істер органдарынан шығарылған (жеке құрам тізімдерінен шығарылған) күннен бастап тоқтатылады. Ақшалай өтемақының мөлшері тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет туралы Заңға сәйкес айқындалады. Ақшалай өтемақы төлеу әрбір қызметкерге туыстық қатынастарына және бірге тұруына қарамастан (яғни, егер олар қызметкер болса, күйеуіне, әйеліне, балаларына) жүргізіледі. Ақшалай өтемақы қызметкерлерге ағымдағы айға ақшалай үлес төлеумен бір мезгілде төленеді.

ҚР Президентінің Әкімшілігіне, ҚР Парламенті Палаталарының аппараттарына, ҚР Премьер-Министрінің Кеңсесіне және басқа да

мемлекеттік органдарға іссапарға жіберілген қызметкерлерге ақшалай өтемақыны олар іссапарға жіберілгенге дейін штатында тұрған органдар төлейді.

ҚР ІІМ оқу орындарында күндізгі оқу нысаны бойынша магистратурада және докторантурада оқу кезеңінде қызметкерлерге тұрғын үйді ұстауға және коммуналдық қызметтерге ақы төлеуге ақшалай өтемақыны қызметкердің оқыған жері бойынша оқу орындары төлейді. Шетелдердің құқық қорғау органдары оқу орындарының магистратурасында және докторантурасында күндізгі оқу кезеңінде қызметкерлерге тұрғын үйді ұстауға және коммуналдық қызметтерге ақшалай өтемақыны олар оқуға жіберілгенге дейін штатында тұрған органдар төлейді.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне тұрғын үйді жалдау (жалға алу) үшін ақшалай өтемақы төлеу

Тұрғын үймен қамтамасыз етілгенге дейін ішкі істер органдарының тұрғын үйге мұқтаж қызметкеріне тұрғын үйді жалдау (жалға алу) үшін өтемақы төленеді. Тұрғын үйді жалдау (жалға алу) үшін өтемақы төлеу тәртібін, сондай-ақ өтемақы алуға құқығы бар ішкі істер органдары қызметкерлері лауазымдарының санаттарын ҚР Үкіметі айқындайды.

Нысанды киім үшін ақшалай өтемақы төлеу тізбесін ішкі істер министрі бекітетін бөлімшелер лауазымдарында қызмет өткеретін қызметкерлерге нысанды киімнің орнына ақшалай өтемақы төленеді. Нысанды киім үшін ақшалай өтемақы тиісті жылдың 1 қаңтарындағы жағдай бойынша ІІМ бұйрығымен бекітілетін ішкі істер органдары қызметкерлерін нысанды киіммен жабдықтау нормалары бойынша орташа жылдық тозу құны мөлшерінде төленеді.

Орташа жылдық тозу құнын есептеу соңғы мемлекеттік сатып алу нәтижелері бойынша шарттарда айқындалған нысанды киімнің әрбір затының құны бойынша жүргізіледі. Нысанды киім үшін ақшалай өтемақы қызметкерлерге әр жартыжылдықтың соңында төленеді.

Жартыжылдық ақшалай өтемақының мөлшері ішкі істер органдарының қызметкерлерін нысанды киіммен жабдықтау нормалары бойынша орташа жылдық тозу құнын тиісті жылдағы күнтізбелік күндер санына бөлумен және тиісті жартыжылдықтағы күнтізбелік күндер санына көбейтумен есептеледі. Қызметкерлерге ішкі істер органдарынан шығарылған кезде нысанды киім үшін ішкі істер органдары қызметкерлерін нысанды киіммен жабдықтау нормалары бойынша орташа жылдық тозу құнын босатылған жылдағы күнтізбелік күндер санына бөлумен және өтемақы төлеу жүзеге асырылмаған босатылған жылдағы қызметтің күнтізбелік күндерінің санына көбейтумен есептелетін мөлшерде ақшалай өтемақы төленеді.

Қызметкерлерге қызмет бойынша бір бөлімшеден екіншісіне ауысқан кезде ішкі істер органдары қызметкерлерін нысанды киіммен жабдықтау нормалары бойынша орташа жылдық тозу құнын ауыстыру жылындағы күнтізбелік күндер санына бөлумен және өтемақы төлеу жүзеге асырылмаған ауыстыру жылындағы қызметтің күнтізбелік күндерінің санына көбейтумен есептелетін мөлшерде нысанды киім үшін ақшалай өтемақы төленеді.

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің қызметі ауысқан және жоғарылаған кезде көтерме жәрдемақы төлеу

Ішкі істер органдары қызметкерінің бір елді мекеннен елу километрден астам қашықтықтағы екінші елді мекенге көшуіне байланысты қызметі ауысқан және жоғарылаған кезде оған қызметкердің өзіне екі айлық ақшалай қамтылым мөлшерінде және онымен бірге көшкен әрбір отбасы мүшесіне жарты айлық ақшалай қамтылым мөлшерінде көтерме жәрдемақы төленеді. Ішкі істер органдары қызметкерінің қызметі ауысқан және жоғарылаған кезде оған он тоннаға дейін жеке мүлкін тасымалдағаны үшін, сондай-ақ онымен бірге көшкен отбасы мүшелерін қоса алғанда, теміржол, су, автомобиль көлігімен жол жүргені үшін шығындар мемлекет есебінен өтеледі.

Қызмет бабында ауыстыру және жоғарылату кезінде көтерме жәрдемақыға, көлікте жол жүру және өз мүлкін тасымалдау шығындарын өтеуге құқығы бар ішкі істер органдары қызметкерлері лауазымдарының тізбесін (бұдан әрі – тізбе) ҚР Үкіметі айқындайды.

Көтерме жәрдемақы тізбеде көзделген лауазымға тағайындалуына байланысты көшіп келген ішкі істер органдарының қызметкерлеріне төленеді. Көтерме жәрдемақы қызметкер тағайындалған негізгі лауазымы бойынша жалақыдан төленеді.

Көтерме жәрдемақыны төлеу қызметкерді тағайындау туралы тиісті бұйрықта айтылады. Қызметкердің жаңа қызмет орнына тұрақты тұру үшін нақты көшіп келген ішкі істер органы қызметкерінің отбасының әрбір мүшесіне отбасы мүшелері оның қызмет орнына көшкен күнге негізгі лауазымы бойынша қызметкерге тиесілі жарты айлық ақшалай қаражат мөлшерінде көтерме жәрдемақы төленеді.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне көтерме жәрдемақы отбасының мынадай мүшелеріне төленеді: жұбайы (зайыбы), ерлі-зайыптылардың бірлескен немесе біреуінің кәмелетке толмаған балалары (асырап алынған, асырауындағы немесе қорғаншылығындағы), білім беру ұйымдарында күндізгі оқу нысанында білім алатын жиырма үш жасқа дейінгі балалар (асырап алған, асырауындағы немесе қорғаншылығындағы) және жұбайының (зайыбының) балалары, мүгедек балалар (асырап алған, асырауындағы немесе қорғаншылығындағы) және Он сегіз жасқа дейін мүгедек болған мүгедек балалар, жұбайының (зайыбының) ата-аналары), қызметкердің асырауындағы адамдар.

Ішкі істер органдары қызметкерінің асырауындағы адамдар деп оның табысы есебінен тұратын және дербес табыс көзі жоқ отбасы мүшелері танылады. Отбасы мүшелеріне көтерме жәрдемақы төлеу кезінде жасы, мүгедектігі, бала асырап алу фактісі олар ішкі істер органы қызметкерінің жаңа қызмет орнына келген күні ескеріледі.

Қызметкерлерге отбасы мүшелеріне көтерме жәрдемақы ішкі істер органының қаржы бөлімшесіне мынадай құжаттар ұсынылған кезде төленеді:

- 1) ішкі істер органының кадр бөлімшесі берген отбасы құрамы туралы анықтама;
- 2) тұрғылықты жерінен мекенжай анықтамасы;
- 3) жиырма үш жасқа дейінгі адамдар күндізгі оқу нысанының білім алушылары болып табылатыны туралы оқу орнының анықтамасы;
- 4) мүгедектігі тобы бойынша он сегіз жасқа толғанға дейін отбасында мүгедек бала болған кезде халықты әлеуметтік қорғау мемлекеттік мекемесінен мүгедектігі туралы анықтама;
- 5) Балалардың құқықтарын қорғау саласындағы уәкілетті органнан кәмелетке толмаған баланың қорғаншылық және қамқоршылық туралы анықтама;
- 6) адамдарды отбасы мүшелері деп тану не қызметкердің асырауында болу туралы сот шешімінің көшірмесі қоса беріледі.

ҚР-дан жұмыстан босатылған кезде жүргізілетін төлемдер

Ішкі істер органдарынан босатылған қызметкерлерге:

- 1) қызметтен шығарылған күні лауазымын атқарған адамға – қызметтен шығару туралы бұйрықта көрсетілген қызметтен шығарылған күннің алдындағы күн бойынша немесе, егер қызметтен шығарылған күні көрсетілмесе, қызметтен шығару туралы бұйрыққа қол қойылған күн бойынша ақшалай үлес төлеу;
- 2) оқу орындарының курсанттары мен тыңдаушыларына – оқу орындарының ауыспалы құрамы тізімінен шығарылған күнді қоса алғанда, лауазымдық жалақы (стипендия) төлеу;
- 3) қызметтен шығарылған күні Ішкі істер органдарының қарамағында болғанда – қарамағында болған күні бойынша ақшалай қамтылым төленеді.

Қызметтен босатылатын қызметкерлерге біржолғы жәрдемақы мынадай тәртіппен және мөлшерде төленеді:

- 1) күнтізбелік он жылдан кем еңбек сіңірген және денсаулық жағдайы бойынша, штаттардың қысқаруына байланысты қызметтен шығарылған адамдарға-үш айлық ақшалай қамтылым;
- 2) күнтізбелік он жылдан астам еңбек сіңірген және қызметте болудың шекті жасына толғаннан кейін, денсаулық жағдайы бойынша немесе штаттардың қысқаруына байланысты қызметтен шығарылған адамдарға қолданылмайды;
- 3) он жылдан он бес жылға дейін – төрт айлық ақшалай қамтылым;
- 4) он бес жылдан жиырма жылға дейін – бес айлық ақшалай қамтылым;
- 5) жиырма жылдан жиырма бес жылға дейін – алты айлық ақшалай қамтылым;
- 6) жиырма бес жылдан отыз жылға дейін – жеті айлық ақшалай қамтылым;
- 7) отыз жылдан асқанда – сегіз айлық ақшалай қамтылымнан аспауға тиіс.

Ішкі істер органдарында қызмет өткеру кезеңінде мемлекеттік наградалармен – ордендермен наградталған ішкі істер органдарының қызметкерлеріне қызметтен шығарылған кездегі біржолғы жәрдемақы мөлшері ақшалай қамтылымының екі айлықақысына көбейтіледі.

Біржолғы жәрдемақы мөлшерін айқындау үшін еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемін тағайындау үшін еңбек сіңірген жылдары күнтізбелік есептеумен қабылданады.

Бір жолғы жәрдемақы соңғы штаттық лауазымы бойынша төленетін лауазымдық айлықақысы, қызметтен шығарылған күнгі арнаулы атағы үшін қосымша төлемі негізге алына отырып есептеледі.

Ішкі істер органының қызметкері құқық қорғау органдарына қайтадан (кейіннен) қызметке алынғаннан кейін қызметтен шығарылған кезде біржолғы жәрдемақы мөлшерін айқындау кезінде қызметтің біржолғы (жұмыстан шығу) жәрдемақысы төленбеген кезеңі қабылданады.

Еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемін алу құқығынсыз қызметтен шығарылған кезде біржолғы жәрдемақылар төлеумен қатар Ішкі істер органдарының орта, аға және жоғары басшы құрамының қызметте болудың шекті жасына толғаннан кейін, денсаулық жағдайы бойынша немесе штаттардың қысқаруына байланысты қызметтен шығарылған адамдарына арнаулы атақтары үшін қосымша ақылар төлемдері қызметтен шығарылған күннен бастап бір жыл бойы сақталады.

Бұл ретте, егер көрсетілген мерзім ішінде қызмет атқарып жүрген ішкі істер органдарының басшы құрамының адамдарына арнаулы атақтар үшін қосымша ақылар арттырылса, тиісінше еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемдерін алу құқығынсыз қызметтен шығарылған ішкі істер органдарының орта, аға және жоғары басшы құрамының адамдарына төленетін осы қосымша ақылар мөлшері де ұлғайтылады.

Төлемдерді қызметкердің соңғы қызмет орны бойынша ішкі істер органының қаржы бөлімшесі ішкі істер органы басшысының бұйрығы негізінде жүзеге асырады.

Қызметкердің соңғы қызмет орны бойынша кадр аппараты зейнетақымен қамсыздандыруды жүзеге асыратын ішкі істер органының қаржы қызметімен бірлесіп, ішкі істер органдарынан шығарылған қызметкердің еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемін тағайындауға құқығының жоқтығы туралы анықтама жасайды.

Ішкі істер органдарынан босатылатын қызметкерлерге қызметтен шығарылатын жылы пайдаланылмаған ақылы жыл сайынғы еңбек демалысы үшін осы жылы қызмет еткен уақытына тепе-тең, бірақ күнтізбелік қырық күннен аспайтын ақшалай өтемақы төленеді. Демалыстың пайдаланылмаған күндері үшін ақшалай өтемақы толық айға тиесілі ақшалай қамтылым сомасын босатылған жылдағы күнтізбелік күндердің орташа айлық санына бөлу жолымен айқындалатын күнтізбелік күн үшін төлем мөлшері негізге алына отырып есептеледі.

Ішкі істер органдарының қызметкерін ауыстыру, сондай-ақ жұмыстан шығару кезінде қаржы аппараты заңнамада көзделген барлық төлемдерді жүргізеді және төленген сомалар туралы ақша аттестатында жазба жүргізеді.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне ақшалай аттестат кету парағы берілгеннен кейін беріледі:

а) бір ішкі істер органынан екіншісіне ауысудың барлық жағдайларында, оның ішінде үш айдан астам мерзімге оқу үшін ішкі істер органдарының білім беру ұйымдарына жіберген кезде;

б) ішкі істер органдарының қызметкерін басқа құқық қорғау органдарына, Қарулы Күштерге, арнаулы мемлекеттік органдарға ауыстыру кезінде;
в) ішкі істер органдарының қызметкерлерін ішкі істер органдарының кадрларында қалдыра отырып, мемлекеттік органдарға және Халықаралық ұйымдарға іссапарға жіберу кезінде;
г) еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемін тағайындай отырып, ішкі істер органдарынан запасқа немесе отставкаға шығарылған кезде тоқтатылады.

Қызметтен шығу кезінде ақша аттестаты ішкі істер органы қызметкерінің ақшалай ризықты төлеу және заңнамада көзделген өзге де төлемдер бойынша берешегі себебінен берілмеген жағдайларда, сондай-ақ кету парағын бермеген жағдайда қаржы аппараты бұл аттестатты берешекті өтегеннен және кету парағын ішкі істер органдарының қызметкері бергеннен кейін кеткен адамның жаңа қызмет орнына жібереді.

Еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемін тағайындай отырып жұмыстан шығарылатындардың қолына ақшалай аттестат берілмейді, басқа құжаттармен бірге еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемін тағайындау үшін тиісті ішкі істер органына жіберіледі.

Ақшалай аттестат ақшалай ризыққа дербес шотта қол қойғызып беріледі және тіркеу журналына жазылады, онда ақшалай ризыққа:

- 1) Ақша аттестатының нөмірі мен берілген күні;
- 2) қатардағы және басшы құрамның Тегі, Аты, Әкесінің аты (бар болса), атқаратын лауазымы және арнаулы әскери атағы;
- 3) қатардағы немесе басшы құрамдағы адам қайда кеткен;
- 4) қандай уақыт бойынша ақшалай үлес төленді, қандай айлықақыдан және қандай үстемеақылар төленді;
- 5) үстемеақылар белгілеу туралы бұйрықтың нөмірі мен күні;
- 6) лауазымдық айлықақыны есептеу үшін коэффициентті белгілеу үшін ішкі істер органдары қызметкерінің қызмет өтілі, осы өтілді белгілеу туралы бұйрықтың нөмірі мен күні көрсетілуге тиіс.

3. Техникалық қызмет департаментінің қызметін ұйымдастыру

ҚР Ішкі істер министрлігінің техникалық қызмет департаменті (бұдан әрі – ТКД) ҚР бөлімшелерінің қызметін техникалық және телекоммуникациялық сүйемелдеу, олардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру және үйлестіру мақсатында құрылған Ішкі істер министрлігінің дербес құрылымдық бөлімшесі болып табылады.

ТКД өз қызметінде ҚР Конституциясын, заңдарын, ҚР Президенті мен Үкіметінің актілерін, өзге де нормативтік құқықтық актілерді басшылыққа алады.

ТКД құрылымын, штат санын Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен Ішкі істер министрі бекітеді.

ТКД мыналардан тұрады:

- 1) басшылық;
- 2) ұйымдастырушылық қамтамасыз ету және бақылау бөлімі;

- 3) ақпараттық қауіпсіздік басқармасы;
- 4) пайдалану басқармасы;
- 5) өңірлермен жұмыс жөніндегі басқармалар;
- 6) перспективалық технологиялар басқармасынан тұрады.

Міндеті: технологияларды дамытудың қазіргі заманғы деңгейін және ақпараттық қауіпсіздік талаптарын ескере отырып, ҚР техникалық және телекоммуникациялық қамтамасыз ету саласында бірыңғай саясатты қалыптастыру және жүзеге асыру, оның қағидаттарының сақталуын және негізгі бағыттардың іске асырылуын бақылау.

Функциялар:

- 1) ҚР телекоммуникациялық кешенінің перспективалық және ағымдағы дамуын, оны дамытудың қағидаттары мен негізгі бағыттарын айқындайтын тұжырымдамалық және бағдарламалық құжаттарды әзірлейді, олардың іске асырылу барысын бақылауды жүзеге асырады;
- 2) ішкі істер органдарындағы техникалық саясатты жетілдіру қағидаттары мен бағыттарын, полиция бөлімшелерінің қызметін одан әрі автоматтандыру, ҚР электрондық ақпараттық ресурстары мен ақпараттық жүйелерін дамыту бағыттарын айқындайтын тұжырымдамалық және бағдарламалық құжаттарды әзірлейді, олардың орындалуына бақылауды жүзеге асырады;
- 3) ҚР бірыңғай ақпараттық кеңістігінің жұмыс істеу принциптерін, тәртібін және даму перспективаларын, ҚР басқа мемлекеттік органдармен, сондай-ақ басқа мемлекеттердің құзыретті органдарымен ақпараттық өзара іс-қимылын айқындайтын нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді әзірлеуге қатысады;
- 4) Ішкі істер органдарында ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілердің, байланыс желілерінің түрлерін, құру стандарттарын, оларды құру, пайдалану, интеграциялау және дамыту тәртібін, сондай-ақ ішкі істер органдарында пайдаланылатын байланыс құралдарының, ұйымдастыру және есептеу техникасының, аппараттық-бағдарламалық кешендердің және ақпаратты қорғау құралдарының түрлері мен оларды қолдану тәртібін айқындайтын нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді әзірлейді;
- 5) банктердің ішкі істер органдарында және дерекқорларда, ақпараттық жүйелерде, олардың аппараттық-бағдарламалық кешендері мен бағдарламалық өнімдерін құру, пайдалану және дамыту мәселелері бойынша нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді, нормативтік және техникалық құжаттаманы келісуге қатысады;
- 6) ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілерді, байланыс желілерін құру, пайдалану және дамыту мәселелері бойынша, сондай-ақ ҚР жекелеген бөлімшелерінің және (немесе) қызметінің жекелеген бағыттарының қызметінде қолданылатын байланыс құралдарын қолдану және дамыту және ақпаратты қорғау, ұйымдастыру және есептеу техникасы мәселелері бойынша нормативтік-құқықтық және құқықтық актілерді, нормативтік және техникалық құжаттаманы келісуге қатысады;

7) ақпараттандыру, байланысты ұйымдастыру, ақпараттық қауіпсіздік, мемлекеттік қызметті телекоммуникациялық және техникалық қамтамасыз ету, мемлекеттік органдардың функцияларын автоматтандыру саласындағы ведомствоаралық және мемлекетаралық өзара іс-қимылды айқындайтын нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді әзірлеуге және іске асыруға қатысады;

8) ҚР мүддесінде оларды ықтимал пайдалану мақсатында ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар саласындағы ағымдағы жағдайды, перспективалық әзірлемелерді қадағалайды;

9) ІІМ басшылығына ҚР қызметінде ақпараттық жүйелерді, ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілерді, байланыс желілері мен құралдарын, банктер мен дерекқорларды, ұйымдастыру және есептеу техникасын, аппараттық-бағдарламалық кешендерді, бағдарламалық өнімдер мен ақпаратты қорғау құралдарын қолданудың орындылығы туралы ұсыныстар енгізеді;

10) Ішкі істер министрлігі Техникалық кеңесінің қызметін ұйымдастырады;

11) қазіргі заманғы технологияларды дамытуды ескере отырып және байланысты, теле - және инфокоммуникацияларды, ақпараттық қауіпсіздікті дамыту саласындағы мемлекеттік саясатқа сәйкес ҚР телекоммуникациялық және техникалық қамтамасыз ету саласында ІІМ-нің бекітілген саясатын тұрақты түзетуді қамтамасыз етеді;

12) ҚР бөлімшелеріндегі техникалық қызметтің құзыретіндегі мәселелерді регламенттейтін нормативтік құқықтық және құқықтық актілер талаптарының сақталуын бақылайды;

13) техникалық қызметтің құзыретіне кіретін мәселелер бойынша ҚР бөлімшелеріне әдістемелік және практикалық көмек көрсетеді;

14) ТҚД құзыретіндегі мәселелер бойынша тауарларды, жұмыстарды және көрсетілетін қызметтерді мемлекеттік сатып алу жөніндегі конкурстарды өткізу үшін техникалық ерекшеліктерді дайындауды жүзеге асырады;

15) техникалық қызметтің құзыретіндегі мәселелерді регламенттейтін нормативтік құқықтық және құқықтық актілердің тұрақты мониторингін жүзеге асырады, нормативтік құқықтық базаны жетілдіруге шаралар қабылдайды.

Міндеті: ҚР қызметін техникалық қамтамасыз етуді жетілдіру, ҚР техникалық жарақтандырылуының деңгейі мен сапасын арттыру, ҚР қызметін автоматтандыру.

Функциялар:

1) мониторинг жүргізу тәртібін және ҚР техникалық жарақтандырылуының жай-күйін бағалау өлшемшарттарын айқындайтын құқықтық актіні әзірлейді, мониторинг жүргізеді, оның нәтижелері бойынша ІІМ басшылығына техникалық дамудағы теріс үрдістерді жою, техникалық қамтамасыз етуді одан әрі жетілдіру жөнінде ұсыныстар енгізеді;

2) мониторинг жүргізу тәртібін және ҚР ақпараттық-коммуникациялық желілерінің жай-күйін бағалау өлшемшарттарын айқындайтын құқықтық

актіні әзірлейді, мониторинг жүргізеді, оның негізінде ПМ басшылығына олардың жұмыс істеуін одан әрі жетілдіру жөнінде ұсыныстар енгізеді;

3) ҚР басқа бөлімшелерімен бірлесіп ішкі істер органдарында енгізілетін және қолданылатын ақпараттық жүйелердің, электрондық ақпараттық ресурстардың, ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілердің, байланыс желілері мен құралдарының, ұйымдастыру және есептеу техникасының, аппараттық-бағдарламалық кешендердің, бағдарламалық өнімдер мен ақпаратты қорғау құралдарының тиімділігін бағалау тәртібі мен кезеңділігін айқындайды, бағалауды жүзеге асырады, бағалау нәтижелері бойынша ПМ басшылығына оларды қолдану тиімділігін арттыру жөнінде ұсыныстар енгізеді;

4) электрондық ақпараттық ресурстарды, ақпараттық жүйелерді, ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілерді, байланыс желілерін дамыту, ҚР қызметін техникалық жарақтандыруды жақсарту және автоматтандыру саласындағы мемлекеттік және ведомстволық бағдарламаларды іске асыруды қамтамасыз етеді;

5) ҚР басқа бөлімшелерімен бірлесіп, олар жүзеге асыратын функциялар мен процестердің автоматтандыру дәрежесін талдайды, талдау қорытындылары бойынша ПМ басшылығына автоматтандырудың және одан әрі жаңғыртудың орындылығы туралы ұсыныстар енгізеді;

6) ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар саласындағы перспективалық әзірлемелерді қадағалайды, техникалық кеңестің және ПМ басшылығының қарауына оларды ішкі істер органдарына енгізу туралы ұсыныстар енгізеді;

7) ҚР техникалық қамтамасыз етудің жай-күйін талдау негізінде министрліктің бюджеттік саясатын қалыптастыру процесінде ҚР техникалық жарақтандыруды қаржыландыратын ПМ бюджеттік бағдарламаларына ұсыныстар енгізеді;

8) техникалық жарақтандыруды ұйымдастыруда жаңа тәсілдерді пайдалану арқылы ҚР қызметінің тиімділігін арттыруға бағытталған іс-шараларды әзірлейді;

9) заңнамада белгіленген тәртіппен ішкі істер органдарына жүктелген міндеттерді іске асыру үшін ақпараттық-коммуникациялық желілерді әзірлеуді, құруды, енгізуді және дамытуды ұйымдастырады, оларды пайдаланудың белгіленген қағидаларының сақталуына бақылауды жүзеге асырады;

10) ақпараттық-коммуникациялық желілердің, оның ішінде штаттан тыс жағдайлар туындаған кезде орнықты жұмыс істеуін қамтамасыз етуге бағытталған іс-шараларды әзірлейді және жүзеге асырады;

11) Қазақстан Республикасының ұйымдастырушылық және компьютерлік техникамен, байланыс және ақпаратты қорғау құралдарымен, өзге де техникалық жарақтандыру құралдарымен жарақтандырылуының деңгейі мен сапасын арттыруға бағытталған іс-шараларды әзірлейді және іске асырады;

12) ҚР қызметіне инновациялық технологияларды енгізу, Ішкі істер органдарына жеткізілетін өнімнің сенімділігі мен сапасын арттыру

мәселелері бойынша ынтымақтастықты және өзара іс-қимылды жүзеге асырады;

13) ҚР бөлімшелерінің ҚР ақпараттық ресурстарына санкцияланған қолжетімділігінің техникалық мүмкіндігін, сондай-ақ басқа мемлекеттік органдармен, сондай-ақ басқа мемлекеттердің құзыретті органдарымен ақпарат алмасудың техникалық мүмкіндігін қамтамасыз етеді;

14) техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру мәселелерінде ҚР бөлімшелеріне практикалық және әдістемелік көмек көрсетеді; ;

15) ақпараттық-коммуникациялық желілердің жұмысын, ҚР қызметін техникалық жарактандыру мен автоматтандыруды регламенттейтін нормативтік құқықтық және құқықтық актілер талаптарының орындалуын бақылайды.

Міндеті: ҚР телекоммуникациялық кешенін дамыту, ҚР-ны сапалы және үздіксіз байланыспен қамтамасыз ету.

Функциялар:

1) ақпараттық қауіпсіздік талаптарын ескере отырып, ҚР бірыңғай телекоммуникациялық кеңістігін қалыптастыруға, оны құқық қорғау және өзге де мемлекеттік органдардың бірыңғай телекоммуникациялық кеңістігіне біріктіруге бағытталған іс-шараларды әзірлейді және жүзеге асырады;

2) заңнамада белгіленген тәртіппен ішкі істер органдарына жүктелген міндеттерді іске асыру үшін телекоммуникациялық желілер мен байланыс желілерін әзірлеуді, құруды, енгізуді және дамытуды ұйымдастырады, олардың кез келген жағдайда тұрақты жұмыс істеуін қамтамасыз етеді;

3) мониторинг жүргізу тәртібін және ҚР телекоммуникациялық кешенінің жай-күйін бағалау өлшемдерін айқындайтын құқықтық актіні әзірлейді, мониторинг жүргізеді, соның негізінде ПМ басшылығына дамудағы жағымсыз үрдістер мен тәуекелдерді жою, олардың жұмыс істеуін одан әрі жетілдіру жөнінде ұсыныстар енгізеді;

4) Ішкі істер органдарында байланысты ұйымдастыруды регламенттейтін нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді, оның ішінде байланыс ұйымының жай-күйіне мониторинг жүргізудің тәртібі мен кезеңділігін әзірлейді;

5) Ішкі істер органдарындағы байланыс ұйымының жай-күйіне мониторингті жүзеге асырады, оның негізінде ПМ басшылығына орын алған қатерлер мен тәуекелдерді жою жөнінде ұсыныстар енгізеді;

6) күнделікті қызметте және төтенше жағдайлар туындаған кезде ҚР күштері мен құралдарын басқару үшін байланысты ұйымдастыру жөніндегі іс-шараларды әзірлейді және жүзеге асырады;

7) Ішкі істер органдарындағы телекоммуникациялық желілер, байланыс желілері, олардың сандық және сапалық сипаттамалары туралы мәліметтердің орталықтандырылған есебін жүргізеді;

8) мемлекеттік органдардың телекоммуникация және байланыс желілерінің өзара іс-қимыл тәртібін регламенттейтін нормативтік құқықтық актілерді әзірлеуге қатысады;

9) басқа мемлекеттік органдармен, сондай-ақ басқа мемлекеттердің құзыретті органдарымен телекоммуникациялық өзара іс-қимылды ұйымдастыруда жаңа тәсілдерді пайдалану арқылы ҚР қызметінің тиімділігін арттыруға бағытталған іс-шараларды әзірлейді;

10) бюджет саясатын қалыптастыру процесінде ІІМ ҚР телекоммуникациялық кешенін жарақтандыру мен дамытуды қаржыландыратын ІІМ бюджеттік бағдарламаларына ұсыныстар енгізеді;

11) ҚР-ны байланыс құралдарымен жарақтандыруды ұйымдастырады, ҚР қызметінде қолданылатын байланыс құралдарының уақтылы жаңартылуын және есептен шығарылуын бақылайды;

12) радиоэлектрондық құралдардың электромагниттік үйлесімділігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды әзірлейді және жүзеге асырады, оларды ішкі істер органдарында пайдаланудың белгіленген тәртібінің сақталуын қамтамасыз ету жөніндегі жұмысты ұйымдастырады және жүргізеді;

13) ішкі істер органдарында байланыс құралдары мен желілерінің, телекоммуникация желілерінің тиісінше пайдаланылуына бақылауды жүзеге асырады, пайдалану тиімділігін бағалауды жүргізеді және оларды жөндеуді техникалық қызмет бөлімшелерінің күшімен де, бөгде ұйымдарды тарта отырып та ұйымдастырады;

14) телекоммуникация және байланыс желілерінің жұмысын ұйымдастыру мәселелерінде ҚР бөлімшелеріне практикалық және әдістемелік көмек көрсетеді;

15) телекоммуникация және байланыс желілерінің жұмысын ұйымдастыру мәселелерінде нормативтік құқықтық және құқықтық актілер талаптарының орындалуын бақылайды.

Міндеті: ішкі органдар орындайтын міндеттер мен функцияларды іске асыру процесінде ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету.

Функциялар:

1) ҚР ақпараттық қауіпсіздік жүйесін құруды, дамытуды және оның тұрақты жұмыс істеуін ұйымдастырады;

2) ішкі істер органдарында ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді әзірлейді, басқа мемлекеттік органдардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша нормативтік құқықтық және құқықтық актілерді әзірлеуге қатысады;

3) Ішкі істер органдарында құрылатын, пайдаланылатын және жаңғыртылатын банктердің және дерекқорлардың, ақпараттық жүйелердің, аппараттық-бағдарламалық кешендер мен бағдарламалық өнімдердің, ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілердің, байланыс құралдары мен желілерінің, бейнебақылау жүйелерінің, өрт және күзет сигнализациясының, периметрді бақылау жүйелерінің, хабардар ету жүйелерінің және сымсыз кіру нүктелерінің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша ведомстволық нормативтік құқықтық

және құқықтық актілерді, нормативтік және техникалық құжаттаманы келіседі, оларды пайдалануға;

4) Ішкі істер органдарындағы ақпараттық қауіпсіздіктің жай-күйіне мониторинг жүргізеді, мониторинг нәтижелері негізінде ПМ басшылығына орын алған қатерлер мен тәуекелдерді жою, Ақпараттық қауіпсіздік жүйесін жетілдіру жөнінде ұсыныстар енгізеді;

5) аппараттық-бағдарламалық және техникалық құрылғыларды арнайы бағдарламалық және техникалық құралдарды қолдана отырып, ақпаратты заңсыз алып тастау процесінде жалпы жедел-ізвестіру іс-шараларына қатысады;

6) дербес электрондық-есептеу машиналарының құпия сипаттағы және таратылуы шектеулі ақпараты бар сақталатын және өңделетін файлдардың бар-жоғын тексеруді ұйымдастырады және жүзеге асырады;

7) ПМ үй-жайларын оларда режимдік жұмыстарды жүргізуге дайындау және оларды режимдік жұмыстар санатына жатқызу жөніндегі техникалық іс-шараларды жүзеге асырады;

8) ақпаратты электрондық жеткізгіштерді, қайталама құралдар мен жүйелерді, ақпараттық жүйелер мен ақпараттық ресурстарды физикалық және бағдарламалық-техникалық деңгейде қорғауды ұйымдастырады;

9) ҚР бөлімшелерінде техникалық барлауға қарсы іс-қимыл жөніндегі іс-шараларды ұйымдастырады;

10) ақпараттық жүйелерге, ақпараттық ресурстарға қол жеткізу, санкцияланбаған қол жеткізу, құқық бұзушылықтар мен шабуылдардың алдын алу құқықтарын бере отырып, пайдаланушыларды тіркеу мәселелері бойынша операторлар мен әкімшілердің іс-қимылдарын үйлестіреді және бақылайды;

11) тиісті дерекқорда пайдаланушылар мен әкімшілерден, сондай-ақ компьютерлік техника мен бағдарламалық қамтылымды өндірушілерден, ұқсас шетелдік құрылымдардан алынатын компьютерлік қауіпсіздіктің қазіргі заманғы қатерлері туралы ақпаратты, сондай-ақ компьютерлік инциденттер жөніндегі материалдарды, компьютерлік жүйелерді қорғаудың қолданылатын бағдарламалық-техникалық құралдарының тиімділігін жинауды және талдауды жүзеге асырады;

12) компьютерлік қауіпсіздікке төнетін қатерлер туралы ҚР бөлімшелерін уақтылы хабардар етуді, олардың алдын алу бойынша ақпарат таратуды ұйымдастырады;

13) ҚР ҰҚК-мен бірлесіп ұлттық үкіметтік байланыстың кабельдік шаруашылығына қызмет көрсетуді жүргізеді;

14) Ақпараттық қауіпсіздік оқиғаларына мониторинг жүргізеді, оның ішінде Ақпараттық жүйелер мен ақпараттық ресурстарға санкцияланбаған қол жеткізу фактілерін анықтайды, пайдаланушылардың компьютерлерінің Интернет желісімен қосылу оқиғаларын қарауды жүзеге асырады, аппараттық-бағдарламалық құралдарды қолдана отырып, пошта салымдарын және есептеу техникасы құралдарын бақылайды;

- 15) ПМ басшылығының тапсырмасы негізінде ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша, оның ішінде анықталған бұзушылықтар фактілері бойынша қызметтік тергеп-тексерулер жүргізуге қатысады;
- 16) ҚР бөлімшелеріне ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша әдістемелік және практикалық көмек көрсетеді;
- 17) Ішкі істер органдарында ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін регламенттейтін нормативтік құқықтық және құқықтық актілер талаптарының сақталуын бақылайды.

Құқықтары мен міндеттері:

1) ТҚД-нің келесі құқықтары бар:

- 1) әзірлеу, дайындау және ПМ басшылығына бекітуге енгізу;
- 2) ТҚД құзыретіне кіретін мәселелер бойынша ұсыныстар, анықтамалық және талдамалық материалдар, нормативтік құқықтық және құқықтық актілердің жобалары;
- 3) ҚР техникалық қызмет бөлімшелері құрылымдарының жобалары;
- 4) қызметті ұйымдастыру үшін қажетті мәліметтерді ҚР құрылымдық бөлімшелерінен сұратуға;
- 5) ҚР бөлімшелеріне қатысты өз құзыреті шегінде ұйымдастырушылық-өкімдік функцияларды жүзеге асыру;
- 6) техникалық қызметтің құзыретіне кіретін мәселелер бойынша ҚР және шет мемлекеттердің мемлекеттік және мемлекеттік емес органдарымен, ұйымдарымен өзара іс-қимыл жасау.

2) ТҚД міндетті:

- 1) ҚР қызметін техникалық қамтамасыз ету жағдайына тұрақты мониторингті жүзеге асыру;
- 2) ҚР телекоммуникациялық кешенінің және ақпараттық қауіпсіздік жүйесінің үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету;
- 3) Қазақстан Республикасының міндеттері мен функцияларын іске асыруға кедергі келтіретін Қазақстан Республикасының телекоммуникациялық кешенінің және ақпараттық қауіпсіздік жүйесінің жұмыс істеуіндегі бұзушылықтар туралы ПМ басшылығын дереу хабардар етуге;
- 4) ішкі істер органдарында ТҚД құзыретіне кіретін мәселелер бойынша заңнама талаптарының сақталуына бақылауды жүзеге асырады, анықталған бұзушылықтарды жоюға уақтылы шаралар қабылдайды.

ТҚД заңнамалық актілерге, ҚР Президентінің актілеріне, өзге де нормативтік құқықтық актілерге сәйкес өзінің негізгі міндеттері мен функцияларын іске асыру үшін қажетті өкілеттіктерге ие.

Қорытынды

Осылайша, ішкі істер органдарының қызметін тікелей шаруашылық қамтамасыз етуді ҚР тиісті аппараттарының дербес құрылымдық бөлімшелері болып табылатын және ҚР әкімшілік қызметіне жататын шаруашылық басқармалары жүзеге асырады.

Жоғарыда көрсетілген материалға сүйене отырып, негізгі функциялар:

- 1) заттай мүлікпен қамтамасыз ету;
- 2) награда қорының заттарымен қамтамасыз ету;
- 3) әкімшілік ғимараттарды техникалық пайдалану, қызметтік үй-жайларды жабдықтау;
- 4) өткізу режимін ұйымдастыру;
- 5) ғимараттарды салу, күрделі және ағымдағы жөндеу;
- 6) материалдық құндылықтарды есепке алу;
- 7) коммуналдық қызмет көрсету, көлікті пайдалану, демалыс үйлері мен санаторийлерді қамтамасыз ету және т. б.

ҚР қамтамасыз етуші қызметтерінің арасында ҚР ІІМ жүйесінің барлық бөлімшелерінде бірыңғай қаржы саясатын жүргізуді қамтамасыз етуге арналған ҚР Қаржы-экономикалық бөлімшелері маңызды орын алады. Бақылау-тексеру органдары қаржыландыру, еңбек пен жалақыны жоспарлау, бухгалтерлік есеп пен есептілік, бақылау-тексеру жұмысы, жобалар мен сметаларды сараптау және зейнетақымен қамсыздандыру мәселелері бойынша басшылықты ұйымдастырады және жүзеге асырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Мемлекеттік бюджет және ҚР Ұлттық банкінің сметасы (бюджеті) есебінен қамтылған ҚР органдарының қызметкерлеріне еңбекақы төлеудің бірыңғай жүйесі туралы. ҚР Президентінің 2004 жылғы 17 қаңтардағы № 1284 Жарлығы
2. Әскери қызметшілер, арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының, мемлекеттік өртке қарсы қызметтің және ҚР Прокуратура органдарының қызметкерлері лауазымдарының санаттар бойынша тізілімдерін бекіту туралы. ҚР Президентінің 2004 жылғы 17 қаңтардағы № 1283 Жарлығы.
3. О социальной защите граждан, пострадавших вследствие ядерных испытаний на Семипалатинском испытательном ядерном полигоне. 1992 жылғы 18 желтоқсандағы ҚР Заңы.
4. О социальной защите граждан, пострадавших вследствие экологического бедствия в Приаралье. ҚР 1992 жылғы 30 маусымдағы Заңы.
5. "Құқық қорғау қызметі туралы" ҚР Заңын іске асырудың кейбір мәселелері. ҚР Үкіметінің 2011 жылғы 20 қазандағы № 1192 Қаулысы
6. ҚР ІІМ техникалық қызмет департаменті туралы ережені бекіту туралы. ҚР ІІМ 2011 жылғы 27 қазандағы № 565 бұйрығы. ҚР ІІМ комитеттерінің, департаменттері мен дербес басқармаларының ережелерін бекіту туралы
7. Коренев А.П. ҚР Әкімшілік қызметі. Оқулық / жалпы бөлім, М, 1999 (96). 181 жылдан бастап.
8. ҚР Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне ақшалай ризықты, жәрдемақылар мен басқа да төлемдерді төлеу қағидаларын бекіту туралы. ҚР ІІМ 2014 жылғы 14 қарашадағы № 808 бұйрығы.

Тақырып №11. Әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың алдын алу және профилактикасы

Жоспар

Кіріспе

1. Әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық ұғымы
 2. Мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың түйінді бағыттары, негізгі тәсілдері мен басым шаралары
 3. Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар үшін әкімшілік жауаптылық
- Қорытынды
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Кіріспе

«Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты сыбайлас жемқорлықты ұлттық қауіпсіздікке тікелей қауіп-қатер қатарына қояды және мемлекет пен қоғамды осы келеңсіз құбылыспен күресте күш-жігерді біріктіруге бағыттайды.

Қазақстанның осы маңызды мәселе бойынша қағидатты ұстанымын көрсететін еліміздің басты стратегиялық құжаты мемлекеттің алдағы жылдардағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының негізі болып табылады.

Сыбайлас жемқорлық мемлекеттік басқару тиімділігінің, елдің инвестициялық тартымдылығының төмендеуіне әкелетіні, үдемелі әлеуметтік-экономикалық дамуды тежейтіні баршаға мәлім. Қазақстан мемлекеттік тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімді, әлемдік стандарттарға сәйкес институттары мен тетіктерін құру бағытымен мақсатты және кезең-кезеңімен жүріп келеді.

Біздің елімізде қазіргі заманғы сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама жұмыс істейді, оның негізі «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» және «Мемлекеттік қызмет туралы» заңдар болып табылады, бірқатар бағдарламалық құжаттар іске асырылуда, мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы функцияларды кешенді түрде іске асыратын арнайы уәкілетті орган құрылды, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет саласындағы халықаралық ынтымақтастық белсенді жүзеге асырылуда.

Әлеуметтік шығу тегі мен мүліктік жағдайына қарамастан, оның кезінде басшылық орындарға қабілетті және кәсіби дайындалған адамдар орналасатын меритократия қағидаттарының негізінде мемлекеттік қызмет жүйесі қалыптасты, оның ішінде мемлекеттің әрбір органы мен лауазымды адамының функциялары мен өкілеттіктерінің аражігі нақты ажыратылып және айқындалып қалыптасты.

Шенеуніктердің азаматтармен тікелей байланысын қысқартатын және сыбайлас жемқорлық құбылыстары үшін жағдайларды барынша азайтатын мемлекеттік көрсетілетін қызметтер саласын дамыту және мемлекеттік аппарат жұмысын ақпараттандыру жөнінде кешенді шаралар қабылданды.

Қазақстанға әлемнің бәсекеге барынша қабілетті 50 елінің қатарына кіруге мүмкіндік берген азаматтардың өмір сүру деңгейін арттыру, ұлттық экономиканың өсуі, бизнесті жүргізу жағдайларын, халықтың құқықтық сауаттылығы мен әлеуметтік белсенділігін жақсарту, электрондық үкіметті енгізу бойынша қабылданып жатқан шаралар да заңға бағыну мәдениетін және мінез-құлықтың жалпы қабылданған сыбайлас жемқорлыққа қарсы модельдерін қалыптастыру үшін алғышарттар жасайды.

Сонымен бірге экономиканың одан әрі өсуі, халықтың әл-ауқатын арттыру, әлемнің неғұрлым бәсекеге қабілетті отыз елінің қатарына кіру жөніндегі өршіл міндетті іске асыру жөніндегі стратегиялық міндеттерді шешу мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатын жаңғыртуға негізделген жаңа жүйелі шаралар қабылдауды және оны іске асырудағы азаматтық қоғам институттарының рөлін арттыруды талап етеді, бұл сыбайлас жемқорлық көріністерін барынша азайтуға мүмкіндік берер еді.

1. Әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық ұғымы

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияда сыбайлас жемқорлық деңгейін түбегейлі қысқартуға, мемлекет пен қоғам өмірінің түрлі салаларында оны туғызатын себептер мен жағдайларды жоюға қабілетті алдын алу сипатындағы кешенді шараларға жетекші рөл берілуге тиіс. Яғни, басты назар сыбайлас жемқорлықтың салдарларымен күреске емес, оның алғышарттарын жоюға аударылуы тиіс.

Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру бизнесті дамыту жолындағы әкімшілік кедергілерді жою, Қазақстанда жұмыс істейтін отандық және шетелдік кәсіпкерлердің құқықтары мен заңды мүдделерін кез келген сыбайлас жемқорлық көріністерінен тиімді қорғау жөніндегі шаралардың басымдығын да көздейді.

Тұтастай алғанда, мұндай стратегия мемлекет пен қоғамның тыныс-тіршілігінің негізгі салаларын қамтуға, жан-жақты және дәйекті сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар кешенін әзірлеу мен жүзеге асыруды көздеуге және сол арқылы мемлекеттік биліктің барлық деңгейлерінде, сондай-ақ жеке секторда сыбайлас жемқорлықты барынша азайтуды қамтамасыз етуге, қазақстандық азаматтардың осы әлеуметтік зұлымдыққа төзімсіз көзқарасын қалыптастыруға тиіс.

Бұл ретте стратегия айқындайтын базалық бағыттар мәңгіге деректер бола алмайды. Олар жекелеген іс-шаралардың орындалуына қарай және сыбайлас жемқорлық құбылысын, оның себептерін, сыбайлас жемқорлық мінез-құлқының уәждемесін терең талдау, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы істердің жай-күйін байыпты және объективті бағалау нәтижелерін ескере отырып түзетілуге тиіс.

Қазақстандық мемлекет дамуының алдыңғы кезеңдерінде жалпы танылған нәтижелерге қол жеткізілді, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ісінде айқын оң үрдістер байқалды, оларды күшейту және дамыту ел дамуының қазіргі заманғы кезеңінде осы сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияны табысты іске асырудың кепілі болады.

Қазақстан ТМД елдерінің арасында алғашқылардың бірі болып осы келеңсіз құбылыспен күрестің мақсатын, міндеттерін, негізгі қағидаттары мен тетіктерін айқындаған «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңды қабылдады.

2001 жылдан бастап сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар іске асырылуда, олардың шеңберінде сыбайлас жемқорлық көріністерінің туындау себептері мен жағдайларын жою жөнінде нақты шаралар қабылдануда.

1999 жылдан бастап қолданыстағы «Мемлекеттік қызмет туралы» Заң және 2005 жылы Мемлекет басшысы бекіткен мемлекеттік қызметшілердің Ар-намыс кодексі Қазақстанда есеп берушілік, ашықтық және меритократия қағидаттарында құрылған кәсіби мемлекеттік аппаратты қалыптастыру үшін негіз жасады.

Мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы реттеуші және құқық қорғау функцияларын біріктіретін арнайы мемлекеттік орган құрылды. Ол мемлекеттік қызметті ұйымдастыру мен өткеру және мемлекеттік аппарат тазалығының мониторингі мәселелерін реттеуге ғана арналған емес, оған сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және оның профилактикасы, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық қылмыстар жасаған адамдарды қылмыстық қудалау функциясы да берілген.

Бұл ретте алдын алу-профилактикалық қызмет жаңадан құрылған орган үшін басым болып табылады.

Жазаның бұлтартпастығы қағидаты табысты іске асырылуда. Сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттерін жасағаны үшін әшкереленген шенеуніктер атқарып отырған қызметтері мен дәрежесіне қарамастан, заңның барынша қатаңдығы бойынша жауапты болады.

Қылмыстық-құқықтық саясат лауазымды адамдардың сыбайлас жемқорлық қылмыстар жасағаны үшін қатаң жауапкершілігін қамтамасыз етеді.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін қатаң жауапкершілік қажеттілігі Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасында көзделген.

Мұндай қағидатты ұстаным жаңа Қылмыстық кодексте іске асырылған. Мәселен, сыбайлас жемқорлық қылмыс жасаған адамдарға ескіру мерзімі қолданылмайды, шартты түрде соттауға тыйым салынады, мемлекеттік қызметте қызмет атқару құқығына өмір бойына тыйым салынады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама қылмыстық жолмен алынған мүлікті тәркілеу, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл үшін басшылардың дербес жауапкершілігі жөніндегі нормалармен толықтырылды. Онда «мүдделер қақтығысы» сияқты маңызды ұғым бекітілген.

Бұл ретте мемлекеттік қызметшілердің жауапкершілігін күшейтумен қатар олардың әлеуметтік кепілдіктері де жетілдірілуде.

Мемлекеттік аппараттың жалақысын кезең-кезеңімен, тұрақты түрде арттыру мемлекеттік қызметшілердің әлеуметтік өзін-өзі сезінуін арттыруға

және олардың өз міндеттерін адал және әділ негізде орындауы үшін жағдай жасауға арналған.

Құқық қорғау жүйесін одан әрі жаңғыртудың 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған мемлекеттік бағдарламасында және құқық қорғау органдарының кадр саясаты тұжырымдамасында құқық тәртібі органдарына сенім деңгейін арттыруға, мінсіз жүріс-тұрыспен және құзыреттіліктің жоғары деңгейімен ерекшеленетін персоналды қалыптастыруға бағытталған шаралар көзделген.

Сот жүйесіне деген сенімді арттыруға, азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау ісінде оның рөлін күшейтуге ерекше назар аударылуда. Судьялар корпусын қалыптастыру тетігін жетілдіру, электрондық сот ісін жүргізуді дамыту, оның ашықтығы мен қолжетімділік деңгейін арттыру жөнінде шаралар қабылданды.

Осы ақпаратқа қолжетімділік кеңейтілді, оған электрондық үкіметті, сондай-ақ мемлекеттік және жеке құрылымдардың интернет-ресурстарын қалыптастыру жөніндегі шаралар ықпал етті.

Азаматтардың сыбайлас жемқорлық фактілері туралы кедергісіз ақпарат алуы, оның ішінде сенім телефондары мен мемлекеттік органдардың веб-сайттары арқылы кедергісіз ақпарат алуы үшін жағдайлар жасалды.

Елдің инвестициялық тартымдылығын күшейту, оның бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында кәсіпкерлік қызметті, халықтың сапалы және жылдам мемлекеттік қызметтер алуын қиындататын әкімшілік кедергілер жойылуда.

«Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы» Заңның және «Рұқсаттар мен хабарламалар туралы» Заңның қабылдануымен көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыру үшін жағдайлар жасалды, рұқсаттар саны мен қызметтің лицензияланатын түрлері күрт азайды.

Мемлекеттік қызметтер көрсетудің тиімділігін бағалау және сапасын сыртқы бақылау жүйесі қалыптастырылды.

Жүргізілген жұмыстың нәтижесі мемлекеттік қызметтерді көрсету мерзімдерін бұзу санының (2017 жылмен салыстырғанда 8,7 есе) және оларды көрсету сапасына шағымдардың (25% - ға) жыл сайын төмендеуі, сондай-ақ автоматтандырылған қызметтер (2 еседен астам) мен халыққа қызмет көрсету орталықтары арқылы көрсетілетін қызметтер үлесінің (51% - ға) ұлғаюы болды.

Мемлекеттік сатып алуды автоматтандыру деңгейі артып келеді, бұл бәсекелестік ортаның қалыптасуына, бюджет қаражатының ашық және тиімді игерілуіне ықпал етеді.

Экономиканың мемлекеттік емес секторында кәсіпкерлік қызметті жүргізу, жұмысқа орналасу және халықты жұмыспен қамтамасыз ету үшін қолайлы жағдайлар жасалған.

Тұтастай алғанда, аталған шаралардың қабылдануы Қазақстанға сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет деңгейі бойынша Орталық Азия өңірінде де, ТМД елдері арасында да көшбасшы орындардың бірін алуға мүмкіндік берді.

Күрделі, тарихи өзгермелі, келеңсіз әлеуметтік құбылыс болып табылатын сыбайлас жемқорлық адамзат өркениеті дамуының ерте кезеңдерінде пайда болғаны белгілі.

Сыбайлас жемқорлық проблемасы барлық елдерде бар, әлеуметтік-экономикалық прогреске кедергі келтіреді, ол тек өзіне тән көріністерімен және ауқымымен ерекшеленеді.

Сыбайлас жемқорлық іс-әрекетінің әмбебап және жан-жақты анықтамасының болмауына қарамастан, оған ең алдымен шенеуніктердің билікті немесе лауазымдық жағдайын жеке пайда алу үшін теріс пайдалануын жатқызады, ал оның неғұрлым кең таралған түрлері ретінде әдетте шенеуніктерді сатып алу, қызметтік өкілеттіктерін пайдакүнемдік мақсаттарда пайдалану танылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімді шараларын әзірлеудің күрделілігі оның әрбір жеке мемлекет үшін ерекшеліктеріне және оның өзгермелі сипаттамаларына байланысты қиындықтарына да байланысты.

Сыбайлас жемқорлықтың себептерін, жағдайлары мен салдарларын айқындау кезінде жергілікті діл, ұлттық және діни ерекшеліктер, құқықтық мәдениеттің деңгейі сияқты факторлар ескерілуге тиіс.

Сонымен бірге, сыбайлас жемқорлыққа қарсы тиімді әрі жүйелі іс-қимылдың басты шарттары билік органдарының қоғамға есеп берушілігі мен оның бақылауында болуы, сот төрелігінің тәуелсіздігі мен әділдігі, баяндауда анық және қолдануда күрделі емес заңдар, мемлекеттің кадр саясатындағы меритократия, мемлекеттік рәсімдердің ашықтығы және қоғамдағы сыбайлас жемқорлыққа төзбеушілік болып танылады.

Экономиканы жаңғырту және ауқымды әлеуметтік өзгерістер жағдайында Қазақстанда мемлекеттің қазіргі заманғы әлеуметтік-экономикалық саясатымен тығыз байланыстырылған, біздің қоғамымыздың мәдениеті мен этикасын, осы әлеуметтік зұлымдықпен күрестегі халықаралық трендтерді ескеретін тұтастай сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияға қажеттілік барған сайын айқын бола түсуде.

Стратегия сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттырудың жаңа тетіктері мен құралдары үшін негіз болады.

Тікелей құқық қорғау құрамдасынан басқа, сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатта мемлекеттік басқарудың, мемлекеттік қаражатты бөлудің және пайдаланудың ғылыми негізделген нысандары мен әдістерін таңдау және осының негізінде сыбайлас жемқорлықтың себептері мен жағдайларын жою да маңызды болып табылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жүйесінде негіз қалаушы буын сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін, олардың туындауына ықпал ететін жағдайлар мен себептерді анықтау және барынша азайту болып табылады.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін, олардың әртүрлі салалар мен салаларда таралу деңгейін бағалау мемлекеттік, оның ішінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметті нормативтік-құқықтық реттеудегі

олқылықтарды, мемлекеттік-құқықтық реттеу тетіктерінде туындайтын проблемаларды анықтауға, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет процесінде құқық қолдану практикасын жетілдіруге бағытталған шараларды әзірлеуге ықпал етеді.

Қоғамдық өмірдің неғұрлым маңызды мәселелерін қозғайтын шешімдерді қабылдау кезіндегі ашықтықтың жеткіліксіздігі, мемлекеттік аппарат қызметінде тиісті азаматтық бақылаудың және қоғамдық пікірді ескерудің болмауы артық төрешілдікке, әкімшілік тосқауылдарға және лауазымдық өкілеттіктерін теріс пайдалануға алып келеді, бұл жиынтығында сыбайлас жемқорлық көріністерінің өсуіне ықпал ететін келеңсіз факторларды қалыптастырады.

Ұлттық заңнаманың базалық салаларының болып жатқан сапалы жаңаруына қарамастан, қолданыстағы ұйымдастырушылық-құқықтық тетіктерде басты проблема тиісті құқық қолдану мәселелерінің шешілмеуі болып қалып отыр.

Сыбайлас жемқорлық көріністерінің алдын алу құралдарының барлық арсеналын пайдалану проблемасы бұрынғысынша өзекті болып табылады.

Қолданыстағы заңнама мен қазақстандық құқыққа тән институттардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл үшін пайдаланылмаған әлеуеті бар, оны толыққанды іске асыру мүмкіндігі осы саладағы шетелдік модельдер мен тәжірибені енгізу туралы мәселелерді қарау кезінде барынша ескерілуге тиіс.

Алдын алу-профилактикалық жұмыста да жүйелілік жетіспейді.

Бұл тұрғыда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган үшін қылмыстық қудалау ғана емес, сыбайлас жемқорлық көріністерінің себептері мен жағдайларын анықтауға және жоюға бағытталған алдын алу шараларын әзірлеу және қабылдау басымдық болуға тиіс.

Бұл ретте назар жергілікті билік органдарының қызметіне де аударылуы тиіс, өйткені олардың өкілеттіктерін және өңірлердегі істердің жай-күйі үшін жауапкершілігін кеңейту және дәл солар өздерінің мемлекеттік көрсетілетін қызметтерімен азаматтардың күнделікті мұқтаждықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтамасыз етеді.

Тұтастай алғанда, уәкілетті органның қызметінде оның құқық қорғау және реттеуші функциялары арасындағы теңгерім сақталуы тиіс.

Мемлекеттік функцияларды орындау кезіндегі мүдделер қақтығысы да мемлекеттік сектордағы сыбайлас жемқорлық көріністеріне ықпал ететін маңызды себептердің бірі болып табылады. Мемлекеттік функцияларды, оның ішінде мемлекеттік көрсетілетін қызметтерді іске асыру тетіктерін егжей-тегжейлі талдау сыбайлас жемқорлықтың таралуына ықпал ететін себептерді анықтауға және жоюға мүмкіндік береді.

Осы уақытқа дейін азаматтардың құқықтық мәдениетін арттыруға және құқықтық ағартуға, әсіресе халықтың күнделікті өмірінде неғұрлым талап етілетін қолданыстағы құқықтың салалары мен нормалары бойынша жеткілікті көңіл бөлінбейді.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы насихат негізінен біржолғы акциялармен және науқандармен, бұқаралық ақпарат құралдарындағы шаблондық сөз сөйлеумен шектеледі, интернет-кеңістік жеткіліксіз пайдаланылады.

Қазіргі ақпараттық өріс сыбайлас жемқорлық көріністеріне мүлдем төзбеушілікті қалыптастыруда қоғамды шоғырландыруға әрдайым ықпал ете бермейді.

Сыбайлас жемқорлық проблемаларын және мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы қабылдаған шараларының тиімділігін зерделеуге арналған әлеуметтік зерттеулердің деңгейі мен сапасы жақсартуды қажет етеді.

Қызметтік әдеп нормалары мен қағидаларын бұзушылықтардың сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың өзінен әлі де заңнамалық деңгейде аражігі ажыратылмаған, бұл сыбайлас жемқорлықтың нақты көрінісін бұрмалайды, мемлекеттің күш-жігерін сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің өзекті бағыттарына шоғырландыруға кедергі келтіреді және елдің сыбайлас жемқорлық рейтингінің негізсіз өсуіне алып келеді.

Бұл ретте сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттерінің деңгейлері мен тиісінше оларды жасағаны үшін қолданылатын жазаның аражігі нақты ажыратылмаған.

Жеке сектордағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелеріне қатысты тәсілдерді де ақыры айқындап алу қажет.

Мемлекеттің кәсіпкерлік субъектілерінің қызметіне араласуы сыбайлас жемқорлықтың таралу саласын және оның анықтамасына жататын адамдар тобын нақты түсінуге негізделуге тиіс. Бұл ретте бизнесті дамыту үшін әкімшілік кедергілер мен елдегі қолайлы инвестициялық ахуалды қамтамасыз ету ісінде қиындықтар жасалмауға тиіс. Тұтастай алғанда, мемлекеттің кәсіпкерлік қызметке қатысуы қысқаруы тиіс.

Тәуелсіз Қазақстанның жалпы әлемдік кеңістікке одан әрі кірігуі жөнінде қабылдап жатқан қадамдары біздің елімізді сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелерінде қабылданған белгілі бір халықаралық стандарттарды ескеруге міндеттейді.

Сонымен қатар, мұндай стандарттар шетелдік серіктестердің ұсынымдарын пайдалана отырып қана енгізілмеуі тиіс. Халықаралық тәжірибе оның ережелерінің ел Конституциясына, қалыптасқан заңнамалық және құқық қолдану практикасына сәйкестігі тұрғысынан, дәстүрлі және біздің елге тән құқықтық тетіктер мен институттардың қалыптасу және жұмыс істеу ерекшеліктерін ескере отырып, мұқият зерделенуге және егжей-тегжейлі талдауға жатады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы тиімді іс-қимыл жүйесін қалыптастыру үшін ең алдымен қазіргі заманғы жағдайларда оның көріністеріне ықпал ететін негізгі факторларды айқындау қажет.

Олардың ішінде қазіргі уақытта ең өзектісі, біріншіден, нормалары құқық қолдану кезінде сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттерін жасауға жиі жағдай жасайтын салалық заңдардың жетілдірілмеуі болып табылады.

Юриспруденцияның қыр-сырын білмейтін азаматтарға іс жүзінде мұндай заңдардың ережелерін дұрыс түсіну және дұрыс түсіндіру қиынға соғады.

Екіншіден, мемлекеттік және корпоративтік басқару ашықтығының жеткіліксіздігі. Басқарушылық шешімдерді әзірлеу және қабылдау процесі, оның ішінде азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қозғайтын шешімдер туралы сөз болған жағдайларда, бұрынғысынша ең жабық процестердің бірі болып қала береді.

Үшіншіден, мемлекеттік қызметтерді көрсету кезінде лауазымды тұлғалардың халықпен тікелей байланысына байланысты сыбайлас жемқорлық тәуекелдері сақталуда.

Төртіншіден, халықтың, оның ішінде мемлекеттік сектор қызметшілерінің өздерінің құқықтық мәдениетінің деңгейі әлі де төмен, бұл арам пиғылды қызметкерлерге оны пайдакүнемдік, құқыққа қарсы мақсаттарда пайдалануға мүмкіндік береді.

Бесіншіден, азаматтар мінез-құлқының сыбайлас жемқорлыққа қарсы моделін және сыбайлас жемқорлықты қабылдамаудың қоғамдық ахуалын қалыптастыру бойынша кешенді және мақсатты ақпараттық жұмыстың болмауы.

Алтыншыдан, мемлекеттік қызметшілердің жекелеген санаттарының еңбекақысының және мемлекеттік қызметтегі әлеуметтік кепілдіктердің жеткіліксіз деңгейі.

Стратегияда қолданылатын нысаналы индикаторлар:

- 1) мемлекеттік қызметтердің сапасы;
- 2) қоғамның мемлекеттік билік институттарына сенімі;
- 3) халықтың құқықтық мәдениетінің деңгейі;
- 4) елдің халықаралық қоғамдастықтағы беделін арттыру және тиісті халықаралық рейтингтерді, оның ішінде «Transparency International» сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексындағы Қазақстанның рейтингін жақсарту;
- 5) мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;
- 6) қоғамдық бақылау институтын енгізу;
- 7) квазимемлекеттік және жекеше сектордағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;
- 8) соттар мен құқық қорғау органдарында сыбайлас жемқорлықтың алдын алу;
- 9) сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет деңгейін қалыптастыру;
- 10) сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастықты дамыту.

Стратегияның мақсаты мен міндеттері «Қазақстан-2050» стратегиясының мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған, «Нұр Отан» партиясының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі бағдарламасының ережелерін, сондай-ақ басқа да қоғамдық бірлестіктердің ұсыныстары мен пікірлерін ескереді.

2. Мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың түйінді бағыттары, негізгі тәсілдері мен басым шаралары

Сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттерінің салдарынан материалдық және материалдық емес игіліктер заңсыз алынады, оның нәтижесінде қоғам мүдделеріне нұқсан келтіріледі және мемлекеттік биліктің беделі төмендейді.

Сондықтан мемлекет қызметтік өкілеттіктерді пайдакүнемдік мақсаттарда пайдалану тиімсіз және мүмкін болмайтын барлық шараларды одан әрі қабылдап, жағдай жасайтын болады.

Осындай маңызды шаралардың бірі мемлекеттік қызметшілердің өз кірістерін ғана емес, шығыстарын да декларациялау болады. Бұдан әрі мұндай декларациялау бүкіл халыққа қолданылатын болады, бұл мемлекеттік қызмет жүйесінде заңдылықты сақтауға және ашықтықты қамтамасыз етуге оң ықпал етеді.

Мемлекеттік аппаратта сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету үшін шенеуніктердің жалақысы мен әлеуметтік жеңілдіктерін мемлекеттің қаржылық мүмкіндіктерінің кеңеюіне қарай одан әрі кезең-кезеңімен арттыру көзделеді. Бұл міндет мемлекеттік қызметшілердің еңбегіне ақы төлеу жеке сектормен салыстырғанда әзірше бәсекеге қабілеттілігі жеткіліксіз болып қалатынын ескере отырып та өзектендіріледі.

Мемлекеттік қызметшілердің сатылмайтындығы және олардың қызметінің ашықтығы – сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саясатының табысты болуының негізі.

Сыбайлас жемқорлық көріністерінің алғышарттарының бірі шенеуніктің азаматпен тікелей байланысы болуы да болып табылады. Мемлекеттік көрсетілетін қызметтерді алу рәсімі неғұрлым қарапайым және ашық болса, сыбайлас жемқорлық деңгейі соғұрлым төмен болады.

Осыған байланысты бірқатар мемлекеттік функцияларды мемлекеттік емес секторға – өзін-өзі реттейтін ұйымдарға кезең-кезеңімен беру жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Адам факторының әсері қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды кеңінен пайдалануды азайтады.

Нәтижесінде халыққа электрондық форматта көрсетілетін қызметтердің көлемі өсетін болады, оның ішінде осындай форматта рұқсаттарды беру де қамтамасыз етіледі.

Білім беру мен денсаулық сақтауды қоса алғанда, әлеуметтік саланың базалық салаларында тиісті қызметтерді электрондық түрде көрсету сыбайлас жемқорлықты төмендетуге ықпал ететін болады.

Қызметтің неғұрлым сыбайлас жемқорлық саласына жататын мемлекеттік сатып алу жүйесі жаңғыртылатын болады. Дәл осы жерде әрбір төртінші сыбайлас жемқорлық қылмыс жасалады.

Жағдайды түбегейлі жақсарту үшін бірыңғай операторды бекіту, тауарларды автоматтандырылған іріктеуді енгізу, орындалған жұмыстар мен қызметтерді қабылдау рәсімдерін жетілдіру сияқты шаралар қажет болады.

Мемлекеттік қызметтер көрсету, оның ішінде кеден, салық салаларында, ауыл шаруашылығы, жер қатынастары, банк қызметі саласында мемлекеттік қызметтер көрсету рәсімдері барынша автоматтандырылатын болады.

«Бір терезе» қағидаты бойынша (ХҚКО арқылы) халыққа көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің тізбесі де кеңейтіледі.

Тұтастай алғанда, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда ашықтық қағидаты түйінді фактор болып табылады, сондықтан да оны енгізу жөніндегі жұмыс тұрақты, жүйелі негізде, оның ішінде мемлекеттік қызметтер көрсетудің сапасы мен қолжетімділігіне мониторинг арқылы жүргізілетін болады.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алудың пәрменді тетігі қоғамдық бақылау болып табылады.

Мұндай бақылауды енгізу азаматтық қоғам институттарын жандандыруды ғана емес, тиісті заңнамалық реттеуді де талап етеді.

«Қоғамдық бақылау туралы» Заңның қабылдануы азаматтық бақылауды ұйымдастыру мен жүзеге асырудың базалық қағидаларын нормативтік құқықтық бекіту арқылы оның біртұтас жүйесін алғаш рет жасауға мүмкіндік берер еді.

Мұндай заң институттары мемлекеттің беделін нығайтуға және мемлекеттік аппарат жұмысының сапасын арттыруға жәрдемдесетін азаматтық қоғамды одан әрі дамытуда маңызды рөл атқаруға арналған.

Азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қозғайтын мәселелер бойынша қоғамдық тыңдаулар, мемлекеттік органдар шешімдеріне қоғамдық сараптама жүргізу үшін басшылардың жұртшылық алдындағы есептерін тыңдау және азаматтардың алқалы органдардың жұмысына қатысуы үшін құқықтық негіз жасалатын болады.

Заң сыбайлас жемқорлыққа қарсы міндеттердің өзін де, сондай-ақ қоғам мен мемлекеттің тыныс-тіршілігінің басқа да әлеуметтік маңызы бар мәселелерін шешуге де ықпал ететін болады.

Бұл ретте қоғамдық бақылаудың ел Конституциясының талаптарына сәйкес мемлекеттің бақылау функцияларынан аражігі нақты ажыратылуға тиіс.

Мемлекеттік аппарат жұмысының ашықтығын қамтамасыз етудің тағы бір құралы «Жария ақпаратқа қол жеткізу туралы» заң болуға тиіс, ол жария ақпаратты алушылардың құқықтарын, оны беру, есепке алу және пайдалану тәртібін бекітеді.

Жария ақпаратқа еркін қол жеткізу халықтың шенеуніктермен артық байланыс жасау қажеттілігін жояды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы табысты күрестің аса маңызды факторы азаматтардың жергілікті маңызы бар мәселелерді шешуге тікелей қатысу мүмкіндігі болып табылады. Бұған жергілікті өзін-өзі басқару өкілеттіктерін кеңейтуді көздейтін заңның қабылдануы ықпал етеді.

Халыққа ең алдымен жергілікті өзін-өзі басқарудың бюджеттік бағдарламалары бойынша қаражаттың пайдаланылуына мониторинг пен бақылауға қатысу мүмкіндігін берген жөн.

Халықаралық ұйымдардың деректері бойынша квазимемлекеттік және жеке сектордағы сыбайлас жемқорлықтың қаупін оның мемлекеттік сектордағы ауқымымен салыстыруға болады.

Квазимемлекеттік секторда мемлекеттік сатып алулардың көлемінен жиі асып түсетін бюджет кезінде сыртқы жағынан сыбайлас жемқорлық проблемасы соншалықты өткір емес. Алайда, қазіргі жағдай бұл сектордағы ашықтықтың жеткіліксіздігін көрсетеді. Сондықтан осы сектордағы есеп берушілікті, бақылауда болуды және шешімдер қабылдау рәсімдерінің ашықтығын қамтамасыз ететін ұйымдық-құқықтық тетіктер қажет.

Қазақстанның әлемнің неғұрлым дамыған 30 елінің қатарына кіруі іскерлік этика мен бизнесті адал жүргізудің қазіргі заманғы қағидаттарын сақтаған кезде ғана мүмкін болады.

Жұмыс істеп тұрған ұлттық кәсіпкерлер палатасы отандық бизнестің мүдделерін қорғаумен қатар, оның ашықтығы мен сатылмағандығы үшін жауапкершіліктің өз үлесін көтеруге және корпоративтік секторда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша шаралар қабылдауға тиіс.

Бұл жолдағы алғашқы қадам жасалды да – Бизнестің сыбайлас жемқорлыққа қарсы хартиясы әзірленді. Онда Қазақстанның сыбайлас жемқорлықтан азат жеке кәсіпкерлігінің негізгі қағидаттары мен постулаттары жарияланған.

Қаржы-шаруашылық қызметтің түрлі салаларында алдағы уақытта бірқатар басқа да сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар қабылдау қажет.

Сондай-ақ квазимемлекеттік және жеке сектор субъектілерінің азаматтарға қызметтер көрсетуі кезінде ашықтықты қамтамасыз ету үшін жағдайлар жасау жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Бұл, оның ішінде банк саласында электрондық технологияларды пайдалануды кеңейту, табиғи монополиялар саласындағы тарифтерді айқындау үшін нақты критерийлерді белгілеу, мемлекеттің құрылыс саласына және экономиканың басқа да салаларына қатысуын қысқарту.

Сонымен қатар жеке сектордағы сыбайлас жемқорлық көріністерімен күрес ол инвестициялық ахуалдың нашарлауына және кәсіпкерлер үшін тәуекелдердің туындамайтындай етіп жүргізілуге тиіс.

Мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігі бірінші кезекте негізгі буыны сот төрелігінің мінсіз жүйесі болып табылатын құқық үстемдігін қамтамасыз ету жүйесіне байланысты.

Сот жүйесіне деген сенімді арттыру, сот төрелігін іске асыру сапасын жақсарту үшін судьялар қызметіндегі сыбайлас жемқорлықты болдырмау, оның ішінде судьялыққа кандидаттарға қойылатын талаптарды қатандату арқылы болғызбау жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Сот ісін жүргізуді оңайлату, оның жеделдігін арттыру, соттар қызметін автоматтандыру сот төрелігіне еркін қолжетімділікті қамтамасыз етуге, сот жүйесі қызметінің ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді.

Құқық қорғау жүйесінің жұмысындағы басымдықтар жасалған қылмыстарды анықтаудан олардың профилактикасы мен алдын алуға ауысуы тиіс.

Құқық қорғау органдарының кадр саясатында мемлекеттік әкімшілік қызмет жүйесінде қолданылып жүрген конкурстық іріктеу тетіктерін және меритократия қағидатын енгізу қажет.

Қызметкерлерді аттестаттау және тестілеу рәсімдері жетілдіріледі, оларды кадр резервін пайдаланбай ауыстыруға тыйым салынады.

Құқық қорғау қызметі саласында сыбайлас жемқорлық орта әлеуетті құрылымдар қызметкерлерінің азаматтармен байланыстары кезінде де туындауы мүмкін. Бұл проблеманы шешу көп жағдайда құқық қорғаушылар қатарының тазалығына, жаңа технологияларды одан әрі енгізуге және тиісті рәсімдерді автоматтандыруға байланысты болады. Сыбайлас жемқорлықтан бойын аулақ ұстайтын құқық қорғау органдары ғана азаматтардың құқықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін тиімді қорғауға қабілетті. Халықтың сенімі құқық қорғау қызметін бағалаудың басты критерийі болуға тиіс. Осы Стратегияда көзделген сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар кешені жұртшылықтың кең қатысуымен сүйемелденуі тиіс. Мемлекет пен қоғамның тығыз серіктестігі ғана сыбайлас жемқорлыққа табысты қарсы тұруға мүмкіндік береді. Қоғамның қолдауынсыз жоғарыдан жүргізіліп жатқан сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар тек ішінара нәтиже береді. Сыбайлас жемқорлыққа төзбеушілік әрбір қазақстандықтың азаматтық ұстанымына, ал адалдық пен сатылмаушылық мінез – құлық нормасына айналуы тиіс. Азаматтардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеті, сыбайлас жемқорлыққа тұрақты иммунитеті, оны көпшілік алдында сөгу болмаса, қалаулы нәтижеге қол жеткізу мүмкін емес. Әрбір қазақстандық, әрбір отбасы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес – бүкіл қоғамның ісі екенін түсінуі тиіс.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыруда өскелең ұрпақпен жұмыс қағидатты маңызды рөл атқарады. Тек ерте жастан сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлық стандарттарын енгізу ғана бұл әлеуметтік зұлымдықты жоюға мүмкіндік береді. Бала кезінен тұлғаны қазақстандық патриотизм және сыбайлас жемқорлықты қабылдамау рухында тәрбиелеу маңызды. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы оқытатын курстармен барлық оқу орындарын, мемлекеттік органдарды және тұтастай алғанда азаматтық қоғамды қамту қажет. Жаппай болғанымен, мұны азаматтардың мемлекеттік қызметтерді алу, өз құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау тетіктерін қолжетімді әрі білікті түрде аша алатын түрлі салалардың мамандарын пайдалана отырып, кәсіби негізде жасаған жөн. Бұқаралық ақпарат құралдары сыбайлас жемқорлықты қоғамның қабылдамауы ахуалын қамтамасыз етуге, қазақстандықтардың белсенді азаматтық ұстанымдарын қалыптастыруға, олардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ісіне белсенді қатысуына ықпал етуге тиіс.

Көбінесе сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар азаматтардың өз құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыру кезіндегі құқықтық

сауаттылығының нашарлығының салдары болып табылады. Қоғамдағы құқықтық нигилизмді түбегейлі жоюға қол жеткізу қажет. Ахуалды түзеу үшін халық арасында кең ауқымды түсіндіру жұмысы, азаматтардың жас, кәсіби және өзге де ерекшеліктерін ескере отырып, олардың құқықтық мәдениетін арттыру жөніндегі жүйелі әрі тынымсыз қызмет қажет. Қазақстанда, шет елдердің үлгісі бойынша, сыбайлас жемқорлық фактілері туралы хабарлайтын азаматтарды материалдық көтермелеу енгізілген. Бұл механизм өзінің пәрменділігін көрсетеді. Азаматтарымыздың қағидатты ұстанымдарының арқасында көптеген сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың алдын алынды. Бұл бағытта одан әрі жұмыс істеу қажет. Қазақстандық қоғамның сыбайлас жемқорлыққа қарсы этикасы мен мәдениеті «Мәңгілік ел» идеологиясының контекстінде қалыптастырылуы тиіс. Дәстүрлі рухани құндылықтар мен үздік халықаралық стандарттардың үйлесімді үйлесуі азаматтардың заңды мінез-құлқының канондарын жаңадан жасауға мүмкіндік береді.

Сыбайлас жемқорлықты ұлттық мәдениетке жат құбылыс ретінде сезіну және қабылдау – қоғамымыздың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетінің негізі. Қазақстан сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелерінде халықаралық ынтымақтастықты кеңейтеді және тереңдетеді. Қазақстанның халықаралық құқықтың толыққанды субъектісі ретіндегі тиімді сыртқы саяси қызметі, оның ішінде БҰҰ-ның сыбайлас жемқорлыққа қарсы конвенциясына, осы саладағы басқа да құжаттарға қосылуы еліміздің сыбайлас жемқорлыққа қарсы халықаралық процестерге белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Бір жағынан, бұл сыбайлас жемқорлыққа қарсы үздік практиканы қолдануға ынталандырады, екінші жағынан, шет елдермен ынтымақтастық мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Біздің мемлекет өзара құқықтық көмек көрсету, қылмыскерлерді экстрадициялау және активтерді қайтару бойынша бірқатар келісімдер жасады. Біздің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатымызды жетілдіруге Еуропалық Одақпен өзара іс-қимыл да, бірақ өз ерекшеліктеріміз бен ұлттық заңнаманы ескере отырып, шетелдік тәжірибені пайдалану ықпал ететін болады. Оффшорлық аймақтар ерекше назар аударуды талап етеді, олар арқылы шетелге шығарылады және капитал заңдастырылады, оның ішінде көбінесе күмәнді шығу тегі. Тиісті халықаралық келісімдер мен шарттарға қол қою оффшорлық компаниялар қызметінің ашықтығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Халықаралық сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-шараларды өткізу, беделді халықаралық ұйымдарға қатысу практикасы жалғасатын болады. Біздің еліміз трансұлттық сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелерін талқылау үшін беделді диалог алаңы болып қала беруге ниетті.

3.Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар үшін әкімшілік жауаптылық

Әкімшілік жауапкершілікке тарту ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексіне сәйкес жүргізіледі. Лауазымды адам өзінің қызметтік

міндеттерін орындамауына не тиісінше орындамауына байланысты әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жағдайда әкімшілік жауаптылыққа жатады.

Бұл ретте, ӘҚБтК-не қатысты лауазымды адам билік өкілінің функцияларын тұрақты, уақытша немесе арнайы өкілеттіктерге сәйкес жүзеге асыратын, яғни өзіне қызметтік тәуелді емес адамдарға қатысты заңда белгіленген тәртіппен өкімдік өкілеттіктер берілген адам, сол сияқты мемлекеттік органдарда, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында, мемлекеттік және муниципалдық ұйымдарда, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде және өзге де нормативтік құқықтық актілерде белгіленген тәртіппен ұйымдық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функцияларды, Қазақстанның басқа әскерлері мен әскери құралымдары. Ұйымдастырушылық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функцияларды орындауға байланысты әкімшілік құқық бұзушылықтар жасаған өзге ұйымдардың басшылары мен басқа да қызметкерлері, сондай-ақ ҚР ӘҚБтК баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтар жасаған директорлар кеңестерінің (байқаушы кеңестердің), алқалы атқарушы органдардың (басқармалардың, дирекциялардың), есеп комиссияларының, тексеру комиссияларының (ревизорлардың), заңды тұлғалардың тарату комиссияларының мүшелері және басқа ұйымдардың жеке-дара атқарушы органдарының өкілеттіктерін жүзеге асыратын ұйымдардың басшылары, лауазымды тұлғалар ретінде әкімшілік жауапкершілікке тартылады. Мемлекеттік немесе муниципалдық тапсырыс беруші, бюджеттік мекеме, уәкілетті орган құрған конкурстық, аукциондық, баға белгілеу немесе бірыңғай комиссия мүшесінің функцияларын жүзеге асыратын, ҚР ӘҚБтК баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтар жасаған тұлғалар лауазымды тұлғалар ретінде әкімшілік жауаптылықта болады. Заңды тұлға құрмай кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын, әкімшілік құқық бұзушылықтар жасаған тұлғалар лауазымды адамдар ретінде әкімшілік жауаптылықта болады.

Сыбайлас жемқорлыққа байланысты құқық бұзушылықтарға ҚР ӘҚБтК сәйкес құқық бұзушылықтардың мынадай түрлері жатады:

676-бап. Жеке тұлғалардың заңсыз материалдық сыйақы беруі;

677 бап. Мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамның не оған теңестірілген адамның заңсыз материалдық сыйақы алуы;

678-бап. Заңды тұлғалардың заңсыз материалдық сыйақы беруі;

679-бап. Мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының заңсыз кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруы және заңсыз кірістер алуы;

680-бап. Мемлекеттік органдар басшыларының сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі шараларды қабылдамауы;

681 бап. Бұрын сыбайлас жемқорлық қылмыс жасаған адамдарды жұмысқа қабылдау;

Сонымен, ҚР ӘҚБтК сәйкес лауазымды тұлғаға, коммерциялық немесе өзге ұйымда басқару функцияларын орындайтын тұлғаға, шетелдік лауазымды тұлғаға не жария халықаралық ұйымның лауазымды тұлғасына заңды тұлғаның атынан немесе мүддесі үшін заңсыз ақша, бағалы қағаздар,

өзге мүлік беру, оған мүліктік сипаттағы қызметтер көрсету, осы заңды тұлғаның мүддесі үшін лауазымды адамның, коммерциялық немесе өзге ұйымда басқару функцияларын орындайтын адамның мүліктік құқықтар беруі, шетелдік лауазымды адам не жария халықаралық ұйымның лауазымды адамы атқаратын қызмет жағдайына байланысты іс-әрекеттер (әрекетсіздік) заңды тұлғаларға заңды тұлғаның атынан заңсыз берілген немесе көрсетілген не уәде етілген немесе ұсынылған ақша, бағалы қағаздар, өзге де мүлік немесе мүліктік сипаттағы қызметтер құны тәркіленіп, ақша қаражатының, бағалы қағаздардың, өзге де мүліктің, мүліктік сипаттағы қызметтер көрсетудің, өзге де мүліктік құқықтардың үш еселенген сомасына дейінгі мөлшерде, бірақ кемінде бір миллион, өзге де мүліктік құқықтардың болуы.

Бүгінгі таңда салық қызметі органдарындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жүйелі және кешенді сипатқа ие болып, ең алдымен «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» ҚР Заңын іске асыру және «мемлекеттік қызметшілердің ар-намыс кодексін» сақтау жөніндегі шараларға негізделген.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» 1998 жылғы 2 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңында, сондай-ақ өзге де заңдарда көзделген, заңдарда белгіленген тәртіптік, әкімшілік және қылмыстық жауаптылыққа әкеп соғатын сыбайлас жемқорлықпен жымдасқан немесе сыбайлас жемқорлыққа жағдай туғызатын әрекеттер сыбайлас жемқорлыққа байланысты құқық бұзушылықтар болып табылады.

Қазіргі уақытта «сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Қазақстан Республикасының Заңында сыбайлас жемқорлыққа жағдай туғызатын барлық ұғымдар, сондай-ақ құқық бұзушылықтар және олар үшін жауапкершілік нақты айқындалған. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы тиімді іс-қимылға азаматтық қоғамның барлық институттарын біріктіру арқылы ғана қол жеткізуге болады, өйткені сыбайлас жемқорлық құбылыстары барынша азайтылған мемлекеттер ғана шынайы экономикалық өркендеуге қол жеткізеді.

ҚР «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Кодексінің 34-тарауында әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілік айқындалған, мысалы:

-жеке тұлғалардың мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға немесе оларға теңестірілген адамдарға заңсыз материалдық сыйақы, сыйлықтар, жеңілдіктер беруі не қызметтер көрсетуі, егер жасалған әрекетте қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, - айлық есептік көрсеткіштің елуден жүзге дейінгі мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады;

- мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамның не оған теңестірілген адамның жеке өзі немесе делдал арқылы заңсыз материалдық сыйақыны, сыйлықтарды, жеңілдіктерді не көрсетілетін қызметтерді ұсынған адамдардың пайдасына жасаған әрекеттері (әрекетсіздігі) үшін, егер мұндай әрекеттер (әрекетсіздік) мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамның не оған теңестірілген адамның қызметтік өкілеттіктеріне

кіретін болса, егер жасалған әрекетте қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, оларды алуы-заңсыз материалдық сыйақыны, сыйлықтарды, жеңілдіктерді не, үш жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады;

- заңды тұлғалардың мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға немесе оларға теңестірілген адамдарға заңсыз материалдық сыйақы, сыйлықтар, жеңілдіктер беруі не қызметтер көрсетуі, егер жасалған әрекетте қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, - айлық есептік көрсеткіштің жүзден бес жүзге дейінгі мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады;

- осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер, заңды тұлғаның қызметіне тыйым салуға әкеп соғады.

Мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамға немесе оған теңестірілген адамға заңсыз материалдық сыйақылар, сыйлықтар, өзге де материалдық игіліктер, көрсетілетін қызметтер, жеңілдіктер немесе артықшылықтар берген жеке, заңды тұлғалар, егер оларға қатысты мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамның немесе оған теңестірілген адамның тарапынан қорқытып алушылық орын алса немесе егер осы жеке, заңды тұлғалар болған жағдай туралы құзыретті органдарға ерікті түрде он күн мерзімде мәлімдесе, жауаптылыққа жатпайды; - мемлекеттік органдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өздеріне заңнамада жүктелген функциялардан тыс кәсіпкерлік қызметпен айналысуы не белгіленген қаржыландыру көздерінен басқа материалдық игіліктер мен артықшылықтарды қабылдауы, бұл ұйымдардың басшыларына айлық есептік көрсеткіштің жүзден үш жүзге дейінгі мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

Қорытынды

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияны іске асыру тетігінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган басты орган болады, ал стратегияны орындауға барлық мемлекеттік органдар, ұйымдар мен мекемелер, мемлекет қатысатын компаниялар, саяси партиялар және басқа да қоғамдық бірлестіктер және тұтастай алғанда азаматтық қоғам қатысады.

Стратегияның ережелерін кезең-кезеңімен іске асыру Президент Әкімшілігінің келісімі бойынша Үкімет бекітетін іс-шаралар жоспарымен қамтамасыз етілетін болады. Стратегияның мақсаттарына қол жеткізудің қажетті шарты ішкі және сыртқы болып бөлінетін оның орындалуын мониторингтеу және бағалау болып табылады.

Орындауды ішкі мониторингтеуді және бағалауды тиісті іс – шараны тікелей орындаушы жүргізетін болады, сыртқыны-арнайы құрылған мониторингтік топ жүргізеді, оған мүдделі мемлекеттік органдардың, жұртшылық пен бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері кіреді.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияның іске асырылу жай-күйін тиісінше мониторингтеу мен бағалаудың шарты оның ашықтығы болып табылады. Тиісті іс-шаралардың орындалу барысы туралы есептер міндетті түрде сыртқы бағалауды алу және қоғамдық пікірді ескеру мақсатында халықтың назарына жеткізілетін болады. Бағалау мен жұртшылықтың пікірі стратегияны іске асырудың кейінгі кезеңдерінде ескерілетін болады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияны орындаудың соңғы сатысы Мемлекет басшысының қарауына тиісті есепті енгізу болады. Құжаттың іске асырылуы туралы жыл сайынғы ұлттық есеп бұқаралық ақпарат құралдарында орналастырылуға жатады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1.ҚР Конституциясы - 30.08.95 ж.
- 2.Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығы.
- 3.Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік. Қазақстан Республикасы Президентінің 2017 жылғы 31 қаңтардағы Жолдауы.
- 4.Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері. Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 10 қаңтардағы Жолдауы.
- 5.ҚР Ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі 2019 – 2021 жылдарға арналған Жол картасын бекіту туралы. ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 27 желтоқсандағы № 897 қаулысы
- 6.Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі-Астана, 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V
- 7.Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы.
- 8.Құқық қорғау қызметі туралы. Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы
- 9.Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы. ҚР Заңы 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ
- 10.ҚР мемлекеттік қызметі туралы .ҚР Заңы 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚР.
- 11.Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі 2018 жылға арналған іс-шаралар жоспарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 29 желтоқсандағы № 930 Қаулысы.
- 12.Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226 Қылмыстық кодексі.
- 13.Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының 2014 – 2020 жылдарға арналған тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 21 қаңтардағы № 741 Жарлығы.